

Bayram Bozyel

Diyarbakır 5 nolu

DENG Yayınları

4. Baskı

Bayram Bozyel

Diyarbakır 5 Nolu

DENG Yayınları

Bayram Bozyel

**DİYARBAKIR
5 NOLU**

DENG Yayınları

DENG Yayınları	:79
Birinci Baskı	:Temmuz 1987, Özgürlük Yolu Yayınları
İkinci Baskı	:Ocak 1992, Dilan Yayınları
Üçüncü Baskı	:Haziran 2007, Diyarbakır
Dördüncü Baskı	:Kasım 2007, Diyarbakır
ISBN	:978-975-7011-52-1
Baskı ve Cilt	:Yön Matbaacılık/İstanbul

Kapak : Arif Sevinç
Yayına Hazırlayan: Kamer Beysülen

Evin Turizm İnşaat ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.
Kurtismail Paşa 5. Sokak Fırat Apt. Kat:1 No: 2
Ofis/Diyarbakır
Tel: 0412 223 89 23

*** * ***

İstanbul Temsilciliği
Taksimyağhanesi Sokak No:10 Kat:1
Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 256 38 37

*Bu kitap; Yılmaz Demir'in şahsında,
işkencehanelerde ve cezaevlerinde
yaşamını yitiren insanlara adanmıştır.*

Diyarbakır 5 Nolu*

Can Dündar

2 Nisan 1984'te Genelkurmay Başkanlığı, Diyarbakır Cezaevi'nde 12 Eylül'den o güne kadar 53 kişinin öldüğünü açıkladı.

14'ü kendini asmıştı.

23'ü çeşitli hastalıklardan ölmüştü.

7'si ölüm orucunda can vermişti.

7'si ise işkencede öldürülmüştü.

Peki, devletin kontrolü altındaki bir cezaevinde, 3 yıl içinde 53 kişinin ölmesiyle ilgili bir soruşturma yapıldı mı?

Görevliler sorgulandı mı?

Sorumlular hakkında kamu davası açıldı mı?

Sonucu ne oldu?

Ortada belge, bilgi, açıklama yok; iddianame de bulunmuyor. Ama ölenler adına yazılmış, iddianame sayılabilecek bir kitabı geçen gece okudum ben...

Bayram Bozyel'in "Diyarbakır 5 Nolu" kitabı (*Deng, 2007*) bir vahşet romanı adeta...

Nazi kamplarını andıran sahnelerle dolu bir roman...

Yazılanların binde biri bile doğruysa, sadece dönemin sorumlularının yargılanmasını değil, konuya bunca yıl duyarsız kalmış herkesin utançla başını eğmesini gerektirecek bir roman...

Yazılanları nakletmem zor:

Bozyel, "Disko" denilen işkencehanede çırılçıplak Filistin

askısına asılışını, cinsel organından ve serçeparmağından elektrik verilmesini, kalaslarla öldürölesiye dövölüşünü, tabanları yarılınca ya dek falakada yatırılışını ayrıntıları ile anlatıyor. Kış soğuşunda üzerlerine hortumla basınçlı soğuk su fışkırtılan mahkûmların neden zatürre olup öldüğünü kestirmek zor değıl. Lağım çukurlarında yüzdürölüp başları postallarla suya batırılanların, makatına cop sokulanların, Co adlı köpeğıe esas duruşta tekmiil verdirilenlerin, eğılence için canlı kurbağı, fare dışkısı ya da kustumuk yedirilen, sidik içirilenlerin, niye intihar ettiklerini tahmin etmek de zor değıl. Falakadan sonra arkadaşını sırtına alıp durmaksızın koşması istenirken dövölenlerin, niye ölüm orucuna yattığını, sonra niye dağı çıktığını düşünebilmek de zor değıl.

Dedim ya, bu belge kitapta anlatılanların binde biri bile doğruysa bugüne gelebildiğıimize şükretmemiz gerekir. PKK nasıl oldu da bu kadar insafsızlaşabildi, o kadar vahşî yöntemlerle nasıl oldu da bu kadar büyüeyebildi, bunca halk desteğini nasıl sağlayabildi; merak ediyorsanız, onun “Diyarbakır 5 Nolu”da nasıl doğurtulduğunu okuyun. Ve hem insan vicdanı hem toplumsal adalet adına, devletin bu katliamı soruşturmaları talebine destek olun.

* 13 Eylül 2007 Milliyet

Sunuş

1987 yılında Özgürlük Yolu Yayınları tarafından yapılan ilk baskısından 20 yıl sonra **Diyarbakır 5 Nolu** adlı kitabımı, yeniden yayınlamak üzere okuduğumda oldukça daraldığımı hissettim. Öyle ki bir kaç kez bu işten vazgeçmeyi bile düşündüm. Çünkü kitapta anlatılan birçok olay inanılır gibi değildi. Bu nedenle olanları şaşkınlıkla okudum, bütün bu anlatılanları gerçekten yaşamış mıydım? İtiraf etmeliyim ki aradan geçen 25 yıl sonra kendi yaşadıklarımı okumakta oldukça zorlandım.

Öte yandan kitabı gözden geçirdiğimde o günlerde yaşadığım kötü anıların birçoğunu unutmuş olduğumu anladım. Doğrusu, iyi ki de unutmuşum. Aksi halde, yaşanan onca işkencenin ağırlığı ve gölgesi altında yaşamayı sürdürebilir, mücadeleye devam edebilir miydim ki?

Burada unutmak kavramının belli bir rezerve ihtiyacı var.

Evet, işkenceyi unutmak, onun boğucu gölgesinden kurtulmak önemli; ama aynı zamanda onu toplumsal hafızamıza aktarıp unutulmazlığa dönüştürmek daha az önemli değil.

Toplumlar kendi hikayelerini, toplumsal serüvenlerini bir süreklilik içinde örerler. Dünün ve yarının, geçmişin ve geleceğin kesişme noktasında yaşadıklarımızın bir anlamı var.

Geçmişimizde işkence, vahşet ve kıyımlar var. Bunları eksiksiz bir biçimde tarihimize taşımak, kolektif bilincimizin bir parçası haline getirmeliyiz. Geçmişimiz bizim için bir fırlatma rampasıdır. Geleceğe ne kadar fırlayacağımız, tarihimizi, kökümüzü, toplumsal bilincimizi nasıl biçimlendirdiğimiz, onlara hangi anlamlar yüklediğimize bağlı. Mücadele bilincimizi, zafere olan inancımızı o belirleyecektir.

Diyanbakır 5 Nolu aynı zamanda tarihin ender gördüğü bir alçalmanın ve yücelmenin öyküsü, insanın vahşi ve destansı yüzlerinin karşılaşmasıdır.

Hunharca katledilen eşinin cenazesinde, 'bir çocuktan nasıl bir katil çıkar' diye feryat eden Rakel Dink'in dediğine bir de şunu eklemeli; bir insan nasıl hunhar bir işkenceciye dönüşür? Bir toplum nasıl olur da kendi içinden kan emiciler, katiller, işkenceciler çıkartır? İnsanlık tarihinde kavgalar, savaşlar, toplumsal çekişmeler az değil elbet. Ancak savaşların da kuralları, kavgaların bir raconu yok mudur?

Peki, 12 Eylül faşist rejiminin, cezaevlerinde ve işkence merkezlerinde baş vurduğu insanlık dışı uygulamaların herhangi bir yasal, ahlaki ve meşru dayanağı var mıydı? 12 Eylül rejiminin uygulayıcılarını bu kadar iğrenç hale getiren hangi güdülerdi? Bir halka, Kürt halkına, onun mücadeleciler insanlarına, ilerici, demokrat ve düzen karşıtlarına karşı bunca alçalmanın ve hayvanlaşmanın nedeni neydi?

Bütün bunlar nedensiz değildi elbet.

Bunun en başta gelen nedeni, Türkiye'nin otoriter ve militarist yapısında, özel olarak da Kürt halkına karşı izlenen inkar ve

hazımsızlık politikalarında aranmalı.

Tarihiyle, kültürüyle, medeniyete sunduğu katkılarıyla dünyanın en renkli ve mücadeleci halklarından biri olan Kürt halkının varlığını yok saymak, onun var olma hakkını, hak ve özgürlük taleplerini zorla bastırmak; yüzyıla yakın bir zamandır rejimin bildiği ve yaptığı tek şeydir. Bu da yetmiyormuş gibi, Kürt halkının hak taleplerini kendi varlığınıza yönelmiş bir tehdit olarak sayacak, bütün aygıt ve olanaklarınızla toplumu bu taleplere karşı ırkçı ve şoven yargılarla besleyecek ve korkutmaya devam edeceksiniz.

On yıllar içinde başkalarına karşı korku, öfke ve nefretle şekillendirilen bir toplumun, ilkel dürtüleri sürekli gıdıklanan ve canlı tutulan insanların yapamayacakları ne var? Bu türden insanların, bir de devlet olanakları ve güvencesi ile donatıldıkları ve ödüllendirildikleri düşünülürse 12 Eylül döneminde yapılanları yerli yerine oturtmak daha da kolaylaşır.

Öte yandan sormak gerekir; bu kin, öfke ve düşmanlığın hedefinde sadece Kürtler mi var?

Aynı rejim, kendisine dönük her türlü ilerici fikir ve hareketi yasaklamadı mı? Düzene yönelik her eleştiriye ve muhalefeti düşmanca nitelendirmedi mi? Korku ve düşmanlık üzerine kurulu rejim, işkence ve baskı çarkını kendi insanlarına karşı acımasızca kullanmadı mı?

Mustafa Suphi ve arkadaşlarının, Sabahattin Ali ve diğerlerinin katili kim? Bu rejim değil mi, kendi başbakanını ve iki bakanını darağacına gönderen? Hangi demokratik ülke, kendisiyle barışık hangi toplum, bu tür cinayetler gerçekleştirebilir?

1970'li yıllarda Deniz Gezmiş ve gencecik arkadaşları darağacına gönderildi. Neden? Türkiye'yi yönetenlerin öc alma duygusu, demokratik fikirlerden duyulan korku ve her türlü farklılığı düşman olarak nitelemenin dışında, bunun için ne tür bir sebep vardı?

Bu kitabın baskıya verildiği tarihten sadece birkaç gün önce, 27

Nisan 2007'de, seçilmiş parlamentosu ve hükümetine "posta atılan rejim, aynı rejim değil mi? Bütün bunlardan Türk halkı ve Türkiye toplumunun övünç duyacağı bir şey olabilir mi?

Şimdi hepimizin, ama en başta Türk halkı ve Türkiye toplumunun önünde duran bir görev var; geçmişin suç tarihi ile hesaplaşmak.

12 Eylül uygulamaları Türkiye tarihinin en büyük utancı ve kamburudur.

Aradan geçen 27 yıla rağmen hala Türkiye'nin 12 Eylül Anayasası ile yönetiliyor olmasını açıklamak oldukça zor. Bu, Türkiye'nin köttürüm tablosudur. Bir toplum bu kadar aciz, takatsiz ve iradesini yitirmiş olabilir mi?

Şurası çok açık; Türkiye geçmişiyle, özel olarak da 12 Eylül rejimi dönemiyle hesaplaşmadan, o dönemde yapılanların hesabını sormadan, olanları yerli yerine oturtmadan, söz konusu utançtan ve kamburdan kurtulamaz, demokratik bir gelecek kuramaz.

Kürt ve Türk halklarının özgür, demokratik bir geleceği birlikte kurmaları; barış ve kardeşçe yaşamaları için de bu gerekli.

* * *

5 Nolu'nun, işkence, barbarlık ve alçaklığın dışında bir başka boyutu daha var:

İnsanın göz kamaştırıcı direnme ve dayanma gücüdür, bu. İnsanlarımız, gencecik çocuklarımız faşist rejimin vahşi saldırılarına karşı dudak uçuklatan bir direniş gösterdi. Onlar zulme boyun eğmedi, teslim olmaya evet demedi, o en karanlık ve boğucu ortamda inancını yitirmedi.

Zulüm ne kadar pervasız, zalimler ne kadar vahşi, koşullar ne kadar umutsuz olursa olsun, bir halkın özgürlük talebi yok edilemedi, edilemezdi; **5 Nolu** bu gerçeği gösterdi.

Gelinen aşamada, faşist rejim muradına ermedi, eremezdi de; beklentileri kursaklarında kaldı.

Yaşadıklarımıza gelince; bütün bu olup bitenlerden dolayı şikayet edilecek bir yan görmüyorum. Bu, kavganın kanunudur; siz özgür olmak için mücadele edersiniz, karşıdakiler sizi engellemek için baskı uygular, bunu yaparken de alçalıp hayvanlaşırlar. Yaptıkları sadece yürüttüğümüz mücadelenin ne kadar haklı ve meşru olduğunu gösteriyor.

Gelecek, 12 Eylül Generallerinin copları tarafından değil, 5 Nolu'nun karanlığını yırtıp parçalayan 'İnsanlık onuru işkenceyi yenecek' şiarı doğrultusunda şekillenecektir. Sayın generallerimiz ve onların maşalarının toplumsal gelişme tarafından süpürülüp bir yana atılacakları günler uzak değil.

Buna karşın insanlık onurunun, insan haysiyetinin, özgürlük idealinin, yaşadığımız bölgede ve giderek dünyada egemen olacağına ilişkin zerre kadar kuşku yoktur.

Haklı bir dava, özgürlük, onurlu ve insanca bir yaşam için mücadele verdik. Bunun bedeli olacaktı elbet ve bunu ödemekten çekinmedik. Geçmişe dönük olarak pişmanlık duyduğumuz hiçbir şey yok; kendi hesabıma, dünyaya gururla bakıyorum.

Başımız diktir. Tarihin, direnen oğul ve kızlarına ilişkin bir yargısı olacak elbet. Geleceğe ve topluma karşı vicdanımız rahat...

* * *

1986 yılının ortalarında cezaevinden çıktıktan hemen sonra, saygıdeğer bir tanıdığımın teşvikiyle işkencede ve cezaevinde yaşadıklarımı yazmaya başladım. Daktilom yoktu, henüz bilgisayarla tanışmamıştım, bu nedenle olanları parça parça el yazısı ile yazıyor, yazdıklarımı -muhafaza etmek amacıyla bir fotokopisini çektikten sonra- mektuplar halinde Danimarka'da sürgün hayatı yaşayan sevgili arkadaşım Mehmet Bozhan'a gönderiyordum.

Gönderdiğim el yazılarım, oradaki -Mehmet dışında- adlarını hiçbir zaman öğrenemediğim arkadaşlar eliyle yeniden yazıldı,

dizildi. 1987 yılında F. Welat takma adıyla Özgürlük Yolu Yayınları tarafından 'Diyarbakır 5 Nolu' ismiyle yurtdışında basıldı.

Yirmi yıl sonra bile olsa, bu işte emeği geçen bütün arkadaşlara, dostlara en içtenminnet duygularımı iletmek istiyorum.

Kitabın ikinci baskısı 'Diyarbakır Sorgu ve 5 Nolu' ismi ile 1992 yılında Dilan Yayınları tarafından yapıldı. İkinci basımda Dilan Yayınevi sahibi olarak, emeği geçen Hasan Dağtekin arkadaşşıma teşekkür borçluyum.

Kitabın 3. baskısı ilk kez kendi adımla ve kuruluşunda harcım olan Deng Yayınları tarafından yapılıyor. Bu benim için ayrıca mutluluk verici.

Son olarak kitabın 3. baskısında emeği geçen bütün arkadaşlarıma, özel olarak da Ahmet Bulut ve Kamer Beysülen'e teşekkür etmek benim için görevdir.

Kimi yazım hataları dışında kitabın ilk haline dokunmadım. 20 yıl önce neyi nasıl hatırlamış, hissetmiş ve anlatmışsam, öyle kalsın istedim.

Bayram BOZYEL

Haziran 2007/ Diyarbakır

I. BÖLÜM

Gözaltına Yolculuk

1982 Yılı Ocak ayındayız. İlk günleridir henüz bu ayın. Polis dolmuşu, gözaltına götürüleceklerle dolu. Şehri çıkıyoruz. Gözlerimiz açık, şehri görebiliyoruz şimdilik. Herkeste kaygılı bir yüz; geleceğimizden endişeli, gidiyoruz. Nefeslerimizle buğulanmış camlardan dışarıyı güçlükle seyrediyoruz.

Yağmur silecekleri, düşen yağmur damlalarını kovalamaya çalışıyor. Önümüzde simsiyah asfalt bir yol uzanıyor. Yağmur daha da bir parlaklık kazandırıyor yola. Önümüzdeki arabalar arka tekerlekleriyle sudan şeritler gönderiyorlar bize. Bu, Irak şehirlere giden bir yol. Kaç kez, oralara doğru hüznle uğurlandık ve sevinçli dönüşler yaşadık. Bugün yolculuğumuz o Irak kentlere değil.

Bu kısacık yolculukta gözlerimize seslenen dışarının kış günü manzarası bir anda geçmişimizle bütünleşiyor, belli belirsiz.

Çocukluğumuz, gençliğimiz, namlunun ağzından çıkarılmasına akıp giden yaşam; sevgilerimiz, coşkularımız, hüznlerimiz bir anda canlanıyor gözlerimizde. Bin bir duyguyla bezenmiş gençliğimiz... Dünyayı yeni yeni kavrayışımızın ilk ışıklarının ekili olduğu olgunluk yıllarımız... Her şey, hızla dönen bir film şeridi gibi gözlerimizin önünden akıp gidiyor. Bunca yılımızı bıraktığımız sokaklar, caddeler, boş parklar, sinemalar, belki de son kez bize görünüyor olacak. Onlara tekrar kavuşmanın umudunu kararlıca ve de gizliden gizliye döküyoruz içimize. Bu umut gerçekleşir mi dersiniz? Böylesi umutların gerçekleşme şansının azaldığı karanlık bir dönem yaşıyoruz.

“Öne doğru eğilin, gözlerinizi kapatın” diyor bir ses. Şehri çıkıyoruz demektir bu. Dolmuş sıraları içinde bükülüp sıkışıyoruz. Dolmuş sağa yöneliyor az sonra. Önden ve arkadan başka arabalarla korunuyor. Anayoldan nizamiyeye sapıyoruz. Şimdi daha farklı bir duygu. Belki de farklı bir mekana ayak basmanın sonucu. Ve de tanıdık olmayan. İlerliyoruz. Az sonra beklenen, bilinen ve gıyaben çok yakından yaşanan bir yere varacağız. Varıyoruz.

Dolmuş duruyor. Başlarımızı kaldırıyoruz. Önce ön sıradaki görevliler iniyor. Sonra bizim de inmemiz için arka kapı açılıyor. Sırayla iniyoruz.

Hala çiseleyen yağmurun kayganlaştırdığı kumlu bir alanda tek sıraya girmemiz isteniyor. Sert tavırlar takınmaya çalışan silahlı subay ve askerler, bir anda bizleri emir salvosuna tutuyorlar. Önce kimlik kaydımız yapılıyor. Kayıtları bir kez daha kontrol ediyorlar. Sonra üstümüzdeki her şeyi yere dökmemiz isteniyor. Ceplerimizi boşaltıyoruz. Kimliklerimiz, paralarımız, mendillerimizle birlikte her birimizin önünde öteberiden tepelikler oluşuyor.

Arama başlıyor. Önce üstümüzü didik didik arıyorlar. Sonra yerdeki eşya kümecikleri sırayla ve teker teker açılıp taranıyor. Mendiller havada bir iki kez sertçe silkeleniyor. Kimlik ve

benzeri şeylerin sayfa araları dikkatli gözlerle süzülüyor. Kağıt paralar alt üst ediliyor. Para, mendil ve saatler geri veriliyor; ötekiler toplanıp bir başka yere götürülüyor.

Bir emir daha; öndeki iki çavuş kendilerini takip etmemizi istiyorlar. Tek sıra halinde ağır ağır ilerliyoruz. İslanmışız. Karşıda tel örgüler. Tel örgülerin arkasında on metre genişliğinde bir alan. Onun da arkasında ünlü "Gözaltı"

Önce tel örgülerin arasındaki kapıdan geçiyoruz. Sonra sola, koğuşa yöneliyoruz. Koğuş kapısının demir parmaklıkları ardında saçları kesik, göz çukurları geriye kaymış, şakak kemikleri öne fırlamış insanlar. Hepsinin sakalı tıraşlı, benizleri soluk. Bize endişeli gözlerle bakıyorlar. Kendi yaşadıklarını bizim de pek yakında yaşayacağımızı bilme endişesi...

Koğuş kapısı büyük bir gürültüyle açılıyor. Giriş kısmına alınıyoruz. Çevremizi bir kalabalık sarıyor. Hüzünlü bir karşılaşma yaşanıyor.

Genelde güzeldir karşılaşmalar. Yeni yerlere varmak, orada yeni insanlarla karşılaşmak... Kimde böyle güzel buluşmaların anılarda bıraktığı bir tad yok ki? Gidilen her yer, daha sonra gidilecek yere varmak için bir basamak, bir habercidir. Ve her yeni noktada yeni buluşmalar, yeni ilişkiler başlar, yeni dostluklar kök salar. Her yeni yer, yeni güzelliklerin, yeni yaşamların, yeni hazların mustusunu verir.

Ancak böyle olmayanlar da var. Gözaltı 1. Koğuştaki karşılaşmalar bu türdendir. Belki buradaki karşılaşma da size yeni ilişkiler, yeni dostluklar getirecek. Ama orası asıl işkencenin müjdesidir. Size açıkça söylenmeyen, ama ulaştırılan, hissettirilen bir müjde! Ve bu, karşılaştığınız insanların yüzlerinde okunan öyle bir mesajdır ki buluşmanın bütün güzelliğini alır götürür.

Koğuşta ilk göze çarpan kasvetli bir ortamdır. Koğuş loş ve soğuk. İnsanların rengi soluk. Herbiri "uzun" günlerin yorgunluk ve acısını taşıyor. Bir savaştan ya da yıkıntıdan çıkmış gibi

görünyöyorlar. Sözle anlatılması güç bir manzara...

Giriş yerinin tam karşısında lavabo ve tuvaletler var. Tuvalet aralığında, geniş bir alanı görmek mümkün. Çevre zaten askeri kışla. Biraz ilerde, Dicle'yi aşırıp geçen şehirlerarası bir yol görünüyor. Tuvalet yerinden dışarıyı seyretmek, kısa bir süre için de olsa gözaltının zorlu günlerini bir yana bırakıp düş dünyasında yolculuğa çıkmak için güzel bir fırsat.

Girişin sağ tarafında yatakhane var. Yarı yarıya zemin düzeyinin altında kalan yatakhane'nin yalnızca ön yüzünde birkaç pencere var. Pencerelele yere bitişik. Bu nedenle gündüzleri zar zor aydınlanıyor içerisi. Koğuşun üç bir yanı iki katlı ranzalarla çevrili. Bir de koğuşu tam ortadan bölen ranza dizisi var.

Girişin sol tarafı yemekhane olarak adlandırılıyor. Ortada boyası dökülmüş bir kömür sobası var. Çevresinde eski masalar, kırık dökük sandalyeler...

Hemen giriş yerinde saç tıraşına alınıyoruz. İki kişli saçlarımızı kısa sürede kesiyor. Ardından sakal tıraşı oluyoruz. Bölük subayının sakal tıraşına çok önem verdiği fısıldanıyor kulaklara. Yemekhane bölümüne geçiyoruz. Bize koğuştaki yaşam biçimi kısaca özetleniyor. Uyulması gereken kurallarla hatırlatılıyor. Bunlar; komutanlığın koyduğu kurallarla, bir de tutukluların kendi kuralları olmak üzere ikiye ayrılıyor.

Çevreyi merakla gözden geçiriyoruz. Tanıdık var mı diye, gözlerimiz tek tek insanların üzerinde dolaşır. Bu arada tanıdıklar çıkıyor ve hemen soruşturmadaki durumu sormaya başlıyoruz. İşkencenin dozu nasıl? Ne tür işkence biçimleri var? Yemek ne durumda? Son zamanlarda işkencede ölen var mı? Sorular uzayıp gidiyor. Anlatılanlara kulak kesiliyoruz. Doğru ya da yanlış, söylenen her şeyden kendimize bir sonuç çıkarmaya çalışıyoruz. Anlatılanları daha önceden duyduklarım ve bildiklerimle karşılaştırıyorum. "Komutanlığın emri var" deniyor, "işkencede kimse öldürülmeyecek" Yeni gelenler güç alıyor bu sözden. Bugüne dek işkencelerde ölen onca

insan ve bu nedenle yönetimin yaşadığı sıkışıklık, bu sözdeki geçerlilik payını artırıyor.

Zaman kısıtlı. Öğlen yemeği zamanı geliyor, konuşmaya ara vermek zorunda kalıyoruz. Biz yeni gelenler, bir köşede yemeğin dağıtılmasını bekliyoruz. Koğuş sorumluları bizi ayrı masalara alıyorlar. Kaç günlük açlık sonucu, önümüze gelen yemekler iştahımızı kamçılıyor. Yediğimizden bir şey anlamadan önümüzdeki yemekler tükeniyor. Sofradan aç kalkmak, içimizdeki açlık duygusunu daha da körüklüyor. Akşam yemeğini bekleyeceğiz.

Soruşturma Günleri

Koğuş bir anda hareketleniyor. Başlar kapıya dönüyor. Kapıda bir koşuşma var. Merakla bekliyoruz. Birden, "Disko arabası gelmiş!"* diye haykıran biri kapıdan giriyor. Durumu kavırıyoruz. Koğuş sorumlusu elinde bir listeyle beliriyor. Yüksek sesle "Disko'ya gideceklerin adlarını okuyorum, dinleyin!" diyor. Yeni gelenlerin isimleri bunlar. Herkesin acıma dolu bakışları bizim üzerimizde.

Daha birkaç saat oldu gözaltına geleli. Ne çevremizi tanıdık yeterince, ne de isteğimizce bilgilendik. Soruşturmaya aynı günde gidişin hem iyi, hem kötü yanları var. Uzun süre bekleyiş tedirginliği arttırır. Bu da yıpratmayı getirir beraberinde. Soruşturma hakkında yeterince bilgi edinmeden gitmek ise gafil avlanmaya yol açabilir.

* *Disko: İşkencehaneye verilen isim (Y.N.)*

Geride kalanlar, bizleri, yaşadıkları acı serüvenleri yaşamaya yolcu ediyorlar. Acıları depreşiyor yeniden. İşkence çarkını bedenlerinde yeniden yaşıyorlar. Sessizce çıkıyoruz koğuştan. Ayrılırken gözlerimiz buluşuyor. Bakışlarımızla köprüler kuruyor aramızda. Bu köprülerden moral ve cesaret aktarıyoruz birbirimize. Akım çift yönlü işliyor ve güçlenerek çıkıyoruz bu alışverişten.

Tel örgüleri aşıyoruz. Birkaç saat önce dolmuştan indiğimiz yerde, bu kez bir başka dolmuş bekliyor bizi. Orada, herkesin tanıdığı "Disko dolmuşu" var.

Diz çökmemiz isteniyor. Hepimizin gözleri sert, kalın bezlerle bağlanıyor. Kollarımızdan tutarak dolmuşa bindiriyorlar. Dolmuş hareket ediyor. Dolmuşun sağa sola dönüşleri sırasında dengemizi korumak zorlaşıyor. Biz sola savrulurken dolmuşun sağa, sağa savrulurken de onun sola döndüğünü anlıyoruz. Bir süre gittikten sonra, bir noktada araba iyice yavaşlıyor. Gelip giden başka araba seslerini duyuyoruz. "Demek anayola geldik", diyorum içimden. Ve sola savruluşumuzdan sağa döndüğümüzü anlıyorum. Asfalt olduğu anlaşılan bu yolda bir kilometre kadar gitmeden tekrar sağa dönüyoruz. Tahminen askeri mahkemelerin bulunduğu yerden geçiyoruz. 4-5 dakika geçmeden dolmuş duruyor. Korkuyla karışık heyecan doruk noktasında seyrediyor. Önce ön kapı açılıyor. Öndekiler indikten sonra arkadaki açılıyor inmemiz için. "Sırayla inin!" diyor biri. Birbirimize tutunarak iniyoruz. Yukarıda bir yerden uğultu şeklinde sesler geliyor. Bunlar bizi karşılayanlar olacak.

Bir ses:

"Yeni misafirlerimiz geliyor, yer ayırın çocuklar!" diyor. Buna kahkaha sesleriyle başkası karşılık veriyor:

"Misafirlerimiz bizden memnun kalacaklar!"

Yine birinci ses araya giriyor ve komutlarla bize yol göstermeye çalışıyor:

"Sola kayın! Sağa kayın! Sağda hendek var! Dikkat edin!

Eğilin, eğilin başınız değmesin! Tünelden geçiyorsunuz!”

Gözlerimiz kapalı, her yeni gelen komuta uygun olarak hareket etmeye çalışıyoruz. Durumun gerçek yüzünü bilmediğiniz zaman gerilmemeniz elde değil. Ancak bu ve buna benzer yapılanlar hakkında daha önce bildiklerim, bana daha rahat davranma olanağı veriyor. İşin aldatmaca ve moral çöküntüsü yaratmaya yönelik numaralar olduğunu biliyorum.

Böylece, kendi çevremizde birkaç tur gezdirildikten sonra, indirildiğimiz yerin kuzey yönünde ilerliyoruz. Ben öndekinin, arkadaki benim sırtımdan tutmuş, bir sıra halinde merdivenlerden çıkıyoruz. Her birimiz, bir öndekinin hareket ritmine göre kendini ayarlıyor. Öndeki hızlanınca arkadaki hızlanıyor. Öndeki durunca, arkadaki ona çarpıp duruyor. Yerden yaklaşık 8-10 basamak yükseldikten sonra bir kapıdan içeri giriyoruz. Birkaç adım sonra durduruyorlar.

Düzensiz şekilde konuşan birkaç kişinin gürültülü sesleri birbirine karışıyor. Bize küfür ve hakaretler yağıyorlar:

“Bu orospu çocuklarının anasını... Piç vatan hainleri bunlar!”

“Sizi uçağa bindirince göreceksiniz!”

Diğer yandan da üstümüz boşaltılıyor, çıkanlar tutanağa geçiriliyor. Bizde hiçbir şey bırakmıyorlar; para, saat, mendil, ne varsa alınıyor. Yüksek sesle istiklal marşını okumamız komutu veriliyor. Hep beraber yüksek sesle okuyoruz.

Marş biter bitmez, boğuk bir ses, isimle çağırarak sıradan çıkmamı söylüyor. Bir iki adım sıranın önüne çıkıyorum. Birden suratıma korkunç bir tokat iniyor. Gözlerimde kıvılcıklar çakıyor.

“Sen elebaşısın, senin ananı...” diyor aynı ses.

Bu boğuk ses, daha sonra da defalarca kulağımda yankılanacak. İlk başlarda bu ses, bende korku ve telaşa yol açacak. Sonra, gün gelecek, tanıdık bir sese dönüşecek benim için. Artık korku uyandırmak yerine, herhangi bir sestten farksız olacak. Hatta giderek, bende tepki uyandırma etkisini yitirerek sıradanlaşacak. Bağışıklık kazanacağım bu sese karşı.

Bu ilk karşılama, geleceğin benim için nasıl olacağının işareti. Geldiğim yerin konumunu iyi biliyorum. Buna rağmen daha ilk dakikalarda böylesi özel tanışmaya bir yanıt bulmakta güçlük çekiyorum.

Şimşek çakarcasına aklımdan bir düşünce geçiyor. "Anladım" diyorum kendi kendime: "Dün akşam buraya getirilenler arasında beni tanıyan birkaç kişi vardı."

Tekrar yerime dönüyorum. "İçeri alınsınlar!" emri üzerine öndekilerde hareket başlıyor. Hareket bize de kayıyor. Öndekileri izliyoruz. Bir süre sonra durduruyor, oturmamızı emrediyorlar. Oturduğumuz yerin uzun, tek parça bir tahta olduğunu sonradan el yordamıyla öğreniyoruz.

Bu sözde oturma ve dinlenme yerinde başımızda duranların er olduğunu çok geçmeden anlıyoruz. Bir çavuş, bir onbaşı, 4-5 de er.

Bunlar Disko'nun demirbaşları ve sürekli işkencenin vasıfsız uygulayıcıları.

Askerler sayım yapıyorlar ve anlıyoruz ki bizden ayrı olarak, daha önce oraya, işkence yapılmak üzere getirilmiş otuz kişi daha var içerde.

Ve akşam şöleni başlıyor. Kuralların anlatımı dayakla atbaşı gidiyor. "Ayaklar, dizler yapışık olacak. Eller dizlerin üzerinde tutulacak. Başlar dik olacak, sağa sola çevrilmeyecek. Kimse yerinden kıpırdamayacak. İzin almadan esnemek, kaşınmak, sinek kovalamak, konuşmak yasak." Kuralların sonu yok. "Gözbağlarıyla oynanmayacak; oynayan ya da açan olursa, vay haline! Buradaki tutukluların dışında, herkes 'komutanım!' diye çağrılacak. Verilen her emre karşılık 'emredersiniz komutanım' şeklinde cevap verilecek"

Bu uyarıları sıra dayaağı izliyor. Dövme işine beş altı kişi birden katılıyor. Diğer uçtan başlayan dayak sesinin giderek bana yaklaştığını fark ediyorum. Copların çıkardığı sesler birbirine karışıyor. Cop seslerine dövülenlerin inlemeleri ekleniyor.

Şimdi sağımdaki dövülüyor. Vuruşları sayıyorum. Her vuruşta

yanımdakinin hem inlediğini, hem de yerinde tepindiğini fark ediyorum. O anda dayak sırasının bana gelmekte olduğunu unutuyor, yanımdakinin görünmez tablosunun yarattığı acıklı kıvranısta boğuluyorum.

Sıra bana geliyor. Ellerimi üst üste koymamı söylüyor asker ve vurmaya başlıyor. Dişlerimi sıkıyor, vuruşların bir an önce bitmesini sabırsızlıkla bekliyorum. Her vuruşta el değiştiriyor ve bunun için acele ediyorum. Copların iniş kalkışları arasındaki zaman ne kadar da uzuyor! Dayağın bitmesini bekleme sabırsızlığı acılı bir sancıya dönüşüyor. Dayak bitiyor.

Şimdi dövülen diğerlerinin seslerini duymuyorum bile.

Dayağın bitmesinin verdiği yorucu bir rahatlık sarıyor beni. Yaralarından bıçaklar çekilmiş sanki. Bıçaklar çekilmiş, ama yaralar yerinde, yaralar canlı ve sapasağlam. Her şeye rağmen şu andaki acının, copların kalkıp indiği andakiyle hiç bir benzerliği yok.

Acı diniyor ve diğer duyularım yeniden işlerlik kazanıyor. Dayak devam ediyor. Kırk dolayında insanı sıra dayağından geçirmek kolay değil. Bir süre sonra sıra dayağı bitiyor. Dövenler, dövmekten yorulmuş, nefes nefeseler. Küfürler savuruyorlar bu kez de. Esas duruşu bozdu diye bize postallarla vuruyorlar. Ya da rastgele kol, baş, sırt ayırımı yapılmaksızın cop savruluyor.

İsim takma faslı başlıyor bu kez. Her tutukluya bir kadın artistin adı takılıyor ve bu adla çağrılıyor. Sonra başka türden bir adlandırma. Bu kez tutuklulara çok daha çirkin isimler takılıyor.

Birden bir el yakama yapıyor. Kalkmamı istiyor. Beni biraz ileri çekiyor, ayak kabılarımı çıkarıp yüzüştü uzanmamı istiyor. Ayak tabanlarımı yüze çıkıyor. Daha sonra onbaşı olduğunu öğrendiğim kişi başlıyor vurmaya. Ellerim birbirine kenetli olarak başımın altında. Vurulan her ayağımın, irademın dışında bana doğru çekildiğini fark ediyorum. Ağzım kapalı, bağırma-mak için kendimi sıkıyorum. İçimdeki sıkışıklığı burnumla

solumaya çalışıyorum. Ve bir anda, tabanlarıma değen coplarla soluyuşlarım arasında bir harmoni oluşuyor. Her cop darbesinin ardından bir nefes alıp veriyor ve bekliyorum. Bu uyum sona kadar sürüp gidiyor.

Dövme olayında sızının ağırlık merkezi, ilk anda bedeninizin vurulan yeridir. Ancak hemen ardından içinizden bazı şeylerin uyarıldığını fark edersiniz. Sanki tonlarca yükün ağırlığı dövülen noktalarda birikir. Ayrıca bir el, içinize dalıp bir şeyler tutarak çekmeye çalışır. Bir yandan, örneğin tabanlarınıza düşen vuruşların dinmesini beklerken, diğer yandan da içinizdekini vermemek için çabalarsınız. Bu çaba, tanımı güç bir sızıdır içinizde. İki merkezlidir dövülen yer. İki uçlu. Bir ucu vurulan yerdir, bir ucu içinizde bir yerler.

Bir yere kadar vuruşların bitmesini beklersiniz. Ondan sonra beklenemez. Çünkü zaman işlemez. Gözlerinizi yumarsınız o zaman. Duyularınızı işlemez kılmaya çalışırsınız. Belki de insanın kendi kendisini unutmaya ya da inkar etmeye çalışmasıdır bu uğraş. Her şeye rağmen insanın kendi üzerinde işlenen bir işkence olayına karşı duyarsızlaşması mümkün değil. Yapılan sadece zamanın peşine düşmeden akışı çok küçük dilimlere bölmek ve sadece dilimin içindeki akışla baş başa kalmak. Yani anlık yaşamak, yalnızca anı duymak.

Bitkin bir halde yerden doğruluyorum. Yerimde zıplamam için emir veriliyor. Zıplamaya başlıyorum. Ayaklarımın dibinde dikenden bir tabaka var sanki. Giderek ayaklarım hafifliyor. Sızı, yerini garip bir okşayışa bırakıyor. Az sonra ayakkabılarımı önüme fırlatıyorlar. Onları giyip tekrar yerime dönüyorum. Akşamdan başlayan şölen, bu şekilde, gece geç saatlere kadar sürüyor. Bayların enerjileri bitmiş olsa gerek. Şölene son veriyorlar. Uyuma vakti gelmiş olmalı. Uyuma işi nasıl olacak, merak ediyoruz.

Esas Duruşta Uyku!

İki nöbetçinin dışındakiler ayrılıyorlar. Bizi yatırımları gerek!
“Herkes ayağa kalksın ve bir buçuk adım ileri çıksın!” emri geliyor.

İstedikleri yapılıyor. Bir emir daha:

“Herkes yerinde uzansın!”

Uzanıyoruz. Başlar, demin oturduğumuz tahtalara geliyor. Biz yeni gelenler ne yapacağımızı bilmiyoruz. “Komutanlar” başlarımızı tahtanın altına koymamızı istiyorlar.

“Başlar tahtaların altında! Sırtüstü! Ayaklar birbirine bitişik, eller karnın üstünde kenetlenmiş, kıpırdanmadan uyunacak.”

Çıplak betonun üstündeyiz. Ocak ayının soğuğu tüm kesiciliğiyle sürüp gidiyor. Ama nerede ve nasıl olursa olsun, bunca yıpratıcı “iş” ten sonra, uykuya duyulan hasret bir başkadır. Yeter ki kimse dokunmasın size. Belki de dinlenmeden çok, işkenceden

bir kaçış, bir uzaklaşmadır bu. Gözleri kapayıp hiç bir şeyi duymamak. Geçici de olsa, bir yokluğa karışmak soruşturmada. Ne güzel!

Ama seninkiler de bu işin farkında! Sabaha kadar kaç kez ya kendin dövülerek uyandırılır ya da başkası dövülürken uyanırsın. Derin uykudayken “esas duruşunu bozdun!” diye bacağında şaklayan cop, seni yerinden sıçratır ve dünyanın en çok nefret üreten insanı yapar. Nefret ve öfkeni, gözbağlarının ötesinde ayakta duran eli sopalı adama yöneltirsin. Ondan hıncını almak için, o anda olmadık intikam planları kurarsın.

Uykudan başkalarının çılgınlıklarıyla uyanmak da bundan farksız. Acıma, öfke, nefret ve sıkıntıdan oluşan bir duygular cümbüşü sarar seni. İşkencede, en “selametli “ zaman olarak bilinen gece uykusu böyle geçer.

Sabah erkenden uyandırılıyor. Uykuya hasret, yine eski yerimize oturuyoruz. Gözbağlarımız bir kez daha denetleniyor. Esas duruşta bekliyoruz. Tuvalet gitmek için el kaldırıp izin istiyoruz. İzin yok. Buz gibi betonun da etkisiyle ağırlaşan sidik torbası taşınır gibi değil. Sidik torbası değil de kaynayan bir kazan sanki. Dayanılması güç.

Değişen nöbetçilerin yerine gelenler bizi sırayla götürüyorlar. Nöbetçi, beşe kadar sayacağını söylüyor ve bu sürede işimizi bitirmemizi istiyor. Tuvalet girer girmez de başlıyor saymaya: “Bir... iki... Üç...”

Biriken bunca yükü bu kadar kısa sürede nasıl boşaltacağız? Biran önce rahatlamak için kendimi sıkıyorum. “Beş biraz geç gelse... Bütün bu telaş içinde düşünceler ardarda hızla akın ediyor. Derken, “çıkın!” diyor görevli asker. İşimizi bitirmemiş olsak da zorunlu çıkıyoruz.

Kısa bir süre sonra, nöbetçi erlerden biri “ayağa kalk” diye sesleniyor. Yemek duası yapılacak. O söylüyor, biz tekrarlıyoruz: -Allahımıza hamd olsun!
-Ordu, millet varolsun!

-Vatan hainleri kahrolsun!

-Afiyet olsun!

-Sağol!

Bizi iki grup halinde yemeğe götürüyorlar. Önce öteki grup gidiyor. Gidişe küfür ve dâyak eşlik ediyor. Biz sıramızı bekliyoruz. Yemekte ne var acaba? Doyabilecek miyiz? Biz böyle düşünürken gidenler geri geliyor. Ne oldu? Yemek yemeden mi döndüler? Yoksa yemeğe götürme adına dalga mı geçiyorlar?

Bu defa biz kalkıyoruz. "Sola dön!" emrine uygun olarak dönüyoruz. Her birimiz bir öndekinin sırtından tutunuyor. Sıra hareket ediyor. Sağa sola sürtünerek bir kapıdan geçiyoruz.

"Kafalarınızı eğin, tünelden geçiyorsunuz!" diye haykırıyorlar. Eğiliyoruz. Bir kapıdan daha geçiyoruz. Sonra bir masanın çevresinde bir çember oluşturuyoruz. Gözbağlarımızın alt kısmını, önümüzü görebilecek şekilde açmamız isteniyor. Açıyoruz. Önümüzdeki aydınlığı görüyoruz. Bu arada bazıları fazla açtı diye başlarından ve sırtlarından cop yiyorlar.

"Beşe kadar sayınca herkes yemeğini yemiş olacak! Kimse sağına soluna bakmayacak! Hadi başlayın orospu çocukları!" diyor biri. O saymaya başlıyor, biz yemeğe...

Masada, önceki akşam içinde yemek yenip yıkanmadan bırakılmış birkaç tabağın dibinde birer bardak kadar çay var. İki tabakta da taş gibi 10-15 tane zeytin. Masada, lokmalar halinde toplam olarak yarım ekmek kadar ekmek ve bizden öncekilerin kullandığı 7-8 kadar da kaşık var. Bizim grup yirmi dolayında. Kimse kimsenin yüzünü görmüyor. Masanın yüzeyini görebiliyoruz ancak.

"Başla!" komutuyla eller önce kaşıklara uzanıyor. Kaşıklar kapıldıktan sonra boş kalan eller ekmek parçalarına davranıyor. Ekmekler de kapıldığı halde hala boş kalan eller var. Eli boş kalanlardan biri de benim. Kaşıksız çay içemeyeceğime göre, elimi zeytin tabağına uzatıyorum. Ağzıma bir zeytin atıyorum. Bir tane daha. Sayı barajına ulaşıyoruz. "Yemeği bırak!" komutu geliyor.

Zeytinlerin çekirdeğini yavaşça masaya bırakıyorum. Sabah kahvaltısını böylece yapmış oluyoruz. Gözbağlarımızın alt kısmını tekrar kapatıyoruz. Sağa dönüyor, birbirimize tutunarak yine geldiğimiz yere dönüyoruz. Midelerimizde açlığın ağır boşluğunu daha bir ağırlaştırmış ve uyanmış hissederek, oturuyoruz yerimize.

Boğuk Ses

Nöbetçilerin küfür ve dayaklarıyla geçiyor bir süre. Ardından, dün akşam işittiğim boğuk ses de içinde olmak üzere, bazı sesler bize gittikçe yaklaşıyor. Bulunduğumuz yere giriyorlar. Birkaç saniyelik bir sessizlik... Kolumdan tutup sertçe kaldırıyor. “Ulan oğlum, bugün ananı s ” diyor ve çekiyor peşinden beni. Arkasından sürünürcesine yürüyorum. Diğerleri arkamdan geliyorlar. İki kapıya sürtünüp geçtikten kısa bir süre sonra duruyoruz.

Boğuk ses:

“Söyle yavrum, her şeyi efendice anlatacak mısın, yoksa başlayayım mı?” diyor.

Bir şey bilmediğimi söylüyorum.

“Peki, gösteririz biz sana” diyor, bir başkası.

Daha önce hakkımda edindikleri bilgilerden, benimle bu şekilde

uğraşmanın gereksiz olduğuna inanmış olmalılar ki duraksamadan harekete geçiyorlar.

Uzun bir şeyi; ağaçtan olduğunu anlıyorum sonradan, omuzlarıma koyuyorlar. İki yanımdan birer kişi, kollarımı kaldırıp ağaca paralel biçimde, koltuk altlarından ellerime doğru sıkıca bağlıyorlar. Ayaklarım yerde; İsa'vari bir haç oluşturuyorum şimdi. İplerin kollarımdan geçtiği yerler şimdiden sızlamaya başlıyor. Ağacı her iki yanımdan kaldırıp, sonradan demir dolaplar olduğunu anladığım yüksekçe bir yere oturtuyorlar.

Şimdi ayaklarım boşlukta, iki kolumdan asılı, sallanıyorum havada. Bedenimin bütün ağırlığı iki koluma yükleniyor. Özellikle kollarımın omuzlarıma bittiği noktalar kör bir bıçakla kesiliyor gibi. Beden bakımından cüsseli oluşum işimi zorlaştırıyor, kollarıma binen yük daha da artıyor. Sıkıntıdan sağa sola kıvranıyor, her kıvranısta bir tarafıma soluk aldirmaya çalışıyorum. Ancak beni aşağı doğru çeken gövde ve bacaklar hareket olanaklarımı daraltıyor. Ayaklarımı dizlerden kendime doğru çekerek, irademin dışında, kollarıma binili yükü azaltmak istiyorum. Ancak, ister aşağı sarkmış, ister yukarıya doğru bükülü olsun, sonuçta onlar gövdeye bağlı. Kollardaki ağrının şiddeti giderek artıyor. Sızı dayanılmaz bir noktaya ulaşıyor. Zaten gözbağlarıyla bağlı gözlerimi daha da sıkıyor, bağırma için son gücümü harcıyorum. Nefes alış verişim ağırlaşmış, her yanımdan terler akıyor. Akan terlerin bir kısmı ağzıma sızıyor. Havada, sağa sola çırpınmak için harcadığım çaba son noktaya ulaşıyor. Ağzımdan iniltiler çıkmaya başlıyor. Çırpınmalar ağırlaşırken iniltiler artıyor. İnlemekle inlememek arasında takatim tükeniyor. Kollarıma kızgın demir şişler geçirilmiş, durmadan sağa sola çevriliyor, ya da, diplerinden kör bir testereyle ağır ağır kesiliyor, gibi.

Birisi pantolonumun düğmelerini çözüyor. Pantolonumla birlikte külotum da aşağı kaydırılıyor. Onca şiddetli acılar içinde bir utanma duygusu sarıyor beni.

Önce cinsel organıma su dökülüyor. Hafiften ürperiyorum.

Sonra da sol elime. Cinsel organıma bir şeyler bağlanıyor. Bu elektrik kablosudur. Ardından, sol elimin serçe parmağına takılıyor.

Aniden cinsel organımdan ve parmağımdan tüm bedenime korkunç bir acı ve titreme akıyor. Ağrının uğramadığı hiçbir yanımda kalmıyor.

Manyetonun başında oturan adama işkenceci derler. İnsanlara işkence yapıyor. Kullandığı araç manyeto. Elektrik akımı yol-luyor kablo bağlı bedenlere. İşkenceci aracının kolunu yavaş yavaş çeviriyor. Hızlı çevirdiğinde daha çok akım geliyor, yavaşlayınca akım da azalıyor.

Elektrik, insanoğlunun binlerce yıl süren emeğinin, soylu araştırmasının parlak bir ürünü. Edison'un ehlileştirerek insan-lara sunduğu değerli bir armağan.

Karanlığa, yokluğa, geriliğe, köhne yaşantıya son verebilecek bir güç. Üretmenin, yaratmanın, bereketin kaynağı. Elektrik; şimdi senden nefret ediyorum!

İşkenceci, bunca değerli bir nesneyi insanlara eziyet etmek, acı vermek için kullanıyor. Elektriğe duyduğum nefret, ona ulaşıyor; işkenceciden nefret ediyorum!

İşkenceci bir yandan manyetonun kolunu çeviriyor, diğer yan-dan konuşuyor, sorular soruyor. Sorduğu sorulara gösterdiğim tepkiye göre yeni ruh hallerine giriyor. Buna uygun olarak kolu çevirmeye hız veriyor ya da yavaşlatıyor. İşkencecinin ruhsal durumu, bendeki tepki ve çevrilen manyeto kolu arasında tam bir kombinezon oluşuyor. Değişen sadece uyumun ritmi; üç parça arasındaki iletişim bazen hızlanıyor, bazen ağırlaşıyor.

"Söyle yavrum!" diyor işkenceci, "Kürdistan Sosyalist Partisi'nden olduğunu kabul ediyor musun? Örgütteki yerin nedir? Kimlerle çalışıyordun? Biz her şeyi biliyoruz.

"Seni öldüreceğim! Ben işkenceciyim! Türkiye'de işkence olmadığını söyleyenin anasını ...!"

Daha önceleri de duymuştum, işkencecinin “her şeyi bilme” hikayesini. Sık başvurdukları klasik bir yöntemdir bu. O her şeyi bilir, size de onaylamak düşer yalnızca!

Devam ediyor işkenceci:

“Benim görevim seni konuşturmak, senin görevin konuşmak; diren yavrum!”

Elektriğin verdiği acı kollarımdakini bastırıyor, hatta neredeyse unutturuyor. Bu bir bakıma da iyi. Ama akımın etkisi, ötekine nasıl benzemiyorsa, o kadar da kendine özgü. Manyetonun kolu her döndüğünde bedenimin dört bir yanına şiddetli bir çarpma dağılıyor. Giden dalgalar en küçük zerreciklere kadar ulaşıyor. Ağrı, yoğun olarak da, kablo uçlarının bağlandığı bölgelerde yaşanıyor.

İşkenceci akımı kesik kesik veriyor. Tekdüze verilen akımı hem tehlikeli oluyor, hem de istenilen etkiyi yapmıyormuş. Manyeto kolu çevrilir çevrilmez kocaman bir cisim her yanınıza birden çarpmış gibi oluyor. Ani çarpma beklenmedik bir ses çıkartıyor. Çaba gösterdiğim halde, her akım verilişte bu sesin çıkmasına engel olamıyorum. Bağırma benzer, ama bağırma değil. İnilti de değil. Elektrik çarpmasına bedenin kendiliğinden verdiği bir ses, bir tepkidir bu. Ağrının en şiddetlisi, çevrilen manyeto kolumun hızının yavaşlatılması anında yaşanıyor. O zaman ağrı daha ağır, daha canlı ve daha dayanılmaz bir hal alıyor. Vücudumun her yerine saplanmış kancalar, içimi boşaltmak için geri çekiliyor, sanki. İşkenceci bunu bildiği için kolu çevirip durduruyor, çevirip durduruyor.

Her saniye bir çağ kadar uzuyor. Zaman geçmek bilmiyor.

Birisi elini bedenimin alt kısmında gezdiriyor. Sonra kaba etlerime dokunuyor. “Şu mala bak!” diyor. Nefretim tiksime ve iğrenmeye dönüşüyor. İşkenceci sormaya devam ediyor:

“Örgütünü ve örgüt içindeki yerini söyle. Yoksa geberinceye kadar orda kalacaksın.”

Hem konuşuyor, hem akımı kesik kesik gönderiyor. Akım

gelince yıldırım çarpmış gibi bağıyor, kesilince ses çıkarmamaya çalışıyorum. Önceleri işkencecinin sorularına kayıtsız kalmayı deniyorum. Ama bu onu çileden çıkartıyor. Daha da hırçınlaşıyor. Böyle davranmanın daha tehlikeli olduğunu görüp vazgeçiyorum. Sürekli sorulan aynı sorulara arada bir cevap yetiştirmeye çalışıyorum.

“Örgüt üyesi değilim.”

Bir yerde sorulan sorulara cevap yetiştirmekten bıkar gibi oluyorum. Ne var ki işkenceci soru sormaktan bıkmıyor. O işinin ustası. Sormaya devam ettikçe ben de kendimi toparlamaya çalışıyorum.

İşkencenin bu aşamasında, istenen şeylerden herhangi birini şu veya bu şekilde söylemek aklımdan geçmiyor bile. Bu konuda herhangi bir kararsızlık veya ikircikliğin en küçük sıkıntısı yok bende. Ağzımdan çıkan yanıtların uygunluğundan en ufak bir kuşku yok; rahatım bu yönde. Beni ilgilendiren tek şey, akımın amansız çarpmalarıdır. Onun bir an önce kesilmesinden başka şey gelmiyor aklıma.

Bir ara kesilen akım bir daha gönderiliyor. İşkenceci öfkeli konuşuyor:

“Daha yeni geldi oruspu çocuğu, direncini yitirmemiş henüz! İndirelim, biraz sonra tekrar getiririz.”

İndiriyorlar. Ayaklarım yere değiyor. Ne büyük bir rahatlama! Kollarımı bağlı oldukları ağaçtan çözüyorlar. Kollarım cansız. Kan dolaşımı durmuş olmalı. Pantolonumu çekmemi istiyor biri. Elimini uzatmak istiyorum, ama elimde hareket yok. İşkenceci kendisi çekiyor pantolonumu yukarı, düğmelerimi kapatıyor.

Birisi kolumdan çekerek götürüyor. Arkasından güçlkle yürüyorum. Beni bir yere oturtuyor. Soluk alışverişim son derece hızlanmış, kalbimin atışları da öyle. Beni getiren, nöbetçilere “buna bir saate kadar su vermeyin” deyip gidiyor.

Büyük bir savaş sonrası dinlenmesindeyim. Bu biyolojik rahatlığa psikolojik bir rahatlık katılıyor. İşkencecileri rahat

ettirmemenin derin huzurunu duyuyorum içimde. Onurumu ezdirtmemenin, devrimci mirasa toz kondurtmamamın anlatılmaz erincini...

Yaklaşık bir saat sonra su istiyorum nöbetçiden. Bir tasın içinde uzatıyor. Bir solukta kafama diyor, tekrar istiyorum.

Nöbetçinin yanıtı sert bir tekme oluyor, isteğime karşılık. Şımarđıđımı söylüyor.

Öğleden sonra kimse dokunmuyor bana. İlgilenilecek başkaları var çünkü. İşkencecilerin onlarla da görülecek hesapları var. Başkalarını götürüyorlar aramızdan. Geliş gidişlerden, dokunmalardan bunu anlıyorum.

Ve kesik kesik sesler geliyor. Bu bir tanıdığımın sesi, çok sevdiğim bir yoldaşımın. Sabahleyin benim bedenime bağlanan kablolar şimdi onunkine bağlanmış. Akım veriliyor. Dünyanın en utanılası, en iğrenç suçu işleniyor. Kurban ve onu çevreleyen kurt sürüsü işkenceciler.

İşkencedeki arkadaşımın ulumaya benzer sesi beni çökertiyor. Dayanılacak gibi değıl bu haykırışlar. Duymak istemiyorum bu sesleri. Zulmün ve işkencenin bende bu denli ürperti yarattığını ilk kez yaşıyorum. Bana yapılanlar, böylesine derinden etkilememiştii beni. Ben işkencede kendi acılarımlla boğuşuyordum. Sıcağı sıcağıma bir boğuşma. Oysa şimdi dostum işkencede ve ondan çıkan çığılıklar ruhumun en ücra köşelerini sızlatıyor. Ruhuma yayılan sızı fiziki bir yanmaya dönüşüyor. Dayan Ferdi diyorum, yüreğim seninle... O işkencede, ben yerimde kıvranıyorum. İşkenceci çifte vuruyor, böylelikle.

Uzun yılların deneyimleri uyguluyor üzerimizde. İşkence edilen kurbandan çıkan seslerin o anda fiziki işkencenin dışında olanlar üzerinde bıraktığı çökertici etki çok iyi biliniyor. Bu nedenle işkence eylemi, diğeri tutukluların bulunduğı yerin bir kaç adım ötesinde gerçekleşiyor. Daha ilerde şunu anlayacağım ki çoğı kez işkence yapılan odanın kapısı açık bırakılıyor ve o anda, tutuklulara sürekli eziyet eden nöbetçiler, işlerine ara

veriyorlar. Mutlak bir sessizlik sağlanıyor. Böylece, işkence sıralarını bekleyen tutukluların, işkence gören kurbandan çıkan çığlık ve inlemeleri dolaysız ve çarpıcı duymalarına olanak sağlanıyor. Bu kere de öyle oluyor. Bu süre içindeki zaman kesitleri katlanarak uzuyor. Uzun bir cehennem azabından sonra sesler dinliyor.

Ertesi gün biri gelip beni kaldırıyor. Bir tokat indiriyor, yanımdakinin üstüne yıkılıyorum. Tekrar kaldırıyor. Bir küfür savuruyor. "Sen her şeyi biliyorsun, birazdan seni götürüleceğim" diyor.

Sıkıntılı bir bekleme dönemi başlıyor. Dün yaşadıklarım gözlerimin önünden geçiyor bir bir. Bu kez, düne oranla kendimi daha yıpranmış ve zayıf hissediyorum. İşkenceyi bekleme, daha önce yaşadığım sıkıntıların hiçbirine benzemiyor. Müthiş, anlatılması imkansız bir duygudur, işkenceyi beklemek.

Saatlerin bir hayli ilerlemiş olduğunu biliyorum. "Zaman erken geçse de benimle uğraşma olanağı bulmasalar" diyorum içimden. Saatler geçiyor, kimse gelmiyor. Yemek duası için kaldırıyorlar. Rahatlıyorum. Demek bugün bir şey yok.

Akşam yemeğine bir sürü dayak yiyerek gidiyor, büyük bir öfkeyle, açlık duygumuz azmış olarak dönüyoruz. Yemeğin ucu gösterilecek, ama yenilmeyecek. Ya da ölmeyecek kadar yenecek. İşkencecilere yaşayan kurban gerek. Canlı, konuşan, onun istediklerini verebilir kurbanlar. İşkenceci eğer yukardan yok etme emri almamışsa, işkence edilen sağ kalmalıdır. Onlar, işkenceyle insanları ölümün kıyısına kadar götürüp getirmenin en ince tekniklerini biliyor ve uyguluyorlar. Tutuklulara bir iki lokma yemek yedirtmek, işte bu bilinçli sağ bırakma programının bir parçası.

Soruşturmada işkencenin en önemli, hatta en yıpratıcı olanı, tutukluların sürekli başında bulunan nöbetçi askerlerin yaptığı eziyetlerdir.

İlk bakışta pek göze batmayan ve sistemli işkencenin dışında,

nöbetçi askerlerin kendi başlarına uyguladıkları keyfi muameleler gibi görülebilir bunlar. Oysa tutuklular nicel olarak en çok onlardan eziyet çeker.

Profesyonel işkencecilerin sizinle işi bittikten sonra, zamanın geri kalanında gözleriniz bağlı olarak "nizami" bir şekilde oturur, nöbetçi askerlerle baş başa kalırsınız. İşkence seansları arasında dokunulmadan kalabilmek, sizi fizik ve moral açıdan dinlendirebilir. Bu işkencecilerin arzuladığı bir şey değil. Tersine, işkenceye aldıkları kişinin "işini" kısa sürede bitirmek isterler. Onlardan istenen de budur. Oysa karşılına, az da olsa dinlenmiş, güç toplamış olarak çıkan tutuklunun, onun işini zorlaştıracığı ortada.

Öyleyse ne yapmalı?

Bunun cevabı, nöbetçi askerlerin tutuklulara yaptığı eziyetlerde yatmakta. Nöbetçi askerler günün büyük bir bölümünde tutukluları döver, süründürür, fizik ve moral olarak çökertir. İşkencecinin, fizik ve moral açıdan çökmüş olan kişiyi daha kolay çözeceği açıktır.

Nöbetçi askerlerden hiçbiri, istisna hariç, kendi başına en küçük bir davranışta bulunmaz. Yaptıkları her şey, genel işkence uygulamaları çerçevesinde önceden programlanmış ve nöbetçilerden bunları uygulamaları istenmiştir. Zaman zaman bu programa ekler yapılarak güçlendirilir. Bu ekler, işkencecilerin karşısına çıkacakların niteliklerine göre değişir. Eğer bilinen genel işkence yöntemleri, kurbanda istenen etkiyi yaratmakta yetersiz kalıyorsa, ek programlar devreye sokulur.

Özel durumlar dışında, nöbetçiler genelde tutuklulara ölmeyecekleri kadar yemek verir. Tuvalet götürülme son derece sınırlıdır. En çok günde bir kere. Her götürülüşte de beşe kadar sayma yöntemi uygulanır.

Tutuklular sabahları saat 5, 5.30'da kaldırılır. Gündüzleri sıra dayığı çekilir hiç yoktan. Yerinde kıpırdamış olmak, dövülmek için bir gerekçedir. Ya da uyduruk bir soruya istenilen türden bir

cevap vermeyişiniz, istedikleri aşağılatıcı bir şeyi yapmamanız, kaşınmak için elinizi bir yerinize götürmeniz, yüzünüzdeki sineği kovmaya kalkmanız, bazen su istemeniz veya tuvalete gitme isteğiniz, dayak yemeniz için yeterli nedenlerdir. Eğer mutlaka dövülmeniz gerekiyorsa ki bunun gerekçelerini bulmak onlar için sorun değildir, tuvalete götürülür ve yemek yerken bile bir yerlerinize copun inmesi işten değil.

Sürekli kalınan bölümde tutuklular bazen teker teker, bazen de üst üste bindirilerek süründürülür. Olmadık hakaretler yapılır onlara, çirkin sözler söylenir. Hem de onlar, aynı şeyi birbirlerine yapmaya zorlanır. Bütün bunlar geceleri de devam eder. Uykudayken “esas duruşu” bozmuş olmak dayak için yeterlidir. Zaten olanaksız olan, uykudayken esas duruşu bozmamaktır. Böyle olunca da, çoğu zaman ya kendin bizzat dayak yer ya da başkalarının çılgınlıklarıyla yerinden sıçrarsın.

İşkenceci ile Tartışılmaz

Dün, kolumdan tutup beni götüreceğini söyleyen kişi, bu sabah alıp beni kurt sürüsünün içine götürüyor. Öfkeyle savrulan küfürler eşliğinde kollarım, daha önce olduğu gibi, ağaca sıkıca bağlanıyor. Birden havalandırılıp boşlukta asılı bırakılıyorum. Daha önce olduğu gibi, uzun bir süre dokunulmadan bekletileceğimi düşünürken, bir anda pantolonumun çözülüp aşağı kaydırıldığını görüyorum. Kablonun uçları cinsel organıma ve parmağıma bağlanıyor.

Birisi kalçalarıma sertçe birkaç cop indirip, "Bugün bülbül gibi öteceksin oğlum. Ya konuşacaksın, ya da ölünceye kadar seni indirmeyeceğiz ordan." diyor.

Ve elektrik dalgaları sarsmaya başlıyor vücudumu. Manyeto kolu her çevrildiğinde, süratli bir kamyon tarafından çarpılmışçasına savruluyorum.

Ve her çarpmada, daha önce işitilmemiş garip sesler içimden çıkıyor. Verilen akım, sorulan sorularla atbaşı gidiyor. İşkenceci, sorularla karışık sorgusunu sürdürüyor.

“Arkadaşların seninle ilgili her şeyi anlattılar. Söyle oğlum, konuşmayacak mısın?”

İçinde bulunduğum kötü duruma rağmen, bu beylik söze gülümsemek geliyor içimden. Yüzyıllar boyunca dünyanın birçok ülkesinde işkenceciler bu sözü söyleye gelmişlerdir. Onlar bu beylik sözü, yeni yakalanan her kişiye söyler ve kısmen de sonuç alırlar. Hele ellerindeki ufak tefek bilgileri de arkadaşlardan alınmış gibi isabetle kullanırlarsa...

“Mademki arkadaşlar çözülüp her şeyi anlatmış, o halde benim direnmeme ne gerek var?” sorusu binlerce insanın kafasını kurcalar ve kimi zaman da felaketlere yol açar.

İşkenceci, böylesi zayıf durumunda, kurbanda kuşkular yaratarak onda moral çöküntüsüne yol açmak ve zaten arkadaşların anlattığı şeyleri saklamaya çalışmanın yararsız olacağı fikrini empoze etmek ister.

Oysa ne arkadaşlar her şeyi anlatmıştır ne de -her olasılığa karşı- arkadaşların konuşması konuşmanız için bir nedendir.

Tecrübeler, bir kişinin söylediklerini ikinci ya da üçüncü kişinin reddedebildiğini göstermiştir. Bu, işkencecinin, birinci kişinin söylediklerine dayalı senaryosunu bozabilir, bu doğrultuda sonuç alma kararlılığını kırabilir.

İşkenceci; bu kez babacan tavsiyelerle beni yönlendirmeye çalışıyor.

“Nice militanlar senin gibi direndiler, sonra bülbül gibi konuştular.” Sesinin tonunu biraz daha yumuşatıyor:

“Konuş oğlum! Yoksa bu genç yaşında ölüp gidersin; yazık olur sana!”

Verdiğim cevaplar genel olarak kısa, bir iki cümleyi geçmiyor.

“Birşey bilmiyorum; benimle boşuna uğraşmayın” diyorum. Ve yararsızlığını bile bile, “beni indirin,” demekten kendimi

alamıyorum.

Tüm sabrına rağmen işkenceci zaman zaman kudurma derecesinde öfkelenmekte. Kendisini frenleyemiyor ve bazen de bilinçli olarak öfkelenmiş gibi davranıyor.

Arada bir bedenime akım vermeyi kesiyor. Karşısında oturmuş birini sorgular gibi konuşuyor. Çaprazlama sorular soruyor. Bazen, sorudan uzaklaşarak hiç ilgisi olmayan konulara çekmeye çalışıyor beni, sonra, ansızın aynı konuya dönerek sorulara devam ediyor.

İşkenceci ile tartışılmaz. Onunla mantık yürütmeye gelmez. Hele onu tartışmayla alt etme veya kandırma çabasının, insanı daha çok ele vermekten başka getireceği bir sonuç yoktur. Sorgulama teknik ve deneyimi bakımından işkenceci ile yarışılmaz. Ayrıca savaş eşit koşullarda gerçekleşmiyor. İşkenceciyi tahrik etmeyecek biçimde ve zorunlu durumlarda en az sözcüklerle az konuşmak, en iyisi.

Önce akım kesiliyor, sonra vücuduma bağlı kablolar çözülüyor. İndiriliyorum. Kollarım uyuşmuş, hareketsiz. Biri kollarımı sallıyor, uyuşmanın geçmesi için. Pantolonumu yukarı çekip zorlukla düğmelerini ilikliyorum. Yattığım yerde birkaç tekme savurup küfürler ediyor, boğuk ses sahibi. Sürükleyerek arkadaşların kaldığı yere götürüyor.

O gün öğle sonrasına kadar, yaklaşık iki-üç saat süreyle öyle bırakılıyorum. Bu arada işkence işlemi aralıksız devam ediyor. Birileri daha götürülüp getiriliyor.

“Bugün artık kimse uğramasa, iyi” diyorum kendi kendime. Ancak akşama daha çok var ve bu süreyi belası atlatmak güç. Güçlük kendisini kısa sürede gösteriyor. Gizli bir iş yaparcasına sürüden kopartıp götürüyor boğuk ses.

Bu kez başka ses yok çevremde. Başbaşayız onunla. Nedense bu durum bana güç veriyor. Kimbilir, belki de “teke tek” geleneğinden geliyor bu duygu.

“Soyun,” diyor karşımdaki. Nefesi yüzümü yalıyor.

Ceketimi çıkarıp bekliyorum.

“Diğerlerini de!” diye bağıyor.

Kazağımı, gömleğimi çıkararak merakla bekliyorum. Acaba bu kez ne oluyor?

İşkenceci bütün hırçınlığıyla bir tokat indirerek ekliyor:

“Hepsini oğlum!”

Mümkün olduğu kadar ağırdan alarak üstümdekilerin hepsini çıkarıyorum. Kilotu bırakıyorum yalnızca. Onu da çıkarmamı istiyor işkenceci. Sıkılarak onu da çıkarıyorum. Gözlerim örtülü şimdi. Sıkıntıdan bir kasılma tutuyor beni. Bütün direnmeme rağmen büzülmekten alamıyorum kendimi; bir yerlerimi kapamak zorundaymışım duygusuna kapılıyorum.

Kolumdan tutup çekiyor arkasından. Kış soğuğu olanca varlığıyla kendini hissettiriyor. Geldiğimiz yer önceki yerlere göre daha da soğuk. Çökmemi istiyor, getiren. Merak, tedirginliğe dönüşüyor. Bu şekilde bir iki dakika geçiyor. Birden su şırıltısını duyuyorum. Ve işkenceci soğuk suyla bedenimi kamçılama koyuluyor. Suyun bedenimi taradığı bölgeler ürperiyor, sonra ürperti bütün bedene yayılıyor. Basınçlı soğuk su ile çarpılmanın yol açtığı irkilmeyi anlatamam. Suyun değdiği yerleri kendime doğru çekiyor, içe doğru büzülüyorum.

Suyun tazyik noktası başka bölgeye kayıyor. Bu kez koruma çabası oraya yöneliyor. Oysa beden çırılçıplak ortada ve onu içine koyup saklayacak bir yer bulunmuyor. Şurayı burayı çekip büzülme refleksleri, bedenın kendi kendini savunma mekanizması olsa gerek.

Bütün olumsuz etkisine rağmen, soğuk suyla duş, elektrik ve askı kadar dayanılmaz değil. Ancak açlık, zayıflık ve gözlerin kapalı oluşu, insanın başkasınca böylesine bir “duşa” zorlanması, olumsuz etkiyi artırıyor ve insanı büyük ölçüde rahatsız ediyor.

Basınçlı soğuk suya karşı gösterdiğim tepkiler, hareket ve çığlıklar, işkenceciyi keyiflendiriyor olmalı ki adam kahkahalar atıyor.

“Nasıl oğlum, direnmeye devam edecek misin?” diyor. Ama benden cevap beklemeksizin işine devam ediyor bu şekilde, sonra su kesiliyor.

Beni alıp geri götürüyor. Soyunduğum yere gelmiş olmalıyız. Göz bağlarımın alt kısmını hafifçe gevşetiyor ve giyinmemi istiyor. Giyindikten sonra ıslanmış gözbağlarımı bir yenisiyle değiştiriyor, beni götürüp bir yere oturtuyor. Arkamda yanan bir kalorifer peteği var. Sırtımı ona dayamamı istiyor. İşkenceci bugün insafılı mı davranıyor? Hayır, onun istediği benim yaşamamdır. Onun şu anda yaşamama ihtiyacı var.

Bir süre böyle tutulduktan sonra bekleme yerine götürülüyorum. Az sonra işkenceye alınan birinin çığlıkları duyulmaya başlıyor. Her kimse, bedenine akım veriliyor olmalı. Ama gelen sesler daha önceki hiçbir sese benzemiyor.

İşkencede bir Kadın Sesi

Ses, tiz ve ince, kırılr gibi. Yürek parçalayıcı bir ses. Bir kadın sesi bu. Ya da genç bir kızın. Bu ses hepimizin annelerinin, karılarının, kız kardeşlerinin, kızlarının, gelinlerinin sesi. Doğurganlığın, sevginin, çalışkanlığın, yaşamın ve de güzelliğin sembolü kadın, bütün görkemiyle askıda asılı; sallanıyor. Kadın bedeninde insanlığın en güzel değerlerine, geleceğe ve geleceğin temsilcisi daha doğmamış bebeklere elektrik veriliyor. Kadın işkence görüyor.

Y.'dir bu, işkence gören. Bir tanıdık, bir dost.

O gece duyduğum çığlıklar aylarca kulaklarımda yankılanıp durdu. Yankısı sonsuza kadar da devam edecek. O çığlıklar insan trajedisinin çan sesleri. Zorbaların insanoğluna bahsettiği utanç abidesi...

İşkencedeki bir başkasının sesini duymanın yıkıcı etkisini daha

önce de yaşamıştım. Ancak bir kadının işkencedeki sesinin yıkıcılığı yaşamım boyunca içimi dağlayıp duracak.

İşkence sesleri, hemen hemen daha önceki safhalarda görülen sürelerle devam ediyor. Ama farklı olarak daha derinden geliyor. Yeni yetme, körpe bir bebeğinki kadar saf ve acıma duygusu uyandırıyor. İnsana büyük bir felaketi haber veren birisinin iç karartıcı çağrısına benziyor. Bu çılgınlarda insanlık can çekişiyor.

Nihayet bir yerde kesiliyor sesler. Ama içine düştüğüm çöküntüden bir şey eksilmiyor. O gün, yatıncaya kadar, korkulu bir düşün etkisinde gibi, sürekli kıvranıyor, depresyon geçiriyorum.

Ertesi gün, bir önceki sabah yaşadıklarımı aldırmaz biçimde uyanıyorum. Artık ne yaparlarsa yapsınlar umurumda değil, diyorum. Herhalde hiçbir şey, önceki akşam bize yaptıkları işkenceyi aşamayacak.

Bugün, işkencedeki dördüncü gün. Yıllar öncesi yaşanan bir olay kafamda canlanıyor. Cezayir Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sırasında bir Fransız devrimcisinin işkence kampındaki öyküsüdür bu. Henri Alleg anlatıyor, Sorgu adlı kitabında. Yaşadığı işkencenin daha ilk günleridir. Konuşmaz, direnir Alleg. Bunun üzerine işkencecilerden biri, kendileri için acı bir itirafta bulunur:

"Bu kadar süre içinde konuşmamakla arkadaşlarına üç-dört günlük kaçış olanağı sağladı. Bu bile onun için yeter!"

Alleg, yaşadıklarını böyle anlatıyor ve böylece bize destansı öyküsünden bir resim sunuyor. Bir başka işkence olayı ile ilgili olarak da şunları anlatıyor: İşkenceciler istediklerini elde edememekten adeta kudurmuşlardır. Kullandıkları tüm yöntemlere rağmen başarıya ulaşamayan işkencecilerden biri, çaresizliğini şöyle açığa vurur:

"Nasıl konuşturabiliriz ki? Beş yıl, on yıl, onbeş yıl süreyle kafalarına okunan hep aynı şey: Yakalanırsanız konuşmayın."

Biz mi şanslıyız, Henri Alleg mi?

Kuşkusuz biz. Çünkü nice Alleg'lerin mirasçıları olarak

onlardan kalan birikime, nice zengin deneyime sahibiz. (Bize işkence yapanların da Alleg'e işkence yapanlardan daha çok birikim ve deneyime sahip olduğunu unutmamalı elbet.) Bizden önceki devrimcilerin geleneğine bir şeyler katarak gelecektekilere bırakmak varken, onların davranışını olduğu gibi tekrarlamak, şimdiki işkencecilerin bunca ileri teknik ve deneylerinin yanında geride kalmak olmaz mı? Arkadaşların kaçışı için 3-4 gün yerine 10-15 gün sağlamak daha iyi olmaz mı? Ya süresiz bir zaman? Yapılacakların en iyisi bu değil mi?

Diskoda Falaka Gösterisi

Bugün diskoda falaka gösterileri olacak. Aralıksız, akşama dek. Falakanın tadını doyasıya tadarken, aynı zamanda çok da hareketli bir gün yaşayacağız. Tam da Disko'nun şanına uygun.

Bir kişi gerek kendilerine, acilen. İşkenceciler bu kişinin kimliğini ve yerini istiyorlar. Bugünkü programları o kişiyi ortaya çıkarma üzerine kurulu.

İşe sabahtan girişiyorlar. Sabah erkenden beni alıyorlar.

İstenen Hasan'dır.

Ayaküstü, Hasan'ı tanıyıp tanımadığımı ve nerede bulunduğunu söylememi istiyorlar. Onu tanıdığımı ve yerini bildiğime kesin olarak inandıklarını belirtmekten de geri kalmıyorlar. Verdiğim olumsuz cevap üzerine fazla beklemeden harekete geçiyorlar.

Ayakkabı ve çoraplarımı çıkarttırıyorlar. Sırtüstü yatırılıyorum.

Ayaklarımı kayış ya da ipten bir şeylerle sıkıca bir ağaca bağlıyor, sonra da iki kişi, ayaklarımı bağlı olduğu ağaçla iki taraftan kaldırıyorlar. Şimdi ayaklarım, üzerine incekler için uygun durumda, bir metre havada bekliyor. İki kişi birden vuruyor. Konuşmalardan, birkaç kişinin daha beklediklerini anlıyorum.

Her ayağın başında bir kişi. Aynı anda vurulan coplar tek bir ses çıkarıyor. Sonra, tek ses yavaş yavaş bozuluyor ve ardarda iki patlamaya dönüşüyor. Cop şaklamaları arasındaki süre belirginleşiyor. Bir süre eşit aralıklarla ve uyumlu bir tempoda iniyor coplar. Derken, uyum tekrar bozuluyor, eşit aralıklarla inen coplar, tekrar, çift patlamanın çıkardığı düzensiz seslere bırakıyor yerini. Copların ilk birkaçı fazla bir şey değil. Sonra sızı giderek yükselen bir çizgi oluşturuyor. Bir süre sonra, vurulan coplar bedenin sağlam bir bölgesi yerine, açılan bir yaraya düşer gibi oluyor. Her vurulan darbe yarayı derinleştirip acıyı artırıyor.

Vuranlar yoruluyor. Yoruldukları, soluk soluğa kalmalarından belli. Onların yerine başkaları geçiyor. Bu kere ayağıma farklı bir şey iniyor. Daha sert ve kaba. Bu yeni cisim kemiğime işliyor. Acıyı kemiğe taşıyor. Kalas gibi bir şey. Bağırmanın için ağzımı sıkı sıkıya kapatıyor, burnumdan soluk alıp vermeye çalışıyorum. Bağırmanın için sarfettiğim çabanın yarattığı baskı, soluk alışverişlerimi alışılmadık bir duruma sokuyor. Her vurulan ayak kendiliğinden geri çekiliyor, kaslarındaki gerginlik had safhaya ulaşıyor. Bağırmadığımı gören biri, ayağıyla ağzımın üzerine basarak beni bağırmaya zorluyor. Dudaklarım dişlerime geçiyor, ağzıma dolan kan boğazımdan aşağı doğru iniyor. Kendimi bırakıyorum bu kez. Bağırma acıyı azaltmıyor, sadece bağırmanın için harcanan çabanın sıkıntısını hafifletiyor.

Derken, darbelerin inişi son buluyor. Ayaklarımı yere indirip ağaçtan çözüyorlar. Yerden doğrulmaya çalışıyorum. Tabanlarım vurulmaktan kabarmış, hafiften dokunsan çatlayacak gibi.

Bedenin ağırlığı şişen ayaklara binince ağrı yeniden şiddetleniyor. Zıplamamı istiyorlar. Zıplama ağrısı eski düzeyine çıkartıyor ve ardından hafif iniş başlıyor. Ağrı giderek yerini acılı bir okşayışa bırakıyor. Ağrı tümünden dinmeden ayakkabılarımı giymeye zorlanıyor ve yerime geri götürülüyorum.

Ben oturur oturmaz Ferdi götürülüyor. O falakaya yatırılıyor, bu kez.

Gelen seslerden birinin falakada mı, yoksa askı veya elektrik işkencesinde mi olduğu, orada bir süre kalınca hemen anlaşılıyor. Benim kaldığım süre kadar kalıyor ve geri getiriliyor.

Bu kez Nusret götürülüyor. O da aynı seremoniyi yaşıyor ve geri getiriliyor.

Yine götürülüyorum. Ve soru yine aynı: "Hasan'ı tanıyor musun, nerede kalıyor?" Yanıt eskisi gibi. İşkenceciler büyük bir kin ve öfkeyle saldırıya geçiyorlar. Biraz önce yaşadıklarımın tekrarı. Ama bu kez, ayaklar hamura dönüştüğü için, daha ilk vuruşlardan itibaren dayanılmaz oluyor ağrının şiddeti. Artık bağırmamak için kendimi tutmayı düşünmüyorum. Düşündüğüm tek şey, ayaklarıma inen vuruşların bir an önce son bulması. Arada bir sorulan, "söyle, tanıyor musun?" sorusuna yanıtlım kısa oluyor. İstenilen yanıt alınamayınca da işleme devam ediliyor. Uzun bir uğraştan sonra vuruşlar duruyor, ayaklarım çözülüyor. Yerimde koşma ve zıplama devresinden sonra tekrar yerime götürülüyorum.

Ardından Ferdi götürülüyor ve tekrar Nusret. Bu şekilde gidiş gelişler üçü buluyor. Falaka şöleni böylece sabahtan akşama kadar tüm günü kaplıyor.

Soruşturmadan gözaltına döndüğümüzde, bir gün Ferdi, bu falaka zinciri olayını şöyle anlatacaktı:

"Seni götürdüklerinde sonucu merakla beklemeye başlamıştım. Seni getirip beni götürdüklerinde 'sorunun' varlığının devam ettiğini anladım ve 'soruna' dokunmamaya karar verdim. Birinci tur bitip seni tekrar götürdüklerinde, bu kez

cidden endişelenmeye başladım ve yeni bir bekleyişe geçtim. Seni geri getirip bıraktılar. Beni götürdüklerinde bir de ne göreyim? Yine aynı soru sorulmasın mı? Tamam dedim, kendi kendime, demek daha bir şey elde edememişler. Bu durum bana büyük güç veriyordu. Benden önce götürülen biri bir şey anlatmamışsa ben de anlatmamalıyım. Üçüncü kere de aynı şey oldu. Yine aynı soru sorulmuştu. Soruya yanıtlım benden öncekilerin yanıtından farklı olamazdı.

O gün salt fiziksel anlamda hareketli bir gün yaşanmadı. Fiziksel hareketliliğe eşlik eden bir de psikolojik gerilim sözkonusuydu. İşkenceye her gidiş, başlı başına tedirginlik ve stres demek. Aksine moral yüklü oluyor gelişler. Karşılaşmayı kazanmış olmanın mağrur duygusu kaplıyor insanı. Ardından başkası -hele tanıdık biri- götürülünce yine duyguları bir bulanıklık perdesi örtüyor. Bir "ne olacak?" sıkıntısı kemirir insanın içini. İkinci kişinin gelişi ve üçüncü kişinin gidişinin yarattığı duygu çiftedir. Bir yandan ikincinin firesiz gelişi, diğer yandan üçüncü kişide işlerin nasıl olacağı endişesi... Bütün bunlar hızlı bir film şeridindeki renk cümbüşüne dönüşüyor. Bir duygu geliyor ve daha berraklaşmadan bir diğeri karışıyor ona. Ona da bir diğeri. Derken, tüm bunların karışımı, kendine özgü bir duygu kokteyli oluşuyor.

Bu hareketli günü daha durağan ve sıkıcı, duygu yönünden de o kadar renksiz bir kaç gün izledi. Arada bir bunaltıcı sorgulamalar yapıldı ve bunlara kaba işkence eşlik etti. Geriye kalan zaman ise bekleme yerinde geçti.

Bekleme yeri, ortalama üç metre genişliğinde ve yedi sekiz metre uzunluğunda, bir dikdörtgen biçiminde. Bu dikdörtgenin tam ortasında karşılıklı iki kapı yer alıyor. Kapıların her iki yanında, oturma yeri olarak kullanılan tahtalardan birbirlerine dönük iki U yapılmış. Bu kapılardan biri hemen yandaki iki odaya açılıyor. Odalardan biri işkence yeri, diğeri ise yemekhane olarak kullanılıyor. Diğer kapı tuvalete, sorgulama ve idari

bölmelere açılıyor.

Sistemli işkence anlarının dışında tutuklular bu bekleme odasında tutulurlar. Açlıktan iyice güçten düşmüş kişilerin tahta banklarda günlerce, kimi zaman aylarca esas duruşta bekletilmeleri, kaba etlerinin kabuk bağlamasına ve zamanla yaralar açılmasına yol açar. Bu ağrıların yanında bir de kaşıntı tebelleş olur insana. Göz bağlarının geçtiği burnun üst kısmı ve göz kenarlarında kabarcıklar oluşur. Sıkılan et su tutmaya başlar. Kesilmeyen saç ve sakal uzar. El yüz yıkanmaz. Bu nedenle her tarafa bit dolar. Biti arayıp temizlemek ise yasak. İşkence ve gıdasızlıktan iyice zayıf düşen kişi, geceleri çıplak betonda yatırılır. Bu nedenle, öncelikle idrar yolları bozulur, daha önce belirtisi olan veya olmayan hastalıklar uç verir ve azar. Bedenin değişik yerlerinde sancılar baş gösterir. Soğuktan dolayı (mevsimin kış olduğunu unutmamalı) artan tuvalet ihtiyacı karşılanmadığından, sıkıntı iyice artar. Gelecek endişesi kişinin içini kaplar. Oturarak ve gözler kapalı olarak geçmesi beklenen zaman iyice durağanlaşır. Bitişikten götürülen insanın işkence sesleri ve ona ilişkin duyulan endişe farklı bir acıya yol açar. Her an işkenceye götürülme korkusu ensenizden ayrılmaz. Nöbetçi askerlerin hiç yoktan dayak ve eziyetleri insanı iyice bunaltır.

Sana Bir İfade Hazırlayacağız!

Bu ara gür sesli, bilgiçlik tasladığı anlaşılan biri, günün belirli saatlerinde gelip bazı konularda nutuk çekmekte. Değindiği konular genelde siyasal ve kuramsal. Konulara hakim olduğu imajını vermeye çalışıyor ve bu arada, bazı araştırmalar yaptığını belirtiyor. Bizimle teorik tartışmaya girmiş havasını vermeye çalışıyor. Babacan bir kişilik sergilemeye özeniyor. Oysa ortaya serdiği düşünce sistemi eklektik bir fikir kargaşası. Zaman zaman kuramlardan uzaklaşarak Avrupa'da lüks yaşam sürdürenlere ve bizim nasıl kullanıldığımıza sözü getiriyor. Bütün bunları niçin yumurtladığını anlıyorum. Kafamızda başka yoldaşlara karşı kuşkular yaratmaya, moralimizi sarsmaya çalışıyor. Bu bayın yumuşak nutukları da bizim için ayrı bir işkence. Adam bir süre ortalıktan kayboluyor. Anlaşılan onu da bu iş için eğitmişler.

Bundan sonra da fiziki işkenceler her gün yaşamımızı doldurmaya devam edecek. Fiziki işkenceyle ulaşılmayan izler usandırıcı sözlü sorgularda aranacak. Bu tür yöntemler fiziki işkencelere boyun eğmeyen birçok insanı çökertecek kadar sinsi ve tehlikeli.

Bu gün esaslı bir sorgulamaya götürülüyorum. Çevremi, seslerinden üç dört kişi olduğunu sandığım bir grup sarıyor. Esas muhatabım olan kişinin, Boğuk Ses'in karşısında bir sandalyeye oturtuyorlar beni.

İşe yumuşak başlıyorlar. Sigara ikram ediliyor. Kullandığım halde, içmediğimi belirterek almıyorum. Çay isteyip istemediğimi soruyorlar. Onu da istemiyorum. Düşündüğüm şu:

İpleri daha baştan gevşetmemeliyim. Sigara ya da çay içmem, aramızda, işkencecilerin istekleri doğrultusunda bir diyalogun ilk basamağı olabilir. En azından - hiç bir sakıncası olmasa bile- işe, işkencecinin isteğini yerine getirmekle başlamak hoşuma gitmiyor.

Karşıdaki ağır ağır konuşmaya başlıyor:

-Bak oğlum, devrimci onuruna düşkün olduğunu biliyoruz. İşkenceyle çözülmeyeceğini de. Onun için sana işkence yapmaktan vazgeçiyoruz. Bize dostça her şeyi anlat! Hiçbirini senin ifade tutanağına geçirmeyeceğiz. Arkadaşların senin konuştuğunu bilmeyecek. Sana öyle bir ifade hazırlayacağız ki adli müşavirlikten hemen bırakılacaksın. Dışarı çıkınca da bize yardımcı olursun...

İşkenceci, buna benzer umut verici şeyler anlattıktan sonra, bütün bunları yerine getirmenin güvencesi olarak da namus ve şerefini gösteriyor! Ama istediği cevabı bulamayınca, üstündeki kuzu postunu atıyor, sesinin tonunu yükseltiyor, sertleşiyor, yeniden sindirme yöntemlerine el atıyor.

-Yukardan, konuşmadığın takdirde öldürülünceye kadar işkence yapma emri geldi. Gerekirse birçok olayı boynuna yükleyip ömür boyu cezaevinde bıraktırırız seni.

İşkenceci tehditler savuruyor. Giderek, aramızdaki samimi havaya son verdiğini ima ediyor. Bir süre böyle geçtikten sonra asıl sorgulama masasına geçiyoruz.

Sorgucu durmadan soruyor. Bazen aynı soruyu birkaç kez üst üste soruyor. Bazen ters çevirip soruyor. Bazen bir kaç kişi birden soruyorlar. Ben hangisine yanıt vereyim diye düşünürken, hepsi birden yanıt istiyor. Bu hem güç, hem de buna yeltenip işleri karıştırmak istemiyorum. Sorular üst üste geliyor. Cevap vermemek, ya da cevap vermek için düşünmek işkencecileri hırçınlaştırıyor. Az önce sorulan bir soru, araya başka sorular sıkıştırıldıktan sonra bir kez daha soruluyor. Aynı soruya verilen cevaplar iyi düşünülmeden söylenmiş ve aralarında bir çelişki varsa, işkenceci bunu kullanıp yeni bir soruya dönüştürüyor. Aldığı cevapları not ediyor ve en küçük bir uyumsuzluğu kaçırmıyor.

Sorgulama son derece teknik ve tuzaklarla dolu, bezdiriyor insanı. Can sıkıcı ve tehlikeli. Bir noktadan sonra bıkkınlığa yol açıyor. Sorgulamadan bir an önce kurtulma isteği tek umuda dönüşüyor. Umut da tehlikeye. Çünkü onlar sorgulamadan vazgeçecek gibi değiller. Öyleyse umudun gerçekleşmesi için bir yol var: Sorgucunun istediğini vermek... Bu ise bir kurtuluş yolu değil, umutsuzluk ve felaketin ta kendisi.

Sorgucu tutuklunun her tepkisini yakından izliyor. Soluk alışverişleri bile sorgucunun denetimi altında. O, en küçük bir boşluğu kaçırmıyor. Kararsızlık belirtileri gördüğünde hemen avın üstüne atılıyor. Panik durumunda ise tümenden bastırıyor. Onun en büyük amacı, tutukluyu kendi minderinde güreşmeye zorlamak.

Tutuklunun işi zor ama aşılmaz değil. Dikkatli olmak, kendi içinde tutarlı bir ifade vermek, paniğe kapılmadan, esnek bir tutumla manevra alanını geniş tutmak, sorgucunun tehdit ve blöflerine kararlıca karşı koymak tutuklunun boynunun borcu. Ne güne durur evrenin harikalar harikası beynin üstün yaratıcılığı.

İşkencecilerin öfkesinden zaman zaman işe karışan dayakla birlikte, sorgulama, yüksek gerilimli atmosferinin sonuna yaklaşıyor. Oh, bugün sorgulama bitiyor! Dünyanın bütün yükünden kurtulmuş gibi hafıfım sanki.

Bekleme yerine götürülüyorum. Nereden bileyim, orada yepyeni işkence türünün beni beklediğini?

Nöbetçiler Eğleniyor

İki nöbetçi kendileri için yeni bir eğlence icat etmiş. Her biri, emir komutanının kendisinde olduğunu ve kendi komutlarına uyulması gerektiğini belirtiyor. Güya kendi aralarında zıtlaşan nöbetçiler hınçlarını bizden çıkartıyorlar. Gerçekte bir oyun oynuyorlar. Biri, “ayaklarınızı uzatın!” diye komut veriyor. Uzatıyoruz. Hemen ardından diğeri, “ayaklarınızı toparlayın” diye farklı telden çalıyor. Bu kere kendimize doğru çekiyoruz ayaklarımızı. Uzatma emrini veren, emre itaat etmediğimizi söyleyerek bizi dövmeye başlıyor ve ayaklarımızı uzatmamızı istiyor. Ardından, öteki nöbetçi emrini bozduğumuz için sıra dayağından geçiriyor bizi. Bir süre böyle devam ettikten sonra, bu kez emirlerin konusu değişiyor. Biri “kalk!” diğeri “otur!” diye emir veriyor. Her iki durumda da emirlerden birini çiğniyor ve gerekli karşılığı alıyoruz!

Onlar bıkınca ya da dayak atmaktan bitap düşünceye kadar bu oyun devam ediyor.

Bu erler sivil yaşamda ne yaparlar diye düşünmüyor değilim. Uğruna bir işkence aletine dönüştükleri bu sistemin bir süre sonra onları bir paçavra gibi kenara atacağına kuşku yok Oysa biz onlar için de ölüyorduk, ama haberleri yoktu aptalların.

Soruşturmadaki insanlar için bir gün daha belirsizlik içinde başlıyor. Sabah kahvaltısında yine akşamın bulaşık kaplarına konmuş birkaç bardak çay kaşıklanacak. Kaşık bulamayan eller, varsa bir lokma ekmeğe veya getirilmişse bir zeytin tanesine uzanacak. Açlık duygusu iyice azdırdığı için, kahvaltudan pişmanlıkla dönülecek. Bunu, bugün kimlerin başına neler gelecek endişesi izleyecek. Ya işkenceye bizzat gidilecek ya da işkence görenlerin çığlıkları dinlenecek. İşkenceye mola verilip öğle yemeğine az bir zaman kala umutsuz bir beklenti başlayacak. Belki bu kez biraz daha doyarız... Oysa bu beklenti çaresizlikten kaynaklı. Olsun, umut umuttur yine de.

Öğle sonrasıdır şimdi. Genelde mesaiye başlama vakti.

Biri kolumdan usulca tutup çekiyor. İşkence odasına geçiyoruz. İki kişi kollarımı, omuzlarıma oturtulan ağaca bağlamaya çalışıyor. Birisi bağıyor:

-Bugün senin son şansın. Ya konuşacaksın ya da ananı...

-Seni geberteceğiz!

Havalanıyorum. Soruşturma literatüründe askıya alınmak, uçağa binmek diye adlandırılır. Havada çakılıp kalıyorum. Bütün ağırlık kollarda. Acı erken işlemeye başlıyor.

-Nası!, duvarlara afiş asar mısınız? diye bağıyor işkenceci.

-Roce Valat mıdır, velet midir, ne baktır ulan (Kürtçe ve Türkçe çıkan Roja Welat gazetesinin afişlerini kast ediyor). Kürt devleti kurarsınız, ha? Tabi tabi, kurarsınız! Nah kurarsınız! Ulan biz Ermenilerin kökünü getirdik, sizinkini de getiririz! Kahraman olmak istiyorsun, oruspu çocuğu!

İşkenceci, kudurmuş gibi küfürler savurmağa, savurdukça da

öfkelenmeye devam ediyor. Bu son çırpınışları olmalı. Bu son darbede de bir şeyler elde edememe düşüncesi çıldırtıyor onları. Bütün hünerlerini gösterecekler bu seansta.

Keskin acı kollarımda iyice yoğunlaşıyor. Ağrı kollarımı neşter gibi kesiyor. Bedenim bu acıyı hafifletmek için bütün gücüyle kıvranıyor. İşkencececiye karşı duyduğum tiksinti ve kin içimde öfke patlamalarına yol açıyor. Patlamalar da dışa yansımadığı için sıkıntıya dönüşüyor. Sıkıntı bedeni zorluyor. Her yanımdan terler akıyor. Kollarımdan birini dinlendirme çabasıyla sağa sola eğilerek ağırlığımı bir yandan öbür yana kaydırmayı deniyorum. Kendiliğinden, içgüdüsel biçimde oluyor bu. Ama nafile. Her iki koldan da bağlı beden, böylesine bir esnekliğe sahip değil. İşkenceciler, kendime doğru çektiğim ayaklarımı sarkıtmam için copluyorlar. Askının verdiği acıya ek olarak, sırtıma ve bedenimin diğer yerlerine vurarak beni bir an önce konuşmaya zorluyorlar. Amansız acıdan kollarımdan bazı liflerin koptuğunu sanıyorum. Kollar kökten kopsun da yere basabileyim istiyorum, bir an.

Umutla Umutsuzluk Arasında

İşkencedeki insan, iki tür boğuşmanın, çatışmanın içinde hisseder kendisini. Birisi insanın kendi iç çatışmasıdır. Diğeri ise işkenceci ile olanı. Bu iki çatışma birbirlerinin sonuçlarını yakından etkiler. Ama belirleyici olan içtekidir.

İç çatışma inançla inançsızlık, umutla umutsuzluk, aydınlıkla karanlık, dirençle teslimiyet duyguları arasındadır. İnsanın en küçük olumlu ya da olumsuz duygusunun su yüzüne çıkıp berraklaştığı ve bütün zıt duyguların karşılıklı olarak çatıştığı böyle bir durum ancak işkencede olmalı. Oradaki iç çatışma ve hesaplaşma kadar gerçekçi, objektif ve dürüst bir iç hesaplaşma olamaz. Devrimci kişilik ve bilincinize göre ayrı kutuplardaki birçok güç üzerinizde denetim kurmaya çalışır. Kimi daha gür, kimi daha cılız çıkar. Gür olan üste, cılız olan alttadır. Ancak ne denli cılız ve altta da olsa, varolan bir duygu içinizi sürekli

kemirir, mücadeleyi bırakmaz; üste çıkmak için sürekli fırsat kollar.

Ama en tehlikeli durum, duygusal güçlerin eş ağırlıkta olduğu anlardır. Böyle bir durumdu tehlikenin gerçekleşmesi, hafif bir denge kaybına bağlıdır. En ufak bir duraksama ya da kararsızlık, dengeyi bir anda bozabilir. Bir devrimci için en güç olanı, işkence altında, teslimiyet duygusu direnç duygusu ile böylesine denk, onunla dişe diş mücadele ederken, ona yol vermemek, daha gerilere itebilmektir. Ancak bundan da zor olanı, teslimiyet duygularının ağır basmasının ardından, bir noktada onları durdurabilmek ve yenebilmek... Çünkü insan bir şey konuşmaya başladı mı, artık her şeyin bittiğine ve geriye savunulacak bir şey kalmadığına inanır veya inandırılır. Bir şey söyledikten sonra, geriye kalanları söylememenin bir anlamı kalmadığı düşünülür. Oysa böyle bir düşünce oldukça kötü ve yanlış. Felaketin neresinde olunursa olunsun, her zaman bir dönüş olanağı vardır ve ne kadar yakın bir mesafeden dönülürse, dönüş o kadar kolay ve sancısız olur. İşkenceci belli bir zayıflık gösteren kurbanının işini tümünden bitirmek ister ve ona artık her şeyin yitirildiği duygusunu aşılamaaya çalışır. Ne var ki direnme duygusu aleyhine bozulan dengeyi kurmak, çok güç, ama olmayacak bir iş değildir. Bir kere başladım, her şey bitti duygusu ile inatla boğuşmak, gerçek direnişin ta kendisidir.

İkincisi ise işkenceci ile olan çatışmadır. İşkencecinin çabaları, içteki çatışmanın değişmesine yol açabilir. Ama belirleyici olan asıl insanın iç çatışmasının aldığı biçimdir. Ve genellikle burada ki hakim eğilim, işkenceciyle olan savaşın kaderini de belirler.

Peki, işkence sahnesinde kimler var? Yalnızca işkence gören ile işkenceci mi? İşkence olayı yalnızca iki kişinin karşılaşmasından oluşan bir ilişki mi? O, sadist bir kişinin kendini gerçekleştirme olanağı bulduğu bir arena mı? Bir yönüyle evet. Ama bu yalnızca görünüşte böyle.

Gerçekte, işkenceci ile işkence edilenin kişiliğinde karşı

karşıya gelen iki dünyadır. İki dünya görüşü, iki politik yaklaşım, bir kavganın iki tarafı. Her zaman ezenlerin ve ezilenlerin oluşturduğu iki taraf vardır işkence olayında. Devrimci sadece kendisini değil, insanlık tarihinde zulme ve işkenceye karşı direnişin onurlu mirasını temsil ediyor. İşkence çağlardan beri yaşanıyor ve her işkence olayı devrimcinin deney hazinesine bir yenisini ekliyor. O, tüm bu birikim ve deney zenginliğinin mirasçısı olarak işkencecinin karşısına çıkıyor. Bu kavganın sonucu ise devrimcinin, bunca deney birikimini, bu zengin mirası ne ölçüde başarıyla direnişe çevirdiğine bağlı.

Ya işkenceci? O da tek başına bir kişi değil. Onun da arkasında, binlerce yıldır sömürü ve zulüm düzenlerini sürdüren zor-baların, işkencecilerin tarihi var. O, bu iğrenç mirasın sahibidir. Yöntemlerini kuşaktan kuşağa aktarmış, geliştirmiştir. O, başka ülkelerdeki deneylerden ve teknikten de yararlanıyor. İşkence tekniği çağımızda, sömürü ve zorbalık dünyasında uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Perde arkasındaki güçler ise işkence olayında en geniş boyutu oluşturuyor. Bu kavgada zayıf ama gelişen ile güçlü olduğu halde çürümeye yüz tutmuş olan karşı karşıyadır. Ezilenle ezenin, özgürlük ile zulmün, haklı ile haksızın, hümanizm ile vahşetin kavgasıdır bu.

Bütün bunlara bakarak, işkence olayında savaşan taraflardan hangisinin daha güçlü olduğu sorusuna vermemiz gereken yanıt ne olabilir?

Genel olarak işkenceci acemi ya da mesleğinde niteliksiz biri değil. Tersine, bu işte uzmanlaşmış, zulüm tarihinin kendisine sağladığı bütün olanaklarla donatılmıştır. O, fizik olanaklar bakımından her zaman üstün durumdadır. İşkence araçları en büyük güç kaynağıdır. Ve o hep bu araçlarla sonuca ulaşmaya çalışır.

Fizik güç bakımından devrimci zayıftır, savunmasızdır. Onun salt çıplak bir bedeni vardır. Bu beden ise işkencecinin, savaşın

sonucunu kendinden yana çevirmek için, üzerinde acı veren bin bir deney yaptığı bir alan olarak devrimci için bir yükür. Bu beden, bu yönüyle bir dezavantajdır.

Ne var ki o, inanç ve düşünce bakımından işkenceciye üstündür. Devrimciye insanlık tarihinin nice soylu değerleri miras kalmıştır. İşkenceci, zulüm rejiminin sahipleri, efendileri tarafından tüm insani değerlerden koparılmış, hayvanlaştırılmış, saldırganlaştırılmış, bir işkence aracı, hatta falaka ya da manyeto haline getirilmiştir. Eli kolu bağı insanlara işkence ederken ne kadar güçlülüğü ile övünse, atıp tutsa da bunun bir yiğitlik olmadığı, yaptığı pis işin alttan alta farkındadır. O, kurbanı karşısında, onun direnci, uğruna yaşamı göze aldığı inanç ve değerler karşısında bir aşağılık duygusunu içten içe sürekli olarak yaşar. Karşısındaki eli kolu bağı adam güzel bir gelecek için, özgürlük için savaşıırken, o köhnemiş zulüm ve sömürü rejimini ayakta tutmak için çırpınmaktadır. İşkenceci, bir ırmağı, akışının ters yönünde yüzmeye çalışan biri gibidir. Bu onun zayıf, devrimcinin ise celladlar karşısındaki üstün yanıdır. Kavganın sonucunu belirleyen de işte budur. Bu durumdur ki direnişçiye, bunca eşitsiz koşullarda bin bir engeli alın akıyla aşmaya, işkenceciye güç yitirmeye olanak sağlar.

Ben acıdan kendimi yiyip bitiriyorum, işkenceciler ise bir şey elde edememekten. Başka seçenekleri kalmıyor. Öldürme sınırına varmamak için işkenceye ara veriyorlar. Elektrik akımı kesiliyor. Vücudumdaki kızgın şişler sanki birden çekiliyor. Hafifliyor, rahatlıyorum. Rahatlama göreceli elbet. Biraz daha böyle kalsam, bu kez kollarımdaki ağrı yüze vuracak. Beni askıdan indiriyorlar. Ayaklarım üzerinde duramayıp düşüyorum. İki kişi kollarımdan tutup kaldırıyor. Pantolonum yukarıya çekiliyor. Öfkeli olduğu soluk alışverişlerinden belli biri beni çekip götürüyor. Tekrar kafilenin arasına katılıyorum.

Susuzluktan içim yanıyor. "Komutanım!" diye seslenerek nöbetçi erden su istiyorum. "Yasak!" diye cevap veriyor. İşkence

zincirine yeni bir halka olarak katılıyor susuzluk. Dayanamayıp bir kez daha istiyorum. Gururu incinmiş komutan hışımla suratına iki tokat indiriyor. Her keresinde yanımdakinin üstüne yıkılıyor, tekrar doğruluyorum. Başım davul gibi şişiyor. Yerimde bile duracak halim yok.

O gün akşam için, zaten yenmeyen yemek tümünden yasaklanıyor. Yasak üç kişiye uygulanıyor: Ferdi, Nusret ve bana. Okunan yemek duasına katılıyoruz yine de. Diğer bölümden kaşıkların çıkardığı sesler geliyor. Açlık iyice bastırıyor. İnsan, sanki çektiğimiz tüm açlığın sebebi bu akşamki yasakmış gibi bir öfkeye kapılıyor. Biraz sonra, yemeği görmüş ama yiyememiş arkadaşlarımızın dönüşte içlerinden geçenleri düşünemiyoruz o anda. Öksürüklerle varlığımızı duyuruyoruz birbirimize. Her öksürüğün, “işte ben de buradayım” gibi bir mesajı var. Bekleme yerinde kalan üçümüz, birbirimizi daha yakından hisseder gibiyiz, şu anda.

Yemeğe götürülenlerin ise gidişiyle dönüşü bir oluyor. Bizim ve onların öfkesi birleşiyor böylece. Belki de onlar da dönüşte, bizim yanımda kalmış olmayı istemişlerdir. Duygular karmakarışık. Duygular bin bir çeşit. Çok bilinmeyenli bir denklem...

Derken bize su dağıtılıyor. Günün bizi en çok sevindiren işi bu oluyor. Suda yeni bir can buluyoruz. Yaşamak için her şeyimizi yitirmedığımızı inancı güçleniyor.

Sevinç Denen Şey

Ertesi sabah, bir başka olacak bizim için. Umutlu bekleyişlerin sürgülerini göreceğiz. Sevinç denen şeyi nicedir ilk kez tadacağız. Son ifadelerimiz alınacak.

Bu sabah farklı başlıyor. İşkencedekilerin iniltileriyle değil, daktilo tuşlarının çıkardığı seslerle. İfadeler alınıyor. Ancak kimlerinki, bilemiyoruz. Her bir kaç günde böylesi bir olay yaşanır. Daktilo sesleriyle başlayan sabahları, herkes kendine yorar. Ama sonuçta bu herkesten biri ya da birkaçı umduğunu bulur, diğerleri ise “feleğin çemberi”nde dönmeye devam ederler.

Birkaç kişi gidip geliyor. Ama kimler olduğunu anlayamıyoruz. Merakımız gittikçe kabarıyor. Bir kişi daha gidiyor. Uzun bir bekleyişten sonra geliyor. Merak duygumuzu iyi anlıyor gelen. Bize müjdeyi vermek için uygun zamanı kolluyor. Nöbetçilerin zayıf ya da yumuşak bir anını bulmak gerek.

Derken, "komutanım" diyor, "bugün ifademi aldılar, gönderecekler beni". Bunları diyen Ferdi'dir. Bir sevinç güllesi patlıyor içimizde. Gözlerinden öpmem gerek bu uyanıklığından dolayı Ferdi'nin, diyorum kendi kendime. İfade konusuyla ilgili olan herkesi yeni bir heyecan kaplıyor.

Bu kez yeni bir bekleyiş dönemi başlıyor. Zaman olarak asla işlemiyor gibi gelen bir dönem. Kişiyi öncelikle, kendi ifadesinin biran önce alınması isteğinin dayanılmaz sıkıntısı basıyor. Ancak bununla da iş bitmiyor. Gözaltına gidebilmek için, birbirleriyle ilişkili görülen tüm kişilerin ifadeleri alınmış olmalı.

İfade alma işlemleri bir türlü bitmek bilmiyor. Günlerce süren işkenceler sonrası gelen bu sessizlikte daktilo tuşlarının sesi kulaklarda yankılanıyor. Ve bu içimizdeki başka seslere karışıyor. Sabrın, sıkıntının, sevincin, utancın, acılı günlerin sonu, ya da uzun sürecek zorlu bir hapisane döneminin, gardiyanların, mahkemelerin sesine...

İkinci gün de ifadelerin alınma işlemi devam etti. Geriye birkaç kişi kalıyoruz. Derken sıra bana geliyor. Ben ifadesi alınan sonuncu kişi oluyorum.

Biri kolumdan tutup kaldırıyor, onu izliyorum, bir sandalyeye oturtuyor beni. En zor dönemleri geride bırakmanın rahatlığı, şimdi başlayan sıkıntılı dakikaların baskısını hafifletiyor. Seslerinden, birinin tam karşımda, diğer ikisinin ise sağımda ve solumda oturduklarını anlıyorum. Benimle diyalogu asıl yürüten, baştan beri mesai paylaştığım işkenceci Boğuk Ses'in kendisi. ki onu sonradan çok daha yakından tanıyacaktım ve aramızdaki bütün perdeler kalkacaktı. Hatta beni askıya aldığımda, gözbağlarımı açık tutup, işkencedeki tüm maharetini gözlerimle görme olanağını sağlayacaktı.

Baştan beri sorulan sorular tekrar tekrar soruluyor. Onların bundan bıkmalarını beklerken kendim bıkiyorum. Zaman zaman da, tartışma havasında bilgi almaya çalışıyorlar. Aldıkları cevapları,

belli bir düzene soktuktan sonra tutanağa geçiriyorlar. Ėala yeni bir şeyler elde etme umudunu tüketmemişler. Yıllar süren deneyimlerden, bir insanın son anda bile açık verebileceğini çok iyi biliyorlar. Zorlu işkenceleri atlatıp basit gibi görünen bir ifade olayında ya da sorgulamada işkencecinin tuzağa düşürdüğü insan sayısı az değil. İfade verme sırasında en ufak bir açık, sorgulamanın kaderini değiştirebilir. İşe sil baştan başlanabilir.

Bana son sorularını soruyorlar:

-Diyarbakır'da ki sorumluluğun?

-Hayır.

-Semt'teki sorumluluğun neydi?

-Ya okuldaki sorumluluğun?

-Yok. Örgüt üyesi değilim.

-Bölüm sorumluluğun da mı yoktu?

-Yok.

Akla gelebilir: "Hayır" ya da "yok" demek bu kadar basitse, "Disko"nun özelliği ne?

Sorun, ifade alınırken sorulan sorulara verilen cevaplar değil. Önemli olan işkenceler boyunca verilen sınavdır. Bu sorular ve cevaplar o zaman şekillenmiştir. Şimdi yapılan işe onlara son biçimini vermek oluyor. Eğer şimdi bir soruya kolaylıkla hayır diyebiliyorsam, ona, tüm işkenceler boyunca hayır diye bildiğim içindir. Her şeye rağmen, işkenceci sonuçtan memnun görünmüyor.

İfadelerime kendisi de mutlaka biraz katkıda bulunmak istiyor. İfadeleri daktilo edene talimat veriyor:

-Tümden sorumsuzluk olur mu? İfadesine Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Bölümü sorumlu yardımcısı diye yaz.

İtiraz ediyorum, dinlemiyor beni. Yazıcı aynen yazıyor:

-Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Bölümü sorumlusu yardımcısıydım.

Son olarak da tanımadığımı söylediğim birkaç kişinin adlarını, tanıyormuşum biçiminde yazdırıyor. Kendine göre

bir taksim bile yapıyor: “Şunlar şuradan olsun diyor, şunlar da öteki örgütten.”

Gözbağlarımın alt kısmını hafifçe aralıyor, imzalamam gereken yeri gösteriyorlar. İfade kağıdının boş kalan alt kısmında iki üç kadar imza yerinin yanında benim de imzam için yer açılmış. Kısa bir bocalamadan sonra ifadeyi imzalıyorum.

Tekrar bekleme yerine getiriyorlar. Bulduğum ilk fırsatta, ifademın alındığını arkadaşlara iletiyorum. Oturanlar, sevinç ifadesi mırıltılarla tepkilerini sergiliyorlar. Herkesi, gitme sevinci sarıyor. Gelen gidenlere kulak kesiliyoruz. Her içeri girenin, “hadi kalkın, gidiyorsunuz,” demesini bekliyoruz. Bu gecikme sabrımızı giderek taşıyor.

O gün ve geceyi yine Disko'da geçiriyoruz. Olmayan yemekleri yiyor, betonda nizami şekilde yatıyoruz. İşkenceler bir biçimde gece boyunca devam ediyor. Cop sesleri aralıksız bozuyor, gecenin derin sessizliğini.

Gözlerim Güneşi Görüyor

Ertesi gün öğleden sonra, “kalkın!” sesi geliyor nihayet. Tekme tokat eşliğinde, eşyalarımızın ilk alındığı yere geliyoruz. Ağır aksak bir işleyişle eşyalar sahiplerine veriliyor ve bizi sıraya diziyorlar. Sıranın başında duranın yüzü duvara dönük. Ötekiler onun arkasında bir kuyruk oluşturuyoruz. O anda, teslim edildiğimiz erlerden ikisi, postallarıyla kuyruğun en arkasındaki sırtına bastırıyor, kuyruğu öne doğru sıkıştırıyorlar. Yaptıkları işten keyiflenip kahkahalar atıyorlar.

Sonra, verilen komutla hareket başlıyor. Herkes önündekine tutunarak yürümeye çalışıyor. Buraya geldiğimiz günkü numaralar aynen tekrarlanıyor: “Başınızı eğin, tünelden geçiyorsunuz! Sağa dikkat edin, çukura düşeceksiniz”

Dolmuş, birbirimize tutunarak biniyoruz. Herkes öne doğru eğiliyor. Gözler bağlı, başlar öndeki koltuğun arkasına

dayandırılıyor. Dolmuş hareket ediyor.

Geldiğimiz yolu izliyoruz. Hareket noktasından kısa bir süre sonra, sola saparak anayola giriyoruz. Bu şehir merkezine giden yoldur. Sonra tekrar sola saparak anayoldan ayrılıyor, askeri alana giriyoruz. Çok geçmeden dolmuş duruyor. İndiğimiz yerde gözbağlarımızı açıyorlar.

Yirmi günden sonra ilk kez gözlerim güneşi görüyor. Gözler parlak güneşte kamaşıyor, bir süre hiç bir şeye bakamıyor, hiç bir şey göremiyorum. Herkes gözlerini ovuyor. Gözbebekleri yavaş yavaş ışığa alışıyor. Herkes sersem bakışlarla birbirine, yere, gökyüzüne bakıyor. Yüzler ne kadar da değişmiş! Yirmi gün önce kanlı canlı yüzlerdi bunlar; şimdi bir deri bir kemik kalmışlar. Göz çukurları derinlere kaçmış. Sakallar, saçlara inat uzamış. Göz bağlarının geçtiği burun kemiğinin üstü ve göz kenarları yaralar bağlamış. Yaralar su tutmuş, pıhtıçıklar patlamış.

Orada devir teslim yapılıyor. Bizi teslim alanlar, yirmi gün önce bir kaç saatliğine konakladığımız gözaltı 1. Koğuşuna götürüyorlar. Koğuş kapısı açılıyor. Kapıda, yüzlerce göz üzerimize dikili, bizi karşılıyor. İşkenceden kurtulma sevincimizi paylaşan bu gözlerdeki duyguları okumak güç olmuyor. Karşılıklı sevinçlerden görkemli bir tablo oluşuyor. Kapıdakiler bizi kucaklamak için sıraya giriyor, itişiyorlar. "Hayata gözlerini açma" deyimini, Disko'dan dönenlerin duygularını ifade etmek için söylenmiş sanki.

Tam o sırada gidenler var. Bazıları adli müşavirlikten serbest bırakılmış; aralarında tanıdıklarım da var. Böylece sevinçler katlanıyor. Onlar tümenden gitmenin, bizler ise vahşetin pençesinden kurtulmanın sevincini yaşıyoruz. Karşılama ve vedalaşmalar içiçe geçiyor. Fırsatı değerlendirmek gerekiyor. Bir dostla dışarıya selam yolluyorum. Biz yarım saat geciksek ya da onlar yarım saat önce gitmiş olsalar, dışarıya haber yollama fırsatı kaçmış olacaktı.

Onlar gittikten sonra çevremiz tekrar sarılıyor. Bir yandan tıraşımız yapılıyor. Yıkanmamız için soğuk da olsa, su hazırlanıyor. Yıkandıktan sonra arkadaşlar ellerindeki temiz çamaşır ve elbiselerden veriyorlar. Yiyeceklerden ne varsa ikram ediliyor. Bir yandan da bizi, işkencedeki durum üzerine şoru yağmuruna tutuyorlar. Orada kalanlardan haber soruyor, sağlık durumumuzla ilgili bilgi alıyorlar. Bu insanların çoğu, daha önce yaşadıklarımızın aynısını yaşamışlar. Birçoğunu tanımıyoruz bile. Onların böylesine candan ilgisi, dostluğu, işkencelerin yol açtığı yaralara merhem gibi geliyor.

Burada böylesine sıcak ilgi ve dostluk, kuşkusuz, yaşanan ortak koşullardan kaynaklı. Zulüm, insanları ezip yaralarken, aynı zamanda onların yakınlaşıp bütünleşmelerine de yol açıyor. Ortak yaralar ortak duygulara dönüşüyor.

O zamanlar, gözaltı, hala yaşanılır özelliğini bir parça koruyordu. Hele soruşturmadan dönenler için, yaşama dönüş yolunda bir durak gibi bir şeydi. Bir soluk alma yeri...

Soruşturmadan sonra tutuklanma ihtimali olmayan biri için gözaltı, bunca ağır işkencelerden sonra, serbest bırakılmanın eşiği sayılırdı. Tutuklanacaklar içinse, belli ve süreli bir işkenceden, sınırsız ve belirsiz cezaevi işkencesine geçiş aralığı idi. İki muharebe arasında verilen bir mola. Başka bir deyişle, gözaltı, işkenceler için adam devşirir ve işkence yerleri arasında, soluk alınan bir konaklama yeri görevi yapar. Ne var ki kısacık gözaltı süresinde, böylesine kısıtlı olanaklarla, ne açılan yaraları tümüyle onarmak mümkündür, ne de açılacak yeni yaralara hazır hale gelmek için yeterince güç depolamak olanaklı.

Yine de bu koşullarda bu kısa durak insanlar için önemli. Onlar kendilerini bir ölçüde toparlıyorlar. Ağır soruşturma günlerinin muhasebesini yapıyor, geleceğe hazırlanıyorlar. Dışarı ile belli diyaloglar kuruluyor burada.

Soruşturmaya gitmeden önce bizi bekleyen sorunlar ve arayışlar farklıydı şimdikinden. O zaman, bizi en çok

düşündüren; işkence altında geçecek soruşturma idi. Oysa şimdi sorunlar daha değişik, çok yönlü ve karmaşık. Hem soruşturma döneminin bir muhasebesini yapıyor, hem de önümüzdeki sürece ilişkin sorulara cevaplar arıyoruz. Mahkemeye çıkınca neler olacak? Serbest bırakılacak mıyız? Tutuklanırsak cezaevinde uzun süre kalır mıyız? Orada durumlar nasıl?

Tüm bu soru ve güçlükler karşısında moral olarak hazırlıklıyız. En büyük dayanağımız inancımız ve soruşturmada verdiğimiz sınav. İnancımız, her zamanki sermayemiz ve belirleyici gücümüz oldu. Soruşturmadaki süreç ise uğruna mücadele verdiğimiz soylu dava için parlak bir sınavdı. Bu inanç ve dava bilinci birçok badireyi aşmak için yeter ve artar bile.

Bu ara gözaltı bir hayli kalabalık. İki kişiye ancak bir yatak düşüyor. Yataklar bir kişiye bile yetmeyecek küçüklükte ve yetersiz. Her taraf kir içinde. Kış soğukunda buz gibi suyla banyo yapmayı göze alan az kişi var. Çamaşır ve bulaşıklar için verilen su da hem az hem de soğuk. Her taraf bitlerle dolu. 50-60 kişiye bile yetmeyen yemek 120-130 kişiye dağıtılıyor. Burada da insanlar sofradan aç kalkıyorlar. Soruşturmada iğne ipliğe dönen insanlar için bu yemek, onu ayakta tutmaya yetebiliyor ancak. Beslenmek için geriye kantin denilen yerde alınan yiyecekler kalıyor. Bu da kolay değil. Dışarıdan alınabilen para son derece sınırlı. Ayrıca, hem kantinde bulundurulmuş yiyecekler bu kadar kişiyi beslemeye yeterli değil, hem de son derece bayat ve pahalı. Kantini çalıştıran subay ve askerler burayı bir vurgun yerine çevirmişler. Sattıkları şeylere diledikleri astronomik fiyatları koyuyorlar. Nasıl olsa insanlar bir şeyler satın almak zorunda. Böyle olunca da, çoğu kez, bir hayli para ödeyerek ancak birkaç bisküvi alabiliyoruz.

Bu koşullarda sağlıktan söz etmek komik kaçır. Çoğu insan, zaten soruşturmadan sakat ya da hasta olarak gözaltına gelmiştir. İnsanlar çeşitli hastalıklara karşı dirençsiz bir haldedir. Gözaltında sağlam insandan söz edilemez. Bütün bunların

yanında sağlıklı, hatta ölümcül derecede hasta olanlarla ilgilenen yok. Zaten, insanları bilinçli olarak bu duruma getirenlerin, onların sağlığı için endişelenmelerini ya da tedbirler almalarını düşünmek gülünç olur.

Buna karşın bedenlerinin dış yüzünde yara bulunan insanlarla iki nedenle ilgileniyorlar. Bunların, söz konusu açık yaralarla dışarıya veya mahkeme karşısına çıkmasını sakıncalı buluyorlar.

Burada, soruşturma yerinde olduğu türden sürekli ve sistemli bir işkenceden söz edilemez. Zaman zaman kaba dayak atılır ve dayak korkusu sürekli canlı tutulur. Özellikle yeni yakalanan ya da doğrudan soruşturmaya götürülüp oradan gözaltına getirilen kişiler tokat ve cop dayağından geçirilir, yerde süründürülür, çeşitli aşağılayıcı davranışlarla yüz yüze bırakılır. İnsanlar sık sık gözaltındaki kurallara uymadıkları gerekçesiyle dövülür veya çeşitli cezalara çarptırılır. Yönetim, gözaltına kendi adamlarını sokarak ya da bazı zayıf unsurları elde ederek burada olup bitenlerden sürekli bilgilenmeye çalışır.

Gözaltında gün doğmadan yataktan kalkılır. Karanlıkta kahvaltı yapılır. Herkes, zorunlu olarak sakal tıraşı olur. Sonra, beşerli sıralardan oluşan içtima düzenine geçilir. Bu şekilde, yerinde sayarak koğuş sorumlusunun eşliğinde marşlar söylenir. Andımız, Gençliğe Hitabe ve İstiklal Marşı okunur. Bu iş her sabah 1.5, 2 saat kadar devam eder. Ardından, bir astsubay ve iki erden oluşan bir ekiple sayım yapılır. Sayım ekibi koğuşa girerken, koğuş sorumlusu tutuklulara "hazırol" komutu ve ardından uzun bir "dikkat" çeker. Sonra tekmil verir:

"1.Koğuş; ... mevcutla, vukuatsız olarak emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!"

Astsubay ve erler, mağrur bir edayla hazıroldaki insanların önünden geçer, onları bir de kendileri sayarlar. Ayrıca herkes tıraş kontrolünden geçirilir. Daha sonra sayım ekibi, yine koğuş sorumlusunun çektiği "dikkat" komutuyla çekip gider. Koğuş serbest bırakılır.

Bu arada sigara içilir ve eğer varsa, çok pahalı da olsa çay getirilir. Sağda solda kendiliğinden sohbetler kurulur. Gidilecek cezaevinin koşullarına uyum sağlamak için şimdiden, Gençliğe Hitabe, İstiklal Marşı'nın on kıtası ve diğer bir kısım marşlar ezberlenir. Okuma yazma bilmeyenlere yardımcı olunur. Koğuşun boş kısımlarında volta atılır. Öğlene doğru havalandırmaya çıkılarak bir erin rehberliğinde yürüyüş yapılır, marş okunur, koşulur, biraz da kültürfizik hareketleri yapılır. Ardından serbest dinlenmeye geçilir. Bu süre içinde kantinden alışveriş yapılır, ciğerler temiz hava alır, volta atılır.

Öğlen yemeğine başlamadan önce, her öğünde yapıldığı gibi yemek duası okunur. Bu duanın, soruşturmada okunan yemek duasından küçük bir farkı var: bunda, "vatan hainleri kahrolsun!" cümlesi okunmaz. Sonra, büyük bir iştahla yemeğe başlanır. Ama, yemekten aç kalkılır çoğunlukla. Yemek yenilen kaplar kısa sürede soğuk suyla yıkanır. Saat üç ya da dörtte havalandırmaya çıkılır. Yarım saat ya da 45 dakika süren havalandırma boyunca yürüyüş yapılır, sigara içilir, konuşulur veya kantinden alışveriş yapmak için kuyruğa girilir. Öğlen sonu havalandırmasında eğitim yoktur. Havalandırma dönüşü, akşam yemeğine kadar koğuş serbest bırakılır.

Akşam yemeğinden sonra tekrar içtima var. Düzenli sıralar halinde, sabahki gibi, Andımız, Gençliğe Hitabe ve İstiklal Marşı okunur. Daha sonra, yerinde sayarak diğer marşların okunmasına geçilir. Gelen görevliler sayım yaptıktan sonra, dışardan gönderilen para ve giyecekler sahiplerine dağıtılır. Saat 10 yatma vaktidir, kendi içimizden seçilen koğuş nöbetçilerinden başka herkes yatmak zorundadır. Akşamdan sabaha kadar, her saat başı, sırayla ikişer kişi nöbet tutar. Nöbetçi tutuklular, devriye gezen erlere tekmil vermek zorundadırlar:

"1.Koğuş saat nöbetçisiyim, nöbetimde vukuatım yoktur

komutanım!”

Nöbetleri sırasında tutukluların koğuşta dolaşması, oturması ya da konuşmasına rastlanan nöbetçiler, sabahleyin askerler tarafından dövülerek cezalandırılır.

Yine “Disko Dolmuşu”

Gözaltında varolan sorunlar içinde bizi en çok meşgul eden, soruşturmadan gelirken geride bıraktığımız birkaç dostumuzdu. Soruşturmadaki insanlar genel olarak bizim için bir kaygı nedeni. Ama tanıdıkların varlığı bizim için doğrudan bir endişe oluşturuyor. Onların ordan biran önce dönmesini ne çok istiyoruz!

Bu arada “Disko” dolmuşunun geldiği haber veriliyor. Hepimiz kapıya hücum ediyoruz. Arabadan gözleri bağlı indirilenler var. Onları seçmeye çalışıyoruz, ama uzaktan kim oldukları anlaşılamıyor. Yeni gelenler az sonra koğuşa getiriliyor. Evet, aralarında tanıdıklar var, ama tümü değil; üç kişi eksik.

Yeni gelenler bütün ilgilerin ve soruların hedefi oluyorlar bir anda. Tıraş, temizlik, giyim ilk yapılanlar arasında. Ardından, günlerdir yemeğe hasret mideleri için küçük çaplı girişimler oluyor. Fazla bekleyemeden, geride kalanların durumu hakkındaki

merakımız patlıyor. Gelenler, onların şimdiye kadar direndiklerini ve direnmeye devam ettiklerini söylüyorlar. Bu sözler bizi derin bir rahatlığa kavuşturuyor. Onlar adına, gururumuzun okşandığını hissediyoruz.

Ama onlar orada kaldıkça, tümünden rahatlama olanağımız yok. Soruşturmada bir saat fazla kalmak bile, endişe duymamız için yeterli neden. Çünkü işkenceciler son ana kadar bir şeyler elde etme umudunu bırakmaz, insanları çözmek için sıkıştırırlar.

Gözaltına gelişimizin yedinci günündeyiz. Serbest olduğumuz bir öğlen sonunda bazı dostlarla toplanmış sohbet ediyoruz. Gözaltında geçirdiğimiz süreyi göz önünde tutarak yakında mahkemeye çıkarılabileceğimizi düşünüyoruz. Yakın gelecekte bizi bekleyenlerin bir tahminini yapmaya çalışıyoruz. Sohbetimiz koyulaşır. Çevremizde benzeri konuşmaların yarattığı uğultuyu duymuyoruz bile.

Tam bu sırada kapıdan bir ses geliyor, bütün başlar oraya dönüyor. Bir isim okunuyor. Kulak kesiliyoruz. Evet, okunan benim ismim. "Bayram Bozyel Disko'ya hazırlansın!"

Koşuşu derin bir sessizlik kaplıyor. Herkese beklenmedik bir felaketin uğursuz haberi gibi geliyor bu. Herkes bana bakıyor. Gözlerde, benim için bir şeyler yapmak isteyip de yapamamanın üzüntüsü okunuyor. Ani şaşkınlık ve üzüntü yerini hemen bilinçli bir ilgiye bırakıyor. Çevreden, moral aşılایıcı destekler gelmeye başlıyor. Giymem için kalın elbiseler getiriyorlar. Üzüntü, telaş, ilgi, içiçe geçiyor.

İçime bir ağırlık çöküyor. Bir an kalbimin sıkıştığını hissediyorum. Yalnızca beni götürmeleri, kafamda karmaşık duygulara yol açıyor. Ancak kısa sürede toparlıyorum kendimi. Yoğun bir ilgi ve karışıklık içinde, getirilen elbiseleri giyiyorum. Saatimi ve benzeri eşyalarımı koğuşa bırakıyorum. Bir kaç dostla kucaklaştıktan sonra bütün koğuşa "Hoşçakalın!" diyorum. Arkamdan, güç ve moral verici seslerden bir uğultu yükseliyor.

Görevli çavuşla birlikte giderken, havalandırmada bulunan 2.

Koğuştan birkaç arkadaş, kaygılı bir şekilde el sallıyorlar bana. Mehmet Çavuş, beni bekleyen dolmuşun kapısında çökmemi istiyor. Bir gözbağı ile gözlerimi hafifçe bağlıyor. Eğer gözbağı sıkıysa, gevşetebileceğini belirtiyor. İsteğim üzerine biraz daha gevşetiyor. Sonra “merak etme, bir şey olmaz” diye fısıldıyor, kulaklarıma. Bu sözler bana büyük bir güven veriyor. İçimdeki sıkışıklığın bir anda hafiflediğini hissediyorum. Beklenmeyen yerden gelen bu destek, beklenmedik gidişi dengeliyor bir yerde.

Dolmuşa bindiriliyorum. Önde iki görevli var. Arka sırada, tek başımayım ben. Dolmuş hareket ediyor. Öndeki görevlilerden biri, uzanmam için sesleniyor. Olduğum yerde sırtüstü uzanıyorum. Zaten iyice gevşek olan gözbağımın altından, geçtiğim yolun kenarında bulunan çıplak ağaçları, binaların üst katlarını ya da çatılarını görebiliyorum. Uzun süre ışığa ve dünyaya kapalı kalacak gözlerimin, bir süre için de olsa doyuma ulaşması için, dolmuşun arka koltuğu hizasına düşen yolun sağ tarafındaki manzaraya dahiyorum. Arka planda dağınık akbulutlar ve onların arasında parçalı, parlak gök mavisi. O sonsuzluk içinde işkencenin sınırlılığını ve ona mutlaka direnmek gerektiğini düşünüyorum. Gök mavisi işkencenin karanlığına üstün gelmeli.

Bu defaki işkence daha uzun -30 gün- sürecek, daha karmaşık ve zorlu olacaktı. Bu zorlu günler boyunca, zaman zaman, bir olayı tekrar yaşamamanın rahatlığı içinde, bir kır gezintisine çıkar gibi davranacağım. Bazen de umutsuzluk ve yıkıntının kıyılarındaki dolaşacağım. Direncim tükenmeye yüz tutup teslimiyetin bir kabus gibi üzerime çöreklenmeye kalkıştığı sırada, ellerim ateşe dokunmuş gibi silkeleneneğim. Coşku ve güven verici duygular, direnme sevinci ile kararsızlık, bocalama, korku, bir zincirin halkaları gibi uzayıp gidecek. Halkalar durmadan çeşitlenecek, bir mozaığe, duygu panayırına dönüşecek. İşkenceci ile her boğuşmadan sonra, ona işine yarar bir şey söylememenin, teslim olmanın mutluluğu, bu soylu duygu, direnmenin eşsiz tadı yaşamım boyunca damaklarımda kalacak. İşkenceciye, bu

dünyanın en aşağılık yarattığına karşı direnmek, insanoğlu için iyi ve güzel olan her şeyi koruma kavgasına dönüşecek.

Arabadan indirilip, korku salan bir sessizlik içinde işkence binasına götürülüyorum. İçeride bir yerde, yüzüm duvara dönük olarak beklemeye alınıyorūm. Çevremdeki ayak seslerinden gelip gidenlerin varlığını fark ediyorum. Bir ara biri yaklaşıp soruyor:

“Sen bir hafta önce buradan gitmedin mi?”

“Evet”, diyorum.

Soruyu soran, işkencedeki görevli onbaşdır. Buraya ilk getirilişimde, geceleyin beni falakaya yatıran onbaşt. Orada, biraz sonraki davranışından da anlaşılacağı gibi, henüz her şeyini yitirmemiş. Sivil yaşamda otobüs muavinliği yaptığını söyleyen ve şivesinden Kayseri’li ya da o yörelerden olduğu anlaşılan bu kişi, bir korku kompleksine kapılmış. Kaç kez, bizden korkmadığını söylemek ve dışarıda karşılaşırsak kendisine ne yapacağımızı sormak gereğini duydu. Bir gün bana yönelttiği bu soruya şöyle yanıt verdim:

“Sana bir kötülük yapmayı düşünmüyorum desem, bunu korkudan söylediğimi sanacaksın. Kötülük yapmayı düşünsem de içinde bulunduğum durum nedeniyle söyleyemem. Doğrusu şu: Sana nasıl davranacağımı karşılaştığımız zaman göreceksin.”

Bunun üzerine sessiz kaldı ve bir daha da aynı soruyu sormadı.

Evet, adamım geldi nihayet. Beni, bulunduğum duvar dibinden alarak bir odaya götürdü. Gözbağlarımı açtı. Karşımda, bir sandalyede oturmuş, uzun işkencelerden sonra iyice yıpranmış, gözleri iyice kaymış, derisi kemiklerine yapışmış bir yoldaş vardı. Ezik bir ifade ile konuşmaya, daha doğrusu konuşturulmaya başladı:

-Her şey bitti, her şey ortaya çıktı. Artık direnmenin anlamı yok, bildiğini söyle.

Ne korkunç şey! Hayatımda beni bu denli yıkan bir olay yaşamamıştım. Dizlerimin bağının çözüldüğünü sandım o an. O böyle konuştuktan sonra, artık uğrunda direnilmesi, söylenmemesi gereken bir şey kalmış mıydı? Benim başka türlü davranmamın bir yararı var mıydı? Sorular peş peşe kafama akın etmeye başladı.

“İşte”, diyor işkenceci, “hala itiraz edecek misin? Geçen defa ucuz kurtuldun. Bu defa her şeyi anlatacaksın, Bayram.”

Kafam paramparça. Düşüncelerim karmakarışık. Bu olumsuz duruma rağmen kendimi tümünden bırakmıyorum. Ayakta kalan bir şeyler var içimde. Onlara yaslanıyorum. Kararsızlığa son veriyorum:

“Bir şey bilmiyorum.”

Hemen beni geniş bir aralığa çıkarıyorlar. İşkenceci, ellerimi üst üste koymamı istiyor. Elindeki balta sapı kalınlığındaki bir kalasla vurmaya başlıyor. Her vuruştan sonra el değiştiriyorum. İlk birkaç vuruşta yüz şeklimi bozmamaya çalışıyorum. Sekiz on vuruştan sonra acı içime çörekleniyor. Fiziksel direncim azalıyor, yüzüm buruşuyor. Acı bütün bedenimi kaplıyor. Normal soluk alışverişim, yerini vuruşlara uyumlu bir iç çekişe bırakıyor. Ezilen parmaklar kendiliğinden avuç içine doğru büzülüyor. İşkenceci, şişip büzülmekten bir yumru haline gelen ellerime vurmaya devam ediyor. Her vuruşta dizlerimden hafifçe çöküyor, eğiliyorum. Dirseklerimde kalan güçle ellerimi havada tutmaya çalışıyorum.

İşkenceci yorulduğu için dayağa son veriyor. İçeri götürerek orada birine teslim ediyor beni. O da ellerimi masanın üstüne koyarak, ince bir ağaçla yufka açarcasına bastırıyor. Büyük bir sızı duyuyorum. Sızıdan kurtulmak için ellerimi çekiyorum, ancak işkenceci bırakmıyor. Daha bir bastırarak işini sürdürüyor. O devam ettikçe sızı da artıyor. Bu şekilde işine 4-5 dakika devam ediyor. Ellerim serbest bırakılınca derin bir nefes alıyorum. Ellerime bir şey olmamış gibi rahatlıyorum.

İşkenceci, ara vermeden beni tekrar geniş aralığa götürüyor. Ayakkabılarımı çıkarttırıyor. Sırtüstü uzatıyor beni ve ayaklarımı kaldırmamı istiyor. Bu kere ayaklarımı bağlama gereğini duymuyor. Ellerime vurduğu ağaçla ayaklarıma vurmaya başlıyor. Vuruyor, vuruyor. Ağrılar arasında bir seçim yapamıyor insan. Ellerime vurulurken, bir bitse diyordum. Şimdi aynı şeyi ayaklarım için istiyorum. Korkunç sızı sabırsızlığı son haddine vardiıyor. Havada tuttuğum ayaklar yavaş yavaş aşağı kayıyor. Tüm direncime rağmen onları havada tutamıyorum. İşkenceci yine de vurmaya devam ediyor. Sağ yanıma yığılıyorum. Ayaklar bükük, yerde. İşkenceci yerde vurmaya devam ediyor. Bir süre sonra duruyor. Sırtımdaki elbiselerden tutarak beni ayağa kaldırıyor.

Ayaklar üç katına çıkmış şişmekten. Bir şeyler bağlanmış gibi ağırlaşmışlar. Acıdan sürekli ayak değiştiriyorum. İşkenceci, yanımda duran onbaşının sırtına binmesini istiyor. Onbaşı işkenceciye yalvarırcasına, "Yapamam komutanım, binemem!" diyor. İşkencecinin kendisi sırtına biniyor. Gözlerim bağlı olarak beni dolaştırmaya çalışıyor. Dirençsizlikten yere düşerek bir daha kalkamıyorum. İşkenceci sırtımdan inerek beni yerde tekmeliyor.

Şimdi herkese sorulan soru "komiteler"dir. Komiteler kimlerden oluşuyor? İşkenceci beni yerden kaldırarak tekrar soruyor:

-Sen biliyorsun oğlum. Söyle, nerelerde komite var? Kimler bulunuyor bu komitelerde?

Devam ediyor:

-Artık bize yutturamazsın. Ananı s., ya komiteleri söyleyeceksin, ya da ölünü anana göndereceğiz.

-Hayır diyorum ısrarla, komitelerden filan haberim yok.

-Aç ellerini! diyor işkenceci hınçla, seni geberteceğim! Ellerimi üst üste koyup uzatıyorum. İşkenceci vurmaya başlıyor.

Bu defaki sızı daha farklı. Dayanılır gibi değil. Kan dolan ellerim çatlayacak gibi. Derileri incelmış, yırtılacak bir kağıt sanki.

Bu, açık bir yaraya bıçağı tekrar tekrar batırıp çıkarmaya benziyor. Yara sulanıp iyice cıvıklaşıyor. Tırnaklarımın altından kan sızmaya başlıyor.

Kısa sürede ellerim yamuklaşıyor, daha da şişiyor. İşkenceci kudurmuş bir hayvan gibi vuruyor ve ellerimi koparacağına yemin ediyor.

Vuran durup dinleniyor biraz. Başkası geliyor. Gözbağımın altından görüyorum. Elinde ince, yaş bir çubuk var. Ellerimi açmam için zorluyor ve bu değnekle bu kez o, kopar gibi olan ellerime vurmaya devam ediyor. Bana tattırdığı acının farkında, bundan pek hoşlanmış görünüyor. O vururken ben ağzımdan çıkan avazlara engel olamıyorum bir türlü.

Bu seans bittikten sonra bir kez daha yere yatırılıyorum. Ayaklarımı kendi gücümle havada tutmam mümkün değil. Falaka aracına sıkıca bağlayıp vurma pozisyona getirilmek için iki taraftan kaldırıyorlar. İrin bağlamış, patlamak üzere olan bir yarayı andırıyorlar. Bir kan torbası gibi.

İşkenceci vurmaya başlıyor. İlk seansta, dokuzuncu, onuncu vuruşa kadar kılım kıpırdamamıştı bile. Oysa bu kez daha ilk vuruş, önlenmesi mümkün olmayan bir çığlığa sebep oluyor. İçten gelen bu bağırsıkların sonu dayak bitinceye kadar gelmiyor. Bağırmaktan sesim kısılıyor zaman zaman, boğazım kuruyup tikanıyor. İçim sıkışıyor. Boğazımdaki ses bir hırıltıya dönüşüp kesilir gibi olduğunda, biri ayağıyla ağzıma basıp bağırmamı istiyor ikide bir. Sesimin tümünden kesilmesinden çekiniyor olmalılar.

Ne kadar olduğunu kestiremediğim bir zaman sonra dayak kesiliyor. Kalkmamı istiyorlar. Kalkmaya yelteniyorum, ama takatim tükenmiş. Sağa sola kıvrılarak kalkmak için ellerime dayanmak istiyorum, ama bir yararı yok. Kollarımdan tutarak kalkmam için destek oluyorlar. Ayakta bir süre zıplıyorum. Her yere değişinde ayaklarımdaki sızı yükseliyor. Zıplamak yerine bu kez birini kaldırıp diğerini indirmekle yetiniyorum. Yerimde

daha hızlı zıplamam için işkencecilerin yaptığı zorlamanın hiçbir etkisi olmuyor.

Beni bir duvarın önüne getirip şişen ellerimi duvara vurmamı istiyorlar. Onları büyük bir acı içinde duvara vuruyorum. Bir nöbetçi eri, vurmaya ara vermemem için yanımda bekletiyorlar. Ara sıra acıdan durduğumda, nöbetçi er tüfeğinin dipçığıyle sırtıma vuruyor. Duvara el vuruşum ve şişen ayaklar üzerinde zıplayışlar ayrı bir işkence oluyor.

Birisinin uyarısı üzerine bu işe son veriliyor. Giymem için ayakkabılarımı önüne fırlatıyor, götürüp bekleme yerine oturtuyorlar. Gecenin geç saatleri olacak. Disko'ya geldiğimde hava zaten kararmıştı. Akşamdan bu yana işkenceyle cebelleşmekten 5-6 saat geçti. Bu gecelik işkenceye son veriyorlar.

Bir nöbetçi er yanıma gelerek neden kıpırdayıp mırıldandığımı soruyor. Oysa benim hiçbir şeyden haberim yok. Yarı baygın bir durumda olmalıyım. Erin sorduğu soruya bir anlam veremiyorum, bir şey yapmadığımı söylüyorum. Bunun üzerine, durumumun farkında olan bir başka tutuklu, yaraların verdiği acıyla kıvranıp inlediğimi açıklıyor. Nöbetçi erin insaf damarı tutuyor, bir şey yiyip yemediğimi soruyor. Gidip bir parça ekmekle bir tas su getiriyor. Ekmeği elime tutuşturuyor, ama onu tutacak el yok. Ekmeği tutmaya çalışmak bile korkunç bir acı veriyor. Ekmeği, iki bileğimle tutarak bir anda bitiriyorum. Ardından bir solukta suyu içiyorum. Ekmek ve su bana göreceli bir güç kazandırıyor.

O gece sabaha kadar defalarca uykudan sayıklayarak uyanıyorum. Her uyanışımı nöbetçi erlerin vücudumda patlattıkları cop sesleri izliyor. Ağır yorgunluk nedeniyle uyanır uyanmaz tekrar dalıyorum. Uyku, kabuslarla dolu boğuşmaya dönüşüyor.

Kendimi değişik bir yerde buluyorum. Çevre bana doğru daralıyor. Gökyüzü yere doğru alçalıyor. Ağaçlar, dört bir yandan beni sıkıştırıyor. Bu sıkışık yerde giderek soluğum kesiliyor. Kaçıp kurtulma yollarım tıkanıyor. Yöneldiğim boşluk ve yarıklar

geçmeme izin vermiyor. Kendimi boğulur gibi hissediyorum. Bağırma ya çalışıyorum, ama sesim bir türlü çıkmıyor. Bağırma girişimim birkaç kez tekrarlanıyor. Sonunda yüksek bir sesle bağırabilmeyi başarıyor ve uyanıyorum. Uyanmakla sanki kurtuluyor, derin bir soluk alıyorum. Beni boğacakmış gibi üstüme çöken bir kabustan kurtulup soluk almak, işkencede de olsa, gerçek dünyaya dönmek bana çok güzel görünüyor. Bu durum sabaha kadar birkaç kez tekrarlanıyor. Sabahleyin, korkuyla geçen bir geceden kurtulmanın sevinci ile işkenceyle dolu yeni bir güne başlamanın tedirginliği birbirine karışıyor.

Bu yeni gün, yapılacak işkenceler açısından oldukça yoğun geçiyor. Defalarca falakaya yatırılacağım. Bunu ellerimin uzatılması izleyecek. Onu da tekrar falaka işlemi. Bazen de omuzum, sırtım ve bacaklarım boydan boya vuruşların hedefi olacak.

Genelde en keskin acı o anda yaşanan acıdır. En gaddar işkence o anda yapılan işkencedir. Oysa işin bir boyutu daha var. Beden güç yitirdikçe yapılan işkencenin etkisi artar. Aynı dozda yapılan işkence üst üste iki kez tekrarlandığında, ikincisi birincisinden daha yıpratıcı ve ağır gelir. Aynı noktaya vurulan ikinci darbe, birincisinden daha çok acı verir. Dün, kısmen sağlam olan bedenime işkence yapıldı. Bugün ise dünden kalan yaraların ve izlerin üstünde sürdürülüyor. Bugünkü acı, dünkünü çok geride bırakıyor.

Akşama doğru, sözde bu günlük işkenceye son veriliyor. Beni, lavabo ile tuvaletler arasında kalan yere götürüyorlar. Burada beton zemine tuzlu su dökülmüş. "Adamım" beni buraya getirtip gözbağlarımı açıyor. Çoraplarımı çıkartarak tuzlu suda dolaşmaya zorluyor. Tuz, yer yer çatlayan ayak tabanlarıma hemen sızıyor, büyük bir acı veriyor. Sonra ellerimi tuzlu suya sokmam için baskı yapıyor. Tuz ellerimi cam parçaları gibi kesiyor. Tırnak diplerinde açılan yarıklara kaçıyor. Başımda duran, ellerimi tuzlu suya sokmaktaki çekingenliğini görünce, ellerime ayaklarıyla basıyor ve evire çevire eziyor. Böylece ellerin tuzla teması daha

da artmış oluyor. Ve sızı da artıyor tabii. Bir saat kadar devam ediyor bu işkence.

El ve ayaklarda dokunulacak durum kalmamış. İşkencecilere ölü değil de sağ bir beden gerekli olduğundan, bir süre kendi halime bırakılıyorum. Bu arada beden kısmen toparlanacak ve işkenceci yeniden işe başlayacak.

Disko'da işkence sürekli dir. Fiziki işkence bir süre için kesilse bile, onun yerine başka şeyler konur.

Bu bir iki gün içinde başka olumsuz gelişmeler yaşandı. Yeni insanlar yakalanıp getirildi. Birisi tutuklandığında işkenceci hemen gelip “müjdeyi” ulaştırmayı kaçırmıyor. Önceleri bu tür haberlerin, bizde psikolojik yıkıntıya yol açmak için uydurulmuş yalanlar olduğunu düşündüm, blöf yapıyorlar sandım. Ama bir süre sonra bu kişiler gerçekten yanımıza getirildiler.

Ne zaman yeni yakalanmış bir tanıdığın sesini duysam, dünya başıma yıkılır. Gelecek kara lekelere bürünür. İşler iyice giriftleşir.

Yeni yakalanmaların bende ve işkencedeki diğer insanlarda yarattığı etki, yalnızca işimiz daha da zorlaşacağı için değil; aynı zamanda davaya vereceği zarar ve rejime verdiği moral için de can sıkıcı. Bize yapılan işkencelerin bu kez onlara yapılacağını bilmek tiksinti verici.

Gül Rengi Yarası Kabuk Bağlamadan

İkinci soruşturma döneminin dördüncü günü. Getirilenler içinde, yeni yakalananların dışında biri daha var. Yakalandığı zaman yaralı olduğu için hastanede ve gözaltında bir süre tutulan Yılmaz Demir. Bugün O'da Disko'ya getirilmiş. Geldiği gibi de hemen askıya alınmış. Bedenindeki kurşun yarasıyla İsa'ca sallanıyor orada. Gül rengi yarası kabuk bağlamada belki de. Yılmaz yirmi yaşında. Bizim kuşağın üretken ve yiğit bir savaşçısı. İnancın, direncin, gözüpekliğin bir simgesi.

O, üç yıl sonra bir yıldız gibi süzülüp aramızdan ayrılacak.

O işkence odasında ve ben burada gözü bağlı oturuyorum.

Ama olan biteni ayrıntılarıyla görür gibiyim. Yılmaz'ın bedene kablolar bağlamışlar. İşkenceci manyetonun başına geçip oturmuş. Manyetonun kolunu çevirmeye başlıyor. Yandaki odadan Yılmaz'ın çığlıkları yankılanıyor. Çığlıkların kesik kesik

gelişinden, bedenine verilen elektriğin ritmini anlıyorum. Akım, kabuk bağlamaya yüz tutan yaranın içinde ince, küçük çizikler oluşturuyor önce. Sonra bu çizikler genişleyip uzuyor, çatlaklara, yarıklara dönüşüyor. Yarıklar dibe kayıyor, taze, sıcak ete ulaşıyor. Yaradan kan akmaya başlıyor. Aylardır doktorun ve dokunun birlikte onardığı yarayı işkenceci tekrar deşiyor. İşkencecinin sesi bize kadar uzanıyor.

“Gözaltında beslenmekten nasıl da şişmanlamış o... çocuğu.” Yeni getirilen ötekiler de sırayla işkenceye alınıyorlar. İlk darbede çökertilmek istendikleri açık. İşkenceci kısa zamanda sonuç almaya, onları işkencenin yarattığı ilk şok içinde çözmeye çalışıyor. Bu ilk şok atlatılırsa, onu izleyen işkence sürecine dayanmak daha kolaylaşır.

Doruğa çıkarılan terör, bir süre sonra beni de içine alıyor. İşkenceci hepimize birden vurmaya başlıyor. Herhangi birimizde açılacak gediğin bir çözülmeye yol açacağı umuduyla üzerimize yükleniyor. Şu anda işkencecinin istediği belli bir şey yoktur. O her şeyi istiyor:

“Bize hepsini getireceksiniz; silah, kitap, bildiri, daktilo, fotokopi makinesi, para... Nereden getirirseniz getirin! Gerekirse bunların bir kısmından vazgeçeriz... Ama mutlaka silah ve döküman getireceksiniz!”

İşkenceci en ufak bir şeyin bile peşinde. Yeter ki ilk adım atılsın. İşkenceci kurbanının ilk paniğinden yararlanarak onu kolaylıkla dağıtabileceğini düşünüyor. Kime gidiyorsa herkesin onun üzerinde ifade verdiğini, her şeyin onda olduğunu ve her şeyi onun bildiğini söylüyor.

Bir sabah, daha gün doğmadan kaldırılıp götürülüyorum.

Gözbağlarım açılıyor. Karşımda iri yapılı, esmer, palabıyıklı biri oturuyor. Kulakları rahatsız eden bir sesle konuşmaya başlıyor. Topladığı bazı bilgileri onaylamamı ve bu bilgiler ışığında kendilerine yardımcı olmamı istiyor. Bunu yapmazsam işkencelerin süreceğini söylüyor. Bir ay kadar önce tahliye

olmuş, sevdiğim, saygı duyduğum bir dostun şimdi nerede olduğunu söylememi ve yerini göstermemi istiyor. Amacının hiç de o kişiyi yakalamak olmadığını seziyorum. Çünkü kısa süre önce tahliye olan bir kişi, muhtemelen kendi evindedir, istenirse alınıp getirilebilir. Eğer evinden ve adresinden ayrılmışsa da, yerini zaten ben bilemem. Anlaşılan işkenceci, aslında bildiği, üstelik belki bir işine de yaramayacak birtakım bilgileri benden almaya çalışırken, amacı beni yoldaşlarımın karşısında "konuşan", "bilgi veren" biri durumuna düşürmek. Onu atlatmak için, aranan kişinin cezaevinde olduğunu söylüyor ve bunda ısrar ediyorum. Sonunda işkenceci bu işin peşini bırakıyor.

İşkence sırasında iyi bir direniş denince akla, işkenceciye hiçbir bilgi vermemek geliyor. Ne var ki bu eşitsiz ve zorlu savaşta bunu başarabilen azdır ve bunların birçoğu, bunu, bazen yaşamları pahasına başarıyorlar. Bu süreci az bir fire ile atlatmak da küçümsenmemeli. İşkencede koşullar bazen insanın önüne, zararlı olanı yararlıya dönüştürme durumunu çıkartıyor. Bu, işkence kurbanının konumu ve yeteneği ile birlikte sorgulandığı diğer kişilerin durumuna yakından bağlı. Böyle durumlarda işkencedeki direnme kişisel olmaktan çıkıp kolektif bir karakter kazanıyor. İnsan, başkalarının zarar vermeye açık kimi tutumlarını önleyip etkisiz kılarak, yitirmekte olanı bir kazanıma çevirebilir. Kolektif savunma ile kimi gedikler onarılabılır.

İşkence süresinin ayları bulan uzunluğu ve birlikte sorgulandığım insanların sorgusunun karmaşıklığı, benim için birçok değişikliği birlikte getiriyor. Artık bilinen işkence yöntemleri, direnç kırma özelliklerini yitiriyor. Çoğu kez, fiziki acı dışında bana bir şey hissettirmiyor. Direneyim mi, direnmeyeyim mi düşüncesi yerini acının sona ermesini sabırla beklemeye bırakıyor. Hatta bazı işkenceler, örneğin elektrik akımı, eski fiziki acıyı da, o ölçüde vermiyor artık. Diğer yandan, yoğun işkence uygulamaları ve celladla kurulan zorunlu diyaloglar, çok önemli saydıkları göz bağlama kuralını işlemez hale getiriyor.

İşkenceci, gözlerim açık olarak beni falakaya yatırıyor. Bazen dört beş kişiye aynı anda işkence ediyorlar.

Başka bir günün öğleden sonrasındayız Öğlen öncesi işkencelerin yorgunluğundan sıyrılmaya çalışırken beni alıp götürüyorlar. Bir odaya alındıktan sonra gözbağlarım açılıyor. Askıda Paşa var. Sırada da üç kişi. Silah isteniyor kendilerinden. Bir süre askıda sallananı seyretmek zorunda bırakılıyorum.

Silah konusu beni de kapsıyor. Kendilerine silah getirmem isteniyor. Silahım olmadığını söylüyorum. Bunun üzerine alelacele Paşa'yı askıdan indirip beni yerine geçirdiler. Sonra cinsel organıma elektrik akımı vermeye başlandı. İşkenceci, çok acil işi varmış gibi davranıyor.

Akım dalga dalga bedenimi sarsıyor. İnliyorum. İşkenceci, odada bekleyen arkadaşları, beni konuşmaya teşvik etmeleri için zorluyor. Bir süre sonra beni indiriyorlar. Pantolonumu giymeme fırsat vermeden bekleme yerine getiriyorlar. Nöbetçi er bana ne yaptıklarını soruyor. Bir yandan ona cevap yetiştirmeye diğer yandan giyinip yerime oturmaya çalışırken, bir kez daha kolumdan tutup götürüyorlar. Yine telaş ve aceleyle askıya alınıyorum. İşkenceci tekrar manyetonun başına geçip kolu öfke ve hınçla çevirmeye başlıyor. Akım bana sıradan bir işkence gibi geliyor. İşkencecinin soruları bana yönelmiyor gibi. Askıya alınır alınmaz akım verilmesini, kollarımın acısını bana tattırma fırsatı vermediği için, bir şans sayıyorum. Böylece dayanılmaz kol ağrısı ikinci plana düşüyor.

İşkenceci büyük bir hırsla manyeto koluna yükleniyor. Öfkesi bedenime elektrik akımı biçiminde boşanıyor. Birçok kişiyi yakalayıp getirmişler, ama elde var sıfır. Bu onurlarına dokunuyor! Efendileri onlardan biran önce somut, işe yarar sonuçlar bekliyor.

Uzunluğunu kestiremediğim bir süre sonra beni indiriyorlar.

Fizik etkinin dışında işkencenin bir zorluğunu duymuyorum artık. İşkencenin, direnme çözülme karşıtlığını alevlendirdiği

ruhsal sıkışıklık, yerini bir rahatlık ve güven duygusuna bırakmış. İşkence acı vermekten giderek uzaklaşıyor. Kendi silahları işlemez duruma gelen işkenceci kuduruyor. Şaşkınlık ve bozgun geçiriyor.

Sorgulamanın niteliği işkence yöntemlerine de yansıyor. Tek tek sorgulama yerine, birçok insan aynı anda sorgulama ve işkenceye almıyor. Bazen, bir grup, belli bir süreyle bir odaya konup istenilen bazı bilgileri vermeleri için anlaşmaları isteniyor. Sözde bizi baş başa bırakıyorlar! Bu odalarda dinleme araçları bulunduğu ve aynı zamanda bizim kendi aramızda konuşup tartışırken boş bulunacağımızın hesaplandığı açık.

Kimi zaman da belli kişiler hedef seçiliyor, diğerleri tarafından konuşmaya zorlanıyor. Kendilerine, “sizin işkenceden kurtulmanız ve gözaltına dönmeniz şu şu kişilerin konuşmasına bağlı. Onları biran önce konuşmaya zorlayın!” şeklinde telkinlerde bulunuyor. Bu yöntem kimi zayıf insanları zamanla etkilemiyor da değil. Onların baskılarına karşı koymak, onları bu olumsuz durumdan kurtarmak için çaba göstermek de direnişin bir parçası.

Tek Parmak Üzerinde

Klasik yöntemler işlemeyince, bu kez yeni işkence biçimlerine geçiliyor. S, P, A, S, R, H ve benî tek ayaküstünde uzun süre durmaya zorluyorlar. Bu uygulama, belli aralıklarla günlerce sürüyor. Bu işlem bekleme yerinde yapılıyor ve nöbetçi erler buna nezaret ediyorlar. Nöbetçilerin gözleri devamlı üzerimizde. Tek ayak üzerinde, dayanma gücümüzün son noktasına kadar durduruluyoruz. Nöbetçi, ayağı yere inen kişiyi tekme, tokat ve dipçikle dövüyor. Belli bir süre sonra havadaki ayaklar yere düşüyor. Nöbetçi dayak işini, ayağı yere inen herkese uyguluyor. Dayak sonucu kaldırılan ayaklar anında tekrar yere basıyor. Bizi, hem bu olanaksız işi yapmaya zorlayarak işkence ediyorlar, hem de bunu bir dayak atma gerekçesi yapıyorlar. Örneğin sol ayaklar, dayağa rağmen havada tutulamayınca, bu kez ayak değiştirmeyi emrediyorlar. Bir süre sonra tekrar aynı durum. Bu

böyle devam edip gidiyor. Saatlerce sürdürülen bu uygulamaya bazen kısa bir ara veriliyor ve sonra tekrar başlanıyor. Özetle işkence devam ediyor, yalnızca sahnede manzaralar değişiyor.

Tek ayaküstünde durdurma uygulamasından sonra bu kez başka yöntemlere geçildi.

Duvaran 1,5 metre kadar uzakta sıraya diziliyoruz. Duvara doğru eğilerek tek elin işaret parmağı üzerinde durmamız isteniyor. Vücut, gergin ayak parmakları üzerinde duruyor ve bedenin ağırlığının büyük bölümü elin tek parmağına yüklü durumda. Parmak dışa doğru büküldükçe bükülüyor, kan dolaşımı duruyor, parmak uyuşuyor, direncini yitirerek kökünden bükülüyor. Bu kez bedenin tüm ağırlığı elden duvara bağlı tek kola yükleniyor.

Parmağın bükülmesiyle sırta, kollara, diz kemiklerine tüfek dipçikleri ile postalların ucundaki çelikler inmeye başlıyor. Ama tüm bunlar, uyuşan parmağı canlandırıp doğrultmaya yetmiyor. Sonra yavaş yavaş kol da uyuşuyor. Direncini yitirerek bedeni taşıyamaz hale geliyor. Derken kol, omuzlardan itibaren canlılığını yitiriyor, göğüsle duvar arasında sıkışıp kalıyor. Göğüsten duvara yapışıyoruz. Nöbetçiler yine vurmaya başlıyorlar. Dayağın bir işe yaramadığını gören “vasıfsız işkenceciler”, uyuşan kolların ovulup silkelenmesine izin veriyorlar. Kol canlanınca işleme yeniden başlanıyor. Ama bu kez parmağın ve kolun uyuşması çok daha hızlı oluyor ve dayak da o kadar erken geliyor.

Bu işkence devam ederken zaman zaman aramızdan bir ya da iki kişi alınıp götürülüyor. Sonra onlar getirilip başkası alınıyor. Bu işkence çoğu kez geceleri de sürüyor. İşkenceye sorgulamalar eşlik ediyor.

Bir gün, her zamanki muhatabımdan başka biri beni bir odaya alarak “dostça” konuşmaya başladı. İşkenceyle elde edemediğini anlaşılan tatlı dille koparmayı deniyor. Çeşitli konularda sorular sorup dikkatimi dağıtırken aniden başka yöne kayıyor. “Bak

yavrum" diyor, "seninle, arkadaşların ve örgütünle ilgi bilgi istemekten vazgeçiyoruz. Sen bize PKK hakkında bilgi vereceksin. Üstelik onlarla aranınız iyi olmadığını biliyoruz. Bize yardım et onları çökertelim!" Bazı isimler söylüyor, bunların gerçek kimliklerini, belirli yerlerde kimlerin bulunduğunu, çalışmalarıyla ilgili bildiklerini soruyor.

Bu kişileri tanımadığımı söylüyorum. Bir daha üsteliyor, umduğunu bulamayınca tatlı dili sertleşiyor, gerçek yüzü beliriyor. Beni yumruklamaya başlıyor. Sonra daha da çılgınlaşıp soruyor:

-Kız kardeşin var mı?

-Yok, diyorum.

-Gelinin yok mu?

-Yok.

-Annen kaç yaşında?

-Elli.

-Öyleyse işimize yarar, diyor işkenceci.

-Hemen onu getirtelim... Anneni çırlıçıplak işkenceye alınca görürsün sen! Sonra evimin adresini alıp çıkıyor. Bitişikteki bölmeden, sesini bana duyuracak şekilde, sözüm ona adresi ekibe verip onları annemi almaya göndertiyor. Sonra içeri girip, bir an önce karar vermemi haykırıyor.

-Hadi oğlum, çabuk konuş! Ekip evinize varmadan telsizle yoldan çevirelim. Yoksa biraz sonra annen gözlerinin önünde askıda olacak, çırlıçıplak...

Bir şey bilmediğimi, annemi getirmelerinin durumu değiştirmeyeceğini, onun bu işle bir ilgisi olmadığını söylüyorum. İşkencecilerin, insanlarımızın ahlaki ve sosyal değer yargılarından yola çıkarak, onların onur ve şereflerini incitmek için eşlerini, kız kardeşlerini, annelerini, yengelerini getirterek ve onlara da gözleri önünde işkence yaparak kurbanları çözmeye çalıştıklarını biliyorum. Bu dönemde onlar bu tür alçaklığın, iğrençliğin nice örneklerini verdiler. Ancak bana yaptıklarının

bir blöf olduğunu da seziyorum. Blöf olmasa da paniğe kapılmamak gerek. İşkenceci, bu şekilde birkaç kez, ekibi yoldan çevirmek için beni konuşmaya zorladıysa da durum değişmedi. Ayrıca ekip ne o zaman; ne de daha sonra dönmedi.

“Halep’e Varmışsındır”

Bir gün işkencecilerin hakkındaki yarı gizli konuşmalarına tanık oldum. İşkence odasının kuytu bir köşesinde, birinin soruklarını öteki cevaplıyor:

-Elektrik verdiniz mi?

-Evet.

-Palakaya yatırdınız mı?

-Yatırdık.

-Duş yaptırdınız mı?

-Yaptık.

-Ne yapalım o zaman? Yemek ve su vermeden şunu bir yürütelim. Belki böyle çöker.

Başarısızlık işkencecileri yeni arayışlara yöneltiyor. O güne kadar işkencede uygulanmamış, başlatıldıktan sonra ise süreklilik kazanan yürütme işkencesi icat ediliyor.

Bekleme salonu boyunca, dar bir kuşak üzerinde gidip dönüyorum. Sürekli yürüyorum. Ayağımın önünü biraz görecektir şekilde gözbağlarım gevşetilmiş. Sabah akşam, gece gündüz yürümek zorundayım. Uykusuz yürüyor, yürütülüyorum.

Aynı zamanda yemek ve su yasağı var. Yatmayacak ve oturmayacağım. Her nöbetçi kendisinden sonrakilere, benimle ilgili bu yasakları ve işlemi devrediyor. Yürüyüş tam bir hafta sürüyor. Bu bir hafta içinde üç-dört eş değiştiriyorum. İlk iki gün Ali Tekdal* ile yürüyorum. Sonra Hanifi arkadaşlık ediyor bana. Daha sonra ise M. ile yürüyorum bir süre. Kimi nöbetçiler hızlı yürümem için beni dipçikliyor, kimileri ise nöbetlerinde beni kendi halinde bırakıyorlar.

Bu bir haftalık yürüyüş sırasında toplam olarak ancak 4-5 saat oturmama ve yatmama izin verildi. Bir iki kez de çok az miktarda yemek getirildi. Diğer tüm zamanım yürüyüşle geçti. Haftanın sonuna doğru hesap yapan nöbetçiler, bu süre içinde "Halep"e ulaştığımı söyleyerek dalga geçiriyorlar.

Yürümekten bitkin düşünüyorum. Ayaklara kan hücum ediyor; şişiyorlar. Diz kapaklarından aşağısı, yukarısı gibi kalınlaşıyor. Bacaklar soba borusu biçimine bürünüyor. Açlık midemi kemiriyor. Karnım geriye doğru çekilip adeta sırtıma yapışıyor. Uykusuzluktan kafam çatlıyor; ağırlaşıyor, taşınması güçleşiyor. Takatim tükeniyor.

Karşılıklı iki dizi halinde esas duruşta oturanların arasından gidip gelirken gözbağımın altından gördüğüm ayakkabılardan sahiplerini çıkarmaya çalışıyorum. İşkence edilenlerin çığlıklarını duyuyorum. Yemek saatlerinde ötekilerin gidiş gelişleri midemi kışkırtıyor. Geceleri nizami şekilde uyuyanların hırıltıları, sayıklamaları, inen copların ardından çıkan çığlıklar arasında yürüyorum. Her gündeğümünü yürüyerek karşılıyorum.

Bir öğle vakti. Çavuş, diğer tutuklular yemekten döndükten

sonra beni yemekhaneye götürüyor. Masada yemek dolu tabaklar duruyor o gün. Uzun zamandır yemek görmeyen gözlerim, mideme sinyal veriyor anında. Çavuş elime bir kaşık tutuşturuyor. Bunca açlıktan sonra yemek dolu tabaklar iştahımı kabartıyor. Şimdiye kadar masada böylesi bol yemek görülmesi değildi. Ne var ki Çavuş'un komutlarına göre yemem gerek. Çavuş, "sağdaki tabaktan bir kaşık al" diyor; alıyorum. Bu kez de "Soldaki tabaktan bir kaşık al" diyor; alıyorum. Sonra tekrar sağdakinden ve sonra soldakinden, derken, "kaşık bırak!" komutu geliyor. Yemek dolu iki tabaktan toplam dört kaşık aldıktan sonra yerime geri getiriliyorum.

O gece bir süreliğine diğer tutukluların arasında oturtuluyorum. Uykusuzluktan kafam davul gibi. Başım dönüyor. Bir türlü dengemi tutturamıyorum. Üzerinde oturduğum tahta yana doğru eğiliyor gibi. Derken yan tarafa düşüyorum. Yanımdakinin üzerine düşmüşüm, hemen uyanıyorum. Çok geçmeden, bu kez diğer yana doğru eğiliyor ve diğer yandaki arkadaşın üzerine düşüyorum. Uyumamak için gösterdiğim tüm çabaya rağmen, sağa sola yuvarlanmaktan kurtulamıyorum bir türlü.

Birkaç gece üst üste, akşam saat 6 ile 12 arasında esmer, orta boylu biri başıma bela olmaya başladı. Her akşam gelip beni yemek yenilen yere götürüyor. Orda, bir yandan uzun yürüyüşüme devam ederken, diğer yandan, kaba dayak eşliğinde beni sorguluyor.

Bazen "tatlı" vaatlerle beni yola getirmeye çalışıyor, bazen hızını alamayıp elindeki sopayla giriyor. Dayak atarak kendini bir süre tatmin ettikten sonra, yürümeye devam etmemi söylüyor. Zaman zaman elindeki yeterince sağlam olmayan sopa kırılıp işlemez hale geldiğinde, bu kez yerdeki sandalye ile giriyor. Akşamları bu pis yaratıktan kurtulmayı ne çok istiyorum. Benden, birçok şeyin yanı sıra özellikle silah istiyor.

"Ulan oğlum, bir iki silah vermekle örgütün yıkılmaz ki! Bir iki silahın ne önemi var?" diyor.

Bana, başlarda direnip sonra “bülbül gibi öten militanlarımızın” isim ve hikayelerini anlatıyor. İşi bir yerde, bizi “kandırarak zevk ve sefa içinde yaşayanlara” getirerek içindekileri kusuyor.

Açlık, susuzluk, uykusuzluk, yorgunluk üst üste biniyor, yürümek için gücüm tükeniyor. Son günlerde hızlı yürümem için sırtıma ve başıma vurulan sopalar artık işlemiyor bile. Dayakla da olsa bedeni daha fazla zorlamak olanaksız. Nesnenin doğasına aykırı bu.

Yürüyüşün yedinci günündeyim. Bendeki bedensel çöküntü, işkencecileri tedbirler almaya itiyor. Doktora çıkarılıyorum. Doktor beni evirip çevirerek muayene ediyor. Sonuçtan memnun değil. İşin ucunun kaçırılmak üzere olduğunu belirtiyor. Yürüyüş ve onunla birlikte yürütülen işkence paketi kaldırılıyor. İki gün dokunulmuyor bana ve birkaç öğün olduğundan biraz fazla yemek veriliyor.

Uzun yürüyüşten sonra ara verilen işkenceye çok geçmeden tekrar başlandı. Yine Boğuk Ses uğraşıyor benimle. Böyle bir günde Diyarbakır Emniyet Müdürü ve şimdiye kadar hiç görmediğimiz bazı polisler ve sivil giyimli kişiler “Disko”ya gelmişlerdi. Sırayla konuşmam için ikna etmeye çalışıp telkinlerde bulundular. Bu şekilde birkaç kişi değişti. Sonra iş tekrar boğuk sesliye kaldı.

Boğuk Ses, birkaç kez sigarasını enseme söndürdü. Bu, korkunç çığlıklar atmama yolaçtı. Emniyet Müdürü karşıda, duvar dibinde olanları seyrediyor. Sonucu bekliyor belki de. Boğuk Ses, adeta boynu bükük bir şekilde, müdüre anlatmaya koyuldu. Acındırıcı bir ses tonuyla;

“Anırım,” diyor, “bana kalırsa bunda silah da yok, belgeler de. Bu konu tekrar gözden geçirilse iyi olur.”

İşkence kesiliyor. Sızılarımın baş başa bırakılıyorum.

İşkenceci

İşkencehanede Erzurum'lu olduğunu gizlemeyen bir nöbetçi er vardı. Faşist gruplar içinde çalışmış olmalı. Ötekilere oranla çok daha saldırgan. Sesi tutuklularda ürküntü ve tiksinti yaratıyor. Her gün uygulanan günlük işkence programına kendisi özel katkılarda bulunuyor. Günde iki-üç kez nöbet alıyor ve nöbetleri iki saat sürüyor. Son yirmi günde bize eski günleri aratır oldu. Her nöbetinde tutukluları birkaç kez sıra dayacağından geçiriyor, susuz bırakıyor. Doyumsuz kalan nice sadistçe fantezilerini bize uyguluyor. Her gün beraberinde bir Tercüman gazetesi getiriyor. Oradan bazı pasajlar okuyor. "Bakalım bugün oruspu Nazlı* ne yazmış!" diyor. Son günlerde bu kişi, işkencede ağırlıklı bir yer işgal etmeye başladı.

İşkenceci tipi genellikle hasta ruhlu, mazoşist, sadist bir kişi olarak düşünülür. Gerçekten de bir insana işkence yapabilmek,

*Gazeteci Nazlı Ilıcak kastediliyor.

bu türden dengesiz, hastalıklı kişilerin işidir. Ama her işkenceci için anadan doğma hasta ruhlu ya da böyle bir mesleğe uygun yaratılmıştır denemez. O temelde “memur”dur, bir görevli... İş, işkence yapmak olan bir görevli. Zulüm düzeninin ayakta kalması için oluşturulan çarkın bir parçası, vidasıdır işkenceci. Bir kere işe başladıktan sonra, her meslekte olduğu gibi bunda da başarı, ona iyi biçimde konsantre olmaya bağlı. Ve bu iş, onu ruhsal anlamda yoksullaştırır, alçaltır, hayvanlaştırır.

Filmin son bölümü çekilecek. Oyuncular, figüranlar, dekor, hepsi hazır. Oyun içindeki değişikliklerle birlikte senaryo da hazır. Müzik ise daha çok filmin çekimi anındaki duruma göre şekillenecek.

Beni üç arkadaşla birlikte askı odasına getiriyorlar. Bu, Disko'da yaşadığım son işkence. Belleğimin kayıtlarına derin biçimde kazınacak, acı tortu bağlayacak içimde.

İki üç kişi beni askı ağacına bağlayıp havalandırıyorlar. Ayaklarım 70-80 santimetre kadar yerden yüksekte. Gözlerim açık. Kendi bedenimi, işkencecileri, işkence araçlarını, her şeyi olduğu gibi görüyorum. Tam karşımdaki bir sandalyede “adamım” oturuyor. Sağında solunda üç-dört kişi ayakta. Karşıda sol tarafta, hayaletleri andıran üç yoldaşım var. Beni seyretmeleri için gözbağları açılmış.

İşkencedeki hasadı bölüştürüyorum. Fiziki acı bana düşüyor o sahnede. Onlara ise psikolojik acı, beni seyretmenin acısı.

Her şey kollardaki sızıyla başlıyor. Bütün acı kolların bedenle buluştuğu yerde yoğunlaşıyor. Acı, yükselen bir doğrultu izliyor. Ağır bir basınç altındayım. Sıkışıyorum. Bedenim kasılıyor. Büzülüp açılıyorum. Vücudumdan ter boşanıyor, ayaklarıma doğru süzülüyor.

İşkenceci dudaklarına bir filtreli sigara alıp yakıyor. Sigarasından kesik kesik dumanlar çıkıyor. Ara sıra bir şeyler söylüyor, genelde dikkati benim üzerimde.

“Haydi oğlum, söyle!” diyor. “Konuşacaksan indirelim seni

ordan.” Sigarasının sonunu getiriyor. Ardından çay istiyor. Çayı usul usul karıştırıyor ve ağzını şapırdatarak içiyor. İçindeki nefreti ve kızgınlığı, çayını keyifle içer gibi yaparak bastırmaya çalışıyor.

Bedenimin acıdan çizdiği kıvrımlar giderek silikleşiyor.

Sağa sola ağırlık kaydırma için gösterdiğim çaba nafiye. Acı doruğa ulaşıyor. Aslında acı olayında doruk diye bir nokta yok. Beden duyarlılığını yitirdiğinde, ancak acı son buluyor

Evet, bu son işkence sahnesinin tam bir fotoğrafını çıkarmam mümkün değil. Bellek çoğu görüntüleri silmiş kayıtlardan. İşkencecinin çayını aralıklı yudumlarla bitirdiğini, birinin boş bardağı götürdüğünü hatırlıyorum. Sonra neler oldu, askıda ne kadar kaldım bilemiyorum. Kendime geldiğimde yerde, betonun üstündeydim. Dirilme başlı başına bir süreyi kapsıyor. Kollarıma ve bacaklarıma canlılık ve enerji kayıyor.

Doğruluyorum.

Gözaltına Dönüş

Ertesi gün ifadelerin alınmasına geçildi. İfadeleri alınan birçok kişi gözaltına gönderildi. Biz altı kişi yine orada bırakıldık. Gerekçe olarak, komutanlıktan emir geldiği, bu emre göre, beş adet silah verinceye kadar da orada kalmamız gerektiği belirtildi. İstenen silahların sayısı her gün birer tane indirilerek en son ikide takılıp kaldı. Bu süre içinde bize dokunulmadı. Nöbetçilerin yaptıkları hariç elbet.

Anlaşılan işkencecilerle son uzatmaları oynuyorduk.

İkinci soruşturmanın otuzuncu günündeyiz. Sabah saat 9-10 arasında, bir ara benimle akşamları uğraşan kişi bekleme yerine gelip “hala getirmediğiniz mi?” diye bağırdı. Sonra bana, “kalk yürü!” diye gürledi. Kalkıp yürümeye başladım. Elindeki balta sapı kalınlığındaki sopayla sırtıma bütün hıncıyla birkaç tane indirdi, küfürler savurdu.

Tam o sırada başkaları içeri girerek “kalkın” dediler. Beni de

kaldırılanlara kattılar. Ara koridordan geçirilip eşyalarımız verildi. Gözlerimiz bağlı, 'Disko' dolmuşuyla yeniden gözaltına yöneldik.

Gözaltında coşkun bir karşılama içinde bulduk kendimizi. Başta, birkaç gün önce buraya dönenler olmak üzere, herkesin yoğun ilgisi bizim üzerimizde. Herkes tanıdık gibi davranıyor. Bir ay önce buradan ayrılırken bıraktıklarımız içinde pek az kişi kalmış. Ötekilerin bir bölümü tahliye olmuş, bir bölümü ise cezaevine gönderilmiş. Gözaltı yeni insanlarla dolmuş. Buna rağmen hemen herkes adımızla çağırıyor bizi. İşkencede yaşadıklarımızı, bizden önce dönenlerden bütün ayrıntılarıyla öğrenmişler. Gösterdikleri saygı, gururumuzu okşuyor. Yüreğimiz bir çocuğunki gibi sevinç dolu. Gizliden yöneltilen parmakların hedefi olmanın verdiği huzur, çekilen acıların bin katma değişiyor. Direnmek ile yaşamak arasındaki bağ daha iyi anlıyorum. Birinci soruşturmadan birlikte döndüğümüz arkadaşları soruyorum. "Onlar mahkemeye çıkarılıp tutuklandılar, şimdi cezaevinde, 5 Nolu'dalar," deniyor. İçime bir ağırlık çöküyor.

Burada yani gözaltında, 5 Nolu cezaevi dillerde. Ondan söz edilince çoğu zaman sesler kesilir, yerini bakışların gizemli diyaloguna bırakır. Çağlar öncesi efsanevi bir olaydan söz edilir sanki. Anlatılanlar bazen abartı gibi gelir; insan, inanıp inanmamakta güçlük çeker. Vahşet, barbarlık ve benzeri sözcükler 5 Nolu'yu anlatmakta yetersiz kalır çünkü.

Üç dört gün kadar süren savcılık ifadelerinden sonra askeri mahkemeye çıkarıldık. Onbeş dakika gibi kısa bir süre içinde 43 kişinin "savunması alındı!" 5 kişi hakkında tahliye kararı verildi, 38 kişi hakkında ise tutuklama kararı. Kendimizi daha önceden moral olarak bu sonuca hazırladığımız için şaşırmadık. Suçluluğunuz hakkında yeterince kanıt olsun ya da olmasın, tutuklanmak sürecin beklenen "doğal" bir halkasıdır.

Hem "suçlu" olmak da ne? Bunun için, ille de birilerini öldürüp

yaralamış olmak, gizli bir örgüte üye olmak ya da silah bulundurmamak gerekmiyor. Tümüyle yasalara uygun olarak kurulmuş bir öğretmen örgütü, gençlik veya kültür derneği ya da sendikaya üye olmak; solcu, ilerici ya da yurtsever olmak, suçlu, hatta "terörist" sayılmak için yeterli.

Mahkeme dönüşünden sonra gözaltındaki saatlerimiz sayılı artık. 5 Nolu' ya gidişin son hazırlıkları yapılıyor. Geride kalanlar, cezaevi için bize, giyecek ve benzeri işe yarar şeyler veriyorlar. Bu güç koşullarda bulabildiklerinden elbet...

Öğleden sonra saat üç sıralarında, "gitmek için hazırlanın," haberi geldi.

Hazırlıklar tamam zaten. Geriye bir şey kalıyor.

Şimdi halay tutuluyor.

Herkes kol kola giriyor, kocaman çemberler oluşuyor. Sesin dışarıya taşmasına aldırmadan govend çekiyor, hep birlikte türküler söylüyoruz. Govendin dışında kalanlar el çırparak tempo tutuyorlar. Govend giderek kızışıyor. Hareketler canlanıp hızlanıyor. Coşku, dışardan izleyenleri de sarıyor, onlar da dilana katılıyorlar. Govend kolu uzadıkça uzuyor. Gidenler ve kalanlar görkemli bir bütünlük oluşturuyor. Govend kolu, yatakhane içindeki boşluğa sığamaz kadar uzadığında duruyor.

Gidenler ve kalanlar karşı karşıya uzun birer sıra oluşturup vedalaşıyorlar. Kimileri gözyaşlarını tutamıyor.

1. ve 2. Koğuştardan çıkan toplam 38 kişi kapalı bir arabaya bindiriliyoruz. Önden ve arkadan başka silahlı araçlarla korumalı arabamız, hareket ediyor.

Arabadan dışarıyı görebilecek bir-iki delik var. Böylece gittiğimiz yolu öğreniyoruz. Sosyal Sigortalar Hastanesi'nin yanından aşağı iniyoruz. Öğretmen Okulu'nun yanından geçerek sağa sapıyoruz. Her adımında yaşantımızın bir parçası saklı güzelim Diyarbakır! Cadde boyunca yürüyen tanıdık tanımadık insanlarımızı selamlamak geçiyor içimizden. Bu sokakları ve onları uzun zaman, bazılarımız ise hiçbir zaman, artık göremeyeceğiz.

Lise Caddesi'nde Atatürk Anıtı'nın çevresinden dolanıp Ofis'i ve demiryolunu aşarak Koşu Yolu'ndan devam ediyoruz. Derken 5 Nolu'nun duvarları görünüyor. İnmeden önce bu kez kendi aramızda vedalaşıyoruz. Araba keskin bir kavis çizerek cezaevinin dış kapısından girip duruyor.

Arabadan inmemiz için arka kapı açılıyor.

İçlerinde lise 1. sınıf öğrencisi de bulunan, çoğunluğu üniversiteli 38 genç, birazdan çağın en iğrenç zindanına kilitlenecek. Ne var ki onlar, yüreğimize ve bilincimize kilit vurmayı hiçbir zaman başaramayacaklar.

II. BÖLÜM

Bu Acı Gelecek Kuşaklara Kalacak

Faşizm yüzyılımızın ilk yarısında derin izler bıraktı. Bu izler bugün de canlıdır. İspanya'da, İtalya'da, Nazi Almanyası'nda yaşananlar üstüne nice kitaplar yazıldı, filmler yapıldı. Hala da yapılıyor. Faşizmin insanlığa yaşattığı acılar nice tabloya, müzik yapıtına, tiyatroya yansdı.

Faşizm, çıkardığı 2. Dünya Savaşı macerasında büyük bir yenilgiye uğradı, ama düşünce ve eylem olarak tünden son bulmadı. O, savaştan sonra da şu ya da bu ülkede, sermayenin diktatörlüğünü sürdürmek, demokrasi güçlerini ezmek için emperyalizmin desteğinde boy veriyor. Arjantin'de, Şili'de, Türkiye'de olduğu gibi.

Alman faşizmi, Nazi kampları ile kendisine bir barbarlık şaheseri yarattı. İnsanlık bu kamplarda olup biteni şimdi acıyla, tiksintiyle anıyor. Ama onlar tünden insanlık yaşamından

silinip atılabildiler mi? İnsanlık, kendi değerlerini yıkan, aşağılayan bu vahşet sayfasını tümünden kapatabildi mi? Ne yazık ki hayır! Bu barbarlık Şili'de, Arjantin'de, Peru'da, Vietnam'da, Türkiye'de ve nicesinde daha sonra da yaşandı ve kimisinde bugün de devam ediyor. Biz, 12 Eylül sonrası Türkiye ve Kürdistan'da cezaevlerinde yaşananların, Nazi kamplarından bu yana, insanlığın gördüğü işkencenin, aşağılanmanın, vahşetin en yoğun, eşine az rastlanır örnekleri olduğunu söylersek, bu bir abartma değil, belki alçak gönüllülük olur. Cezaevleri elbet, toplumda kendi başına, toplumun öteki kurumlarından kopuk bir olgu değil. O, sistemin genel bir ürünü. Orada olup bitenin açıklanması, toplumun genel gidişinin ve yapısının kavranmasını gerektirir.

12 Eylül darbesinin amacı işçi sınıfını, Kürt halkını ve toplumun tüm öteki demokrasi güçlerini ezmektir. Faşist darbe, tüm öteki amaçlarına ulaşmak, iç ve dış tekellerin istemlerini yaşama geçirmek için böyle bir yol izlemeye zorunluydu. 12 Eylül 1980'den bu yana, cunta ve onun izinden yürüyenler, bunun için tüm araçları ve kaynakları seferber ettiler. Toplumun tüm öncü, bilinçli kesimleri cezaevlerine sokuldu. Terör tüm ilerici örgütlere, siyasi partilere, sendikalara, gençlik ve kadın örgütlerine yöneldi. İşçi liderleri, Kürt yurtseverleri, sosyalistler, demokrat insanlar, öğretmenler, öğrenciler, aydınlar, sanatçılar, özetle, yüzbinleri bulan toplumun düşünen ve yaratıcı kaymağı bu terörün kurbanı oldu. Kendisi boydan boya bir geniş cezaevine dönüşen Türkiye'de, cezaevleri amansız bir işkence çarkına dönüştü ve rejimin temel bir ögesi oldu. Kürdistan'da ise bu çark çok daha amansız işledi, sömürgecilerin yüzyıllar boyu sergiledikleri nice barbarlığı, vahşeti kat kat gerilerde bıraktı.

Cezaevleri 12 Eylül teröründe bir doruktur. Faşist rejim orada toplumun tüm ilerici, yurtsever güçlerini fizik ve moral olarak yok etmeye çalıştı. Cezaevlerindeki uygulama tam bir toplumsal katliama dönüştü. Tarih boyunca başka ülkelerde ve bizzat

Osmanlıların ve Türklerin tarihinde uygulanan işkence yöntemleri uygulandı, yeni denemeler yapıldı. Buralar faşist rejim ve arkasındaki emperyalist güçler için bir laboratuvar işlevi yaptılar.

Cezaevlerindeki uygulamalar hiç de şu ya da bu yöneticinin, subayın ya da görevlinin keyfine ve tutumuna bağlı ve rastlantı ürünü değildi. Her şey, cezaevinden sıkıyönetim komutanlıklarına, MIT mercilerine, hükümete, faşist generallere, CIA' ya ve ABD'deki "dost ülkeler" için işkence uzmanı yetiştiren merkezlere kadar uzanan bir ağ içinde, ince ince düşünülmüştü, sistemli idi. Programlar sosyal, siyasal, psikolojik, bilimsel veri, gözlem ve deneyimlerin ışığında hazırlanmıştı! Sonuçları uzun sürede alınması düşünülen pasifikasyon programları idiler.

Bu işkence çarklarında yüzlerce insanımız yaşamını yitirdi ve binlercesi bedensel ve ruhsal bakımdan sakat kaldı. Toplumun cezaevlerinde yaşanan olaylardan öğreneceği çok şey var. İnsanlık ve hizmetindeki bilim dalları, cezaevlerinde olup bitenlerden tükenmez konular bulacaklar. Tarihe, genelde insanlık için utanılacak bir sayfa olarak geçseler de cezaevleri, içerdikleri deney ve konu zenginliği ve soru işaretleriyle hem bilim adamlarını, uzmanları yeni arayışlara yöneltecek, hem de onlara yeni ufuklar açacaktır. Yazarlar, sanatçılar orada zengin bir hazine bulacaklar.

En başta siyasal bilimlerin konusu olmalı cezaevleri. Değişik sınıf ve tabakalardan gelmiş, bilinç ve eğitim düzeyi farklı nice insan ve onların cezaevindeki tavır ve tutumları, birbirleriyle ilişkileri araştırmacılar için önemli bir malzeme değil mi? İnsanların aynı zamanda eğitim, kültür, kişilik ve geldikleri çevreler bakımından sergiledikleri eğilim ve davranışları sosyal bilimler için zengin bir koleksiyon oluşturur.

Kuşkusuz, cezaevlerinde olup bitenlerden en çok malzeme bulacak olan bilim dalı psikolojidir. Sanmam ki hiçbir yer cezaevlerinin sunduğu psikolojik çeşitliliği ve canlılığı verebilsin. İşkencelerin çoğunun insan psikolojisini hedef aldığı

düşünüldüğünde, bunun psikoloji dalı bakımından önemi daha da anlaşılır.

Yüzlerce işkence türüne karşı insan fiziğinin dayanma gücüne ne demeli? Günlerce süren susuzluğun, aylara varan açlığın, dayanılmaz soğuk ve uykusuzluğun, bozuk, kirli ve tehlikeli yiyeceğin, daracık ve pis yerlerde havasızlığın insan denen canlılığın üzerindeki tahribatı yönünden cezaevinin doğa bilimleri için son derece önem taşıdığı açık değil mi?

Cezaevlerinin, daha doğru bir deyişle işkence çarkının doğal bir uzantısı haline getirilen mahkemelerde ise hukukun içine düşürüldüğü gülünç ve acınası durum, hukuk adına incelenmeye değer! Hukuk adına işlenmiş cinayetler ve yüzkaraları yönünden bu dönem parlak örnekler sundu.

12 Eylül sonrası cezaevi yaşamı ülkemizin romanı, hikayesi, şiiri, tiyatrosu, sineması, müziği, resmi için zengin bir kaynak olacak; insanlarımızın bu acı öyküsü gelecek kuşaklara kalacak. Cezaevlerindeki işkence çarkı, görünürde doğrudan içerdekilere yönelikse de etkileri çok daha geniş bir çevreyi, gerçekte tüm toplumu kapsadı. Bu dönemde cezaevleri toplum yaşamında onarılması zor ve zaman alacak yaralar açtı, silinmesi güç derin izler bıraktılar. Cezaevleri sorunu ekmekten ve işten, konut ve eğitimden çok daha can alıcı bir sorun haline geldi. Bu dönem Türkiye'sinin yaşamı ve sistemi gerçek ifade ve kimliğini cezaevlerinde buldu.

Bu dönemde Türkiye'de ortalama her aileden bir kişi, bu toplumsal soykırımda ya öldürüldü ya da sakat bırakıldı. Elli milyon insan, cezaevlerindeki işkencelerin etkisini kendi çocuklarının, aile bireylerinin, yakınlarının şahsında yaşadılar, yaşamaya devam ediyorlar. Toplumda açılan yara her eve, her köşe bucağa işledi, insanlara acı verdi.

Yüz binlerce bebek, kafaları ve yürekleri cezaevindeki yakınlarında olan annelerin çocukları olarak dünyaya geldiler. Yüz binlerce çocuk, cezaevleri yollarında, annelerinin, babalarının,

ağabeylerinin, ablalarının, bir başka yakınının, kimi zaman da bunlardan bir kaçının görüşüne gide gele büyüdüler.

Yüz binlerce çocuk, doğuştan ilkokula başlayana kadar geçen koca bir süreyi görüş yollarında tükettiler, yüz binlercesi cezaevi yollarında ilkokulu bitirdi. Yüz binlercesi çocukluktan ergenliğe, gençliğe adım attı.

Yüz binlerce genç, yüreklerine içerdeki bir sevgilinin acısını doldurdular. Hem görüşe gidip geldiler, hem iş aradılar, evlendiler. Çokları cezaevi yollarında bilinçlenip yeni bir kimlik kazandı.

Yüz binlerce insan cezaevi yollarında yaşlandı, emekli oldular. Pek çokları, içerdeki yakınlarının özgürlüğe kavuştuğunu göremeden bu dünyadan göçüp gitti. Kiminin yüreği bunca acıya dayanamadı.

Her gün milyonlarca insan sabah kahvaltısında, işte, kahvede, okulda, ya da başka bir yerde cezaevleriyle ilgili bir şeyler konuştu.

Ve daha onyıllar boyu, milyonlarca insan, işkencenin bıraktığı izleri yaşamında duymaya devam edecek. Ya işkencede yitirdiği bir yakınının düşünecek ya da bizzat kendi başından geçen olayları hatırlayacaktır. Bir sakat akraba, dost ya da tanıdık, canlı bir anıt gibi o günleri sık sık hatırlatacak. Kah cezaevleri ile ilgili bir film seyredilecek, kah bir roman okunacak. Kimi zaman o günleri anlatan bir melodi, kimi zaman bir şiir kulaklarda yankılanacak. Makalelerin, açık oturumların, konferansların, bilimsel araştırmaların konusu olacak cezaevleri.

Amaç Neydi?

Cezaevlerindeki bu uygulamaların en önemli amaçlarından biri bu sömürü ve zulüm rejimine karşı olan toplumun en bilinçli ve mücadeleci unsurlarını fiziki olarak yok etmek, etkisiz hale getirmektir. İşkencelerde doğrudan adam öldürmek, bu amaca varmak için kullanılan yollardan yalnızca biridir. Ama asıl izlenen yöntem, insanların uzun vadeli ve toplu yok edilmesidir. Yıllarca süren işkenceler sonucu insanlar sakat kalıyorlar. Yine yıllarca uygulanan, belli sürelerle susuz ve aç bırakma (ancak ölmeyecek derecede yemek verme), soğukta bırakma, soğuk suyun içinde saatlerce yatırma, hastaları tedavi etmeme, hastalıkların ötekilere de bulaşması için, bulaşıcı hastalıklara yakalananları koğuşlardan almama, zamana yayılmış katliam için başvurulan yöntemlerdir. Bu uygulamaların sonucu yüzlerce insan yaşamını yitirdi, onbinlerce kişi ise sağlığından

oldu, türlü hastalıklara yakalandı, fiziksel ve zihinsel olarak verimsizleşti. Onlar, cezaevinden sağ çıksalar bile, gördükleri tahribat onların ilerdeki yaşamlarını etkilemeye devam edecek ve büyük ihtimalle ömürlerini kısaltacak.

Tutuklu ya da hükümlüler bu uygulamalardan sadece fizik olarak değil, zihinsel açıdan da kötü biçimde etkilendi. Gün boyu çeşitli kez söylenen ırkçı, militarist marşlar ve işkencecilerin "eğitim" adını taktıkları uygulamalarla insanlar aşağılandı. Bunlarla bir bellek yitirme programı uygulandı. Düşünmeye ve konuşmaya zaman bırakılmayan bu gerilim içinde kişi, zamanla ruhsal, düşünsel bakımından geriliyor. Anne, baba, kardeş, çocuk ve sevgili gibi yakınların yüz şekilleri unutuluyor, geçmiş belleklerden siliniyor.

Genelde 12 Eylül uygulamaları, özelde ise cezaevlerindeki işkencelerin bir amacı da devrimci hareketi ve halkı psikolojik olarak sindirmektir. Birçok insanın, göz önündeki örneklerle bakarak böylesi bir riski göze alamayacağı düşünüldü. "Devletin gücü" ortaya konarak böylesi bir gücün "aşılama-ya-çağı" empoze edilmek istendi. Bir yandan dışarıda yapılan sistemli propaganda ile devrimci mücadeleye heveslenenleri nelerin beklediği fısıldandı, diğer yandan, içerden çıkanların bir kısmı bunu kendiliğinden üstlendi.

Bazen, devrimci mücadeleyle veya yurtseverlikle hiçbir ilgileri olmadığı halde, sıradan insanlar içeri alınarak toplumu oluşturan apolitik çoğunluğa gözdağı verildi. Görüşe giden, mahkemelere gelen insanlara sunulan işkence tabloları ile sindirme programı güçlendirildi.

İşkencenin amaçlarından biri de yargılama sürecine istenilen yönü vermektir. Politik tutukluların mahkeme salonlarını bir mücadele arenasına çevirecekleri bilinmeyen bir şey değildi. Sistemin içyüzü ortaya serilecek, komplo ve düzmece davalar açığa kavuşturulacaktı. İşkence çarkı olmasa, bu tür davalarda savunmalar yılları alır, kitleler bilinçlenip taraf tutardı. Bu

durumda yüzlerce sanıklı dava dosyalarını tez zamanda bitirmek ve diledikleri gibi ceza dağıtmak güç olurdu. İşte bütün bunlara meydan vermemek için aylar, yıllar süren işkencelerle tutuklular uslandırılmalı ve hiç kimseye -avukatlar dahil- savunma hakkı verilmemeliydi. Suçlama olacak, ama savunma olmayacaktı! Kendileri sorup yine kendileri cevap vereceklerdi. "Bağımsız ve adil" mahkemeler böyle çalışacaktı...

İşkence çarkı ile insanlar yaptıkları, çoğu zaman da yapmadıkları işler konusunda "itirafa" zorlandı. Bazı istisnalar dışında, bütün "itiraflar" işkence yoluyla alınmıştır.

İçerdeki insanı itirafa zorlamak bu celladlar için birçok bakımdan önem taşıyordu. Bu yoldan elde edilen bilgilerle, daha önce çözülememiş düğümler çözülecek, soruşturma döneminde ortaya çıkarılamayan örgütsel ilişkiler açığa kavuşacaktı.

Soruşturma safhasındaki işkenceler bütün ağırlığına rağmen süreliydi. Bir ay, iki ay, üç ay... Oysa cezaevine adım atmakla birlikte kesintisiz bir işkence dönemi başlıyordu. Bu koşullarda işkenceci kimi zaman kolaylıkla, kimi zaman da uzun uğraşlar sonucu amacına ulaşabiliyordu. Amaç sadece yeni bilgiler elde etmek değildi elbet; bundan da önemlisi devrimci hareketi moral açıdan çökertmek, insanlar arasında güvensizlik yaymaktı.

Faşist rejim bu alanda amaçlarına ne ölçüde ulaştı, bu ayrı bir konu. Kamuoyu içerdeki itirafçılara ilişkin olarak bilgi sahibidir ve faşist rejimin, "pişmanlık yasası"na rağmen umduğunu hiç de bulamadığını iyi biliyor. Geçmişte devrimciler birçok kez burjuvazinin zindanlarını bir eğitim yerine, bir okula çevirdiler. Bu kez de Nazi kamplarından aşağı kalmayan, hatta kimi hallerde daha da aşağılayıcı koşullara rağmen, aynı şey oldu. Taşa toprağa can vermesini bilen insanlarımız, faşizmin cezaevlerinde de umutlarını yitirmediler,

teslim olmadılar; aydınlığa açılan dar, karanlık ve uzun bir kordordan geçer gibi geçtiler, ordan. Onlar cezaevinde “yatmadılar”, tersine bilendiler, daha çok bilinçlenerek çıktılar.

5 Nolu Cezaevi

Türkiye ve Türkiye Kürdistan'ında estirilen terör ve yapılan vahşetin içinde cezaevleri bir doruksa, 5 Nolu' ya özel bir yer vermek gerekir. Burada vahşetin dozu tüm ötekileri geride bıraktı. Tüm ultra işkence teorileri burada denendi. İşkencecilerin içine düştükleri iğrençliğin derecesi, diğer hiç bir yerdeki işkenceciye nasip olmadı. Bu nedenle insanlar, bu dönemde cezaevlerinde yapılanları genel olarak toplu katliam olarak nitelerken, 5 Nolu'daki özel durumu belirtmekte güçlük çekiyorlar. Bu özel ve farklı uygulamayı yaratan 5 Nolu'daki insanların ulusal bileşimi idi elbet. Buraya Kürdistanlı sosyalistler, yurt-severler doldurulmuştu.

Faşizm tüm sola, demokrasi güçlerine, gerçekte tüm halka düşmandır. Bu düşmanlık başka halklara karşı daha da azgındır. Bu nedenle, 5 Nolu'daki uygulama, ırkçı ve sömürgeci yanıyla

sivrildi. Burada diğer cezaevlerinden daha şiddetli, daha katmerli bir işkence ağı oluşturuldu. Faşizmin hüküm sürdüğü ülkelerde cezaevleri faşist güçler için bir laboratuvar işlevi görüyorsa, Diyarbakır'daki 5 Nolu Cezaevi'nin bu sistem içinde özel bir yeri olmalı.

Cezaevi çıkışı yazdığım bu notlarla, doğrusu cezaevi gerçeğini çok yönlü ve yeterince ortaya koyabileceğim iddiasında değilim. İçerden, parça parça da olsa kimi görüntüleri yansıtan bu notlar, belki kamuoyunun orada olup bitenleri öğrenmesine yardımcı olur. Belki bu notlar, gelecekte konuya daha derinliğine ve bilimsel bir çerçevede eğilmek isteyenlerin işine yarar.

Politik grupların içerdeki tutumları, kimi olaylara karşı tepkileri, bu grupların birbirleriyle ve cezaevi yöntemi ile ilişkileri cezaevi olgusunun önemli bir boyutunu oluşturur. Ama ben bu notlarda bu konulara değinmeyeceğim. Bunlar, belki tümüyle ayrı bir çalışmanın konusu olabilir.

Karşılama ve Hücre

Arabanın arkasına dayandırılan merdivenden tek sıra halinde ağır ağır iniyoruz. Çevremizi askerler sarıyor. Soğuk suratlı bir teğmen, oluşturduğumuz sıranın en başındaki arkadaşın elini sıkarak “hoşgeldiniz!” diyerek sırtıyor. Sonra öne düşüp yol gösteriyor. Cezaevi kapısından girdikten sonra ana koridorun hemen başında durduruluyoruz.

Bu koridor dipsiz bir dehlize benziyor. İçinde, yitip gidecekmişiz gibi bir görünümü var. İlk göze çarpan koridorun üst ve yan taraflarını boydan boya kaplayan resimler, sloganlar, yazılar. Renkler son derece çığ, uyumsuz, tiksinti verici. Aynı anda kulağımıza koğuş ve havalandırma yönünden uğultu halinde, birbirine karışan sesler geliyor. İçerdekiler marş söylüyor olmalılar. 40 kadar koğuşta aynı anda söylenen marş sesleri, bir sürü duvarda ve koridorda yankılayıp karışarak anlaşılmaz ve

tiksinti verici biçimde bize kadar ulaşıyor.

Şu andan itibaren kendine özgü yasalarla işleyen bu cehen-nemde soluk alacağız, bedenimizin en ince dokusuna, duygu ve düşüncelerimize o hükmedecek. Zaman zaman kötü bir düş dünyasında yaşadığımızı sanacak, algılarımızdan kuşkuya düşeceğiz.

Ana koridorun hemen girişinde, koridordan demirlerle ayrılan bölümde, güneye düşen duvarın önünde tek sıra halinde diziliyoruz. Sırtımız duvara, yüzümüz karşıdaki masalarda oturan kişilere dönük. Kimlik kontrolümüz yapılıyor. Çevremizde onlarca teğmen, yüzlerce er, onbaşı, çavuş rütbesindeki gardiyanlar üzerimize çullanmak için sabırsızlıkla bekliyorlar. Sağa sola koşuşuyor, avlarına dişlerini gösteriyorlar.

Bir anda başlar koridorun uzayıp giden yönüne dönüyor.

Gözleri kan çanağına dönüşmüş, uykusuzluk ve belki de uyuşturucudan göz kapakları buruşmuş, parkeli Yüzbaşı Esat geliyor. 5 Nolu'daki toplu katliamın mimarı bu ünlü işkenceci, köpeğiyle birlikte koridorun derinliklerinden, bilmem hangi koğuşt "denetlemekten" geliyor. Uyuşturucu kullandığı iyi bilinen Yüzbaşı Esat, yanımıza gelerek cızırtılı sesi ve peltek diliyle kimler olduğumuzu soruyor. Sonra bir-iki arkadaşa, kimliklerine ilişkin sorular yöneltiyor. Köpeği de bu arada bacaklarımızın arasında dolaşıyor, bizleri kokluyor ve sanki bir şeyler arıyor. Gerçekte yüzbaşı kimler olduğumuzu, daha buraya gelmeden çok önce biliyor. Karşılama töreni'nin ayrıntıları bile, kendisi tarafından çok önceden hazırlanmış. Ama yine de yalnızca cezaevinin bazı idari, bürokratik işleriyle uğraşan bir yönetici imajını vermeye çalışıyor. Sonra, köpek ve yüzbaşı çekip gidiyorlar.

Kimlik belirleme işlemi kısa sürede bitirildi. Belli ki böyle bir görev can sıkıcı bulunuyor. Gelen emir üzerine sola dönerek, askerlerden oluşan dar bir koridor içerisinde ilerlemeye başlıyoruz. Biz 38 kişiyiz, onlar yüzden fazla. Bir süre ilerledikten sonra, sağa dönüyoruz, Alçak bir kapıdan dar bir

aralığa, oradan da geniş ve uzun, üstü kapalı bir alana giriyoruz.

Burası hücre bölümüdür. Sol tarafta demir kapılı ve tellerle örülü hücreler yan yana uzanıyor. Dikey olarak dört hücre katı var ve her katta on hücre bulunuyor. Dolayısıyla burada toplam 40 hücre mevcut. Hücrelerin tam karşısında, boş alanın öbür tarafında çıplak bir duvar yükseliyor. Duvarda, her biri iki kat hücreyi gözetlemeye yarayan, üst üste iki dizi gözetleme deliği var. Bu delikler öte yandaki 5, 6 ve 7. koğuşlara giden koridorlara açılıyorlar.

Biz tam hücre avlusuna girdiğimiz anda çok şiddetli “dikkat” sesleri yükseliyor. Biraz ilerleyince, alt kattaki birkaç hücrede bulunan tutukluların, düzgün sıralar halinde, sırtları hücre kapısına, yüzleri içeriye dönük şekilde hazırolda beklediklerini görüyoruz. Sonradan öğreniyoruz ki bu bir “kural”dır. Bu kural, hücrelere yeni insanlar geldiğinde 1. ve 2. katlardaki tutuklulara uygulanır. Hücredekiler, yeni gelenlerin “kabul ve konaklama” işlemleri tamamlanıncaya, yani onlar da hücrelere yerleştirilinceye kadar olup bitenleri göremezler, yalnızca duyarlar. Ama onlara neler yapıldığını, daha önceki kendi deneylerinden iyi bilirler. Onları görmeseler de seslerden, çığlıklardan, çoğu kez yeni gelenlerin kimler olduğunu bile çıkarabilirler.

Oluşturduğumuz sıranın ucu avlunun sonuna ulaştığında durduruluyoruz. Duvarın dibinde, yüzümüz hücrelere dönük, boydan boya tek sıra oluşturuyoruz. Eşyalarımızı önümüze koymamız isteniyor. Cezaevinin bütün subay ve gardiyanları oraya üşüşmüş. Bunlar, kimlik belirleme yerinden buraya kadar bizi bir hayli tekmeleyip tartakladılar, iğrenç küfürler savurdular. Ama teskin olmuş değiller. Krizler geçiren bir uyuşturucu düşkününün hırsıyla üstümüze atlamak için can atıyorlar.

Saldırı, elbiselerin aranmasıyla birlikte başlıyor. Kaba dayak ile arama işi bir arada yürütülüyor. Önce yerdeki eşyalarımız didik didik ediliyor. Dikişleri, düğmeleri, astarları sökülüyor ya da düpedüz yırtılıyor. Gömleklerin yakaları yırtılıp tersyüz ediliyor.

Kazaklar paramparça oluyor. Mevsim kış olduğu için, 5 Nolu'daki koşulları, düşünerek her birimiz bir hayli giyeceklerle gelmiştik. Eşyalar parçalandıkça önümüzdeki yığın giderek kabarıyor. Kimi gömlek ve kazakların kolları sökülüp atılıyor. Kimi tam ortasından bölünüyor. Her birimizin başında ortalama üç kişi bu işle uğraşıyor. Subaylar da arama işine bizzat katılıyorlar.

Yerdeki elbiselerin aranması, daha doğrusu parçalanması bittikten sonra sıra üstümüzdekilere geliyor. Onlar da tek tek çıkartılıyor. Pantolonumun astarını çekip koparıyorlar. Astarı ikiye bölüp atıyorlar. Ardından palto, bel hizasında, yakadan ta aşağıya kadar ikiye ayrılıyor. Aynı şey ceketin başına da geliyor. Onun cepleri de söküldüğü için parçalarının sayısı onikiye çıkıyor. Diğer tüm elbise ve çamaşırlarımız aynı akıbete uğruyor. Üzerimde bir tek kilot kalıyor. Eşyalarımızın içinden sigara, diş fırçası, diş macunu, sabun, ilaç, atkı, kemer, çakmak, kibrit ve benzerlerini ayırıyor, alıp götürüyorlar.

Ve asıl şenlik ondan sonra başlıyor. İşkencecilerin hepsi bir anda tek komutla harekete geçiyorlar. Ellerindeki "haydar" tabir edilen sopa ve coplarla ellerimize vurmaya başlıyor ve bu işi kayan bir şerit gibi dönerli yapıyorlar. Her biri, tutuklulardan birine bir süre vurduktan sonra sola kayarak yeni birisine vurmaya başlıyor ve daha önceki yerini de bir başkasına bırakıyor. Böylece işkenceciler dizisi ağır ağır, ama sürekli hareket ediyor. Aynı anda 76 ele inen coplar ve 38 kişinin inlemeleri birbirine karışıyor. Sesler salonun tavanında yankılanıyor, 40 hücrenin kovuğuna girip çıkıyor, karışıp çoğalıyor ve öyle ki insan, kendisinin ve yanı başındaki iki kişinin sesinden başka bir şey duyamıyor. Zaman zaman, monotonluk kazanan bu ses perdesini yırtan tiz ve keskin sesler çıkıyor. Onun dışında, insana, duvarları yıkıp atacakmış gibi gelen bu güçlü uğultu sürüp gidiyor.

Ellerde takat kalmayınca vuruşlar kesiliyor. Başımız hücrelere

doğru, yüzüstü uzanmamız isteniyor. Yan yana uzanıyoruz. Her birimizin başında iki kişi, sopa ve coplarla kaba etlerimize vurmaya başlıyorlar. Bedenimizin ince ve hassas bir deriyle örtülü etlerine, taşa ya da çuvala vurur gibi pervazsızca vuruyorlar. Başlarımız, yerde kavuşturduğumuz kollarımızın üzerinde olduğu için, inlemeler bu kez kısık ve boğuk bir şekilde çıkıyor. Bütün bu süreçte kaçırmadığım bir nokta oldu hep.

Hemen hemen tüm toplu işkenceler sırasında, yanımdaki insanlara yapılan işkencelere karşı ilgisiz kalmadım. Yaşamın en çirkin manzaraları olsa bile, bu izlenimleri elverdiğince belleğime kazıdım. Bizzat bana işkence yapıldığı anlarda bile, çoğu kez, yanı başımda işkence görenle işkencecinin oluşturduğu ikiliyi gözetleme, karşılıklı etkileşimlerini yakalama olanağı buldum. İşkencecinin, yaptığı işten zevk almaya çalışan isterik, sadist, hayvansı yüzü ile işkence görenin acıyla buruşmuş, morarmış yüz hatları, tik ve titreşimleri, bedensel gerilimi kalın ve belirgin çizgilerle bugün de gözlerimin önündedir ve aradan uzun yıllar geçse de unutulacak gibi değildir.

Dayak bazen kaba etlerimizden bacaklarımıza, sırtımıza, omuzlara kayıyor, sonra dönüp yine kaba etlerde yoğunlaşıyordu.

Saatler süren bu işkence sırasında ilgimi çeken bir şey olmuştu. Sağ tarafımda dövülen Metin Öksüz arkadaşım tüm bu süreçte zarfında bir kez bile bağırıp çağırmadı, inlemedi, çıt çıkarmadı. Belli ki o bütün acısını, öfkesini içine akıtıyordu. İçteki bu basıncın yoğunluğundan olmalı ki yüzü adeta simsiyah bir renk almıştı. O da işkenceciye inat etmiş, ondan hıncını böyle alıyordu. Bu yoldaşın direnci içimdeki dayanma güdüsünü biraz daha alevlendirdi. Duyduğum acı yerini bir öfke seline bıraktı.

Ayağa kalkma emri verildi, ama kimse yerinden kıpırdayacak durumda değil. Ellere dayanıp kalkmak istediğimizde belden aşağımız tutmuyor artık. Fiili işkence anından farklı bir ağrı duyuyoruz. Yine de kalkıyoruz sonunda. Ayakta da tokat ve yumruklarla devam ediyorlar. O sırada bir de ne göreyim, Ömer

adında bir arkadaş bağırarak kaçıyor ve ilk geldiğimizde kapıda bize “hoşgeldiniz” diyen teğmen, elindeki kalasla onu kovalayıp vuruyor. Bu şekilde avlunun içinde dönüp duruyorlar. İlk anda bu arkadaşın yaptığına şaşmıştım. Sanki kaçıp kurtulacağı bir yer mi var? Günler sonra işin içyüzünü kendisinden dinledim. Meğer bunu teğmenin kendisi istemiş, Ömer’i bir hayli dövdükten sonra, “bu böyle olmaz” demiş, “sen kaç, ben de seni kovalayarak döveyim, kaçarken de bağır” Bu zorbanın ruhsal durumu ilginç değil mi?

Şimdi sıra en iğrenç işkencelerden birine gelmişti; lağım içinde banyo yaptırmaya.

Birinci kattaki hücrelerden ikisinin tuvaletleri bilerek tıkatılmış. Bu nedenle üst katlardaki hücrelerin tuvaletlerinden gelen pis sular buralarda birikmiş. Bu hücreler avlu zemininden iki karış kadar alçak. Pis sular burayı doldurmuş ve avluya taşmış.

Bu kez bizi, dörder beşer kişilik gruplar halinde götürüp bu pis suya yatırıyorlar. Çıplak bedenlerimizi coplayarak suya girmeye zorluyorlar. Başlar dahil tüm beden bu suya batırılıyor. Lağım suyu derin bir iğrenme yaratıyor, kişi kendini aşağılanmış hissediyor. Çekingenlik gösterenler kalaslar ve coplarla lağım suyuna sokuluyor, başlar postallarla suya batırılıyor.

Sonra bir grup sudan çıkıyor, sıra ötekine geliyor. Lağım suyu dolu hücrenin kapısında, elinde bir kürek sapı kalınlığındaki kalasla, daha önce sözünü ettiğim teğmen duruyor. O, pis sudan çıkan herkesin eğilmesini istiyor, elindeki kalasla bir hayvan gibi kaba etlerimize birkaç kez vuruyor ve böylece banyo seansı tamamlanıyor.

Sıradaki yerimize dönüyoruz. Herkes bu işlemden geçtikten sonra “giyin” emri geliyor. Sağlam kalabilmiş birkaç çamaşır ve eşyayı, pis sudan çıkmış üstümüze aceleyle geçiriyoruz.

Bu arada teğmen, kendisi ve öteki celladlar için eğlendirici bir şey daha yapıyor: Diş macunlarımız ve tıraş kremlerimiz ile hepimizin kaşlarını, bıyık yerlerini, yanaklarını, çene uçlarını,

kulakları beyaza boyuyor, şekiller yapıyor. Bu şekilde hepsini tüketiyor.

Bu son uygulama da bitince, gecenin oldukça geç bir saatinde, bizi 19'ar kişilik gruplar halinde, pislik dolu hücrelerin yanındaki iki hücreye sokuyorlar.

Hücreye girince, tüm olup bitenlere rağmen ortalığı derin bir rahatlık duygusu kaplıyor. 5 Nolu'nun bu ilk ciddi provası geride kaldı. Önümüzdeki yolun nelerle kaplı olduğu ortada. Buna rağmen gözlerde bir direnç ve dayanışma ışığı belirliyor. Fısıltı halinde ve gelişigüzel de olsa konuşmalar başlıyor. Yeri oturmak için toparlayıp temizliyoruz. Kucağımızdaki yırtık elbise kümelerini yere bırakıyoruz. Bazı arkadaşlar giysilerini bir düzene sokmaya çalışıyor, ya da aceleyle giyilenler yeniden gözden geçiriliyor.

Kısa süre sonra, hücre çavuşu ve gardiyanı olduklarını söyleyen birkaç kişi gelip ilk talimatları veriyorlar:

“Her hücrenin bir sorumlusu olacak. Ortalıkta bir gardiyan ya da köpek görüldüğü zaman, sorumlu önce 'dikkat!' çekecek ardından, '1. Kat, 7. hücre 19 kişiyle emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!' diyecek. Oturmak, konuşmak yasak! Burası askeri bir okuldur, siz de bu okulun öğrencilerisiniz! Cezaevi adı ağza alınmayacak! En ufak hata yapanın anasını...” diyor çavuş. Bütün askerlere “komutanım” diye seslenmeyi daha gözaltında iken öğrettikleri için bunu ayrıca hatırlatmaya gerek duymuyorlar. Aramızdan bir sorumlu seçip gidiyorlar.

19 Kişilik Hücre

Hücrelerde teknil verme sırasında çok komik bir görünüm ortaya çıkıyor. Herhangi bir gardiyan hücre avlusuna girer girmez, katın ilk hücresi dikkat çekip teknil veriyor. O daha teknilini bitirmeden 2. hücre devreye giriyor. Eğer gardiyan 10. hücreye doğru yoluna devam ediyorsa, en az beş hücrede birden görüldüğü için, bir anda verilen tekniler birbirine karışıyor ve garip bir gümbürtü oluşturuyor.

Bazen, daha gardiyanlar görünmeden, “Co” adını taşıyan kurt köpeği geliyor. O görünür görünmez de hücrelerde, “1. Kat Hücre, kişiyle emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!” biçimindeki tekniler yükseliyor. Kimi arkadaşlar bu köpeğe teknil vermekten öfkeyle karışık bir zevk duyuyorlar. Böylece köpek ile gardiyanlar arasında bir eşlik kuruyorlar. Köpeği ilk gören arkadaş, “komutan geliyor, komutan” diye haykırarak

sorumlu arkadaşı uyarıyor. Köpek rasgele dolaşıyor, ileri geri gidiyor, bazen bir hücrenin önünden birkaç kez geçiyor ve her geçişinde tekmil tekrarlanıyor. Ardından gardiyan geliyorsa ona da tekmil veriliyor.

Hücrenin içi, bir kişi için bile çok dar. Boyu 180, eni 150 cm. kadar. Hücrenin bir yanı, taban yüzeyinin beşte ikisi kadar bir yer, seki şeklinde yüksekçe yapılmış. Aslında bu hücreler tek kişi için yapılmış ve sözkonusu seki de yatma yeri olarak düşünülmüş. Buraya 19 kişinin sığdırılacağı, herhalde mimarının hayalinden geçmemiştir. Hücrenin arkasına da çok dar bir tuvalet eklenmiş.

19 kişi için bu hücrede, ayakta durarak bile yer edinmek olanaksız. Bir dizi çaba ve denemeden sonra, üç kişiyi devamlı olarak tuvalet kısmında ayakta tutarak bunu başardık sonuçta.

Akşamları iki kepçe dolayında sulu bir yemek getirilip hücreye bırakılıyor. Genelde akşamları ekmek verilmiyor. Ekmek günde bir kez, öğlen yemeğinde dağıtılıyor. O gün, hem gözaltından geldiğimiz, hem de ilk günün heyecan ve geriliminden olsa gerek, kimse yemeğe pek aldırıyor. Varolan üç tahta kaşıkla, buluşuk suyunu andıran sözde çorbadan herkes bir-iki kaşık alarak "akşam yemeğini" yemiş oluyor.

Her yemek dağıtımından sonra (yemek dağıtılmasa bile yemek vaktinde), bütün hücrelerde aynı anda yemek duası yapılır:

-Allahımıza hamd olsun!

-Ordu millet varolsun!

-Ailemiz sağolsun!

-Afiyet olsun!

-Sağol! dedikten sonra varolanlar yeniyor.

Tek kişiye göre yapılan bu hücrelerde 19 kişinin yatabilmesi -elbet adına yatma denirse- en büyük sorunu oluşturuyor. Ayakta durarak bile 19 kişinin zor sıkıştığı bu daracık yerde, bu kadar insanın uyku düzeni oluşturabilmesi bir mucize.

Seki denilen yerde beş kişi, dizlerini göğüslerine birleştirerek yan yana oturuyor. Aşağıdaki boşluğa ise on kişi, beşerli halde karşılıklı olarak aynı biçimde, kasılmış bir yumruk halinde yerleşiyorlar. Bunların içiçe geçen ayak ve dizlerini ayırdetmek son derece güç. Geri kalan dört kişiden biri, bu on kişinin arasındaki bir boşluğa sıkışıyor. Üç kişi ise tuvalet boşluğunda benzer biçimde çökerek uyku düzenine geçiyorlar.

Hücrede eskimiş, incecik iki askeri battaniye var. Herkes oturmak için, çanta ve benzeri şeyleri altına koyuyor. Yer sıkışıklığı nedeniyle ayakkabılar çıkarılıyor ve bunlar, tuvalet kısmında yatacaklar için yan yana üst üste diziliyor. Ayakkabıların üstüne de ayrıca çanta veya torbalar konuyor.

İki askeri battaniyeden birini yerdeki 11 kişi, diğerini de sekideki beş kişi üstlerine örtüyorlar. Yerde, sekide ve tuvalette yatanlar her gece dönerli olarak yer değiştiriyor. Hasta ve yaşlı olanlar bu sraya dahil değil. Soğuktan ve sıkışıklıktan gece boyunca iki saat bile uyuyamıyor insan. Lağım pisliğiyle dolu hücrelerden taşan su diğer hücrelerin önüne kadar yayılmış. Aylardan Mart, ama mevsim bu yıl, Ocak ve Şubat'taki kadar soğuk. Sözde hücrelerin havalandırılması için kullanılan ve dördüncü kattaki hücrelerin karşısına düşen pencerelerin tüm camları, cezaevi yönetimi tarafından bilinçli olarak kırılıp dökülmüş. Bu nedenle soğuk hava olduğu gibi içerde.

Kendi bedenimizin sıcaklığından başka bir ısınma kaynağımız yok. Birbirine yapışıp sıkışan bedenlerimiz, soğuğun içerlere işlemesini bir ölçüde önüyor. Soluğumuz ise bu daracık yerde havayı bir dereceye kadar ısıtıyor. Ama ıslak ve nemli elbiselerimiz, beton zemin, suyla dolu çevre kötü etkiliyor. Gıdasızlık ve sürüp giden işkencelerle zayıflayan bedenimizin soğuğa karşı direnci giderek azalıyor.

Sekidekiler, bulundukları yere sığabilmek için ayak ve dizlerini var güçleriyle kendilerine doğru çekerek iki büklüm olmuş durumda. Yerde ve dolayısıyla önde oturanlar, başlarını

sekidekilerin dizlerine yaslıyorlar. Uyku biraz çökünce yukarıdakilerin dizleri gevşiyor, ayaklar öne doğru uzanıyor ve hemen öndekilerin başlarını aşarak boyunlarından aşağı sarkıyor. Öndekiler uyanır, üsttekileri uyarırlar. Bu durum, periyodik biçimde sabaha kadar sürer, gider.

Aynı durum yerde karşılıklı oturanlar için de geçerli. Birbirine yaslanan ya da içiçe geçen dizlerdeki bir gevşemede, onlar önce karşıdakinin göğsüne, sonra yüzüne kadar uzanıyor. En ufak bir ayak ya da diz kayması karşıdakini uyandırıyor. Birazcık kıvranmak, uyuşan bir adaleyi rahatlatmak, sağa sola dönmek için en küçük bir esneme payı yok. Buna ilişkin en küçük bir hareket yandakini, karşıdakini ve onlarla birlikte birbirine yapışık durumda olan tüm ötekileri uyandırmakla sonuçlanır.

Çoğu kez karanlıkta ya da tül perdeyi andıran battaniyenin altında uzanan ayak ve bacağın, karşıdakilerden kime ait olduğunu seçmek kolay değil. Bu nedenle de gece, sabaha kadar soğuktan büzülüp titremekle, uzatılan ayakların kime ait olduğunu tespit etmek ve ayak sahibini uyarmakla geçer.

Bükülmekten yorulan dizleri rahatlatmanın tek yolu, ayakları havaya doğru kaldırdıktan sonra bacağı biraz uzatmaktır.

Hücrede gerçek anlamda uykudan söz edilemez. Uyku için bitmez tükenmez çırpınışlar vardır, yalnızca. Uykuya can atarcasına bir hasret, bir uzanıp rahatlamak, inanılmaz bir ısınma arzusu vardır.

Sabah erkenden ilk gelen kalk komutudur. Kalk komutu ile herkes yerinde doğrulur. İlk iş alelacele tıraş olmaktır. Günlük tıraş olmak zorunlu ve oluşturulan “düzenin, disiplinin” vazgeçilmez bir unsurudur. Hücreye verilen iki adet permatikle herkes tıraş olmak zorunda. On kişi bir permatik kullanıyor. Herkes sırayla bir diğerini tıraş ediyor. Birkaç kişi tıraş olduktan sonra jilet köreliyor doğal olarak. Geriye kalanların sakalı, bu kör ciletin yardımıyla, ama daha çok kas gücüyle kesiliyor, adeta koparılıyor. Deri kazınıyor, yer yer kesiliyor. Sona kalanların

yüzü tümünden kanlar içinde kalıyor.

Alt katlarda su bulunduğu için buradakiler yüzlerini yıkayabiliyorlar.

Birinci katın dışındakiler içinse su, içmek için bile zor bulunuyor. Diğer katlara su bidonlarla taşınıyor ve bu da tümüyle gardiyanın keyfine bağlı. Bu nedenle diğer katlardakiler, tüm öteki sıkıntıların yanısıra bir de su derdini çekiyorlar.

Tıraştan sonra ayakta bekleniyor. Gelen gardiyana ya da köpeğe büyük bir karmaşa içinde tekmil veriliyor. Sabah saat 6'da, tümümüz için kahvaltı diye iki kepçe çay ya da çorba verilir. Çoğu zaman ise hiçbir şey.

Yemeği, gardiyanların denetiminde hücrelerden çıkartılan tutuklular, dağıtırlar. Kepçe bulunmadığı için yemek, bir tas yardımıyla dağıtılır. Bu, taneli yemeklerin dağıtımında bir hayli güçlüğe yol açıyor. Karavananın dibine çökmüş taneleri her hücreye verebilmek için tası dibe daldırmak gerekir. Bu da elin sıcak yemeğe batmasına ve yanmasına neden olur. Gardiyanlar özellikle de sözde eşitlik sağlama adına ellerini dibe daldırmaları için görevli tutukluları zorlarlar. El hiç daldırılmasa bile, zaten içi sıcak yemek dolu bakır tas yeterince ısınmıştır ve eli yakar.

Ayrıca gardiyanlar, yemek dağıtımının olağanüstü bir hızla yapılmasını, dört kattaki 40 hücreye çok kısa sürede dağıtılp bitirilmesini isterler. Dağıtıcılar hücreden hücreye koşturulur ve bu arada coplanırlar. Bu arada dayaktan hücredekiler de paylarını bolca alırlar. Böyle olunca da yemek zamanı, başlı başına, bir işkenceye dönüşüyor. Kimi zaman da karavana daha yarılanmadan götürülüp dökülür.

Yemek dağıtımının ardından her zamanki yemek duası tekrarlanır, sayım yapılır. Sayımı yapanlar tek tek hücreleri dolaşıp tekmil alırlar. Hücredekiler, mevcuda göre, ikişer, üçer sıra halinde dizilir. Sayım sırası geldiğinde herkes, en yüksek sesle kendini sayarak yerine çöker. Sayım bitip görevli uzaklaşınca, hücre sorumlusu "dikkat" çekip herkesin birlikte kalkmasını sağlar.

Her sabah ve akşam tekrarlanan sayım sırasında hücredekilerin yarısından çoğu mutlaka dayak yer. Ya hücre sorumlusu iyi tekmiil vermemiştir, sayım cansız yapılmıştır ya da yanlış sayılmıştır... Gardiyanlar dayak atmak için türlü türlü gerekçeler yaratırlar. Dayak atma işine, baştaki subay dahil, sayımı yapanların tümü katılır. Eller, coplanmak üzere demir parmaklıklardan uzatılır. Soğukta daha da sertleşen cop, daha fazla acı verir. Kış, copun acısını arttıran bir etken. Eller mora, siyaha döner, parmaklar kasılıp bükülür; sonra avuç katlanır, el bir yumruya dönüşür. Kol dirsekten, el bileklerden kırılmışçasına demir parmaklıklardan sarkar. Ancak o zaman dayak kesilir. Sayımcılar gider gitmez, dövülmeyenler, dövülenlerin vurulan ellerini ovmaya başlarlar. Ovma işi de ilk başta az acı vermiyor değil, sonra yavaş yavaş hafiflemeye başlar.

Her G n Gibi Bir G n

Cezaevine g t r l   m z n ikinci g n . B t n sonraki g nlerin tipik bir  rne i olan o g n bir t rl  bitmiyordu.  şkence amansızdı.  şkenceler daha  nce ya adıklarımdan farklıydı. Soru turma sırasında daha  ok tekil olarak yapılıyordu  şkence. Orada  şkenceleri bana yapılırken g rd m, ya adım. Bu nedendir ki o d nemde olanları anlatırken genellikle “ben” diye s z ettim. Soru turmada herkes i in ayrı ayrı  şkenceler vardı. Kime ne t r ve ne oranda  şkence yapılacağı ki iyle  şkenceci arasındaki ili kilere ve duruma g re de i iyor, sertle iyor ya da yumu uyordu. Soru turmada ki iden bir  eyler isteniyordu;   kencenin dozu, niteli i de istenen  eyin  nemine, tutuklunun direncine g re de i iyordu.   kence sonucunda ki inin ruh halini belirleyen, celladlara kar ı direncinin  l  s y d . İyi bir sınav vermi e, bu daha sonraki g nlerde de ona g  l  bir moral

dayanak olurdu. İşkenceden yüz akıyla çıkmak, onun acılarında siler süpürürdü. Özetle, soruşturma safhasında işkence olayında iki aktif kutup vardı: işkence eden ve gören. Bu sürecin seyrini her iki kutbun karşılıklı etkileşimi belirliyordu.

Oysa cezaevine götürülüştüğümüzün ikinci günü ve onu izleyen binlerce gün, soruşturmadakinden bir hayli farklıydı. Artık her şey toplucaydı. Genç, yaşlı, militan, savaşı, direnen, direnmeyen ayrımı yoktu. Genel bir kıyım vardı. Genel işkence kalıpları vardı ve bunlar, istisnasız, herkese uygulanıyordu. Artık işkence seanslarından sonra, "herşeye rağmen istediklerini yapmadım ya, o bana yeter!" denemiyordu. Görünüşte hiçbir şey istenmiyordu. İnsanlar önceden hazırlanmış ve uzun bir zaman dilimine yayılmış bir programa göre bir tezgaha, işkence tezgahına sokulmuş, işleniyordu. Hemen o anda istenen birşey yoktu. Hasat, uzun sürecek bir mevsimden sonra toplanıyordu. İşkence sırasında kimseden birşey sorulmuyor, bir şey istenmiyordu. İşkence süreci belli bir zaman kesitiyle sınırlı değildi. İnsan, sadece bir işkence konusu olarak kalıyor, işkencenin şekillenmesinde ona herhangi bir rol düşmez görünüyordu. Böylesine, sonsuza dek sürüp gidecekmiş gibi gelen işkence, kişinin sabır ve dayanma duvarlarını zorluyor, bazen bu sınırları tuzla buz ediyordu. İşkencecinin amacına ulaştığı an o andı işte. Uzun bir baskı ve sindirme süreci ile işkencecinin arzuladığı ortam oluşuyordu.

Zaman zaman, izlenen bu genel doğrultunun dışına çıkılmıyor değildi elbet. Eğer soruşturma safhasında istenen elde edilmemişse veya daha fazlası elde edilmek isteniyorsa, soruşturmadan yeni çıkıp cezaevine gelmiş kişi ek bir soruşturmaya tabi tutulur, iş kalınan noktadan daha ileriye götürülmeye çalışılırdı. Bunun için o kişinin soruşturma safhasındaki durumuna ilişkin olarak ayrıntılı bilgi cezaevine ulaştırılır. Cezaevi, soruşturma bölümü ile koordineli çalışırdı.

Evet, cezaevine gidişimizin ikinci günü. Sabah sayımından sonra hücrelerdeki herkes dışarı çıkarıldı. O zaman hücrelerde

toplam olarak yaklaşık 100 kişi vardı ve hücrelerin büyük çoğunluğu boş olmasına rağmen bu 100 kişi 4-5 kadar hücreye sıkıştırılmıştı. Hücrelerin önündeki alan, tıkanık olan iki tuvaletten taşan lağım suyu ile kaplanmıştı. Pis suyun kalınlığı yer yer 5 cm'ye varıyordu.

Hücrenin normal olarak 3-4 gardiyanı olmasına rağmen, o gün oraya 15'ten fazla gardiyan birikmişti. Hepsinde, sürekli taşıdıkları copların yanı sıra, bir metre kadar uzunluğunda birer de kalas vardı.

Önce dörderli sıralar halinde dizdiler bizi. Ardından, defalarca "rahat-hazırol" komutu çektiler. Her rahat komutunda, ayaklarımızı bütün gücümüzle yere vurarak tek bir ses çıkarmamız isteniyordu. Bu komutlar sayısız kez tekrarlandı ve her keresinde, "hayır hayır, olmuyor!" denerek, ayaklarımızı daha sert vurmamız isteniyordu. Ayaklarımızı her yere vuruşta, pis su sıçrayarak tepemize kadar ıslatıyor. Bizi bu işte yetirince yorduktan sonra, bu kez, marş söyleterek yürüyüş yaptırmaya başladılar. Gözaltından yeni geldiğimiz için herhangi bir marş doğru dürüst bilmiyorduk henüz.

Yürüyüş biçimi daha önce hiç rastlamadığımız türdendi. Dizlerimizi karın boşluğuna kadar çektikten sonra, ayak tabanlarımızı, yerden güçlü bir ses çıkaracak şekilde öne atacaktık. Kollar hep birlikte ve aynı seviyeye kadar çıkacak, ileri geri sallanacaktı. Herkes dizlerini birlikte ve aynı derecede kaldırdıktan sonra ayaklarını aynı hizada yere vuracaktı. Yürüyüş sırasında en ufak bir düzensizlik olmayacak, bütün sıralar "çita gibi" duracaktı. Ve bu yürüyüşe uygun olarak, "başla!" komutu ile hep birlikte ve yüksek sesle marş söylenecekti.

Alan yüz kişilik bir yürüyüş için çok dar, sürekli olarak çevremizde dönüp duruyor, pislik içinde çemberler çiziyoruz.

Gardiyanlar belirli aralıklarla, yüzleri bize dönük şekilde dizilmiş, ellerindeki kalaslarla, yanlarından geçenlerin sırtlarına, omuzlarına vuruyorlar. İki yanda duran 7-8 kadar gardiyan bu işi

sürdürüyor. Tutuklular, fazla dayak yememek için, gardiyanların tam önünden geçerken dizlerini karın boşluğuna kadar geri çekmek ve sert adım atmak için inanılmaz çaba gösteriyorlar. Ama tüm çabalara rağmen açlık, işkence ve bunlar sonucu yitirilen güçten dolayı hiç kimse dizini doğru dürüst çekemiyordu.

Yürüyüşe son verdiklerinde kimsede ayakta duracak takat kalmamıştı. Açlık ve yorgunluktan gözlerimiz kararmış, başımız dönüyordu.

Bu kez bizi hücre alanı uzunluğunca koşturmaya başladılar. Geride kalanları kalaslarla döverek koşuyu çıldırtıcı bir oyuna dönüştürdüler. Karşı duvara varınca, bu kez, “geri dön!” komutuyla ters yönden koşu başlıyordu. Tutuklular geride kalmamak için ve bir an önce karşı duvara ulaşmaya çalışırken, bu, itişip kakışmalara ve bazılarının yere düşmesine, ayaklar altında kalmasına neden oluyordu. Koşanlar yere düşenlerin üzerinden atlayıp geçmek zorunda kalıyordu. Elbiselerimiz, yerdeki pis sudan sıırıslıklam olmuştu. Gardiyanlar tutukluların arasına aç kurtlar gibi dalmış, önlerine gelene, geride kalmış olsun olmasın, vuruyorlardı. Koşma, sonu gelmez bir boğuşmaya dönüşmüştü. Örneğin önde koşan biri, tam karşı duvara varacakken, “dön!” komutuyla herkes bir anda geri dönüyor ve en önde olan, bu kez en arkaya düşerek saldırının baş hedefi oluyordu.

Koşma işinde bir yenilik daha yapıldı; Herkesin tam hızla koştuğu bir anda “yat!” komutu gelmeye başladı. Bu durumda herkes pis suyun içine boylu boyunca uzanmak zorunda. Elbiseler, emilen pis suyu bir anda vücuda ulaştırıyor ve insan bundan korkunç bir tiksinti duyuyor, kendi bedenini iğrenç bir nesne hissediyor.

“Yat!” komutunu yeniden “kalk ve koş!” komutları izliyor. Bazen da yat ve kalk emirleri aralıksız bir şekilde tekrarlanıyor. Dayağa rağmen, bir süre sonra emirler işlemez hale geliyor. Emrin verilışı ile yerine getirilişi arasındaki süre giderek uzuyor. Tutukluların bütün hareketleri, koşmaları, yatmaları, kalkmaları,

çekimi ağırlaştırılmış bir film görüntüsüne bürünüyor. Başımızdan aşağı akan terler elbiselerin emdiği pis suyla karışıyor, soluk alışverişimiz güçleşiyor, ayakta kalabilmek için son güç kırıntılarımızı harcıyoruz. İşkencenin son bulup biran önce hücreye dönme isteği çılgınca bir özleme dönüşüyor. Bu arzu ve sabırsızlıkla birlikte zaman uzuyor, işkenceler duracağına ya da hafifleyeceğine, gittikçe katmerleşiyor.

Toplu işkence, bir yanıyla işkencenin psikolojik etkisini artırıyor. Hemen yanı başımızda, gözlerimizin önünde babamız yaşındaki kişilere, sakat ve hasta arkadaşlara yapılan acımasızca uygulamalar, yapılanları daha da çekilmez kılıyor. Bazen yaşlı biri, koşup ötekilere yetişsin diye bir uçtan öteki uca kadar dövülüyor. Yaralı veya hasta oldukları için ötekilerden geriye kalanlar işkencecilerin daha çok hışmına uğruyor.

İşkenceciler daha da vahşileşiyorlar, şimdi. Bu kez “sürün!” komutu geliyor. Bu kez alan, pis suda sürünerek aşılacak. Üstelik yine, herkesten önce karşı duvara varmak üzere. Gardiyanlar ortada dolaşarak, omuzlara, sırtta, kaba etlere rast gele vurarak sürünmeyi hızlandırmaya çalışıyor ve çekilen acıyı anlatılması güç bir düzeye çıkarıyorlar. Bunca olup bitenden sonra sürünebilmek bir mucize haline geliyor. Ama tutuklular bunu da başarıyorlar. Hem sürünülecek, hem de daha az dayak yemek için öndekiler geçilecek! Karşı duvara ilk yetişenler, başları yapışık bekliyorlar. Herkesin gelip duvara dokunması gerektiğinden, arkadan sürünüp gelenler, daha önce duvara ulaşmış olanların üzerine çıkarak ancak duvara yetişebiliyor. Böylece duvarın önünde, başları duvara bitişik, üç-dört katlı insan yığını oluşuyor.

Bu sürünme işi de daha öncekiler gibi pek çok kez tekrarlandı. Sürünme, bir aşamadan sonra sırtüstüne çevriliyor. Hücrelerin önü bu kez de bu biçimde aşıyor. Sürünmeye inilti eşlik ediyor. Fiziksel bitkinlik ve acı ruhsal gerilimle bütünleşiyor. İnsan ne denli dirençli bir varlık! Dışardan bakıldığında, diren-

menin bu derecesi akıl alır değil, insanın bu denli direnci oldukça şaşırtıcı.

Şaşkınlığa gerçekte kaynaklık eden iki olgu var: Bu olgular, birbirine zıt iki insan özelliğini yansıtıyorlar. Bunlardan biri, tutuklunun şahsında dışa vuran, insanın akılalmaz fiziksel ve ruhsal direnci; diğeri ise gardiyanın şahsında, kuduran hoyratlık ve vahşet eğilimi; bu eğilimin ulaştığı boyut.

İşkenceciler, artık tutukluların fiziki olarak tükendiklerini, dayağa rağmen emirlerini uygulatamayacaklarını görüyor ve vakit de öğleye yaklaştığı için bu işe şimdilik son veriyorlar. Ama şimdilik de olsa işkence bitmiyor.

Hepimizi hücre alanının kuzeyine düşen duvarın önünde topladılar. Gardiyanlar içimize girerek akıllarına eseni yapmaya başladı. İçlerinde ne kadar insanlık dışı fantazi varsa -hayvansal demiyorum; çünkü hayvanlar bu tür fantazileri bilemez ve yapamazlar!- üzerimizde denediler. Rize'li olduğunu söyleyen çavuş, kendi memleketinden bir tutukluyu aramızdan çekip alıyor. Copunun ucundaki kalın halka biçimindeki ipi arkadaşın bir kulağına geçiriyor. Copu çevirerek kulağı iyice sıkıyor. Daha sonra, öbür ucundan tuttuğu copu kendi çevresinde dolandırarak, kulağından sımsıkı bağlı arkadaşını kendi çevresinde koşturtuyor. O kadar hızlı dönüyorlar ki arkadaşın ayakları yerden kesilecek gibi. Bedenin bütün ağırlığını taşıyan kulak, kıpkırmızı kesiliyor, uzuyor, kopacak gibi oluyor. Aynı gardiyan bu kez de arkadaşın köpek gibi havlamasını istiyor. Bu iğrenç oyun 15-20 dakika kadar böyle devam edip gidiyor. Bu manzara karşısında derinden sarsılıyor, acı çekiyoruz. Bu arada öteki gardiyanlar, kimine marş söyletip bilmediği için dövüyorlar. Kimimiz "tipsizlikten", kimimiz düzgün duramadığından, kimimiz yüksek sesle tekmil veremediğinden dayak yiyoruz.

Artık öğle yemeği vakti geldiği için içeri alınıyoruz. Bu arada gardiyanlar yemek yiyecek, sonra koşu-lara yemek dağıtılacak. Bu genel yemek dağıtımını sırasında normalde hücrelere de yemek

ve bazen da ekmek verilecek.

Bu tablo içinde hücreye alınmak oldukça rahatlık verici. Herkes üzerindeki elbiseyi biraz daha kuru elbiselerle değiştiriyor. Elbise değiştirme sırasında hepimizin bacaklarının ve kaba etlerinin siyaha boyanmışçasına morardığını görüyoruz. Özellikle ilk geldiğimiz gün kaba etlerimize öylesine vurulmuştu ki bu bölgede sağlam bir nokta kalmamış. Ezik ve yaraların verdiği acıdan günlerce oturmakta güçlük çekiyoruz. Bu, ayakta açılmış yarayla yere basmaya benziyor. Durumumuzu daha da zorlaştıran, geceleri uyku sırasında bile hep büzülüp oturmamak zorunda olmamız. Elbet bize uygulanan programda bütün bunlar ince ince düşünülmüş olmalı Hücremize öğlen için bir tabak içinde iki kepçe yemek ve üç ekmek veriliyor. Bu yemek ve ekmeğin eşit olarak aramızda dağıtımını başlı başına bir sorun. Burada insan yaşamının sürebilmesi, herkesin, payına düşen bir ya da iki kaşık yemeği, bir lokma ekmeği yemesine bağlı. Bu yalnızca bir ya da iki güne özgü değil; tutuklunun her günlük beslenme rejimi böyle. O, bununla açlıktan ölmemek için, en azından kısa bir sürede ölmemek için gerekli besinin en azını alır.

Arkadaşlar ekmek ve yemeği paylaşırma işini bana bırakıyorlar. Çok ağır bir yük yükleniyorum. Ne yapmalı? Üç ekmekle bir tabak yemeği 19 kişi arasında eşit biçimde dağıtmak, bana, içinden çıkılması güç bir sorun gibi görünüyor. Bunun için tüm el hünerini, göz inceliğini ortaya koymak gerek.

Önce ekmeklerin her birini bir kaşığın sapıyla 6 eşit parçaya bölüyorum, ortaya 18 parça çıkıyor. Bunların ucunda ufacık birer parça kopararak 19. payı da oluşturuyorum. Yemek tabağını ise içindeki kaşık ile birlikte dolaştırıyorum. Herkes sırayla birer kaşık alıyor. Ben de alıyorum. Tabağın içinde hala biraz yemek kalıyor. Bu kere, ters yönden başlayarak herkesin yarım kaşık yemek almasını istiyorum. Sıranın sonuna gelindiğinde tabağın altında birşey kalmıyor.

O gün öğleden sonra, gözaltından yeni bir grup getirildi.

Onlar avluya alınırken biz hücredekiler ayakta, sırtımız avluya dönük bekletildik. Bir önceki gün bize yapılanların tümü yeni gelenlere yapıldı. Biz olup bitenleri ses düzeyinde izledik ve gözümüzün önünde canlandırdık. Belirlenen bütün karşılama kuralları uygulandıktan sonra yeni gelenler hücrelere alındılar.

Hücrede en özgür zaman kesiti, akşam sayımı yapıldıktan sonra, uyku düzeninin alındığı anlar oluyor. Günün bütün azabı geride bırakılmış, ağız dolusu gülünüp konuşuluyor. Bu saatlerde pek gelip giden yok. Ayrıca, hücreler karanlıkta kaldığından, gözetleme deliklerinden hücrelerin içi seçilemiyor.

Akşam saat 7.30 dolaylarında, kimin hücrenin neresinde yatacağı sorunu birçözüme bağlanıyor. Sonra içinde elbise bulunan çantalar yere konup üzerine oturuluyor, adına battaniye denilen ince örtü, dizlerin üzerine, gelebildiği yere kadar çekiliyor. Ancak ondan sonra, insan yaşadığının farkına varabiliyor, akıl denen nesne bir işlerlik kazanıyor.

Gözlerin birbirini zor seçtiği karanlıkta, alçak sesle bir sohbet başlıyor. Konu, öncelikle o gün yaşadıklarımızdır. Herkesin tanık olma olanağı bulamadığı ilginç uygulamalar, sözler anlatılıyor. İşkencecilere karşı öfke ve içten kopup gelen küfürler savruluyor. İşin içine ufak tefek yorumlar karışıyor. Hücrede ne kadar kalabileceğimiz sorusu gündeme geliyor ve bu konuda daha önce başkalarından duyulanlar anlatılıyor. Sohbet konuları arasına koğuşlardaki yaşama ait bilinenler, işkenceler, marşlar, yemek, dosyalarımızın ne zaman incelenebileceği gibi çeşitli konular, sorular karışıyor. Sohbetin, konuşmaların esas olarak gösterdiği şey; insan oluşumuzun, yaşadığımızın farkına varmak. Sabahtan akşama dek, amansız işkence uygulaması altında, kendisi hiçbir seçim yapmadan, başkalarının istek ve iradesine göre koşturulan, süründürülen, dövülüp sövülen, aç bırakılan insan pasif bir nesneye dönüşüyor, aşağılanıyor, kişiliği hiçe sayılıyor. Sayım sonrasının bu nisbi "özgür" ortamında ise insan, yaşadığını hissetmek için bir fırsat

buluyor, bu onu rahatlatıyor. Kişi varolmanın, düşünmenin, konuşmanın mutluluğunu duyuyor.

Yemek konusunun sohbetteki payı oldukça geniş. Burada açlık dinmeyen bir yara. Ne güçlü bir irade, ne parlak bir bilinç, ne de yıkılmaz bir inanç açlığın acısını dindirebiliyor. Açlık cezaevinin ve işkencenin kopmaz bir parçası. Kişinin direnme gücünü yıkmak, onu sindirmek, istenen noktaya çekmek için sürekli, etkin bir araç olarak kullanılıyor.

Açlığın beslediği acı beyni sürekli uyarır. Mide açlıktan kazındıkça beyin yemeği düşündür. Beyindekiler söze dökülür. Yemeklerle ilgili sohbetler cezaevi yaşamının sürekli, ayrılmaz bir parçası olur.

O akşam da söz, bir süre günlük olup bitenler üzerinde dolaştıktan sonra yemek konusuna geldi. Kimi annesinin yaptığı yemeklerden, onların lezzetinden söz ederken, bir başkası lokantada yediği bilmem hangi yemeği ballandıra ballandıra anlatmaya başladı. Bir başkası kendi yörelerine özgü yemek çeşidini gündeme getirdi. Bir başkası, “bu yemeğin yapılışını bilen var mı?” dedi ve özene bezene anlatmaya koyuldu. Yemek üzerine sohbet uzadıkça uzadı.

Hücrede kalınan zamanın büyük bir bölümü “İstiklal Marşı”nın on kıtası, “Gençliğe Hitabe” ve “Andımız” okunarak, diğer askeri ve şoven marşlar söylenip ezberlenerek geçirilirdi. Gardiyanın görevlendirdiği biri bunları yüksek sesle mısra mısra, cümle cümle söyler, ötekiler de ayakta, “esas vaziyette”, güçlerinin yettiği en yüksek sesle tekrarlarlar. Bunların sözlerini ya da makamını bilmeyen ve yeterince bağırarak söylemeyen kişiler ya da hücreler sıra dayacağından geçirilirdi.

Hücreler çok kalabalık olduğu için, kısıtlı da olsa dinlenmenin yollarını bulmuştuk. Hücrenin ön sıralarında bulunanlar, marş söylerken aynı zamanda sürekli çevreyi gözetirlerdi. Bu arada sırayla ikişer kişi tuvalet bölümüne çökerek dinlenirdi. Ancak gardiyanlar sık sık hücrelerin önüne gelip içeriği gözetledikleri

için bu da öylesine kolay değildi.

Buraya getirilişimizin üçüncü günüydü.

Cezaevine yeni getirilen iki kişi bizim hücreye kondu. Böylece sayımız 21'e çıktı. Yeni gelen ikisinin de saçları bir hayli uzun-
du. Biri mahkemeye tanık olarak-çıkışken tutuklanmış, cezaevi girişinde de saçları kesilmemişti. Gardiyanlar saçlarını bizim kesmemizi istediler. Tıraş makinesi istedik; ama vermedikleri gibi, "bunların saçını biran önce kesmezseniz ananızı...!" deyip gittiler. Elimizdeki permatikler ise kullanılmış ve körelmişti. Çaresiz onları kullandık yine. Saç tıraşını 3-4 arkadaş yürüttü ve saatlerce sürdü bu iş. Sonunda bu arkadaşlar bitkin düşerken, yer yer parlayan, yer yer kana bulanmış iki kafa çıktı ortaya ve ortalık saç kırıntılarına boğuldu.

Hücredeki dördüncü ya da beşinci günü bir öğle yemeği zamanıydı. Ayaktaydık, yemeğin dağıtılmasını bekliyorduk. Yemek dağıtan arkadaş hücremizin önüne geldiğinde ilginç bir şeyle karşılaştık. Karavana ağzına kadar yoğurt yemeğiyle doluydu. Ne kadar çok sevinmiştik! Midelerimiz için gün doğmuştu! Hücrede yemek konacak ne kadar kap varsa hepsini doldurduk. Gardiyan da bu kapların doldurulmasına ses çıkarmadı. Hangi dağda kurt ölmüştü acaba? Yoksa gardiyanların böylesine merhametli anları da mı olurdu? O, hücrenin önünden ayrıldıktan sonra iştahla yemeği süzmeye başladık. Yemeğin tümünün dağıtılıp yemek duasının okunmasını bekliyorduk. Yemek suyunun görünüşünde bir tuhafılık yok değildi. Ama şimdi kafa karıştırmanın sırası mı? Dua okunduktan sonra hücremizin önüne iki gardiyan gelip dikilmeye başladı. Yemeğe ilk kaşıkları atmakla birlikte işin iç yüzünü anladık. Damağımıza bir acı saplandı. Yemeğe tursil doldurulmuştu. Yemekten bir kaşık alan tiksintiyle geri çekildi. Ama gardiyanlar, hepsini yememiz için bizi zorlamaya başladılar. Yavaş yavaş kaşıkliyorduk ve her kaşıktan sonra içimizi bir bulantı sarıyordu. Kimileri dayanamayıp kustular. Ama gardiyanlar onlara da tursilli yemeği

yedirmeye devam ettiler. Her zamankine göre oldukça fazla olan yemek bir türlü bitmiyordu. Sonunda gardiyanlar bize tüm yemeği yedirip gittiler. Herkes bir sıkıntı içindeydi ve çoğumuz kustuk. Koğuşlara dağıtılışımızdan aylarca sonra bile, o sabunlu yemeğin pis kokusunu ve tadını içimde hissetmeye devam ettim. Onca açlığa rağmen, o anı hatırladığımda tüm yemeklerden nefret ediyordum.

Hücredekiler diğer tutukluların yararlandıkları görüşme hakkından yararlanamıyorlardı. Cezaevine getirildikten sonra, dilekçe verip tutuklama kararına itiraz etmek istediğimizi söyledik. "Beyefendiler dilekçe verecekmiş!" diyerek bizimle alay ettiler ve bu isteğimize sıra dayaağıyla karşılık verdiler.

Bir başka ilginç olay da şuydu: Yakalanmadan önce üniversite giriş sınavlarına katılmak için başvuran tutuklu gençlerin aileleri, sıkıyönetime başvurup çocuklarının nerede ve ne zaman sınava gireceklerini içeren dilekçeler vermiş ve sınava giriş kartlarının kendilerine verilmesini istemişler. Bunun üzerine gardiyanlar hücreye gelip kimlerin sınava girmek için başvurduklarını tespit ettiler, sonra da onlardan, sınava girmekten vazgeçtiklerine ilişkin bir dilekçe aldılar. Kendi el yazılarıyla alınan bu dilekçeler ailelerine gösterilerek dosyalarına konmuş. Sınav günü geldiğinde ise gardiyanlar koğuşlara gelip -o zaman biz de artık koğuşlarda idik- alaylı bir şekilde, üniversite sınavlarına girmek isteyen olup olmadığını sormuşlardı.

Hücrede bir hafta geçirmiştik ki yeni gelenleri yerleştirmek için bizi birinci kattaki hücreden çıkarıp ikinci kattaki hücrelere soktular. Bu ve bunun üstündeki katlarda en büyük sorun su sorunuydu. Bu katlara ancak birinci kattan su getirilebiliyordu. Bu kattaki beş hücrede, son günlerde gelenlerle birlikte 100 kişi kadardık. Hepimize günde, ortalama 15-20 litre büyüklüğünde bir bidonla su getirilirdi. Baştaki hücreden başlayarak herkes bir bardak su içiyor, kollar uzanarak bidon, bitişik hücreye doğru itiliyordu. Bu şekilde hücreden hücreye itilen bidondan herkes

ancak bir bardak su içebiliyordu. El ve yüz yıkamak için su yoktu. Kapları kaşıkları, eğer varsa, kağıtla temizlerdik; yoksa öylece kalırlardı. Tuvalet için su bulunmazdı. Tıraşımızı susuz yapardık. Bu yönüyle de olsa, alt katta olmanın bazı avantajları vardı. Şimdi diğer bütün eziyetlere bir de su yokluğundan doğanlar eklenmişti.

Bir akşam sayımdan sonra büyük gürültüler oldu. Bir takım insanların hücreye getirildiğini duyduk. Konuşmalardan, bir koğuşu olduğu gibi boşaltıp getirdiklerini anladık. Sonradan sayılarının 40 olduğunu öğrendik. Saat akşam 8-9 sıralarıydı. Yeni gelenler işkenceye alındılar. Feryatları gecenin karanlık ve sessizliğini parçaladı. İşkence saatlerce sürdü. Onların feryatları arasına, sık sık, işkenceyi yöneten teğmenin “demek Kürt devleti kuracaksınız haa!” biçimindeki öfkeli yırtnması ekleniyordu. Güya koğuştaki arama sırasında içinde “bölücülük” işlenen bir mektup bulunmuş...

Sonradan olayın tümüyle farklı olduğunu öğrendik. Gece koğuşta biri gazete okumuş. Gardiyan, gözetimden bunu fark edip haber vermiş. Bunun üzerine hemen koğuş basılmış ve gazete okuyanın ortaya çıkması istenmiş. Kimse olayı üstlenmeyince de koğuşun tümünü boşaltıp getirmişler. Uzun süren işkencelerden sonra onları da hücreye kapatıp gittiler. Sonradan, tümünün de tek bir hücreye kapatıldığını öğrendik. Biz önce 19, daha sonra da 21 kişiyle tek bir hücreye sıkışmanın ne denli olağanüstü bir iş olduğunu yaşamıştık. 40 kişinin bir hücreye sığdırılabileceğini bir türlü akıl erdiremiyorduk. Sonradan, 50 kişiyle bir tek hücreye tıkıştırılmış insanların öyküsünü de dinledik.

Soruşturmada birlikte kaldığımız oldukça dirençli bir arkadaşı, Ali Tekdal'ı cezaevine getirip hücreye kapattılar ve soruşturma aşamasında öğrenemedikleri bir konuda itirafa zorlamak için özel işkenceye aldılar. İşkence uygulamasını bizzat Yüzbaşı Esat yürüttü. Kendisine yemek ve su verilmedi. 1. Kattaki lağım

suyuyla dolu hücrelerin içinde saatlerce çırılçıplak tutuldu. Geceleri orada bekletildi. Bizi koğuşlara verdikleri zaman da o hala hücrede idi.

Hücrede 20 gün kaldık. Bu süre boyunca bir kez bile büyük tualete gitmedim, gitme ihtiyacını duymadım. Bu bile, bize uygulanan “beslenme” politikasını anlamaya yardımcı olur sanırım.

Koğuşlara dağıtılacağımız gün Yüzbaşı Esat ve cezaevindeki gardiyanların çoğu hücrelerin oraya gelmişlerdi. Yüzbaşı, önce hücrelerden rasgele kişilere, İstiklal Marşı'nın belli kıtalarını, Gençliğe Hitabe'yi, Andımızı ezbere okumalarını, okuyamayanları koğuşlara göndermeyeceğini söyledi. Bu şekilde tutuklular sılandıktan sonra, hücreler tek tek titiz bir aramadan geçirildi. Ardından hepimizi hücrelerin önündeki alana topladılar. Yüzbaşı, her zamanki uykusuz hali ve kızarmış gözleriyle bize nutuk çekti. İçinde bulunduğumuz yerin bir askeri okul, bizlerinde bu okulun öğrencileri olduğumuzu, her koğuşun bir dersane niteliği taşıdığını belirttikten sonra, “hem komünizmin, hem de faşizmin anasını s...” diye gürledi. En küçük bir disiplinsizlik halinde aşağıdaki hücrelere tekrar konacağımızı ve orada altı aydan fazla yaşayamayacağımızı ekledi. Daha sonra, elindeki listeye göre hangi koğuşlara dağıtıldığımızı açıkladı.

Bir çavuş, birkaç gardiyanla birlikte, içinde bulunduğum 22 kişilik grubu alarak 6. ve 7. koğuşların baktığı havalandırma yerine getirdi. Orada çırılçıplak soyunmamız istendi ve her şeyimiz bir kez daha didik didik arandı.

Burada, bizim için yeni olan kimi şeylerle ilk kez karşılaştık. Örneğin gardiyan, “7. Koğuş!” diye haykırdığında, koro halinde, ama daha gür, daha sert ve daha kaynaşmış bir biçimde, “emret komutanım!” sesi geliyor. Bu ses ilk anda insanı ürküten bir etki bırakıyor. Bu, zorbaların tutukluları nasıl bir cendere ve kalıp içine koyduklarının bir işareti.

Bizi alıp ikinci katta bulunan 7. koğuşa götürüyorlar.

Koğuş kapısından sanki bambaşka bir dünyaya adım atıyoruz. İlk görünüm oldukça ürkütücü ve iç karartıcı.

Tutukluların tümü tek tip eşofman giymiş, bir köşede dizili. Benizleri uçuk, güneş yüzü görmemişliğin solgunluğu var yüzlerinde. Tıraşlı halleri, tek tip giyinişleri ve çökmüş bedenleri ile ilk bakışta onları birbirinden ayırmak güç. Bin yıl öncesi zamanların kölelerinden hiçbir farkları yok.

Koğuşun fiziki görünümüne gelince; zemin hariç, her yer resim ve yazılarla dolu. Pencere camları bile resimlerle kaplanmış ya da boyanmış.

Gardiyanın, “sorumlu gelsin!” demesi üzerine, uzun boylu biri yerinden fırlayıp ayağını sert bir biçimde yere vurarak, hızlı ve yüksek bir sesle tekmil veriyor. Öyle ki ağzından çıkanların hiçbirini anlamak mümkün olmuyor. Onun ardından “sorumlu yardımcısı” çağrılıyor. O da aynı çeviklik ve yüksek sesle, kendini yırtarcasına tekmil veriyor.

Duruşlar, giyinişler, tekmiller, hiçbir şey normal bir insanın davranışına benzemiyor. İnsanlar robotlaştırılmış sanki. Her şey bir cenderede şekillendirilmiş, tekleştirilmiş, bir kalıba sokulmuş.

5 Nolu'da Yaşam

5 Nolu'da yıllar boyu aynı kurallar hiç kesintisiz ve çok katı bir biçimde uygulandı.

Nöbetçi, her sabah saat 5'te koğuşu uyandırır. "Kalk!" uyarısıyla birlikte, herkes kendini biran önce tuvalete atar. 63 kişilik koğuşta kapısız, kapı yerine bez bir perde çekilmiş bir tek tuvalet var. Tuvaletin önünde bir anda 63 kişilik bir kuyruk oluşuyor. Geceleri tuvalete gitmek genellikle yasak olduğu için, tüm ihtiyacın giderilmesi sabah kalkışına erteleniyor.

Koğuşun suyu bidonlarla alt kattan taşındığından su her zaman bir sıkıntısı kaynağı. Bu nedenle, tuvalete gidenlere belli bir ölçü ile su veriliyor. Bu arada, gardiyan gelmeden önce tuvalet kuyruğunun erimesi için, başta koğuş sorumlusu ve yardımcısı olmak üzere, bütün tutuklularda bir tedirginlik yaşanıyor. "Acele et" uyarıları birbirine karışıyor.

Tuvalet ihtiyacı giderildikten sonra sıra tıraş geliyor. Burada da her gün tıraş olmak zorunlu. 63 kişinin 1,5 metrekairelik tuvalet boşluğunda tıraş olması mümkün değil. Bu nedenle koğuşun içine iki-üç adet plastik leğen konarak üçer dörder kişilik gruplar halinde bu leğenlerin başında tıraş olunuyor. Koğuşta yalnızca iki küçük ayna var. Bu yüzden, çoğu kişi aynasız tıraş olmak zorunda. Dört kişiye bir permatik düşüyor ve haftada bir yenileniyor. Böylece, yenisi verilinceye kadar bir jilet 28 kez kullanılmış oluyor.

Daracık koğuşta bu kadar insan sürekli itişip kakışıyor. İnsan, bir adım ileri gitmek için eliyle yer açmak zorunda. Her leğenin çevresinde üç-dört kişi tıraş olurken, onları geride sakallarını sabunlayıp sıralarını bekleyenlerin halkası çeviriyor. Tıraş olanlar, başka bir leğen üzerinde, kendilerine verilen bir bardak suyla -eğer su varsa- yüzlerini yıkıyorlar. Tüm bu işlerin büyük bir hızla yapılması ve gardiyan karavanayı almaya geldiğinde herkesin eğitim düzeninde olması gerekiyor. Bütün koğuşun tıraşı 20 dakikayı geçmiyor. Tıraşı bitenler derhal ikişerli sıralar halinde dizilerek eğitim düzeni alıyorlar.

Cezaevinde tutuklular, her çağrıldıkları ya da muhatap olduklarında, bir asker gibi, gardiyana künyelerini okumak zorundalar. Buna "kısa künye yapmak" deniyor. Böyle durumlarda kişi, sağ ayağını bütün gücüyle, sert bir ses çıkartacak şekilde sol ayağının yanına vurur ve kollarını da bedenine yapıştırır, yüksek sesle künyesini okur. Verilen emirlere karşı da aynı biçimde emir tekrarı yapılır.

Ayrıca gardiyan, nerede olursa olsun, koğuş ismini seslendiğinde bütün koğuş tek ses halinde "emret komutanım" demek zorunda. Verilen bir emre karşı da "emredersiniz komutanım!" diye yanıt verilir. Bu uygulama sürekli işkence gerekçelerinden biridir. İçerdeki eğitim sırasında, özellikle marş söylenirken çoğu kez dışardan gelen seslenmeler duyulmaz. Bu nedenle de çağrıya cevap vermediği için tüm koğuş cezalandırılır.

Bu işin zaman zaman iyice cıvıklaştırıldığı olur. Örneğin gardiyan, “ben ıslık çaldığım ya da başka bir ses çıkardığım zaman da ‘emret komutanım!’ diyeceksiniz,” der. Ayrıca, kendisinin dışındaki gardiyanların çağrılarına da cevap vermemiz istenir. Böylece, sıra dayacağı için sürekli nedenler bulunur. Bu uygulama zaman zaman oldukça komik durumlara yol açıyor. Örneğin bazen, uzaktaki trenin düdüğü gardiyan ıslığı sanılıp “emret komutanım!” diye haykırılır. Bazen da gardiyan gerçekten ıslık çaldığı halde, bu trenin düdüğü sanılabilir.

Bir başka toplu tekmil şekli de şöyle: Gardiyan kapıyı ya da kapı mazgalını açtığında, veya “birisi gelsin!” dediğinde koğuştaki tüm tutukluların kapıya koşup kısa künye yapmaları gerekiyor. 63 kişi aynı anda ve yüksek sesle kısa künyesini söylediği zaman kulak patlatan bir gümbürtü oluşuyor. Bu bir hindi sürüsünün panik anında koparttığı şamataya benziyor. Besbelli kimin ne dediği anlaşılmıyor. Gardiyan bazen çok sık aralıklarla kapı mazgalını açıp bir şey söylüyor. Dolayısıyla bu komik sahne peşpeşe tekrarlanıyor. Aynı durum havalandırma anında ve koridorlarda da geçerli. Burada da gardiyan “bir kişi gelsin!” dediği zaman herkes yerinden fırlayarak önünde diziliyor ve kısa künye yapıyor.

Eğitim, Marş, Yürüyüş, Kitap Okuma

Cezaevindeki işkence sisteminin belkemiğini, adına eğitim denen uygulamalar oluşturur. Bu, zaman olarak da bütün günlük yaşantıyı kaplayan uzunlukta. Kaba dayak ve işkencelerin yanı sıra, insanların asıl bununla çökertildiğini söylemek mümkün. Bildiğim kadarıyla, işkencenin bu türü, en sistemli bir şekilde dünyada ilk kez Türkiye'deki faşist yönetim tarafından Kürdistan'daki askeri cezaevlerinde, daha doğrusu toplama kamplarında uygulandı.

Cezaevine konan insanlardan bir hafta, bazen de iki-üç gün içinde 60 kadar marş ezberlemeleri istenir. Bu, yaklaşık olarak 120 sayfalık bir kitaba eşittir.

Havalandırmadaki eğitim zamanlarının dışında, gün boyu içerde iki sıra halinde dizilir. Herkes dizlerini karın boşluğuna çekip ayaklarını sert biçimde yere vurarak yerinde sayar ve

buna uygun şekilde marş söyler. Marşları makamına uygun ve yüksek sesle söylemek zorunlu. Makamlar da sürekli değişiyor. Gardiyan ikide bir yeni bir makam icat ediyor ve buna uygun yeni bir yerinde sayış temposuna geçiliyor. Bir marşın bitiminden sonra durmak yasak. Hemen başka bir marşa geçiliyor. Sabah kahvaltısından önce başlayan marş okuma, kahvaltı sırasında kesiliyor ve kahvaltı biter bitmez tekrar başlıyor. Saat 7.30, 8.00 arasında yapılan sayım sırasında da ara veriliyor ve sayımdan sonra yine devam ediliyor. Öğle yemeğinde de bir süre ara veriliyor. Yemekten sonra akşam sayımına kadar yerinde sayarak marş söyleme işi sürüyor. Cezaevindeki 40 kadar koğuşun hepsinde birden aynı şey cereyan ediyor. Bu aylar ve yıllar boyu süren bir uygulama.

Her yönüyle bıkkınlık ve tiksinti veren bu iş, zaman zaman insanı çileden çıkartacak gibi oluyor. Örneğin sabahları içerdeki eğitime başlandığında Andımız, İstiklal Marşı'nın on kıtası ve Gençliğe Hitabe okunuyor. Öğleden önce havalandırmaya çıkışta, havalandırma eğitiminin bitiminde, öğleleri yemek için marşlara ara verildiğinde, yemekten hemen sonra eğitime başlarken, öğleden sonra havalandırmaya çıkışta, koğuşa dönüşte ve akşamları eğitime son verildiği zaman bu çıldırtıcı işlem tekrarlanıyor. Sonuçta bu marşlardan her biri günde sekiz kez okunmuş oluyor. Sıkıyönetim mercileri, zaman zaman, cezaevlerindeki bu vahşeti gizlemek, kamuoyunu yanıltmak için, tutukluları, "İstiklal Marşı'nı bile okumayı red eden azgın kişiler" gibi göstermeye çalışıyorlar. Gülünç değil mi?

Yürüyüşe ve yerinde saymaya daima marş eşlik eder, bunlar birbirinden ayrılmaz. Cezaevinde en ufak bir adım bile yürüyüş ve marş olmadan atılmıyor. Diyelim ki ikinci kattaki koğuş kapısından çıkıp 10 basamaklı merdivenden inerek alt kattaki koğuşun kapısından bir şey almanız ve tekrar koğuşa dönmeniz gerekiyor. Bu bile uygun adım yürüyüş ve marş söylemeyi gerektiriyor. Bunun için dizlerin karın boşluğuna kadar çekilmesi ve

ayakların sert biçimde yere vurularak ses çıkartması gerekli. Kantine, banyoya, görüŖe, revire, koridoru yıkamaya giderken, karavana getirip götürürken marŖ söylenir ve uygun adımda yürünür. Hatta yargılama döneminde, mahkeme salonuna gidip gelirken uygun adımla ve marŖ söyleyerek yürütülürdük.

Bazen de Yüzbaşı, hoparlörlerle komut vererek 40 koğuşu birden yerinde saydırır, onlara marŖ söyletirdi. Hoparlörle 40 koğuşu birden aynı anda yürütmek ve marŖ söyletmek... Bu uygulamanın bir benzeri dünyanın başka bir yerinde görölmüş mü acaba? Yüzbaşı, hoparlörle yaptığı konuşmanın ardından “iyi günler” dediğinde, bütün koğuşlar bir ağızdan üç kez “sağol!” diye cevap verir. Eğitim sırasında ve marŖ söyleme süresince tuvalete gitmek, su içmek, oturmak yasaktı. Bu süre boyunca ranzaya ya da duvara yaslandığı için birçok arkadaş dayak verdi. Bazen tuvalete tek tek gitmek için izin verilirdi. O zaman da bir arkadaş, eline kağıt kalem alarak tuvalete gidecekleri sıraya koymayı üstlenirdi. Ama çoğunlukla bu da mümkün olmaz ve insanlar ögle vaktine kadar tuvalete gitme olanağı bulamazlardı.

Aylar, yıllar boyu uygulanan feci işkencelerden dolayı, kimse eğitimde “disiplinsizlik” yapmayı düşünmezdi. Hem kapı mazgalı aniden açılabilir, hem de koğuşa açılan ve geri planı karanlık olan gözetleme yerlerinden her an fark edilebilirdik. Genellikle bir ya da birkaç gardiyan, gözetleme yerinde sürekli bulunurdu. Söz konusu ara koridor karanlık olduğu için, biz onları fark edemez, bu nedenle de sürekli bir gerilim içinde olurduk. Aramızda idareye bilgi sızdıranlar yok değildi. İdare, her koğuşta kendisiyle işbirliğini kabul eden zayıf unsurlar bulur ve bu şekilde koğuşu içerden denetlerdi. Hatta böylelerinin kimliklerini saklama gereğı bile duyulmazdı. Bunun karşılığında gardiyanlar yemek ve su konusunda böylelerine ayrıcalıklı davranırlardı.

Eğitim sırasında gülünmez ve konuşulmazdı. Eğitim denen şey ise zaten uyku, tıraş, yemek ve tuvalete ayrılan zaman dışında,

tutuklunun tüm gününü kapsıyor. Tutuklu, eğer bir isteği varsa, koğuş sorumlusuna iletir. Onun dışında kimsenin birbiriyle bir alışverişi olamazdı. Konuşmak çok gizli ve kısıtlı bir oranda gerçekleşiyordu. İnsanlar konuşamamaktan, nerdeyse konuşmayı unutmuşlardı.

Son derece sıkıntı verici bir uygulama da, seyrekte olsa başvuru- rulan toplu kitap okumaydı. Bu da elbet gardiyanın isteğine bağlı. Örneğin, herkes düzgün sıralar halinde ayakta dururken, koğuş sorumlusu “Atatürk’ün Hayatı” adlı kitabı satır satır ya da cümle cümle yüksek sesle okur. Her satır ya da cümle bittikten sonra koğuşun tümü en yüksek sesle söylenenleri tekrarlar.

Örneğin sorumlu okur: “Atatürk yedi yaşındayken ...”

Koğuş koro halinde: “Atatürk yedi yaşındayken ”

Sorumlu: “... babasını kaybetti”.

Koğuş koro halinde: “... babasını kaybetti”, diye tekrarlar.

Bu böyle insanı çıldırtırcasına saatlerce sürüp gidiyor. İnsanın boğazı kuruyor, sesi kısılıyor, beyni zonkluyor. Toplu kitap okuma, cezaevindeki dayanılmaz işkencelerden biri.

Havalandırma

Cezaevinde, havalandırma saati yaklaştığı zamanki duygu karmaşasını ve yaşanan korkuyu anlatmak olanaksız. Bu, sanki dönüşü olmayan gidiş gibi bir şey. İşkencenin, dayanın, baskının, hakaretin, iğrençliğin en büyüğü genellikle havalandırmadaki eğitimde yapılır. Bu nedenle dışarıdaki eğitim saatleri tutuklular için bir karabasana dönüşür.

Havalandırmaya çıkacağı zaman koğuş, her zamanki yüksek sesle kendini sayar. Havalandırmaya çıkar çıkmaz dörderli sıralar halinde dizilir. “Kol uzat!”, “rahat!”, “hazır ol!”, gibi komutlardan sonra gardiyan, genellikle yanlış okuyacağını tahmin ettiği tutukluları çağırıp Andımız, İstiklal Marşı ve Gençliğe Hitabe’yi okutur. Koğuş da söylenenleri tekrarlar. İstiklal Marşı’nın on kıtasını, o korkulu anda bile birçok insan aksamaz okur, okumayı becerir. Gardiyan, yanlış okuyanı bir

kenara çekerek başka birini çağırır. Sonunda kimi gün, marşı kusursuz okuyamayanlardan koca bir grup oluşur. Bunlar iyice bir dövülür, kendilerine küçültücü hareketler yaptırılır. Ardından yürüyüşe geçilir.

Yürüyüş sırasında kollar hep birlikte ve paralel biçimde öndekinin omuz hizasına kadar kalkıp iner, dizler karın boşluğuna kadar çekilir, ileri doğru sert biçimde atılır. Sıraların düzgün olmasına dikkat edilir ve yürüyüş esnasında aralıksız biçimde yüksek sesle marş söylenir. Koğuş gardiyanı ve yanındakiler tutukluları gözetlerler. Ağızlara ve yüz hatlarına bakarak kimin marş söylemediğini veya yeterince bağırmadığını anlamaya çalışırlar. Bu süre zarfında çoğu insan şu ya da bu nedenle birkaç kez dayak yer.

Yürüyüş esnasında ayrıca ırkçı ve şoven bir dizi sloganın haykırılması istenir: "Ne mutlu Türküm diyene", "bir Türk dünyaya bedeldir", "her Türk asker doğar!" gibi...

Tutuklular sık sık ileri geri koşturulur; onlara çöküp kalkma, sınav, sırt üstü yatıp ayakları havaya kaldırma, tek ayak üzerinde uzun süre bekleme, tek parmakla duvara yaslanma gibi işkenceler yaptırılır. Yaz güneşinin çıplak betonu yaktığı zamanlarda tutuklular bu kızgın beton üzerinde çıplak vücutla yüzüstü veya sırtüstü yatırılır, süründürülür. Deri yanıp su toplar. Kışın ise aynı alanda, buz gibi soğuk havada, kar, buz üzerinde veya soğuk suda benzer hareketler yaptırılır. Tutuklular, yeterince canlı yürüyemedikleri veya yüksek sesle marş söyleyemedikleri gerekçesiyle defalarca sıra dayacağına çekilir.

Bazen, üzerinde eğitim yaptığımız bir su birikintisini içip bitirmemiz istenirdi. Hep beraber yere uzanır, ağzımızı kirli su birikintisine dayardık. Koğuşun tümü bu birikintiye yetismeye çalışınca insanlar üst üste yığılır, bu da altta kalanları bunaltırdı. Suyu ağzımızda gargara yaparak içiyormuş gibi görünür, diğer yandan dirseğimizi, göğsümüzü suya batırarak elbiselerimizin suyu emip bitirmesini sağlardık. Böyle zamanlarda içimizden

bazılarının suyu gerçekten içtiği de olurdu. Yerde suyu bir şekilde tükettikten sonra kalkmamıza izin verilirdi.

Havalandırma sırasındaki bu işkencelere dayanamayan birçok arkadaş bayılır, onları, koğuş dönüşü, el ve ayaklarından tutarak taşırdık.

Bir havalandırma avlusu genellikle iki koğuş için kullanılıyordu. Her koğuş öğleden önce veya sonra olmak üzere, günde 1.5-2 saat bu işkencelerden geçerdі. Aynı havalandırmaya çıkan koğuşlardan birinin gardiyanı mahkemeye veya başka bir yere gitmişse, diğer koğuş, içerde kalan bu koğuşun yerine de eğitim yapardı. Bazen de bilinçli olarak koğuşlardan biri havalandırmaya çıkarılmaz, böylece diğerine sabahtan akşama kadar yoğun işkence yapılırdı.

Yanımızdaki bir koğuşun altında hastalar koğuşu vardı. Hastalar eğitim yapacak durumda olmadıkları için, diğeri bütün gün havalandırmada kalarak “eğitim” yapmak zorundaydı.

1983 yılı Eylül başında cezaevinde başlatılan direnişі bastırmak için dışardan bir bölük komando getirilmişti. Bölük Komutanı olan yüzbaşı, bir gün koğuşlardan birini havalandırmaya çıkararak zorla yürüyüş yaptırır. Ancak koğuş yürümeye başladığında bu komando yüzbaşısının bile ağzı açık kalır. Gördükleri karşısında şaşırır. Hemen koğuşu durdurur, bunun yürüyüşle bir ilgisi olmadığını söyler. Yürüyüşlerini kaz yürüyüşü diye niteler. Ayaklarını biraz kaldırarak askerler gibi yürümelerini ister.

Bir Voleybol Oyunu

15 günde ya da ayda bir gün, öğleden sonra sözde voleybol oynanırdı. Oyuna katılanlar, cezaevindeki yaşam esprisine uygun biçimde oynarlardı. Oyun anında hiç kimse gülmez, konuşmazdı. Herkes oyun alanında esas duruşta bekler, top tam “oyuncunun” üzerine gelip ona çarpacağı zaman oyuncu hemen topa vurup tekrar esas duruşa geçerdi. Topun peşinden koşmak, ona atılmak, zıplamak, 5 Nolu'nun voleybol kurallarına aykırı ve yasaktı. Oyuna katılanlar esas duruşlarını bozdukları gerekçeyle sık sık dayak yerlerdi. Bu nedenle kimse oynamak istemediği halde gardiyan istediğini oyuna sokardı. Cezaevindeki en büyük mizah konularından biri de işte bu voleybol oyunu idi. Bazen de oyunun tam orta yerinde, birisi hata yaptı diye gardiyan hemen ağı söker ve bize eğitim yaptır-maya başlardı.

Koğuşta sayım yapılacağı zamanlar, daha dakikalarca önceden, başta sorumlu olmak üzere koğuşu bir korku sarar ikili sıralar halinde dizilerek sayım düzenine geçilirdi. Sorumlu koğuşun girişinde bekler. Sayım yapanlar büyük bir hızla içeri girerler, tam o anda sorumlu gür bir sesle “rahat!” ve “hazır ol!” çeker. Bu “rahat” ve “hazır ol!”lardan o kadar ses çıkar ki ta cezaevinin öbür ucundan duyulur. Daha büyük koğuşlarda yüzlerce insanın bir anda bütün gücüyle ayakları yere vurmasından koğuşlarda çatlaklar oluştuğu için, bazı koğuşlarda bu “rahat” ve “hazır ol!” uygulamasına son verilmişti.

“Dikkat!” çeken sorumlu koğuşun mevcudunu bildiren tekmili-ni verir. Bunun ardından ön sıradakiler, baştan başlayarak büyük bir hız ve mümkün olan yüksek bir sesle kendisini ve arkadaşını çift sayı halinde sayarak çöker. Öndeki sayanla birlikte arkadaki de çöker. Sayı sayma hızla birinden ötekine geçer ve bu şekilde sayım 4-5 saniyede biter. Sayımı yapanların koğuştan çıkacağı sırada, sorumlu bir “dikkat” daha çekerek yerdekilerin yine ayaklarını sert bir şekilde yere vurarak kalkmalarını sağlar.

Sayımın hızlılık derecesi akılları durduracak niteliktedir.

İnsanların kendi kendilerini sayarken bağırmaktan çıkardıkları sesler, havlamayı andırıyor. Sayımların belası atlatılanı oldukça nadirdir. Sayı saymayı şaşırانların başına bırakılmadık kalmaz. Sayımın cansız yapılması, ya da yerden yeterince ses çıkartmama koğuşun sıra dayacağından geçirilme nedenidir. Koğuş “ranza altı” yapılır. Herkesin ranza altına girmesi sağlanır. Giremeyenler zorla sokulur. İnsanlar daracak ranza altlarında boğulacak gibi olurlar. Ya da çöküp kalkma ve yatma talimleri yaptırılır. Tutuklular yere yatırılarak birbirine bindirilir. Koğuşa yeni gelenler sayımlarda ön sıralara konarak daha çok dayak yemeleri sağlanır. Bazen de sayım çalışması adı altında, saatlerce sayı saydırılır ve “çök-kalk” yapılır.

Bütün bu vahşetten dolayıdır ki sayım yaklaşırken tutukluları bir telaş ve korku basar. Başta sorumlu, herkes, sayımların canlı

olması için birbirini uyarır. Sayım sonrası, büyük bir tehlike atlatılmışçasına rahatlığa kavuşulur.

Akşam sayımından hemen sonra ise yapılacak tek şey yemek yemek ve “kaybolmaktır”

Sayımın bitimiyle yatağa girme arasındaki süre yarım saati geçmez. Bu yarım saat içinde iki posta halinde yemek yeniliyor, bulaşıklar yıkanıyor ve tuvalete gidiliyor.

Yemek ne zaman yenirse ardından hemen yatağa girilir.

Yemektan sonra hala ayakta kalan kişi varsa, o saatte nöbetçi olanla birlikte cezalandırılır. Bazen herhangi birinin yaptıklarından dolayı bütün koğuş dayaktan geçirilir. Yaz aylarında, sayımın erken yapılıp yemeğin erken yendiği bazı günlerde, güneş daha batmadan yatağa girmek zorunda kaldığımız olurdu.

Bizim koğuşta toplam olarak 20 demir ranza vardı. Ranzalar çok dar oldukları için, ancak ikişer kişi yanüstü yatarak sığabiliyordu. Bu nedenle ranzalarda toplam 40 kişi yatabiliyordu ancak. Geriye kalan 23 kişi, bir yıl boyunca betona serilen şilteler üzerinde yattılar. Üstümüze örtünmek için birer battaniye verilmişti. Yazın üst açık yatıldığından, insanlar birbirine yapışık et yığını andırırdı. Sanki koğuşta insanlardan bir örtü serilmişti. Sadece tuvalete giriş kısmında birazcık boş alan kalırdı.

Koğuşta, akşam sayımından sabah kalkış saatine kadar nöbet tutulurdu. Her nöbetçi iki saat nöbet tutar. Nöbetçi esas duruşta, eleri vücuduna yapışık bir biçimde koğuşun içinde dolaşır. En küçük bir hatalı hareketinin gözetleme deliklerinden fark edileceği endişesini yaşar. Nöbeti sırasında ayakta kalan, yatmayan, konuşan olursa, “suç” işleyen bu kişiyle birlikte nöbetçi de dayak yer.

Nöbetçi tutuklu, koğuş mazgalını açan gardiyanlara gidip tek-mil verirdi. Nöbetinde “vukuatı” bulunan nöbetçi önce nöbetçi gardiyan tarafından dövülürdü. Ayrıca o, sabahleyin gelen koğuş gardiyanına da tek-mil vererek vukuatlı olduğunu söyler ve bir de ondan dayak yerdı. Bir nöbetçi için nöbetini sorunsuz bitirmek

kolay iş değildi. Nöbet süresi olan iki saat iki yıla dönüşür. Çünkü “vukuat” sayılacak nedenler o kadar çok ki... Yeter ki gardiyan istesin! Birinin uyku esnasında sayıklaması ya da inlemesi, horlaması, nöbetçinin yerinde bir an durması, ellerinin vücudundan birazcık ayrılıp eša duruşunun bozulması, bunların tümü vukuat sayılabilir türdendi. Nöbetçi bir yandan nöbet tutar, diğer yandan dayak yer ve sabah yiyeceği ikinci dayağı düşünürdü.

Elleri kapının mazgalından dışarı çıkartılarak dövülen nöbetçinin inlemeleri ve ellere inerken gecenin derin sessizliğini yırtan cop sesleri, gece boyunca tutukluları birkaç kez uyandırırđı. Sabahları, gece nöbetinde sözde vukuat işleyip gardiyana tekmil vermek için kapı önünde sıraya girenler bazen uzunca bir kuyruk oluştururdu. Uykudan yeni kalkıp daha mide-sine birşey girmemiş olan bu insanlar bir de gardiyandan bol bol dayak yerlerdi.

Sağlık, Beslenme veya Sistemli Yok Etme

Bu alanda izlenen politikanın iki boyutu var. Bir yandan tutukluyu günlük olarak yaşatmak, diğer yandan ona, uzun vadede yok edici bir rejim uygulamak. Hatta bu yok etme politikası bazen çok daha kısa sürelerde de sonuç verir. 1984 yılı ortalarına kadar tutuklular açlıkla sürekli boğuştu. Yeterli ve düzgün beslenme şurada kalsın, insanlar hiçbir zaman sofradan doyararak kalkmadılar. Yalnızca tutukluların açlıktan kısa sürede ve kitle halinde ölmemesine dikkat ediliyordu. Günde iki kişiye küçük boy bir ekmek ancak düşüyordu. Yemek ise iki kişiye, bazen de dört kişiye bir tabak içinde verilirdi. Birkaç kaşık alınca bitiveriyordu. Ayrıca yemekler çok kalitesizdi. Kış boyunca sıcak suda kaynatılmış lahana ya da pırasa, yazın ise yine sıcak suda haşlanmış patlıcan dışında gördüğümüz bir şey yoktu. Açlığı bastırılmayan insanlar, yemekten sonra da, bu türden bile

olsa, bir sonraki öğünde verilecek yemeği sabırsızlıkla beklemeye koyulurdu. Daha akşam yemeğinden kalkmadan, acaba sabah kahvaltısında iyi bir şey çıkar mı diye düşünülürdü. Ayrıca, öyle günler vardı ki ceza olsun diye hiçbir şey verilmezdi. Bazen de tek tek kişilere uygulanırdı yemek vermeme cezası. Gardiyan, çoğu zaman getirdiği yemeğin içine tükürür, ya da çöp ve benzeri şeyler katardı. Bazen de daha verilmeden önce "Co" dedikleri köpeğin ağzıyla karavanayı kontrol ettirirlerdi!

H. B. kendi koğuşunda geçen şu olayı anlatmıştı:

"Bir öğle yemeği öncesiydi. Gardiyanlar içeri girerek herkesin en az 10 tane sinek yakalamasını emrettiler. Bunun üzerine koğuşun tüm pencereleri kapatıldı. Herkes, eline havlu ya da benzeri bir şey alarak sinek avına çıktı. Ortalık bir anda ana baba gümüne döndü. Herkes cezadan kurtulmak için birbiriyle yarışiyordu. Koğuşta bir tek sinek bırakmadık, hepsini öldürdük. Buna rağmen, kimimiz kotayı tamamlayamamıştık hala. Sonuçta ne mi yapıldı dersiniz? Toplanan bütün sinekler getirilen yemek karavanasının içine döküldü, yemekle karıştırıldı ve bize yedirildi"

Bu ve buna benzer birçok olay yaşandı. Bir keresinde beş gün süreyle hiçbir koğuşa ve kişiye yemek ve ekmek dağıtılmadı. Bir başka gün ise sabah kahvaltısında bize bir karavana dolusu çorba getirilmişti. Çorbanın geldiği gün ve onu izleyen bir hafta boyunca gardiyan sürekli gidip geldi, "bir karavana çorba içtiniz, onun hakkını vereceksiniz!" deyip, bunu işkence ve dayak nedeni yaptı, burnumuzdan getirdi. Bu nedenle, zaman zaman, yemek geldiğinde arkadaşlar, "aman yemeyin, sonra seninki hakkını ister!" deyip birbirlerine takılırlardı.

Birçok kez, yemekten önce yapılan yemek duasından sonra, "dikkat!" çekildiğinde ya da "komutanım" denildiğinde, gardiyan, "afiyet olsun!" yerine, "s yiyin!" der, biz de kural gereği, "sağol!" çekerdik.

Bir dönem, öğle zamanları ekmek torbalarımız ağzına kadar

dolu olarak koğuş kapısına gelirdi. Ama gardiyan çok az miktarda ekmeği koğuşa verir, gerisini koğuşun arkasındaki koridora yığardı. Orada bine yakın ekmek birikip kurudu. Sonradan onları bize taşıtıp, çöpe attırdılar.

Bu da M.Ç'nin anlattığı bir olay:

"Bir gün, cezaevi ile ilgili bir program hazırlamak üzere bir TV ekibi geldi. Koğuşumuzdaki ranzalar demirden olduğu için, gösterişli olsun diye bizimkini seçmişler. Koğuşa bir-iki masa ve sandalye getirilip kondu. Ayrıca bir sürü nefis yiyecekler getirmişlerdi. Koğuşun sabahki kalkışı ve kahvaltı saatini canlandır-mamız isteniyordu. Biz de mecburen artistliğe soyunup rol yap-maya başladık.

"Yatağa girdik. Bir arkadaş da nöbet tutar gibi yapıyordu. Onun, 'günaydın arkadaşlar!' demesiyle kalkıp yüzümüzü yıkadık. Çekim sırasında yanı başımızda olan teğmen, neşeli görünmemiz, konuşmamız için bizi uyarıyordu. Öyle yaptık tabii ki. Sonra getirilen bol ve çeşit çeşit yiyecekleri masaya koyarak yemeğe başladık. Bir daha ele geçmez diye öyle bir girişmişiz ki teğmen, kaşlarını çatarak bize gerekli mesajı ulaştırdı. Bir yandan da, kameraya çaktırmadan bize baş sallıyor, 'sonra size gösteririm!' demeye getiriyordu. Kahvaltı sahnesi bittikten sonra bir de öğle yemeği için çekim yapıldı.

"Başka bir çekimde de koğuşa getirdikleri karpuzları, çekim ekibi koğuşu terk eder etmez, hemen alıp geri götürdüler."

Genellikle üç ayda bir, koğuştaki tutukluların kendi paralarıyla kantinden alışveriş yapmalarına izin verilirdi. Buna cezaevi dilinde "kantin vermek" deniyor. Bazı koğuşlara kantinin hiç verilmediği de olurdu. Örneğin, yakınlarımızın bize gönderdiği paralar biriktiği halde koğuş kantin alamazdı. Kantinde satılan şeyler ise bizim için gerekli olanlardan çok, bu koşullarda lüks sayılacak türden. Yönetim bunlara dilediği fiyatı koyar ve kimse hiç bir itirazda bulunamazdı. Kantine yürüyüş ve marşla gidilip gelinir. Tutuklular gidip gelinceye kadar defalarca dayak yer.

hakaret görürler. Kantinden getirilen eşyalar koğuş kapısında bir kez daha aranır. Gardiyan bu bahane ile örneğin üzüm sandığını koğuşun ortasına döker, ayaklarıyla içine girer, karıştırır. Aramalar sırasında gardiyanlar bu tür eşyaları tahrip eder, hoşlarına giden yiyecekleri yerlerdi.

Su yokluğu tutuklular için başlı başına bir işkence türüydü.

Birçok insan yürüyüş ve eğitimlerden sonra yorgunluktan ve susuzluktan bitkin düşer, bayılırdı. Özellikle 2. ve 3. katlardaki koğuşlarda su yokluğu tam bir felaket halini almıştı. Gardiyanlar, bu katlara bazen günde bir-iki bidon su çıkartır, bazen de birkaç gün süreyle hiç su götürülmezdi. Susuzluktan bitkin düşüp ağzı açık kalan insanların görünümü günlük manzaralardandı. Bazen de kasıtlı olarak yemeğe fazla tuz konur, susuzluk daha da azdırılırdı.

Bir ara geçici bir süre için bulunduğum bir koğuşa birkaç gün süreyle hiç su verilmedi. O ara koğuşta 100'den fazla insan vardı. Susuzluktan birkaç kişi baygınlık geçirdi. Bunun üzerine tutuklular, yeni takılmış kalorifer peteklerinden, içmek için gizliden su almaya başladılar. Kalorifer petekleri ve borular o yıl yeni takıldıkları için gelen su paslı ve kırmızımsıydı. Tutuklu bir doktor arkadaş, "ne yapıyorsunuz! İçmeyin, hepiniz zehirleneceksiniz," dediyse de kimse aldırmadı. Aradan biraz daha zaman geçince, bunu diyen doktorun kendisi de dayanamayıp bu sudan içmeye başladı.

İki yıla yakın süre, dişlerimizi fırçalamak için gerekli suyu bulamadık. Tuvalette çoğu zaman gazete parçalarını kullanırdık. Elimizi yüzümüzü yıkadığımız çok enderdi. Tabaklarımızı yıkamak için çok az su verilirdi. Su verilmediğinde ise onları gazete parçalarıyla siler bırakırdık. Cezaevine girişimizden itibaren altı ay boyunca banyoya götürülmediğimiz gibi, koğuşta da yıkanmak için su bulunmazdı. Çamaşırlarımızı ise birkaç ayda bir, dört kişi için verilen yarım bidon su ile yıkardık. Birisi çamaşırlarını yıkadığında,

birkaç kişi, onun bıraktığı kirli suda kendi çamaşırlarını yıkmak için sıraya girerdi. Her tarafımızı bitler sarmıştı. Kirden ve bitlerden, çamaşırlarımızı sık sık atmak zorunda kalıyorduk.

Uzun bir aradan sonra bir gün banyoya hazırlanmamızı istediler. Büyük bir sevinçle soyunduk. Üzerimizde yalnızca kilotlarımız kalmıştı. Mevsimlerden kıştı. Sıraya girdik, banyoya doğru uygun adım ve marş söyleyerek yürüdük. Tam banyo girişinde iki gardiyan, karşılıklı durarak ellerindeki hortumlarla önlerinden geçenlere soğuk su sıkmaya başladı. Herkes hortumlarla iyice bir ıslatıldıktan sonra koğuşa gerisin geri getirildik.

Daha sonraları da zaman zaman “banyo” ya götürüldüğümüz oldu. Soğuk suyla 4-5 dakika kadar yıkanmamıza izin veriliyor, ancak çoğumuz daha sabunlu iken su kes(tir)iliyordu. Koğuşa dönüşte çıplak ve ıslak halimizle “çök-kalk” yaptırılır, yerde süründürülürdük. Çıplak bedenleri amansızca coplar, koğuşa sıra dayağından geçirirlerdi.

Cezaevinde geçirdiğimiz son iki yılda, bizi birkaç kez çamaşırhaneye götürdüler. Genellikle 3-4 ayda bir olurdu bu. Ne var ki orada yapılan da çamaşırlarımızı sıcak bir suya daldırıp çıkarmaktan ve bolca dayak yemekten ibaretti.

Cezaevinde günün her dakikası, insanları fizik ve moral olarak çökertmek, yok etmek için üzerine kurulmuş; “sağlık” ve “tedavi” adı altındaki uygulamalar da bu katliamın bir parçası. Dışardan cezaevine gelen her insan, burada karşılaştığı açlık, susuzluk, işkence ve soğuktan dolayı hızla eriyordu. Bazılarında hastalıklar daha erken belirirdi.

Ölümün eşiğine gelen hasta insanlar bilinçli bir şekilde tedavi edilmez, ölüme terk edilirdi. Götürülenler ise tedavi edilmez, baştan savılırlardı. Bazen verilen ilaçların ise ne işe yaradığı, gerçekte yararlı mı, yoksa zararlı mı olduğu belirsizdi.

Bu koşullarda cezaevindeki tutukluların bir tekinin sağlam kaldığını söylemek mümkün değil.

Zamana yayılmış toplu katliam için ne gerekiyorsa yapıldı. Bulaşıcı bir hastalığa yakalananlar çoğu kez bilinçli bir şekilde koğuşlarda bırakıldı. Aynı yemek yemelerine bile izin verilmezdi. Hastalar ve sakatlar da, diğerleri kadar olmasa da cezaevindeki yürüyüş ve “eğitim” adı altındaki sistemli işkenceden paylarını aldılar.

En ağır hastalar bile revire bu “eğitim yürüyüşü” ile gider, doktora çıktığında esas duruşta teknil verirdiler. Bir gün, bizim koğuştan revire giden bir arkadaşın canlı teknil vermediğini iddia eden doktor, gardiyandan, koğuşun tümünü cezalandırmasını istemişti. Gardiyan da tüm koğuşu sıra dayığından geçirdi. Doktorun da toplu işkenceler sırasında, bir elinde iğne, bir elinde copla aktif rol aldığı çok olurdu. Hipokrat yemininin 5 Nolu'daki versiyonu bu olmalıydı.

Gıdasızlığa bir de diş temizliğinin yapılamaması eklenince, tutukluların ağızda sağlam diş kalmamıştı. Çürük dişlerin çekilmesi ise aylar alıyor, diş ağrıları insanları perişan ediyordu.

Çok ender de olsa, hastaların hastaneye götürüldüğü olurdu. Elleri arkada kelepçelenir, gözleri bağlanır, o şekilde götürülürlerdi. Hastanede de görevli gardiyanlar 24 saat süreyle hastanın başucunda nöbet tutar, bulundukları odadan çıkmalarına, konuşmalarına izin vermezlerdi. Orada bile aç kalır, dayak yerlerdi. Sigara ve gazete yasaktı. Görüşe çıkılmazdı. Doktorlardan da kötü muamele görürler, kendilerine “vatan hainleri” muamelesi yapılırdı.

Hastaneye gidenler, çoğunlukla sağ olarak geri dönmezlerdi.

Bizim koğuşta, biz gelmeden birkaç gün önce, adı kaçakçılık olaylarına karıştığı için askerden getirilip tutuklanan biri, ağır işkencelere dayanamayarak yatağa düşmüş. Sorumlunun durumu gardiyana bildirmesine rağmen, kendisi ile ilgilenilmediği gibi, bir de tutanak tutularak bu kişinin yakalanmadan önce ciddi bir hastalık taşıdığı belirtilmiş ve bu tutanak koğuştaki birkaç

kişiye ve hastanın bizzat kendisine imzalatılmış. O ara bir TV ekibi çekim için koğuşa geldiğinde, görmesinler diye, bu hastayı koğuştan çıkarıp arkadaki koridorda çıplak beton üzerine bırakmışlar. Ve hasta ertesi gün ölmüş.

1983 yılının ilk aylarıydı. Koğuşa Medet Özbadem adında birini getirdiler. Çok zayıf, cılız biri idi. O da işkence furyasına alındı. Özellikle yeni geldiği için gardiyan ona daha da kötü davranıyordu. Bir ay içinde M. Özbadem'in durumu ağırlaştı. Buna rağmen revire götürülmüyordu. Tersine eğitime katılmaya ve dayak yemeye devam ediyordu. İyice erimiş, tükenmişti. Falakaya yatırıldığında bağırarak için bile kendinde yeterince güç bulamıyor, bir bebek gibi ince ve tiz bir sesle inliyordu. Bu ses yaşamım boyunca belleğimden hiç çıkmayacak.

Nasıl olduysa bir gün revire kaldırıldı. Revir doktoru onu hastaneye havale etti. Hastaneye götürüldükten birkaç gün sonra, gardiyan koğuşa gelerek ona ait kişisel eşya ve parayı aldı. M. Özbadem öl(dürül)müştü...

Bizim koğuştaki tutuklular arasında iki kardeş vardı. Ramazan Yayan adlı küçüğü gittikçe eriyordu. Koğuş, bu güç koşullarda bulabildiği besinle, karınca kararınca onu yaşatmaya çalışıyordu. Ne var ki revirden aldığı ilaçları gardiyan vermiyordu kendisine. Hepimizle aynı uygulamalara tabi tutuluyordu. Revire çıkışlarından birinde hastaneye sevk edildi. Aradan bir süre geçince gardiyan onun da elbiselerini almaya geldi. Ancak, elbiseleri bu kez hastaneye göndereceğini söyledi. Ne var ki aradan uzun süre geçtiği halde Ramazan bir türlü hastaneden dönemedi. Bir görüş gününde Ramazan'ın ağabeyi görüşe gitmiş, gelen ziyaretçilerden Ramazan'ın öldüğünü öğrenmişti. Ramazan'ın öldüğünü biz de ancak o zaman öğrendik. Koğuşu derin bir sessizlik sardı. Ama işkence curcunasında olay tez unutuldu.

Cezaevinde herkesin, kendisine imzalatılan bir çeşit ölüm fermanı vardı. Düşman burada bizi yok etmeyi planladığı ve herkes

de bu koşullarda ölebileceği için, yönetim, bazı bürokratik pürüzleri kolayca çözmeye hazırlıklı olmak gereğini duymuştu. Bu nedenle herkesi kapsayan belli tutanaklar yapılmıştı. Bu tutanaklara göre kişi, daha yakalanmadan önce en azından öldürücü nitelikte iki hastalık kapmıştı. Bu hastalıklardan dolayı ölmesi her an mümkün olabilirdi. Bunlar göz, diş, baş ağrısı gibi bahse değmez hastalıklar olamazdı elbet; verem, kanser, enfarktüs türünden olanlardı. Hazırlanıp getirilen bu tür tutanaklar, önce ilgili kişinin kendisine, sonra da koğuştan iki-üç kişiye tanık olarak imzalatılırdı. Böylece içerdeki ölüm sebebi ne olursa olsun, cezaevi yönetimi, işkencecileri “temize çıkaracak” tedbirleri elinin altında hazır bulunduruyordu. Bunlar gerektiğinde ölenin ailesine, bu işle ilgilenen kimi insan hakları kuruluşlarına veya basına da sunulabilirdi.

Koğuşa yeni gelenler için öncelikle böyle bir tutanak hazırlamak rutin bir hal almıştı.

Uygulama yeni başladığında itiraz edenler, bir hastalığımız yok diyenler olduysa da gardiyanlar, her sorun gibi buna da dayak gücüyle kısa zamanda çözüm bulmuş, “herkes mutlaka iki uygun hastalık bulsun!” demişlerdi.

Dayak ve işkence sonucu oluşan yara ve izler için de uygun bir formül bulunmuştu. Buna göre bir üst görevlinin veya resmi bir kişinin böyle bir iz veya yaranın nedenini sorması halinde, “ranzadan düştüm!” denilecekti. Bazen gardiyan, kaşlarını daha yeni patlattığı kişiye sorar: “Kaşlarına ne oldu oğlum?” Ötekinin cevabı hazır:

“Ranzadan düştüm komutanım.”

Gazete, Sigara ve Görüş Günleri

5 Nolu'da dilediğimiz türden bir gazeteyi değil okumak, görmek bile imkansızdı. Bizim, getirilecek gazete veya dergiyi belirleme, bu konuda söz söyleme hakkımız elbet yoktu. Bunu gardiyanın kendisi yapardı. O, bizim dışarıda iken hiç okumadığımız, görmediğimiz, okumayı da hiç düşünmediğimiz türden magazin dergileri ve bu türden gazeteleri getirirdi. Bu yayınlar için herkeresinde bizden bir hayli para alınırdı. Kimi zaman da parayı aldıkları halde gazeteler gelmezdi. Onu da bırakın, cezaevinde getirilen bu yayınlara göz atmak için fırsat ve zaman mı bulunurdu? Alınan gazete veya dergiler bir köşede bekletilir ve bir süre sonra yine gardiyana geri verilirdi. Onların bir bölümü de tuvalette ve bulaşık kapların temizlenmesinde kullanılırdı.

Sigara, cezaevinde tutuklular üzerinde baskı kurmak için kullanılan önemli araçlardan biriydi. Yasaklamalar içinde en sık

başvurulan sigara yasağı idi. Öyle ki gardiyan, kafası her kızdığında, daha biraz önce koyduğu sigara yasağını unutup aynı şeyi bir kez daha ilan ediyordu. Sigara içmek ortalama olarak on gün yasak, bir gün serbestti. O serbest olan gün de kendi içinde ek yasaklar içeriyordu.

Bir ara sadece tuvalette sigara içme izni vardı. O zaman beşer beşer tuvalette gidilir ve herkes yarımşar sigara içerek çıkardı. Bu durumda insan tuvaletteki dumandan boğulur gibi olurdu. Sonra koğuşta içmeye izin verildi. Ama koğuşta en ufak bir duman bulunmayacak, aksi halde sigara içme yasağı hemen uygulanacaktı. Koğuşta sigara içecekler gruplara ayrılmıştı. Buna rağmen koğuşun darlığından içerde duman birikiyordu. Hepimiz, belirli sürelerle havlu sallayarak dumanı dışarı çıkartmaya çalışırdık. 1983 yılının ortalarına kadar, akşam yemeğinden sonra sigara içmek yasaktı. Ancak sabah ve öğle vakitleri içilebilirdi. O da kişi başına yarım sigara. Havadar olan koğuşlarda birer sigara içmeye izin verdikleri olurdu.

Sigara tiryakisi tutuklulara içmeme yasağı konarak yapılan eziyetin yanısıra, sigaranın başka biçimde bir eziyet aracı yapıldığı da olurdu.

Şu, M.G'in kendi koğuşundaki bir olaya ilişkin anlatımı:

"Bir gün gardiyan koğuştaki bütün sigaraları toplayıp götürdü.

"Günlerce içecek tek sigara bulamadık. Sonra, gardiyan sigaraları getirdi, koğuşun tüm pencerelerini kapattırdı. Herkesin ağzına beşer adet sigara tutuşturarak hepsini bir anda yaktırdı ve sonuna kadar içmemizi istedi. Bir-iki nefesten sonra ortalığı koyu bir sigara dumanı kapladı, göz gözü görmez oldu. Dumandan boğulacak gibi olduk. Herkes öksürmeye başladı. Başımız dönüyor, midemiz bulanıyordu. Arkadaşlar peşpeşe bayılmaya başladılar. Gözetleme deliğinden durumu izleyen gardiyan, sigaraların bitirildiğine kanaat getirdikten sonra pencerelerin açılmasına izin verdi.

Bu ve buna benzer uygulamaya hemen hemen bütün koğuşlarda gerçekleşti.

Görüş günleri işkence zincirinde çekilmez bir halkadır. Bu günler umutla değil, korkuyla beklenirdi. Başta görüşe çıkanlar olmak üzere bütün koğuş dayak sırasından geçerdii. İnsanlar kendilerine görüşmeci gelmemesini dilerlerdi, neredeyse.

Görüş yerine de eğitim yürüyüşü ve marşla gidilip gelinirdi.

Tutuklular kendilerini ziyarete gelen yakınlarıyla Türkçe'den başka bir dille konuşamazlar. Bununla amaçlanan, Kürtçe konuşulmasını önlemektii. Oysa ziyaretçilerin bir bölümü, özellikle köylü kadınlar, yaşlılar Türkçe bilmezler. Hem tutuklunun, hem de görüşmecinin başında birer gardiyan bulunur, aradaki el ulaşmaz dikenli tel örgüye rağmen, hem tutuklu hem de görüşmecisi, elleri arkasında kenetli olarak durur. Konuşmalar, hal hatır sormaya bile fırsat bulamadan son bulur, gardiyanın düdüğü öter ve görüşme biterdi!

Tutukluların, görüşme esnasında, yakınlarının gözleri önünde dövölüp tartaklandıkları çok olur. Kimi zaman görüşmeciler bile dayaktan, hakareten paylarını alırlar. Tutuklu, görüş yerinden koğuşa kadar süründürölerek getirilir ve bu arada hep dayak yer, olmadık hakaretlere uğrardı.

Dönüşte "vukuat" işleyenler sıraya girer. Ama genellikle bu "disiplinsizlikten" tüm koğuş sorumlu tutularak herkes dayaktan payını alırdı.

Bölge insanları genellikle tarımla uğraştıkları için, görüşme sırasında vakit bulunursa ve havadan sudan konuşurken buğdaydan, mercimekten de söz edilir. Örneğin tutuklu yanlışlıkla "Bu yıl mercimekler nasıl?" diye sorarsa vay haline! Yönetim, bu tür sorular ve cevapların tehlikeli parolalar olabileceğini düşünerek yasakladı. Tutuklular sıkı biçimde uyarıldı:

"Görüşme esnasında buğdaydan, mercimekten, nohuttan söz etmek yasak!"

Zaman zaman koğuşlara belli sürelerle tümüyle görüş yasağı konuyordu.

Avukatla görüşme de bundan pek farklı değildi. Genellikle karşılıklı hal hatır sorulur, dava, deliller ve mahkeme durumu hakkında konuşulmaz ya da çok az şey konuşulurdu. Avukatlar da bu yoğun baskı çarkının dışında değillerdi; onların avukat durumundan sanık durumuna geçmeleri ve kendilerini bizimle aynı koğuşta bulmaları, yönetimin öfkesini çekince an meselesi idi. Nitekim birçok avukat bu akıbeta uğramaktan kurtulamadı.

Koridorları ve görüş yerlerini biz tutuklular yıkar, temizlerdik.

Koğuştan çıkışta "süpürge omuza!" komutuyla süpürgeleri omzumuzaya koyar, yürüyüş nizamı sayar, marş söyler yürürdük. Temizlenecek yerde düzgün sıra oluşturur, belirtilen marşaya uygun olarak ve "başla!" komutuyla süpürmeye başladık. Hem marş söyler, hem de onun temposuna uygun olarak süpürge sallardık.

Yerleri köpüklü sabunla yıkardık genellikle. Köpükler diz boyu olunca içine uzanmamız istenirdi. Gardiyanlar bizi köpüklerle örterek gömerlerdi. Bazen de yıkadığımız koridorun başına geçerek boydan boyaya sürünürdük. Sonra aynı yeri sırt üstü sürünerek kurulamış olurduk.

Bir ara, yıkadığımız yerleri koğuşta kullandığımız havlularla sildirtip kurulatırlardı. Havlular yetmeyince, bu kez üstümüzdeki elbiselerle yaptırırlardı. Ceketten başladık. Sonra kazağa, gömleğe, iç atletine sıra gelirdi. Biz eğilmiş yerleri silip kurularken gardiyanlar da sürekli olarak kaba etlerimizi coplardı.

Gardiyan gazinosu ve yemekhanesinin temizliğini de tutuklular yapardı. Bunların temizliği sırasında tüm gardiyanlar başımıza üşüşür, her biri bir yandan tutukluları dövüp alay ederek eğlenirlerdi. Gardiyanlar elbise ve iç çamaşırlarını da tutuklulara yıkatır, birçok işlerini onlara gördürürlerdi.

Aramalar

Cezaevinde arama rutin işlerden sayılır. Yasaklama gibi arama da cezaevi yaşantısının bir parçası. Ancak buradaki arama bilinen rutin aramalardan oldukça farklı. Arama değil, tam bir talan ve yıkım.

Arama sırasında koğuştaki bütün yataklar havalandırmaya çıkarılıp parça parça sökülür, harmanlanırdı. Döşeklerin içindeki çaputlar tek tek açılır, üstümüz başımız toza bulanırdı. Üstümüzdekileri çıkartır, elbiselerimizi tek tek ararlardı. Külotlarımızı bile indirir ve apış aramızda bir şey olup olmadığını yoklardı.

Bu arada koğuşta diğer gardiyanlar, çantalarda, torbalarda ne kadar eşyamız varsa tek tek çıkarıp koğun ortasına serperlerdi. Ranza altındaki kantin eşyasını da çıkarır elbiselerin içine atarlardı. Eğer kantine kısa süre önce gidilmişse koğun içi tam bir

cümbüşe dönerdi. Gardiyanlar, koğuşun ortasına yığdıkları elbiselerin ve kantin eşyasının üzerine çıkar, üstünde zıplar, tepinirlerdi. Reçel, yağ gibi yiyecekler elbiselerle karışır, dörtbir yana savrulan sigaralar ezilirdi. Birçok şeyin kime ait olduğunu seçmek imkansız hale gelirdi.

Daha da kötüsü koğuşa döndüğümüz andı. Gardiyanlar, her şeyi düzene sokmamız için yalnızca 20 dakika zaman tanırlardı bize. Oysa tam bir çöplüğe dönmüş koğuştaki o kadar insanın özel eşyalarını, yiyecekleri bu kadar kısa sürede birbirinden ayırmak ve her şeyi eskisi gibi düzenlemek imkan dahilinde değildi. Yataklar alelacele yerleştirilir, kantin eşyasından (özellikle yiyecekler) harap olanlar atılır, elbise ve çamaşırlar da kabataslak torbalara ve çantalara doldurularak o berbat halleriyle bir yana konurdu. İnsanlar, eşyalarını kolay bulmak için üzerine birer işaret koydukları halde her aramadan sonra bir sürü eşya başkasınıninkine karışır, kaybolur, ancak daha sonraki aramalarda sahibinin eline geçerdi.

Bir de koltuk altı ve etek tıraşı kontrolü adı altında yapılan bir işkence vardı. Bunu aksatanlar fena bir dayaktan geçirilirdi. Bir keresinde M.'nin zamanında etek tıraşı olmadığını fark eden bir gardiyan çakmağıyla etek kıllarını tutuşturdu. Buna M.'nin çığlıkları karıştı. Kılları ile birlikte derisi de yanmıştı.

Mahkemede

Duruşma günü yaklaşınca kişiyi daha birkaç gün öncesinden büyük bir telaş sarardı. Mahkeme günü sabah erkenden hazırlıklara başladık. Tuvalete gitmeye mecbur kalmamak için su ve çay içmekten kaçınırdık. Koğuş kapısından çıkışta üstümüz soyunarak aranırdık. Hatta eğdirerek apış aramıza bakarlardı. Yürüyüş halinde, marş söyleyerek ve yürüyüş kararı sayarak görüş yerine yakın bir yere getirilirdik. Önceleri tutuklular burada zincirle birbirlerine bağlanırlardı. Sonradan elleri arkadan kelepçelemekle yetinir oldular. Yerimizde, dizlerimizi karın boşluğuna kadar çekerek sayardık. Bazen da uzun süre marş söylerdik. Bu arada başlar eğik olmalı, kimse birbirine bakmamalıydı. Yüzümüzden akan terler sudan şeritler oluştururdu. Hareket saati geldiğinde, bir kez daha kendimizi sayar, yine başımız önümüzde yürürdük. Bizi götürecek arabanın

merdiveninden güç bela çıkar, kapalı demir kutuya girerdik. Sağ ve sol yanda ayakta sıra halinde dizilirdik. Herkes gözünü kapatır, başını önündekinin omzuna koyardı. Eğer mahkemeye gideceklerin sayısı çoksa, bir arabaya kırk kişinin sıkıştırıldığı olurdu. Gardiyan, mahkemeye varıncaya kadar tutukluları rasgele döver, ya da çöktürdüğü tutuklular üzerine otururdu. Bazen da tek havalandırma deliğine başını sokarak içeri hava girmesini engellerdi. Kışın soğuktan, yazın ısıdan bu demir kutunun içinde durulmazdı. Özellikle yaz güneşi altında arabanın demirleri ateş gibi yanardı. İçerdekiler terden sıırıslam olur, elbiseleri suya batırılmış gibi ıslanırdı. Özellikle sabahları cezaevinden çıkışta, öğle vakti veya ikindi üzeri ise dönüş sırasında, yolun cezaevi arabası için açılması beklendiğinden, saatler boyu yaz güneşinin altındaki demir kutuda kıvranırdık. Araba mahkemeye ulaştığında, gözümüzü açıp başımızı dik tutmamız istenirdi. Ellerimiz kelepçeli halde, mahkemedeki hücreye götürölüp nizami biçimde çöktürüldük. Herkes gözünü kapar, başını öndekinin omzuna dayayıp beklerdi. Burada beklerken ayak değiştirmek, kıpırdanmak yasaktı. Gardiyan tutukluların üzerine oturur, sigara külünü üstlerine serperdi. Yerinden kıpırdayanların başına, omzumıza cop indirirlerdi.

Bazen de arabadan indirilir indirilmez doğruca mahkeme salonuna götürülürdük. Kelepçelerimiz, mahkeme heyeti gelip oturduğunda açılırdı ancak. Mahkeme salonunda dizlerimiz ve ayaklarımız birbirine yapışık biçimde otururduk. Ellerimizin dizlerimizin üstünde olması istenirdi. Mahkeme heyetinin oturduğu kürsünün arkasındaki duvarda yazılı bulunan "adalet mülkün temelidir" ifadesinin tam üstündeki amblemden gözümüzü başka bir yere kaydırmamalıydık. Hakime, savcıya, avukatlara bakmak yasaktı. Kıpırdanmak yasaktı. Üzerimize konan sineği kovamaz, kendimizi kaşıyamazdık.

Hakimin sorularına cevap verirken, cezaevinde olduğu gibi sert bir şekilde topuk selamı verir, sonra yüksek sesle kısa künyemizi

okurduk. Hakimlere ve savcılara “komutanım!” diye hitab ederdik. Mahkemede söylediğimiz her söz ve yaptığımız her hareket gardiyanlarca dikkatle izlenir, cezaevinde hesabı sorulurdu. Mahkeme heyeti ara kararlar için salondan ayrıldığında gardiyanlar hemen üzerimize saldırıp az önceki hoşlarına gitmeyen davranışlarımızdan dolayı döverlerdi.

Öğle zamanları duruşmaya ara verildiğinde, ellerimiz kelepçelenerek mahkeme salonunun bir köşesinde aç karnına beklerdik. Cezaevinden gelişte, gardiyanlar, mahkemede tuvalete gitmemeyi emrederlerdi. Zaten, gitmeye kalkışan olsa bile, mahkemedeki gardiyanlar çoğu kez götürmezlerdi. Akşama kadar tuvalete gitmeden beklemek, özellikle kış aylarında dayanılmaz acılara neden oluyordu.

Mahkemedeki en küçük bir “hata” hemen cezalandırılırdı. Her tutuklu ayrıca, mahkemedeki durumuyla ilgili olarak kendi koğuş gardiyanına tekmil vermek zorundaydı.

Akşam vakti tekrar eller kelepçelenip tutuklular arabaya bindirilir; gözler kapalı, başlar öndekinin omzuna dayalı halde hareket edilirdi. O gün sorgusu yapılanlar, “vukuat” işleyenler yolda bolca dayak yer. Cezaevi girişinde kelepçeler sökülür. Sımsıkı bağlanmış kelepçelerin bileklerde bıraktığı derin izler haftalar boyu kaybolmaz.

Koğuş gardiyanına teslim edilen tutuklular, marş söylenilerek, yürüyüş ya da süründürülerek koğuşa kadar getirilir. Koğuş kapısında tekrar arama yapılır. Tutuklu gardiyana, “bugünkü mahkemede vukuatım yoktur komutanım!” biçiminde tekmil verir.

Mahkemeye gidip gelirken çekilenlere kıyaslanınca, koğuş insana kendi yuvası gibi geliyor! Kişi koğuşa varınca büyük bir yükten kurtulmuşçasına rahatlıyor.

Cezaevi idaresinin benimsemeyeceği yazılı savunmalar cezaevinden mahkemeye götürülemezdi. Hazırlanan yazılı savunma önce gardiyana verilir. Gardiyan onu alıp idareye götürür. İdare

ya uygun bulamadığı yerleri çıkartıp geri verir, ya da ona tüm-
den el koyar.

Mahkememizin birine koğuş gardiyanımız gelmişti. Bu nedenle özellikle dikkatli davranmış, bir “vukuat” işlememeye çalışmıştık. Gardiyanın gözünün hep üstümüzde olacağını biliyordum. Bu nedenle gözümü hakimlerin üst tarafındaki amblemden ayırmamaya dikkat ediyordum.

Akşam mahkemeden dönüşte koğuş kapısında gardiyan önce Metin Öksüz’e, “sen mahkemede savcıya baktın, elini aç!” dedi. Onu bir hayli dövdükten sonra Paşa Akdoğan’a, “sen de sağına soluna bakıyordun,” diyerek onu da dövdü. Orhan Miroğlu için de bazı gerekçeler buldu. Sonra bana dönerek:

“Sen hiçbir yere bakmadın mı?” dedi.

“Hayır,” dedim.

“Demek gözün hep aynı noktada kaldı?” “Evet” diye yanıtladım.

Gardiyan öfkелendi:

“Ulan oğlum, insan 4-5 saat aynı noktaya bakabilir mi? Mutlaka gözün biraz kaymıştır” diyerek beni de dövdü, sonra hepimizi içeri soktu.

Koğuşlarda bir de ilginç bir okuma-yazma öğretme yöntemi vardı. Koğuşlardaki öğretmenler saptanır, okuma-yazmayı, bilmeyenlere öğretmekle görevlendirilirlerdi. Öğretmene, hiç okuma-yazma ve tek kelime Türkçe bilmeyen bir ya da birkaç kişiye 3-4 gün içinde okuma-yazma ve Türkçe öğretmeleri emredilirdi. Bu süre içinde, doğal olarak hem öğretmen, hem de öğrencileri bu işi başaramadıkları için dayak yerlerdi. Ardından yeni bir süre daha tanınır ve bu işlem tekrarlanırdı. Hiç okuma-yazma bilmeyen birine 10 gün içinde 60 marşın ezberletilmesi istenir, bu mümkün olmadığı için de süre bitiminde, öğretmen ve öğrencisi ile birlikte tüm koğuş cezalandırılırdı.

Çocuklar, Kadınlar, Hastalar

Cezaevinde normal koğuşların yanısıra çocuk, kadın, hasta koğuşları ve ayrıca yaşlılar koğuşu ile itirafçılar koğuşu vardı.

Çocuk koğuşu belli bir yaşın altındaki çocuklar için ayrılmıştı.

Çocuklara da büyükler gibi en ağır işkenceler uygulanıyordu. Burası, uzun bir süre, bir uçak kaçırma davasından yargılanan Yılmaz Yalçiner ve Ömer Yorulmaz adında iki faşist tutukluya teslim edilmişti. İdarenin çocuklara yönelik programını onlar uyguluyordu. Kendileri de çocuk koğuşunda yatıp kalkan bu iki zorba, çocuklara eşi görülmemiş bir vahşetle davranırlardı. Onları aç bırakır, adına “eğitim” denen işkence programlarını uygularlardı. Ayrıca faşist içerikli bir eğitimle de bu çocuklar şartlandırıldı. Bu şekilde onların birçoğuna “itiraflar” yaptırıldı. Birçoğunun kafası ırkçı, bilim dışı safsatalarla yıkandı. Ayrıca, çocukların tümüne zorunlu olarak oruç tutturulur, cemaat halinde namaz kıldırılırdı.

Bunu yapmak istemeyenler baskı ve işkenceyle dize getirilirdi.

Sonraları cezaevinde durum biraz düzeliş koğuşlar arası diyalog imkanı doğduğunda da bu çocuklar kimseyle konuşmuyor, kendilerinin dışında herkesi dinsiz ve düşman sayıyorlardı. 5 Nolu'nun vahşetinden en çok etkilenenler, hiç kuşku yok, çocuklar oldular.

Kadınlar koğuşunda her yaşta kadınlar ve kız çocuklar bulunurdu. Koğuşun gardiyanı bir erdi. Diğer koğuşlara uygulanan tüm işkence ve hakaretler onlara da yapılıyordu. Ayrıca, kadın olmaları nedeniyle kimi işkence ve hakaretler onlar için daha da ağır ve onur kırıcı oluyordu. Faşizmin iğrenç ve vahşi yüzü burada yapılanlarla insanlarımızın anısında daha da unutulmaz izler bıraktı.

İşkencelerin yoğun biçimde sürdüğü dönemde birkaç erkek tutuklu çırpılıp edilecek cezaevi müdürü tarafından kadınlar koğuşuna götürülmüş, içeri sokulmuşlar. Müdür, kadınlara dönerek, "işte arkadaşlarınız, işte yoldaşlarınız" demiş. Kadınlar, bu duruma çok sıkılan erkek tutuklulara moral olsun diye, "siz utanmayın, asıl utanması gereken bunlardır" deyip cezaevi müdürünü gösternmişler.

Hastalar koğuşunun da sadece adı farklı ötekilerden. Değişik tipte hastaların tümü aynı koğuşta tutulurdu. Revirde hiç bir ilgi görmüyorlar, baskıları ve zorlukları bildikleri için hastaneye gitmek bile istemiyorlar. Zaten cezaevindeki doktor da kolay kolay kimseyi hastaneye sevk etmiyordu. Gidenler orada ilgi ve bakım görmüyorlar. Dışardan ilaç alınmıyor, alınanlarsa kullanılmıyor. İdare onlara da doğru dürüst yiyecek vermiyor. Dışardan yiyecek ve giyecek getirtmeye izin yok; kantinden almak içinse yeterince para yok. Tutuklu yakınlarının gönderdiği paranın çok azı sahibine veriliyor; paranın bir bölümü veya tamamı çoğu zaman kayboluyor.

Kimi zaman, hastalık yayılsın diye onları diğer koğuşlara dağıtıyorlardı. Böyle zamanlarda koğuşa yapılan işkence ve öteki uygulamaların tümüne onlar da tabi idiler.

İspiyoncular, “İnfaz Mangaları”, İtirafçılar

Cezaevi yönetimi tutukluları içerden kontrol altına almak için ispiyonculuk akımını geliştirdi. Koğuşlardaki kimi bilinç düzeyi, dayanma gücü düşük zayıf unsurları bu işte kullandı. Böylece o, tutuklular üzerindeki baskı ve işkence mekanizmasını sürekli kılıyordu. Böyleleri herkesçe tanınmıyor, çoğu kez kimlikleri gizlenmiyor, kendilerine yetki ve sorumluluk veriliyordu.

İspiyonculukla paralel olarak bir de “infaz mangaları” oluşturulmuştu. Bu mangalar, gardiyanların işkence yapma yetkileri ile tam olarak donatılmıştı. Bunlar ayrıca ispiyonculuk da yapıyorlardı. İnfaz mangasındakiler, gardiyanın bulunmadığı anlarda “hata” yapan tutukluları istedikleri şekilde cezalandırır, döverlerdi. Ya da gardiyanın isteği üzerine tutukluları sıra dayacağından geçirirlerdi. Koğuşa gelen yemek ve kantin eşyası bunların istediği şekilde paylaştırılırdı. Bunlar, hoşlanmadıkları kişilere özel

iftiralarla bulunur, gardiyana bildirirlerdi. Hasta olan biri için, "bu numara yapıyor" deyip eğitime çıkartabilirlerdi. Ya da, koğuşun tümü için, "iyi eğitim yapmıyorlar, kaytarıyorlar" diyerek toplu cezalandırmayı sağlayabilirlerdi.

İşkenceler sistemleşip ağırlaştıkça celladların itirafa zorlama girişimleri kolaylaşıyordu. İşkenceciler, özellikle, kimi kişilerin siyasal konumunu, özelliklerini göz önüne alarak daha çok onlar üzerinde yoğunlaşıyor, genel itirafçılık için uygun bir psikolojik ortam yaratmak istiyorlardı.

Kimi zaman da, özel olarak hedef alınmadığı halde, kimi dar ufuklu, zayıf kişiler, genel olarak süregelen işkence uygulamasından umutsuzluğa kapılıyor, gelecekte umutlarını kesiyor ve bir kurtuluş yoluymuş gibi itirafa yöneliyorlardı.

Diğer koğuşlarda da tek tük bulunmalarına rağmen, itirafçıların çoğu 38. Koğuş'ta toplanmıştı. İtirafçılar, içerde tutuklu bulunan tanıdıklarıyla ilgili olarak idareyi ve polisi bilgilendirip bu insanlara karşı işkence politikasının belirlenmesine büyük katkılarda bulunuyordu. Bunlar, aynı zamanda, verdikleri bilgilerle, dışarıda polisin yeni operasyonlarına yol açıyorlardı. İtirafçılar, dahil oldukları dava dosyasına bağlı olarak yargılanmanın bir parçası, saçayağına dönüşmüşlerdi.

Ne zaman bir kişi ya da grup yargılansa, o kişi veya grupta ilişkisi olan itirafçılar çağrılır. Duruşmanın başında ve sonunda, mahkeme itirafçının görüşünü sorar. Onun dedikleri, birçok durumda kararın dayandığı başlıca veya tek dayanak olurdu. O başlıca "güvenilir" kaynaktı.

1983'ün başlarında neredeyse cezaevine yeni gelen herkes itirafa zorlanmak için özel işkenceye alınıyordu. Bu dönemde, itirafa zorlananlar için özel olarak yeni bir koğuş bile açıldı. Tutuklular hücrede ağır işkencelerden geçtikten sonra 14. Koğuş'a konuyordu. Orada onlarla, 38. Koğuş'tan getirilen daha kıdemli itirafçılar ilgilenirdi. Bu kişiler geçmişteki yakınlıklarını da kullanarak yeni gelenleri itirafa zorluyorlardı. Direnenler

yeniden işkenceye alınmıyordu.

Bu arada, cezaevinde 1984 yılı Ocak ayında yer alan direniş sırasında yaşanan bir olaydan söz etmek istiyorum: 39. Koğuş'ta, daha önce, çok ağır baskılara uğramadığı halde itiraflarda bulunup bir çok insanın ağır cezalar almasına neden olan, ama yargılama safhası sonuçlanıp işkenceler biraz kesildiğinde ise itirafını geri aldığını söyleyen biri vardır. O sırada, diğer koğuşlar gibi 39. koğuş da direniştedir. Bu eski itirafçı ise direniş sırasında ön plana çıkarak sivrilmeye çalışır. İkiyüzlü bir günah çıkarma çabası içindedir.

O sırada cezaevinde, diğerlerine kıyasla daha ılımlı bir yüzbaşı iç emniyet amiriydi. Ancak işkenceler gündeme geldiğinde olaylar onu süpürüp bir yana atmış, işkenceler bizzat kolordudan yönetilir olmuştu.

Bu direniş sırasında, eski itirafçının sivri çıkışlarını gören iç emniyet amiri, koğuş kapısının mazgalından ona, şu -kulaklara küpe- sözleri söyler: "Ulan oğlum, bütün bu insanlar ne yapsalar hakları var. Çünkü onlar yıllarca işkence ve baskı gördüler. Peki ya sen, sana ne oluyor? Daha düne kadar, 'bu insanlar ancak işkenceden anlar' diyen sen değil miydin? 'İşkence yapmazsanız onlarla başa çıkamazsınız' diyen sen değil miydin? Şimdi de kalkmış direnişin başını çekiyorsun. Ben senin ..."

Bu olay işkencecilerle itirafçıların ortak yüzünü açığa vurmak bakımından öğretici değil mi?

Bir Beyin Yıkama Yöntemi

1982 yılında, Cezaevi bir resim yapma salgınının içine çekildi. Bu da cezaevi idaresi tarafından zorla tutuklulara yaptırılan bir işti. Bu dönemde tutuklular, resim malzemelerine para vermekten kantinden bir şey alamaz olmuşlardı. Her görüş gününde tutuklular için yatırılan para hemen toplanıp bu iş için harcanıyordu. Böylece, tutuklu ailelerinin boğazlarından keserek içerdeki yakınları için gönderdikleri milyonlarca para, tonlarca boya, karton, fırça vs. için harcandı. Cezaevinde ne kadar resim öğretmeni ve resme eğilimi olan olmayan insan varsa hepsi resim yapmakla görevlendirilmişti. Bütün koğuşların içi, duvarları, tavanları, camları, kapıları resim ve sloganlarla doldurulmuştu. Ara koridorlar, ana koridorlar, giriş çıkışlar, merdiven aralıkları, görüş yeri, her yer birçok ırkçı resim ve yazılarla kaplanmıştı. Duvarlarda adı sanı bilinmeyen,

hiç bir tarih kitabında yer verilmeyen sözde “Türk Devletleri”nin bayrakları vardı. Her tarafta Atatürk ve Evren’in resimleri bulunuyor, duvarları ırkçı marşlar dolduruyordu.

Cezaevinin iç kesimleri en azından 10 kat boyayla kaplanmıştı. Yapılanı koğuş gardiyanı beğenmeyince üstüne bir kat boya çekiliyor, sonra yeniden yapılıyordu. Biraz sonra gelen onbaşı resmin bir tarafını beğenmemişse resmin üstüne yeni bir kat boya çekilip yeniden başlanıyordu. Ama bu kez de çavuş devreye giriyor. Onun beğendiğine de blok subayı itiraz ediyor... Derken, gardiyandan binbaşısına kadar cezaevindeki işkenceciler resim konusunda birbirlerini aşan beğeni ve eleştirilerini göstermiş oluyorlar! Hatta aynı yazı ve resim, hoşuna gitmediği için tek başına koğuş gardiyanı tarafından bir kaç kez bozdurulup yeniden yaptırılıyor veya yazdırılıyor. Bu arada sürekli yeni resim malzemesi almıyor, tutuklunun parası buna gidiyor. İstenen biçimde çizip yazamadıkları için tutukluların yediği dayaklar da cabası.

Alttaki koğuşun ukala gardiyanı bir gün şöyle demişti:

“Bakın, her tarafı Atatürk’ün resim ve sözleriyle doldurduk. Neden? Çünkü otururken, yürürken, tuvalette iken hatta uzanırken Atatürk hep gözünüzün önünde olmalı. Bu şekilde beyinlerinizi kötü ve zararlı şeylerden temizliyoruz!”

Gardiyan Daima Haklıdır!

Cezaevi, insanlarla istif edilmiş bir ambarı andırıyordu.

Normalde, üst üste bulunan koğuşlardan alttakiler yemekhane, üstekiler yatakhane olarak düşünülüp yapılmış. Oysa hem yemekhane, hem yatakhane koğuşa çevrilmişti. Bununla da yetinmeyip koğuşlara, düşünülenin üç katı insan doldurulmuştu. Bulunduğum koğuşta ranza sayısı 20 iken insan sayısı 63'tü. Sıkışık düzen yatmaya rağmen 23 kişi bir yıl süreyle yerde yatmak zorunda kalmıştı.

Atölye ya da depo olarak düşünülmüş yerler de koğuş haline getirilerek insanlarla doldurulmuştu. Hücreler zaten tıklım tıklımdı. Bir ara iki bölümden oluşan hücrelerin her birinde 450 kişi olmak üzere toplam 900 kişi bulunuyordu. Sinema salonuna da insanlar tıklıkmıştı. Üstelik ranza, yatak gibi şeyler olmaksızın. İnsanlar çıplak betonun üzerine bırakılmıştı. Bir

ara, hücreler dolu olduğu için yeni gelenler oraya konuyordu. Geceleri, ya elleri arkadan kelepçeleniyor ya da zincirlerle birbirine bağlanarak yatırılıyorlardı. Burada kalanlar tuvalete götürülmüyor, ihtiyaçlarını yatıp kalktıkları bu yerde görmek zorunda bırakılıyorlardı.

700-800 kişilik kapasiteli cezaevine bir dönemde 3000 kadar insan doldurulmuştu. Ve bu mevcut iki yıl süreyle varlığını korudu. Koğuşlarda bir kişiye 70 cm kare bir alan ancak düşüyordu. Hücrelerde ise zaten, çökmek için bile yer yoktu.

Dışardan alınan eşyalar gardiyanlar tarafından yırtılır, paramparça edilirdi. Bunları tamir etmek uzun zaman alırdı.

Bazı dini günlerde ise gecenin geç saatlerinde uyandırılır, sabaha kadar, hoparlörlerden yayınlanan dini ve ırkçı vaazları oturarak dinlemek zorunda bırakılırdık.

İç emniyet amiri, "Co" adı verilen kurt köpeğini, zaman zaman tutuklulara saldırtmaktan hoşlanırdı. Köpek de tutukluları rasgele ısırır, elbiselerini ve canlarını parçalardı.

Yeni gelenlere iç emniyet amirinin okuduğu iki maddelik bir talimat vardı.

"Madde 1. Cezaevinde tutukluyla gardiyanın ilişkisinde gardiyan her zaman haklıdır."

"Madde 2: Tutuklular haklı olduğu zamanlarda ise 1. madde geçerlidir..!"

Her zaman haklı sayılan bu gardiyanlar ya bilinçli faşistler arasından seçiliyorlar, ya da dünyadan habersiz, bilinçsiz insanlar arasından seçilip belli bir süre ile eğitimden geçirilerek tutuklulara karşı şartlandırılıyordu. Onlara tutukluların hepsinin katil, ırz düşmanı, vatan haini kişiler olduğu anlatılıyordu mutlaka. Gardiyanlar içinde, tutuklulara karşı en ufak bir yumuşama ya da esneklik gösterenler hemen cezaevi dışındaki bir göreve verilirdi.

Gardiyanlar birbirlerine isimleri ile seslenmezler, takma isim kullanırlardı; Mayk, Horoz, Karakedi, Ekmekçiyan gibi vs. Çoğunlukla da baktıkları koğuşun numarasıyla çağrılırlar, 5.

Koğuş! 9. Koğuş v.b.

Cezaevinde önceleri, ciddi bir vukuat işleyen, ya da koğuşun disiplinini bozan tutuklular, cezalandırılmak üzere hücrelere gönderilirdi. Oradaki zor koşullar ve ağır işkencelerle tutukluların gözleri korkutulur, bu onlar için caydırıcı bir rol oynardı. Oysa zamanla koğuşlar o hale getirildi ki artık kimsenin hücreye konmasına gerek kalmadı. Hücreler caydırıcılığıyı yitirdi ve artık tutuklular ne yaparlarsa yapsınlar, hücrelere konmaz oldular.

Bazı Yürüyüş ve Sürünme Türleri

1983 yılının ocak ayı idi. Bölgede uzun yıllardır ilk kez bu denli sert bir kış yaşanıyordu. Havalandırmaya 40 cm kalınlığında kar yağmıştı. Havalandırmaya çıkarılıp karın üstünde eğitim yapmaya başladık. Kar ayaklarımızın altında sıkışıp sertleşti. Gece şiddetli don yaptı ve sıkışmış kar kalın bir buz tabakasına dönüştü.

Ertesi gün bu kalın buz tabakası üzerinde eğitime başladık.

Sonra balyozlar, kazma ve kürekler getirildi. Kalın buz tabakasını kırıp meydanın ortasına yığdık. İnsan boyunu geçen bir yığın oluştu. Yürüyüş yaparken onun çevresinde dolanıyorduk.

Bir ara yağmur yağmış, arkasından yine dondurucu soğuk gelmişti. Bu yüzden, yığındaki buz parçaları kaynaşıp koca bir buz kayasına dönüşmüştü. Bir gün yine orda eğitim yaparken,

blok subayı beraberinde birkaç gardiyanla çıkıp geldi. Marş ve yürüyüşümüzü durdurdu. Getirdikleri balyozlarla koca buz kayasını bize parçalattılar. Bu iş saatler aldı. Verilen emir üzerine, bu kez, her biri 2-3 kilo ağırlığındaki buz parçalarını havalandırma avlusunun dörtbir yanına serdik:

Ardından, bizi bir köşeye toplayıp soyunmamızı istediler. İlk başta, koltuk altı veya etek tıraşı içindir sandık. Üzerimizde bir tek külot kalıncaya kadar soyunduk. Bekliyorduk. Birden “yat!” emri geldi. Hepimiz, cam gibi keskin buz parçalarının üzerine uzanmak zorunda bırakıldık. Arkasından “sürün!” emri geldi. Sürünürken üzerine dayandığımız dirsekler ve dizler bıçak gibi keskin buz parçaları tarafından kesiliyordu. Arkamızdan kandan kırmızı şeritler oluşmaya başladı. Gardiyanlar, ellerindeki coplarla çıplak bedenlerimize vurarak bizi daha hızlı sürünmeye zorluyorlardı. Coplar çıplak kalçalara, sırtta, omuzlara iniyordu. Bundan kaçınırken farkına varmadan insan hızlanıyordu. Birinin copundan kurtulmak için çabalarken öbürünün menziline giriyordun. Böylece, buz parçaları üzerinde hızlı bir sürünme sürüp gidiyordu.

Az sonra, dizlerden ve dirseklerden akan kan yerdeki buzun rengini değiştiriyor, zemin kırmızıya dönüşüyordu. Bu arada dizler ve dirsekler ise lime lime. Ancak dayak acısı ve sürünme telaşı içinde olduğumuzdan hem kesilip ezilen etlerimizi görmüyorduk, hem de yara henüz sıcaktı. Bu şekilde bizi bir saatten fazla dövüp süründürdüler. Artık kimsede kıpırdayacak hal kalmayınca ve coplar da para etmeyince bu işe son verildi.

Kötü durumumuzu ayağa kalktıktan sonra daha iyi kavradık.

Dizlerimiz ve dirseklerimiz parçalanmış, deri tümenden sıyrılıp kalkmış, ortaya çıkan kırmızı etimiz ezilmişti. Oradan aşağıya doğru kan süzülüyor. Aynı anda bastıran korkunç bir acı.

Blok subayı başımızda durmuş, sırtıyor.

Yerde bulunan elbiselerimizi koltuklarımızın altına sıkıştırıp koğuşa götürüldük. Orada da toplu bir sıra dayığından geçirildik.

Üzerimizde iki tane kalas kırdılar.

Yaralarımızdan akan kan koğuğu da kaplamıştı. Uzun uğraşılardan sonra akan kanı durdurabildik. Daha sonra diz ve dirseklerimiz sulanarak yaralar oluştu. Zamanla biraz kabuk bağladılar. Ancak bize sürekli yaptırılan yat-kalk talimleri nedeniyle kabuklar sık sık çatlayıp yaralar yeniden kanıyordu. Tam iki ay boyunca yaralarımız iyileşmedi. Bu dönemde ne yere çökebiliyor, ne de yatabiliyorduk. Yaralarımıza sürececek en ufak bir merhem yoktu. Bugün, aradan geçen dört yıla rağmen, bu yaraların izleri hala net biçimde fark ediliyor dizlerimde. *(Yaşanan olayla kitabın yazıldığı tarih arasında geçen dönem kastediliyor. B.B)*

1982 yılının sonlarına doğru bir gündü. Sabah havalandırmaya çıkmış eğitim yapıyorduk. Gardiyan ikide bir içimizden birini çıkarıp dövüyor, sonra yerine gönderiyordu. O ara "kara" lakaplı bir blok çavuşuyla birkaç gardiyan eğitim yaptığımız havalandırmaya geldiler. Onlar da aramızdan rasgele birilerini çıkartıp dövüyorlardı. Bir ara M.Ç' yi çağırıp götürdüler. M.Ç. eğitim sorumlumuzdu. İncecik, zarif bir gençti. Kişilik olarak da dürüst, pırıl pırıl biriydi.

Biz yürüyüş halindeyken gizliden gizliye bakıyor, aramızdan çıkarılanlara ne yapıldığını öğrenmeye çalışıyordum. M.Ç' yi önce bir hayli dövdüler. Sonra, Kara'nın, "şimdi seni komando yapacağım" dediğini duydum. Alanda bir daire biçiminde yürüyüş yaptığımız için bazen sırtımız onlara dönüyor ve o sıra yapılanları görmüyorduk. Yüzümüz tekrar onlara dönünce M.Ç.'nin ön dişleri arasında bir şey tuttuğunu gördüm. Yüzü tiksinti ile buruşmuştu. Gardiyanlar ise kahkaha atıyorlardı.

Koğuğa dönünce M.Ç.'nin kasmaya çalıştığını gördüm. Olayı daha iyi gören arkadaşlar, Blok çavuşunun oralarda bulduğu bir kurbağayı ona zorla ve canlı canlı yedirdiğini anlattılar.

Olayı duyan herkes derin bir tiksinti duymuş, utanmıştı. Midemiz ağzımıza gelir gibi oluyordu. Başta M.Ç. olmak üzere

koğuşun tümü günlerce zor yemek yiyebildi.

1983 Şubatında bir başka gün. İşkencelerin yoğun olduğu bir dönem. "Eğitim" adı altında sürünme, ayakları havada tutma, tek ayaküstünde durma, tek parmakla duvara yaslanma, falaka ve benzeri işkence türleri gırla gidiyor.

Yine böyle bir havalandırma saatinde yürüyüş yapıyorduk. Birdenbire yürüyüşü durdurdular. "Çök" emri verildi. Hepimiz olduğumuz yerde çöktük. Bu defa çift sıradakilerin (2,4, 6) kalkması istendi. Çift numara sıralar ayağı kalktı. Ayaktakilerin, kendi önlerinde çökmüş olanların omzuna binmeleri istendi. Ayaktakiler, çökük durumdaki arkadaşlarının boynundan bacaklarını geçirerek ayaklarını yere bastılar ve onlara yük olmamaya çalıştılar. Gardiyan kalk emri verdi. Bazılarımız (ben de ayak-takiler arasındaydım) arkadaşlarımızın omuzlarından indik. Gardiyanlar bizi dövmeye başladılar ve "kalk" emrinin alttakiler için olduğunu söylediler. Tekrar önümüzdekilerin omuzlarına bindik. Ve yeniden kalk emri geldi. Çökük durumdakiler omuzlarındakileri de yüklenerek ayağa kalktılar. Sıraların düzgünlüğü denetlendi ve "hazırol" çekildi. Ardından yürüyüş başladı. Her zaman olduğu gibi, herkesin dizlerini karnına kadar çekmesi ve sıraları bozmadan yürümesi emredildi.

Zaten güçsüz takatsiz olan insanların hiçbirisi, sırtında bir başkasını taşıyacak durumda değildi. Bazıları ise omuzlarına binmiş olanlardan çok daha zayıftılar. Örneğin, benim omzuna bindiğim arkadaş çok zayıf, güçsüz bir öğretmendi. Yürürken titriyor ayakları birbirine dolanıyor, sendeliyordu. Ha düştü ha düşecekti.

Ama böylesi bir yürüyüşü de işkencecilere beğendirmek güçtü.

Onlar düzenli, canlı bir yürüyüş istiyorlardı! Bu nedenle coplar, tekmeler işe karışıyordu. Az sonra yürüyenlere marş da söyletmeye başladılar. Hem omuzda kendi bedeninin kadar, bazen

bunu aşan bir yük, hem dizleri karına kadar çekerek canlı yürüme çabası, hem de gür bir sesle marş söyleme gereği... Zaten bitkin ve nefes nefese olan insanlar için bu olanaksız gibi bir şey. Bu nedenle her ağızdan ses bir türlü çıkıyor, birbirine karışıyor, curcunaya dönüşüyordu. Sıralar bozuluyor, kimisi omzundakiyle birlikte yere yığılıyordu. Düşenlerin üzerine gardiyanlar üşüşüyor, dövüyor, kaldırıp yeniden yürütüyorlardı.

Yalnız alttakiler için değil, üstekiler için de zor, sıkıntılı bir yürüyüştü bu! Alttakinin sarsıntı ve tökezlemesine uygun olarak denge kurma çabası, her an onunla birlikte yıkılıp düşme endişesi, onun yürümek için gösterdiği aşırı çabayı, çektiği acıyı bilmenin verdiği bir gerilim...

Omzuna bindiğim arkadaş daha fazla dayanamadı ve yıkıldı. Bu benim için bir fırsattı. Hemen inip onu omuzlayarak yürümeye başladım. Bütün güçlüğüne rağmen, onun omzunda olduğumdan daha rahat gibiydim. Bu arada hem yürüyor hem marş söylemeye çalışıyorduk. Marşa katılmaları için omzumuzdakileri çimdikliyorduk. Böylece marş biraz daha marşa benzeyecekti.

Bir sür sonra alttakileri omuzdakilerle yer değiştirdiler.

Aylar sonra, cezaevindeki bir direniş nedeniyle koğuşumuzdan dağıtılıp başka koğuşlardan insanlarla bir araya geldiğimizde, 7. Koğuşun alt katında olan ve aynı havalandırmaya bakan 6. koğuştan biri, o gün yaşadıklarımıza ilişkin izlenimlerini şöyle anlatmıştı:

"Normal koşullarda bizim koğuştan havalandırmada eğitim yapanları görmezdik. Sadece seslerden size neler yapıldığını anlamaya çalışırdık. Bir gün (sözünü ettiğim yürüyüşün yapıldığı günü kastederek B.B) pencereden yürüyüş yapanların başlarını görünce şaşırdık. Bu kadar uzun boylu insanları nereden bulup getirmişler diye düşündük... Ayak sesleri pek duyulmuyordu. Marşlar ise o güne kadar alışık olmadığımız biçimde cansız, düzensiz ve ilginç bir makamda idi... Pencereden görebildiğimiz yüzlerin pek gerilimli, ilginç bir halleri vardı. Bugüne

kadar da olayın sırrını çözememiştik.

Yine aynı dönem bir başka havalandırma saati. Artık yürüyüş, marş filan yok; havalandırma tümüyle en ağır, çirkef işkencelerle geçiyor.

Havalandırma çıkışında saatlerce süründürüldük, dayak yedik. Yerdeki su birikintisini içmeye zorladılar bizi. Kimi içerek, kimi içer gibi yapıp elbiselerine emdirterek o suyu bitirdik. Kimsede ayakta kalacak güç kalmamıştı. Takatsizlikten başımız dönüyordu. Bir arkadaş dayanamayıp kustu.

Gardiyan kusan tutukluyu bir kenara çekti. Sonra hepimizi tek sıraya dizdi, yerdeki kusmuğun başına getirdi. Herkeşin eğilip sırayla yerdeki kusmuktan bir parça yemesini istedi. Sıradakiler teker teker çöküyor, kararsızlık geçiriyor, sonra eğilip diliyle kusmuktan bir parça alarak kalkıyor, başında duran gardiyana ağzındakini gösteriyor, yuttuktan ya da yutar gibi yaptıktan sonra yerini bir başkasına bırakıyordu. Yerdeki kusmuk bitinceye dek...

Koğuşa dönünce birçokları kendini tutamadı, tuvalete koşup kustu. Kimileri de parmaklarını boğazlarına sokarak kusmaya çalıştılar. Olay hepimizi derinden sarstı. Günlerce boğazımızdan bir şey inmedi. Kimileri de öfkelerini yanlış hedefe, kusan arkadaşaya yönelttiler, "o kusmasaydı böyle olmayacaktı!" dediler.

29. Koğuştan F.B. yaşadığı bir olayı anlatmıştı:

"Havalandırmada bulunuyorduk. İşkenceciler her gün karşımıza yeni bir vahşetle çıkıyor, yeni işkence yöntemleri deniyorlardı. Bitkin düşmüştük. Artık o gün işkencenin sonuna geldik diye düşünürken içimizden 'yı alıp soymaya başladılar. Gardiyanlar bir yandan dövüyor bir yanda da onu hareketsiz kılmaya çalışıyorlardı. O ise çaresiz bir çırpınış içindeydi. Gardiyanların bazıları onu sıkı bir biçimde tutarken, biri de makatına cop sokuyordu. Yıkılmıştık..."

"Koğuşa döndüğümüzde herkes çılgına dönmüş gibiydi. Kimimiz öfkeden başımızı duvarlara, ranzalara vuruyorduk.

Kriz geçirenler oldu. Bağırıp çağırıyorduk. Bundan daha kötüsü olamazdı.

"İç Emniyet Amiri bu durumdan haberdar oldu. Herhalde bir isyana yol açacağından ürktüler. O olaydan sonra 4-5 gün süreyle kimse dokunmadı bize."

Bir keresinde de koğuşumuzdan bir grup arkadaşı banyoyu temizlemeye götürmüşlerdi. Banyo pencerelerinin cam kenarları süpürülürken, gardiyan cam kenarında fare dışkısını fark etmiş. Arkadaşlardan S.'yi çağırıp zorla yedirtmiş. O olaydan sonra S. günlerce yemek yiyemez oldu.

Cezaevinde geçirdiğimiz son dönem idi. 15 günde bir hoparlörden dini vaazlar veriliyor, insanlar itirafa ve ahlaksızlığa davet edilerek din kisvesi altında alçakça bir propaganda yürütülüyordu. Koğuşta oturmuş, zorunlu olarak bu vaazlardan birini dinliyorduk.

Koğuş kapısının mazgalı açıldı. Z.E.'yi çağırdılar, kapıyı açıp koğuştan çıkardılar. Z. koğuşun yemeğini dağıtan son derece fedakar bir arkadaşı. Çok zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştı. Sonradan cezası bittiği halde onu bir yıl da fazladan yatırdılar.

Z. götürüldükten az sonra, gardiyan kapıya gelerek sorumludan bir bardak istedi. Sonra çocuk yaşta bir tutukluyu çağırdı, bardağa işemesini istedi. Tutuklu söyleneni yaptı. Sonra gardiyan, yanına birkaç tutukluyu da alarak bardağı alıp götürdü. Az sonra Z.'nin bağırma sesleri gelmeye başladı. İşkenceciler alçaklıklarına yeni bir halka eklediklerinde, hoparlörden vaizin din, devlet, adalet üstüne şatafatlı sözleri koğuşta yankılanıyordu. Kimimiz kulaklarımızı tıkayarak bu sesi duymamaya çalışıyorduk. Kimisi ise vaize küfürler yağıdırıyordu.

Gardiyanlar Z.'nin kollarından kısı kıvrak tutarak ona zorla bardaktaki sidiği içirmiş, götürülen diğer tutuklulara da seyrettirmişlerdi. Z. kıvrandıkça sidiğin bir bölümü yüzüne ve üstüne serpilmişti.

Buna benzer olaylar daha önce de yaşanmıştı. Bir keresinde

havalandırmada gardiyanlar iki tutukluyu yere yatırmış ve yine çocuk yaştaki bir tutukludan ağızlarına işemesini istemişlerdi.

Bu tür olaylar bir dönem istisna olmaktan çıkmış, cezaevi uygulamalarının rutin bir parçasına dönüşmüşlerdi. Cezaevinde insanların çoğunun başı havalandırma sırasında lăğım çukurlarına sokuldu. Sayısız insana pislik yedirildi. Yüzlerce insanın makatına cop sokuldu.

Birçok koğuşun içine bidonlarla su doldurup tutuklular saatlerce içinde yatırıldı.

Bir ay Ziyafeti

Koğuşlara zaman zaman çay verilirdi. Yine koğuşa böyle çay verildiği bir gün, ben ve birkaç arkadaş mahkemeye gtrlmştk.

O gün koğuşa her zamankinden daha yoğun bir “eğitim” yaptırılmış. Mevsim yazdı. İçeri girildiğinde ise koğuşta hiç su yok. İnsanlar susuzluktan kıvranıyor. O ara koğuşa bir bidon çay getirilir. Tutuklular için tüm o ile ve susuzluktan sonra tam bir bayram... Kısa sürede çayın hepsi içiliyor. Ama ay biter bitmez de gardiyan tuvalet yasağı koyuyor...

Akşam mahkemeden döndüğümüzde koğuşun halini bir acayip gördük. Yemek gelmiş ama kimse dokunmamıştı. İnsanların yüzü mosmor kesilmiş, kıvranır gibi bir halleri vardı. Yatağım koğuşun kuytu bir yerinde idi. zerine oturunca ıslak olduğunu fark ettim. nce su dökülmüş sandım.

Arkadaşlar tuvalet yasağı konduğunu söyleyince anladım.

Ancak gece geç saatlerde tuvalete gitme izni verildi. Birçokları, köşe bucağa sakladıkları sidik dolu naylon torbaları çıkartıp tuvalete döktüler.

Son dönemde babalar günü vesilesi ile açık görüş yapılmaya başlandı. Bu günlerden biri normal görüş günü ile çakışmıştı. Kimimiz normal görüşe giderken, kimisi de içeriye alınan çocuk ve kardeşleri ile görüştürülüyordu. Bizim koğuştan da bir arkadaşın küçük kardeşi içeriye alınmıştı.

Cezaevinde olup bitenler nedeniyle yükselen şikayetler, özellikle de dış kamuoyunda yer alan eleştiriler nedeniyle, faşist rejim, bu tür günleri bir propaganda aracı olarak kullanmaya çalışır, bu iş için böylesi günlerden yararlanırdı. Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nde buna uygun az senaryo yazılmadı. Yakınları ile baş başa görüşen birkaç tutuklunun resimleri basına dağıtılır, bu resimler gazetelerin ilk sayfalarında papuç büyüklüğünde basılırdı.

Böylece rejimin "bu azgın katillere", "iflah olmaz vatan hainlerine" karşı bile ne kadar merhametli, adil ve şefkatli olduğu kanıtlanmış oluyordu...

İşte o görüş günlerinden birinde, görüş kabinlerine uzanan kordorda bekliyorduk. Yüzümüz duvara dönük, başlarımız eğik, gözlerimiz kapalıydı. Kardeşi içeriye alınan arkadaşları çağırdılar. Ardından gidip dışarıdan gelen çocuğu bulduğumuz yere getirdiler. Biz orda taştan heykeller gibi dururken, arkadaşımız az ötede kardeşiyle konuşuyor, ona sarılıyor, hasret gideriyordu. Durumumuz çocuğun ilgisini çekmiş olmalı ki abisine sormuş:

"Bu amcalar neden ayakta uyuyorlar?" Abisi ise: "Sen onlara karışma," demişti, "onlar hep öyledirler zaten!"

Bu Noktaya Nasıl Gelindi?

Elbette bu işkence sistemi, tüm bu uygulamalar bir anda ortaya çıkmadı. Her şey çok önceden planlanıp programlanmıştı.

Çekmecede tutulan bu plan 12 Eylül darbesinden hemen sonra uygulamaya kondu. Darbe onlara bu olanağı verdi. Ceza evleri ve işkence sistemi, 12 Eylül rejiminin önemli bir yüzü, bir özelliği oldu.

12 Eylül öncesinde de hapishanelerde şu veya bu ölçüde, baskı, dayak ve işkence vardı. 5 Nolu'ya gelinmeden önce de zaman zaman tutuklular tek tek dövülüyor, koğuşlara baskınlar yapıyordu. O zaman da tutuklular koğuşlardan alınıp "soruşturma" adı altında işkenceye götürülüyorlardı. Yemekler kalitesiz, yer dardı. Cezaevlerinde bir dizi sorun vardı. Yine de o dönemdeki uygulamalarla, 12 Eylül sonrası arasında nitel bir

fark vardır. Aradaki fark, Türkiye'nin 12 Eylül öncesi sistemi ile sonrası arasındaki kadar derindi. 12 Eylül, terör olarak en gaddar biçimiyle cezaevlerinde sergilendi. Çünkü faşist rejimin kendisine hedef aldığı, düşman saydığı toplumsal güçlerin kaymağı, en canlı ve direngen kesimi toplanıp buraya konmuştu. Bu nedenle silahın sivri ucu buraya yöneldi.

Faşist yönetim, geçmişteki zengin deney birikimine dayanarak, planını bir süreç içinde, adım adım hayata geçirdi.

12 Eylül öncesi dönemde tutuklanmış ve hala yatmakta olan bir arkadaş anlatmıştı:

"12 Eylül sabahı televizyondan Evren'in konuşmasını dinleyince hemen anladık. Dış dünyayla doğru dürüst diyalogumuz olmadığı halde, değişikliğin adını hemen koyduk; gelen faşist bir diktatörlüktü. İktidara el koyanların bizi rahat bırakmayacaklarını daha o anda biliyorduk. Mutlaka üzerimize geleceklerdi. Bunun için ilk günlerin geçmesi, ayaklarının yere iyice basması gerekiyordu. Harekete geçmeleri birkaç gün önce ya da sonra olabilirdi. Ama kesinlikle bugünkü programı uygulayacaklardı. Bütün bunların bilincindeydik, kendimizi moral olarak buna hazırladık; bu nedenle de gafil avlanmadık."

Bu noktaya nasıl gelindiğine ilişkin olarak ise M.T. şöyle anlatıyordu:

"1980 yılı kasım ayında idik. Önce gelip, 'görüşe giderken iki kol halinde yürüyün, böyle daha düzenli gidip gelirsiniz' diye dayattılar."

"Önemli değil deyip iki kol halinde görüşe gidip gelmeye başladık. Ardından, sıralanırken 'kollarınızı uzatın' dediler. Önce yapmadık, ama sonra, önemli değil düşüncesiyle bunu da kabul ettik. İsteklerinin ardı arkası gelmiyordu. Bu kere, sayım sırasında 'siz kendi kendinizi sayın, böylece sayımlar daha kolay olur...' demeye başladılar."

"Birgün de gelip İstiklal Marşı'nı okumamızı istediler. 'O hepimizin ulusal marşıdır; dışarıda her yerde okumuyor muyuz?'"

diyerek zorladılar. Derken, birgün, havalandırmaya çıkıp eğitim yapmamızı istediler. Karşı çıktık. Bunun üzerine bizi dövmeye başladılar. Kendimizi korumaya çalıştık, Ama mümkün olmadı. Dışarıdan komandolar getirilmişti. Bizi havalandırmada yatırıp dövdüler. Her birimize iki-üç komando düşüyordu.

“Artık dayak resmen başlamıştı. Programın uygulanmasında adım adım ilerliyorlardı. Giderek işkenceyi günlük yaşamın bir parçası haline getirdiler.

“Artık görüşe gidiş gelişte sürekli dövülüyorduk. Dönüşte gardiyanlar sırtımıza biniyordu; bazen iki kişi birden.

“Koğuşları sırayla bastılar. Televizyon, radyo, ısıtıcı ne varsa alıp gittiler. Kitaplarımızı toplayıp götürdüler. Saz ve diğer müzik araçlarını koğuştan aldılar.”

Şunlar da V.Y'n anlatımları.

“Bizi havalandırmaya çıkartıp eğitim yaptırmak istediklerinde kabul etmedik. Bunu sonu gelmez dayaklar izledi. Dayığa rağmen yürüyüşe çıkmayınca bizi hücreye koydular. Her hücrede 50 kişi vardı. Zor nefes alıyorduk. Kimse oturamıyordu. Oturmak şurda kalsın, kıpırdamak için bile boşluk yoktu. Her gün dışarı çıkarıp dövüyorlardı. Yemek ve su verilmiyordu. Açlıktan bitkin düşmüştük. Hem hücrenin koşulları, hem de işkenceler dayanılır gibi değildi. Sürekli olarak kurallara uymamızı istiyorlardı. Bunu yaparsak koğuşa geri götüreceklerini, bize karışmayacaklarını ve artık rahat edeceğimizi söylüyorlardı.

“Koşullara ve ağır işkencelere dayanamadıkları için her gün birkaç kişi bizden kopup gidiyordu. Her gidenle direnme gücümüz biraz daha kırılıyordu. Sonunda biz de kurallara uyaçağımızı söyledik ve koğuşa getirildik.

“İlk yürüyüşler başladığında dizler bugünkünün yarısı kadar bile çekilmiyordu. Sadece uygun adımla yürünüyordu, o kadar. Marş, yürüyüş kararı, sıra açılma diye birşey yoktu. Ancak dayak boldu. Dayakla iyice sindirilen insana istediklerini yapabileceklerini biliyorlardı.

"O zamanlar havalandırmadan koğuşa gelince serbest sayılırdık. Koğuştaki kimse bize karışmıyordu. Yataklarımıza sırtüstü uzanıp dinlenebiliyorduk. Dayak başladığı halde yemek eksilmemişti. Karnımız doyuyordu. Ne çekiyorsak havalandırmada çekiyorduk. Dayak, aynı zamanda görüşe gidip gelirken de vardı.

"Bir gün 'Andımız'ı getirdiler. Ardından 'Gençliğe Hitabe' geldi. Bir de baktık, bir marş getirmişler, yürüyüşte okunacak diyorlar. Okuduk. Arkasından başka marşlar geldi. Dizlerin yeterince çekilmediğini, böyle yürüyüş yapılamayacağını söylüyorlardı.

"Etrafımızdaki çember giderek daralıyordu. Sonra koğuştaki eğitim yaptırmaya başladılar. Önceleri havalandırmada bile yapılan eğitim süreliydi, sonra dinleniyorduk. Sonra o dinlenmeler kalktı. Koğuştaki yapılan eğitim sırasında ise gardiyan, zaman zaman oturma ve sigara içme izni veriyordu.

"Derken sayımlar sertleşti, tekmiller 'daha canlı' istenir oldu. Giderek 'eğitim' adı verilen işkence ve dayak günün 24 saatini doldurmaya başladı.

"Yemekler yavaş yavaş azaltılarak insanın yaşaması, daha doğrusu açlıktan ölmemesi için gerekli olan en asgari düzeye düşürüldü. Sigara içimi kısıtlandı. Yasaklar, koğuşlararası ilişkilerin kesilmesinden aynı koğuştaki insanların birbiriyle konuşmasını önleme noktasına getirildi. Görüşte Kürtçe konuşmak yasaklandı. Normal konuşma süresi bazen hiç konuşmama düzeyine indirildi. Daha önce mahkemelere giderken ya iki kişinin elleri birbirine kelepçelenir ya da tek kişinin elleri önden kelepçelenirdi. Daha sonra kelepçe yerine, tutuklular birbirine zincirle bağlanır oldular. Mahkemelere gidiş sırasında tutuklular için mont türü bir elbisenin giyilmesi kural haline getirildi.

12 Eylül'ün hemen sonrasında, kasım ayında uygulanmasına başlanan program, 1981 yılı mayıs ayına gelindiğinde bütün cezaevine uygulanır olmuştu. Bu 6-7 aylık süre, koğuşların

basılması ve yeni sistemi işkence zoruyla tutuklulara benimsetmekle geçmişti.

1981 yılı mayıs ayında işkenceciler cezaevinin tümünü avuçlarına almışlardı. Ondan sonra işkencenin dozu yavaş yavaş artırıldı. 1982 başında artık uygulanmadık işkence biçimi kalmamıştı. Yeni keşifler hariç! İşkence bütün vahşetiyle uygulanıyor, insanlara soluk aldırılmıyordu. İşkence uykudan kalkar kalkmaz başlıyordu, tekrar yatağa girinceye kadar. Ama yatakta da sona ermiyordu; tutuklunun uykusunda bile sürüyordu o.

Zaman zaman, ben kendim de bu koşullardaki insanların nasıl toptan çıldırmadığına, nasıl hayatta kalmayı başardıklarına şaşmışımdır. Bu iş bana bile bir mucize gibi görünmüştür.

Bu koşullarda yaşayan insanlar artık dış dünyayı, yakınlarını, yaşamın güzelliklerini düşünemez olmuşlardı. Tutuklu kişi için bir kurtuluş yolu olan tahliye bile kimsenin aklına gelmiyordu. İnsanların bütün beklediği bir lokma ekmek, bir bardak su ve ölmeden akşamı getirmektir. Bazen, aynı ranzada yattığımız kişiyle bile günlerce bir şey konuşamazdık. Bunun için fırsat olmazdı. Birisinden -varsa- bir iğne almak günler alırdı. Zaten koca koğuşta bir tek iğne vardı. Bir buçuk yıl boyunca tırnaklarımızı kör jiletlerle kesmek zorunda kaldık. Düşünmek için bile zaman kalmıyordu. Yatakta uzun süre kalmamıza rağmen, gündüzləri çektiğimiz ağır işkence ve yorgunluktan, açlık yüzünden, gece nöbetlerindeki sık tekmiller ve dayaklardan 1984 ortalarına kadar hep güzel bir uykunun hasretini çektik.

Halk dilinde, cezaevinde geçen günler ve yıllar için yatmak deyimi kullanılır. Şu kadar yıl hapiste yattım, denir. Normal koşullarda bu doğal; hapiste zaman bol, yapacak iş ise azdır. Biz ise bu deyişi hatırlar, bazen birbirimize takılırdık: "Yarın çıktığımızda, cezaevinde doyasıya yatmadık desek kim inanır?"

5. Nolu'da bize yapılan akıl almaz işkenceler için de aynı şeyi düşünürdük. "Çıkınca anlattıklarımıza acaba insanlar inanırlar mı?" derdik. Bir arkadaş bir keresinde bununla ilgili olarak şunu

anlatmıştı:

"Bizim koğuştaki biri vardı ki kendisi yakalanmadan önce kardeşi bir süre burada kalmış ve tahliye olmuş. Cezaevi ile ilgili öyle şeyler anlatmış ki seninki inanmamış, abartma sanmış, 'bu kadarı olmaz!' demiş. Oysâ kendisi de burayı gördükten sonra, kardeşinin, buradaki uygulamaları yeterince anlatamadığı kanısında idi.

"Fultaym" işkenceye geçilen 1982 başından itibaren, zaten doyunluk düzeyine varıldığı için, bir yıl süre ile işkence eğrisinde ancak hafif bir yükseliş oldu. 1982'nin son ayları ve 1983 yılının ilk iki ayında ise işkence eğrisi aniden fırlayarak doruk noktasına ulaştı.* Bu dönemde işkenceler çığırından çıkmıştı. Daha önceki vahşetle kıyaslandığında bu dönemde yapılanlara yeni bir isim bulmak gerekiyordu herhalde. İşkenceciler artık hiç bir sınır, hiç bir ölçü tanımıyorlardı. İşkence, kurbanlarının dayanma gücünü zorluyordu. İnsanlar, kendilerine yapılan bunca aşağılayıcı davranışlar karşısında yaşamaya değil değmediğini düşünmeye başladılar. İşkenceciler ise var güçleriyle yeni işkence biçimleri bulmaya çalışıyorlardı. Genel işkence uygulamalarının dışında, özgün biçimler bulmakta birbirleriyle adeta yarışa girişmişlerdi.

*Bu dönem, tam da 1982 anayasası'nın sözde halk oylamasından geçtiği ve Türkiye'de "demokrasiye geçilmekte olduğu demagojisinin yükseldiği dönemdir. Generallerin anayasası 7 Kasım'da süngü gücüyle halka kabul ettirildi. Buna rağmen Kürdistan'da, Türkiye ortalamasına göre hem katılım düşük oldu hem de red oylarının oranı bir hayli yüksekti. Bu, faşist generalleri öfkeliendirdi. Bunu izleyen dönemde Kürt halkına karşı terör yükseldi. Cezaevlerinde işkence dalgasının yükselmesinde bunun payı vardır. Bu çaba nedensiz değildi. İşkencede son sınıra varılmıştı. Onu bu düzeyde tutmak uzun süre mümkün olmayacaktı. İç ve dış koşullar nedeniyle belli bir hafiflemeye gitmek

kaçınılmaz olmuştu. Bu nedenle faşist rejim tutuklulara son darbeyi vurmaya hazırlanıyordu. Son bir çabayla ne koparırlarsa kardı. Geri çekilişten önceki son saldırı bu niyetlerle yürütüldü ve bu dönemde birçok kişiye itiraflar da yaptırıldı.

**(Y.N.)*

Ağırdan İnen Eğri

Yıllardan sonra ilk kez 1983 yılının mart ayında cezaevi idaresi tüm koğuş sorumlularını toplayarak onlarla konuştu. Bunu izleyen günlerde programın derece derece hafifleyen bölümüne geçildi; tutuklular bir parça soluk almaya başladı.

Önce koğuşta, yerinde saymadan marş söyleme biçimine geçildi. Bir süre sonra, akşamları sigaraya konmuş genel yasak kaldırıldı. Yat saati 9'a alındı. Yemekler azar azar arttırıldı. İki buçuk yıldan sonra ilk kez mektup yazma izni çıktı. Oldukça kısıtlı ve bir dizi engele rağmen, bu önemli bir olaydı. 18 Mart'tan itibaren koğuşta eğitim yapma ve marş söyleme tümünden kaldırıldı, bunun yerine oturarak sessizce kitap okuma uygulamasına geçildi. Daha sonra, havalandırmadaki eğitim saatlerinde de 15 dakikalık oturma izni çıktı.

Ancak bütün bunların uygulanıp uygulanmaması yine de

gardiyanların keyfine bağıydı. Gardiyan istediğinde, koğuştta eğitim yaptırıyor, marş söyletiyordu. Yalnızca akşam için değıl, günlerce sigara yasağı koyuyordu. Dayak ve işkence tüm yoğunluğuyla devam ediyordu. Diledikleri zaman koğışu havalandırmada süründürüyor, oturma izni vermeyebiliyordu. Örneğın biz koğıştta oturup sessizce kitap okurken diğerk bazı koğışlara içerde marş söyletıyorlardı. Yeni tutuklanıp getirilenlere marşlar öğretiliyor, içerde de eğitim yaptırılıyordu.

Eğitim saatlerinin belirlenmesi bu dönemde başladı. Sabah, belli bir saatte başlayan kitap okuma saat 12'de kesiliyor, öğlen sonrası 13.30'da başlayan eğitim ise 17.30'da son buluyordu. Bu saatten akşam yemeğıne kadar serbest kalıyorduk. Cezaevinde ilk kez dişlerimizi fırçalama, zaman zaman ayaklarımızı yıkama olanağı bulmuştuk.

Tüm bu gevşemeye rağmen bu dönemde de insanlara çirkefçe işkenceler devam etti. Hücreler doluydu. Dayak ve işkence günlük yaşamın bir parçası olmaya devam ediyordu. Yine de durum, 1981, 1982 yılları ile 1983 yılının ilk aylarına oranla iyi sayılırdı!

Görüldüğü gibi, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından uygulanmasına başlanan program, genelde hep aynı politikanın ürünü olarak kendi içinde dönemlere ayrılıyor. Her dönemde işkence, farklı doz ve düzeyde, farklı hedefler için kullanıldı. Her biri kendine özgü yanlar taşısa da, onlar bir bütünün parçası idiler.

Program adım adım uygulandı, baskı derece derece artırıldı.

Sonra var güçleriyle çullandılar cezaevine. Tutukluların sesini soluğunu kestiler. İstedikleri duruma getirdikleri insanlara yaptıklarıyla tarihin tanık olmadığı vahşet örneklerini sergilediler. Bu programı uzun süre uygulayıp belli sonuçlar elde etikten sonra ise iç ve dış kamuoyunun tepkilerini göz önüne alarak işkencenin dozunu derece derece azalttılar. Ama işkenceyi asla tümenden bırakmadılar. Düzen ondan el edemezdi. Gerileme yalnızca koşulların dayattığı ölçüde oldu.

İşkence bu şekilde 1983 yılının eylül ayına kadar sürdü.

5 Eylül 1983 günü cezaevi yaşamında bir dönüm noktası oldu.

Yıllardır işkence altında ezilen, sesi boğazına takılan insanlar patladı. İşkencelerin yarattığı birikim ve öfke eyleme dönüştü. İnsanlar artık işkenceye katlanamayacaklarını haykırdı. Cezaevinde herkes tek bir dalga halinde, umulmadık biçimde ayağa kalktı.

İşkenceciler böyle bir olay karşısında hem şaşırdılar hem de büyük öfkeye kapıldılar. Ne var ki bu isteği bastırmak için kamuoyu desteği bulacak durumda değillerdi. En azından bunun için zamana ve belli hazırlıklara gerek vardı. Bir ölçüde baskıya başvurdularsa da gerek tutukluların direnci gerek cezaevi dışındaki kamuoyu desteği karşısında fazla ileri gidemediler.

İstemeye istemeye tutukluların haklı taleplerine boyun eğdiler. İnsanlar korkunç bir rüyadan uyanmış gibiydiler. Yaşadıklarına adeta inanmıyorlardı. Büyük bir coşku içindeydiler.

Kanlı Ocak

Ne var ki tutuklular için nisbi olarak bu rahat dönem fazla sürmedi.

Öncelikle cezaevi yönetimi, subaylar, gardiyanlar bu değişimi içlerine sindiremediler. Onlar, bizi fizik ve moral olarak yoketmek için bunca yıl boşuna mı çaba harcamışlardı? Üstelik bu yıllar içinde onların kişiliği bir işkenceci olarak biçimlenmişti. Daha düne kadar bizim karşımızda olağanüstü güce sahipti onlar. Biz ise ezilmesi, aşağılanması, yok edilmesi gereken “zararlı nesneler” idik. Onlar, buraya gelmeden önce, sivil yaşamda öğrenci, öğretmen, işçi, doktor, mühendis olarak saygın bir yerleri bulunan, üstelik bilinçli ve mücadeleci bu insanlar üzerinde böylesine bir “üstünlük” elde etmiş olmaktan çok mutluydular! Yüreklerinin ta derinliğindeki aşağılık kompleksini bastırmak, kendilerini göstermek için gün doğmuş ve onlar bunu

fazlasıyla göstermişlerdi. Bir emirle yüzlercimizi yerde süründürüyor, başlarımızı pisliğe sokuyorlardı. Anamıza, avradımıza küfrettiklerinde “emredersiniz komutanım” demek zorundaydık. Bir gardiyan Allahtan daha büyük değil miydi? O dilediğinde kafasındaki her alçaklığı, her puşluğu bize yapmıyor muydu? Oysa şimdi durum değişmiş, işkencecinin dünyası bir bakıma yıkılmıştı. Düne kadar bir sinek kadar değeri olmayan insanlar şimdi başı dik yürüyordu. İnsan olduğunu söylüyor, kendisine insan gibi davranılmasını istiyordu. Gardiyana “komutanım!” bile demiyordu artık. Yolda elini kolunu sallayarak yürüyor, normal bir insan gibi davranıyor. Gözlerini kapamıyor, çevresinde olup bitenlere bakıyor. İzin alınmadan konuşuyor, düşüncelerini söylüyor...

İşte bu değişim, işkencecilerin yüreğini derinden yaralıyor, onları kahrediyordu. Eski günlere geri dönmeyi öylesine istiyor, bunun için fırsat kolluyorlardı. Bize dişlerini biliyor, “size gösteririz” anlamında baş sallıyorlardı. İnsanların davranışlarını yeni bir hesaplaşmada kullanılmak üzere not ediyorlardı.

İdarenin bir saldırı için hazırlandığı, subay ve gardiyanların her halinden belli oluyordu. Ama, nasıl gevşeme onların isteği ve iradesi ile olmadıysa, bunu, onları çok aşan iç ve dış koşullar yarattıysa, terör ortamını yeniden geri getirmek de salt onların özlem ve isteğine bağlı değildi. Bunun için “yukardan” onay ya da emir gelmesi gerekiyordu.

Sonunda da geldi bu onay.

Tutukluların cezaevinde sağladıkları nisbi serbestlik mahkemelere de bir ölçüde yansımıştı. Özellikle dış kamuoyunun ilgisi, ta Diyarbakır'a kadar gelip cezaevi hakkında bilgi alan, duruşmaları izleyen heyetlerin de etkisiyle, mahkemelerde estirilen terör de biraz yumuşamıştı. Duruşmalara çıkanlar zaman zaman söz alıp kendilerine yapılan işkenceleri dile getirdiler, dosyadaki ifadelerin işkence altında imzalatıldığını söylediler, ağır suçlamalara karşı savunma yapmaya çalıştılar.

Bütün bunlar ta tepedekilerin gözünden kaçmadı. Faşist generaller, "demokrasiye geçiş dedikse, bu kadar da değil!" diye homurdandılar. "Yoksa ipler elimizden kaçıyor mu?" diye endişelenmeye başladılar. "Biz yıllardır bunları sindirmeye, ezmeye, fizik ve moral olarak çökertmeye çalıştık, vardığımız sonuç bu mu?" diye düşünüp kahroldular. Özal hükümeti ise zaten, "yalnızca ekonomik işlerle görevli" ve Cunta'nın elinde bir kukladan başkası değildi. Faşist terör, asker kanadın işine yaradığı kadar, onların da işine geliyordu. "Zincirlerini koparmış asileri" tekrar zincire vurmak için yeşil ışık yakıldı.

Ayrıca tam da o dönemde, cezaevlerinde tutuklulara tek tip elbise giydirme uygulaması başlatılmıştı. Buna tepki gösterileceğini biliyorlardı. Bunun için de yeni bir baskı ve terör dalgasına ihtiyaçları vardı.

Bu nedenle tekrar üstümüze geldiler. İşkencecilerin eski koşulları geri getirme çabası tutukluların kararlı direncine çarpınca, bizimle onlar arasında kanlı bir boğuşma çıktı. Göreceli rahat ortam ancak üç ay devam edebilmişti.

1984 yılının ocak ayında, işkenceciler tezgahlarını yeniden kurup araçlarının başına geçtiler.

Buna karşılık tutuklular da var güçleriyle direnmeye karar verdiler.

Tutuklular yaklaşan tehlikeyi fark etmişlerdi. Onlar, yıllar süren işkenceden sonra yaratılan bu ortamı doyasya yaşamak istiyorlardı. Ama endişeli ve gerilim içindeydiler. Bu gerilim, onların işkencesiz geçen bu günlerde de havayı rahat solumasını önliyordu.

Beklenen saldırı nedeniyle tutuklular cephesinde de bir hazırlık vardı. Eskiye dönüşü önlemek için neler yapılıp yapılamayacağı üzerine kafa yoruluyor, düşünceler üretiliyordu. İnsan bedenlerinde açılan işkence yaralarının izleri henüz tazeydi. Çoğu insan işkencelerin şokundan henüz kurtulmamıştı bile; çoğu kez düşle gerçeği birbirine karıştırıyordu. Hala, geçmişin etkisinden

kurtulamayıp gardiyanlara gayri iradi bir şekilde "komutanım" diye seslenenler vardı.

2 Ocak günü bir grup insan mahkemeye gitmişti. Akşam dönüşte, onların o gün mahkemeye gidiş ve dönüşte dayak yediklerini öğrendik. Bu, gelen saldırının ilk işareti oldu.

3 Ocak'ta işkenceciler genel saldırıya geçtiler.

Onlar ne denli kudurgan idiyse, tutuklular da o denli dirençliydi.

Tutukluların önlerindeki seçenekler belliydi. Boyun eğişin onları nereye kadar götürebileceğini yıllardır deneyip görmüşlerdi. Hiç biri eski günlere dönmeyi istemiyordu. Onlar, eski işkence günlerine dönmektense, herşeye hazırdılar. Bunu da canlarını ortaya koyarak gösterdiler.

İşte bu durum Ocak'taki kavgayı kanlı bir boğuşmaya dönüştürdü. 5 Nolu cezaevi, Türkiye ve Kürdistan' da, belki şimdiye kadar hiç bir cezaevinin yaşamadığı biçimde çalkalandı, altüst oldu. Burada kopan kavganın sesleri çevre semtlere, kente uzandı, aştı...

Besbelli bu kavgada silahlar gülünç derecede eşitsizdi. Daha doğrusu bir taraf güçlü, gerçek silahlarla donanmıştı, manevra alanı genişti; öteki taraf ise demir kapılar ve duvarlar arkasına kilitliydi, çıplak bedeninden, inancından ve yüreğinden başka bir savunma aracına sahip değildi.

İdare saldırıya geçince, tutuklular koğuş kapılarını içerden kapattılar, ranzaları ve öteberiyi arkasına yığarak savunmaya geçtiler. Bu barikatların arkasında oturup beklemeye başladılar. Cezaevi komutanı Binbaşı, 4 Ocak günü hoparlörlerle tutuklulara şunları seslendi:

-Kolordu'dan tutukluların uyması gereken yeni bir talimat gelmiştir. Buna göre:

-Emir komuta gardiyanlara verilmiştir. Gardiyanlara "komutanım" denilecek, her dedikleri emir sayılacak.

-Havalandırma saatlerinde eğitim yapılacak, marşlar söylenecek.

-Görüşe ve mahkemeye nizami yürüyüş halinde gidilip gelinecektir.

-Geceleri nöbet tutulacak, gelen gardiyanlara teknil verilecektir.

-Sayım için gelen subay ve gardiyanlara "dikkat" çekilecek, teknil verilecektir.

-Tek tip elbiseyi herkes giyecektir.

-Yukarda belirtilen emirlere uymayanlara inzibati tedbirler uygulanacaktır.

Sözkonusu kurallar, her yönüyle işkenceli dönemin geri getirilmesinden başka birşey değildi. Bu talimat idarenin niyetini açıkça ortaya koymuştu.

Talimat tutukluları daha sıkı bir direnişe yöneltti. Bunun üzerine idare taktik değiştirdi. Askerlerin koğuşlara yönelik saldırısı durdu; buna karşın idare tüm koğuşlarla alış-verişi kesti. Koğuşlara yemek ve su verilmedi, hastalar revire ve duruşması olanlar mahkemeye götürülmedi. Sayım bile yapılmaz oldu.

İdarenin amacı tutukluları fizik ve moral olarak çökertmekti.

Açlık ve susuzluğun yanısıra, gerilimli bekleyişin tutuklular üzerinde yıkıcı bir etki yapacağını hesaplamışlardı.

Koğuşların kimisinde daha önce kantinden alınmış olan yiyecekler de birkaç gün içinde tükendi. Suyu akmayan koğuşlarda su kalmadı. Açlık ve susuzluk tutukluları bitap düşürmüştü. Üstelik bunun ne zamana kadar devam edeceği belirsizdi ve en kötü olanı da buydu. Böylesi bir bekleyiş içinde karamsarlık ve korku boy atıyor, insanlar kararsızlığa düşüyordu. Aylar ve yıllar boyu işkenceyle yaşamış olan insanlar üzerinde bu daha kötü etki yapıyordu. Bu bekleyişin ardından yine bitmez tükenmez işkencelerin geleceği korkusu insanların ruhunu karartıyordu. Bütün bunlar işkenceye karşı savunma güdüsünü uç noktaya çıkartıyordu.

Açlık, soğuk ve işkence bekleyişi tüm insanların yüzüne yansımış. Tenler morarmış, göz çukurları geriye kaymış. Birkaç gün önceki canlılık ve dinamizmin yerini bitkinlik ve endişeli bir

bekleyiş almış. İnsanlar içten içe derin bir hesaplaşmanın içinde. Bir yandan direniş bakımından koşulları, diğer yandan teslim olmanın getireceklerini, duygu ve inançlarını teraziye koyup tartıyorlar. Bu içindeki hesaplaşma dışarı vurulmuyor. Başkaları tarafından yadırganma duygusu, içindeki baskı ve korkuyu açığa vurmayı engelliyor. Öyle olunca da içtekiler onu içten içe daha çok kemiriyor.

Bu koşullar altındaki insanların manzarası bile korkunç ve umut kırıcı. Diğer yandan bunca iç ve dış baskılar altında insanlar omuz omuza vermiş direniyorlar. İçlerinde korku ve kararsızlıkla cebelleşirken, dışarıya bir şey yansıtmamaya ve direnişe en aktif biçimde katılmaya çabalyorlar. Tüm bu ağır koşullar ve çelişkiler içerisinde insanlar gözlerini geleceğe dikmiş, ileriye doğru yol alıyorlar.

Tam beş gün süreyle hiçbir koğuşa yiyecek ve su verilmedi. Direnişin daha ilk gününden itibaren cezaevi yönetimi bir kenara itildi. Kolordudan gelen albay ve yarbaylardan kurulu bir ekip tüm yetkileri ve ilişkileri elinde toplamıştı. Şimdiye dek uzaktan kumanda ettikleri işkenceye bizzat kendileri soyunmuştu. Bir katliamın mimarı olma onurunu kendileri taşımak istiyorlardı anlaşılan.

Bu ilk beş günlük hücredeki durumu H. şöyle anlatmıştı:

"3 Ocak'ta mahkememiz vardı. Gidiş yerinde toplanmıştık. Hemen orda bizi dövmeye başladılar. Karşı koyduk. Koğuşlardaki insanlar da sloganlar atarak bizi destekledi. Bu tepki üzerine tümümüzü hücrelere kapattılar. Değişik koğuşlardan insanlardık. Hücreler çıplaktı. Battaniye filan yoktu. Yanımızda fazladan giyebileceğimiz, üzerinde oturup yatabileceğimiz hiçbir şey yoktu. Kapılar kilitlendikten sonra kimse bize uğramaz oldu. Hücrede çit çıkmıyordu. Cezaevinin hiçbir yerinden tek ses gelmiyordu. Korkutucu bir sessizlik kaplamıştı ortalığı. İlk günkü açlık fazla etkilemedi. İkinci günde zorlanmaya başladık. Hücreler çok soğuktu. Çıplak

betonda yatamıyorduk. Hücrenin içinde volta atarak ısınmaya çalışıyorduk. İkinci günden sonra bizde volta atacak hal kalmamıştı. Bazen yorgunluktan betonda biraz uzanıyorduk; ama betonun keskin soğuğu dayanılmaz gibiydi; hemen tekrar kalkıyorduk. Açlık ve soğuk bizi bitkin düşürmüştü. Bir de uykusuzluk. Zaman zaman çökerek omuzlarımızı birbirimize dayıyor, ısınmaya ve dinlenmeye çalışıyorduk. Ama nafile. Gözlerimizi kapamamızla açmamız bir oluyordu. Tir tir titriyorduk. Sigaramız da yoktu.

Hücrelerle kıyaslanınca koğuşlar oldukça avantajlı sayılırdı. Ne var ki saldırının ilk hedefleri koğuşlardı. Bu nedenle koğuşlardaki psikolojik gerilim hücredekinden kat kat fazlaydı. Koğuşlarda kimse bir şeyle uğraşmıyor, uğraşma isteği duyuyordu. Ayrıca açlık ve susuzluktan kimseyi uyku tutmuyordu. Koğuşta bulunan soğanlar elma gibi yenmişti. Varolan bir miktar çay şekerinden iki kez şerbet yapıp içilmişti. Gerisi saldırıyı ve işkenceleri beklemekle geçecekti.

Bu arada işkenceciler saldırı için hazırlıklarını tamamlamışlardı.

Kolordudan gelen albay rütbesindeki subaylar koğuşların kapısına gelerek, tutukluların yeni cezaevi talimatına uymalarını söylüyor, aksi halde başlarına gelecekleri hatırlatarak tehdit ediyorlardı. 8 Ocak'ta fiili saldırıya geçildi. Önce koğuşların içlerine yönelik hoparlörlerden kulakları sağır eden bir gürültüyle marşlar başladı. Aynı anda cezaevinin çevresindeki kariyerler tam gazla çalıştırılıyor, bunların çıkardığı büyük gürültüye yüzlerce askerin söyledikleri marş sesleri ekleniyordu. Bundan amaç, saldırı ve işkence sırasında olup bitenlerin, yakın çevredeki semt halkı ve görüş amacıyla cezaevi önünde toplanmış tutuklu yakınları tarafından duyulmasını engellemektir. Koğuşumuz üstte olduğundan, cezaevi önüne toplanmış binlerce tutuklu ailesini görebiliyorduk. Bu gürültüler, aynı zamanda, koğuşlardan birine yapılan baskını diğerlerinin duymasını

önlemeyi amaçlıyordu. Ve herhalde, tutuklulara dehşet saçmak gibi bir amacı vardı.

Ne var ki kendi elleriyle yarattıkları bu dehşet verici gürültüyle, cezaevinde olağanüstü günler yaşandığını görüşe gelen insanlara ve tüm kent halkına kendilêri duyurmuş oldular. Dışardaki insanlar sonradan bunu; “bu sesleri duyunca içerde kötü şeyler olduğunu anladık ve size yapılanlar gözlerimizin önünde canlandı” diye anlatacaktı.

Kendimiz de bu marş ve araba seslerinden başka koğuşların basılmakta olduğunu, işkence çarkının çalıştığını anlıyorduk. Hasan Mutlucan'ın mide bulandırıcı bir tarzda söylediği “Tuna Nehri Akmam Diyor” ve “Ceddin Dede, Neslin Baba” adlı marşlar bizde işkenceyi çağrıştıran, ürküntü verici bir etki yaratıyordu.

Koğuşları sırayla basmaya başladılar. 40-50 kişilik bir koğuşa yapılan baskına yüzlerce gardiyan ve komando katılıyordu. Önce koğuşların camları kırılarak içeriye basınçlı su sıkılıyor, içeri suya batıyordu. Sonra kapıları zorlayıp içeri dalıyorlardı. İçeri girer girmez, ayaküstü, tutuklulara kurallara uyup uymayacaklarını soruyor, genellikle koğuşlardan olumsuz yanıt alındığı için de hemen o anda tek tek ellerini arkadan kelepçeliyor, tekme, tokat ve cop darbeleri altında sinema salonuna götürüyorlardı. Tutuklular orada, elleri kelepçeli olarak yere yatırılıyor ve çalınan düdükle birlikte yüzlerce gardiyan, komando ve subay işkencelere başlıyordu. İşkenceciler, elerindeki sopa ve coplarla onları saatlerce rasgele dövüyorlardı. Bu işkencelere, bir elinde enjektör, bir elinde cop ile cezaevi doktoru da katılıyordu. Her tutukluya düşen işkenceci sayısı üçü geçiyordu. Sopa, cop, tokat ve yumrukla vurmaktan yorulanlar tekme ile işi sürdürüyordu. Baygınlık geçirenleri doktor iğne yaparak ayılıyor, ayılır ayılmaz da işkence devam ediyordu. İşkence sesleri ve işkence görenlerin çığlık ve iniltileri, yüksek tavanlı sinema salonunda yankılanarak en uzaktaki koğuşlara kadar gidiyordu.

Yerde yatanlardan her biri dayaktan bitkin ve baygın düşünce ikinci bir düdük sesiyle dayak kesiliyor, yerde kanlar içinde serilmiş tutuklular ayağa kaldırılıyor ve kurallara uyup uymayacakları tekrar soruluyordu. Bu arada bazı insanlar, güçlerinin sonuna geldiklerine inanarak kafileden ayrılıyorlardı. Her ayrılan diğerinin morali üstünde olumsuz bir etkide bulunuyor, yeni ayrılmalara neden oluyordu. Çok keskin tavırlı ve sivri çıkışlar yapan insanların herkesten önce kurallara uyması birçok koğuştta görülen genel bir durumdu. Bu tür davranışlar birçok insanı hayal kırıklığına uğrattıyor, moral zayıflatıyor ve sonuç olarak kurallara uymayı kabul edenlerin sayısını yükseltiyordu.

Bu taramadan geriye kalan tutukluları ise yeni bir işkence aşaması bekliyordu.

Onları bu kez de hamama götürüyor, orada çok daha ağır bir işkence evresinden geçiriyorlardı. Buradaki işkenceleri çoğunlukla, E Blok subayı olan bir üsteğmen yönetiyordu. Ona, 1983 başlarına kadar cezaevinde iç emniyet amirliği yapmış olan üsteğmen Osman yardımcı oluyordu. Buradaki işkenceler de doktorların kontrolü altında yapıldı. Ölecek duruma gelenleri hastaneye sevk ediyor, diğerlerine işkence yapmaya devam ediyorlardı. Sonunda yaraları tedavi bile edilmeden, insanlar, çoğu baygın halde, gardiyanlar tarafından sürüklenerek hücrelere ya da koğuşlara bırakılıyordu. Eğer hala kurallara uymayı kabul etmeyenler varsa, bunlar ertesi gün tekrar alınıp işkenceye götürülüyordu.

Koğuşlar her gün sırayla bu işleminden geçirilip ayıklanıyordu.

Kulakları sağır eden dehşet verici "fon müziği"nin eşliğinde bir koğuşa saldırı başladığında, tutukluların yapabildikleri tek şey sloganlarla protesto etmektir. Bu sesler en yakındaki koğuşa ulaşıyor, oradan da yükselen slogan sesleri koğuştan koğuşa yankılanıp gidiyordu.

"Kahrolsun işkence!"

"İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!"

Bu sesler koğuştan koğuşa yayılarak en uzaktaki bloklara kadar ulaşıyor, cezaevinin tümünü içine alıyor, gür bir dalga halinde, zaman zaman dehşet müziğinin çemberini delerek cezaevinin çevresine, yakın semtlere ulaşıyordu.

O günlerde havalar koyu bir sisle kaplıydı. Öyle ki karşımızdaki koğuşlar bile görünmüyordu. Ulaşan yalnızca seslerdi. Sesleri kısılcıya kadar insanlar baskı ve işkenceleri protesto ediyor, sonra sesler yavaş yavaş hafifleyip kısılıyor, bir süre sonra ise duyulmaz oluyordu.

O karanlık günlerden bir gün...

Acaba hangi koğuş basılacak?

Hoparlörlerin gürültüsünden yirmi adım ötedeki bir koğuştan söylenenleri anlamak güç. Uzak bloklardan gelen sesler ise dipsiz bir kuyudan gelen iniltileri andırıyor. Yine de haber koğuştan koğuşa ulaşıyor, bize kadar geliyor ve o gün hangi koğuşun basıldığını anlıyoruz.

Bu iç karartıcı puslu havada, marş gürültüleri içinde, diyalog kopukluğu ve gerilimli bekleyiş ortamında, her gün, doğru yanlış, bir sürü acı haber ulaşıyordu bize. Gelen her haber işkencecilerin vahşetinin nereye vardığını, geleceğin nelere gebe olduğunu gösteriyor.

Bir gün, 39. Koğuş'un yandığı, birçok kişinin durumunun ağır olduğu haberi yayılıyordu. Ertesi gün, 35. Koğuş'ta birçok kişinin kendilerini yaktığı söyleniyordu. Başka birgün 12. Koğuş'ta üç kişinin yandığı duyuluyordu. İşkenceler sırasında hastaneye kaldırılan birçok kişinin öldüğü haberi geliyordu. Bütün bu hengame ve belirsizlik içinde insanlar işkence cendresine bir daha dönmek için dişlerini sıkıp direnmeye devam ediyorlardı.

Açlık bitkin düşürmüştü. İki-üç günde bir kapı aralığından verilen yemekler çok azdı ve açlığımızı daha da azdırmaktan başka işe yaramıyordu. Sabun kalmamıştı, çoğu gün sular akmıyordu. Kirden boğuluyorduk. Bitler yiyordu. Sigara yoktu.

Hastalara ilaçları verilmiyordu. Yakınlarımızla ve avukatla görüş tünden kalkmıştı. Kimse mahkemeye götürülmüyordu.

Bu koşullarda insanlar kimi konularda inanılmaz yaratıcılık gösteriyorlar. Bir keresinde, aramızda koca bir havalandırma bulunan karşı koğuştan sabun almayı becerdik. Yine, direnişin 25. gününde bize birkaç sigara ulaştırmayı başardılar. Yirmi günden beri sigaramız tükendiği için, bu birkaç sigara, her şeye rağmen koğuşta bir bayram havası yarattı. Onları sırayla tüttürdük.

Direnış uzadıkça uzuyordu.

Koğuşları bastıklarında, tutukluların direnmesini kırmak için, basınçlı suyla birlikte gaz bombası da kullanıyorlardı. Bu, kötü bir öksürüğe yol açıyordu. Sinema salonunda ve hamamda gün boyu yapılan işkencelerden sonra da pes etmeyenleri, direnmekte ısrar edenleri hücrelere koyuyorlardı. Böylece, hiç değilse koğuşları ayıklamış olmayı hesaplıyorlardı. Ne var ki işkence sırasında kurallara uyacaklarını söyleyenlerin çoğu koğuşa dönüşte yeniden direnişe geçiyordu. Öyle ki artık hücrelere veya koğuşlara götürmenin farkı kalmadı. Bunca işkenceye rağmen bir bütün halinde direnebilen koğuşları ise topluca yine koğuşa kapatıyorlardı.

Kurallara uymadığı halde, ötekilerin koğuşunda tutulan bir arkadaş, kaldığı koğuşun o dönemdeki ruh halini şöyle anlatmıştı:

"Getirilen yemek boğazımızdan aşağı inmiyordu. İştahımız tünden kesilmişti. Büyük bir sıkıntı içinde kıvranıyorduk. Koğuş gözetleme deliklerinden karşıdaki hücrelere bakıyor, orada insanlara yapılan işkenceleri gördükçe eziklik duyuyorduk. Hücredekilerle birlikte olmayı ne kadar çok istiyorduk"

Şu hikaye de Mahmut'a ait:

"6. Koğuş'taydık. Yemek üzerindeyken kapı mazgalı açıldı, bir komando yüzbaşı hazırlanmamızı istedi. Hemen kalkıp hazırlandık. İçeri girdiler, 'koğuştan çıkın!' dediler. Kol kola girerek kenetlendik, 'çıkıyoruz' deyip direndik. Saldırdılar, döverek

sinema salonuna götürdüler. Oraya kadar da birbirimizi bırakmadık. Ayrılmamızı istediler, yapmadık. Bunun üzerine düdük çalındı. Askerler saldırıya geçtiler. Ellerindeki sopalarla vurdu-
lar. Her birimiz bir tarafa savrulduk. Dövme işi yerde de devam etti. Doktor aramızdan dolaşarak iğne yapıp ayıltıyordu. Bitkindik. Sağ kalacağımıza inanmıyorduk. Bir ara düdük çalınca dayığı kestiler. 'Kurallara uyacaklar öne çıksın!' dediler. Bazıları bizden ayrıldı. Onlara yeni getirilen tek tip elbiseler verdiler. Onlar elbiseleri giydi. Bize ise zorla giydirdiler. İşkence sürüyordu. Birkaç arkadaşımızı hamama götürdüler. Bizi hücrelere kapattılar. Hamama götürülenleri de gardiyanlar getirip hücrenin kapısına bıraktılar. Baygındılar. Üstleri başları kan içindeydi. Pijama benzeri ince elbiselerle idik. Elbise ve ayakkabılarımız verilmedi bize. Ayaklarımız çıplaktı. Battaniye yoktu. Çıplak beton üzerindeydik."

Yiğitler Ölüyor Şimdi

Direnişin 15. gününde 10. Koğuş basıldı. Bunu diğerlerinde olduğu gibi, koğuşa su sıkma, sinema salonuna götürülüş vs. izliyor. Gün boyu işkence sonunda tutuklulara tek tip elbise giydirilip sıırıslıklaı tekrar koğuşa bırakılıyorlar. Yataklar, elbiseler, her şey suya batmış. Burada nasıl oturulacak, nerede yatılacak? Her şey bir süre sonra küflenecek, ortalığı ağır bir küf kokusu saracak.

Koğuştakiler kendi aralarında direnişin koşullarını, başarı şansını tartışıyorlar.

Direnişin başından beri, hatta o başlamadan sürekli kafa yorulan bir konudur bu. Saldırıya hangi araçlarla, hangi yöntemlerle karşı çıkılacak? Her şey ilk bakışta çok zor ve çözümsüz görünüyor. Tutukluların elinde inançlarından ve ezilmiş, dermansız bırakılmış bedenlerinden başka hiçbir şey yok. Dışarıda da

baskı ve destek yok denecek kadar az. Bütün bunlar 5. Nolu'daki insanların kafasını sürekli kurcalıyor. İnsanlar hep bir çözüm yolu arıyorlar.

18 Ocak akşamı da 10. Koğuştakiler, hep birlikte, böylesi bir arayış içindeler. Kimse açık, somut bir öneri yapamıyor. Somut öneri, o koğuşta bulunan genç yoldaşımız Yılmaz Demir'den geliyor. Yılmaz, bu saldırının durması ve işkencelerin önlenmesi için birkaç kişinin kendini feda etmesi gerektiğini söylüyor. Koşulların dayattığı bir hesaptır bu. Kimse bu öneriye ilişkin olarak görüş bildirmiyor. Bunun yolu yöntemi nedir, başarı şansı var mı, tartışılmıyor. Konu kapanıyor.

10. Koğuştakiler bu fikre fazla kafa yormazlar. Yılmaz ise bu konuda başkalarını ikna için ısrarcı değilse de kendisi ona yürekten inanmaktadır; düşündüğü gibi davranmak için içten içe bir hesaplaşma içindedir. O, kararını netleştirir ve eyleme dönüştürür.

19 Ocak günü diğer günler gibi puslu ve soğuk idi. Sabah erkenden marş sesleri protesto seslerine karışmıştı. Bu arada, karmakarışık biçimde koğuşlar arası haber trafiği kuruldu. 12. Koğuş'un basıldığı haberi geldi. Bunu 14. Koğuş'a yönelik saldırı haberi izledi. 14'e girilemediği söyleniyor. Bu dağdağ içinde uzak koğuşlardan bir ses iki bloku aşarak önce karşı koğuşa, oradan da bize ulaşıyor:

"10. Koğuş'ta Konya'lı Yılmaz Demir, bugün sabah yaşamına son vermiş"!

Haber beni derinden sarsıyor. Yoldaşım Yılmaz'ın acısı gelmiş bütün acıları geride bırakıyor.

Yılmaz, Kanlı Ocak'm ilk şehididir. İşkenceciler böylece ilk kurbanlarını aldılar.

19 Ocak sabahı gelen savcıya, koğuştaki arkadaşları, Yılmaz Demir'in eyleminin amacını açıklayan kendi el yazısıyla bıraktığı notu gösterirler. Notta şöyle deniyor:

"Cezaevindeki işkencelerin durdurulması ve insanca bir yaşam

ortamının sağlanması için kendimi feda ediyorum...

İdare, direnişi daha çabuk kırabilmek için, tutuklular içinde etkin, en dirençli ve öncü bir rol oynayanlar üzerinde özellikle duruyordu. Gardiyanlar böylelerini daha direniş öncesinde gözetlemiş, kara deftere yazmışlardı. Koğuş baskımlarında öncelikle onları bir tarafa ayırıyor ve işkence sırasında onlarla özel biçimde ilgileniyorlardı.

Bu direniş sırasında verilen şehitlerden Necmettin Büyükkaya 24. Koğuş'ta kalıyordu. Koğuşun basıldığı gün, sinema salonundaki işkencelerden sonra hamama götürülenler arasında o da vardır. Eski iç emniyet amiri üsteğmen Osman, daha koğuşa baskın sırasında, Necmettin'i öldüreceğine yemin ettiğini söyler. "Kel" lakabıyla bilinen bir üsteğmenle E Blok subayı Sarı Üsteğmen Necmettin'e yapılan işkenceyi bizzat yönetirler.

Akşam koğuşa dönenler içinde Necmettin yoktu. Ertesi gün, Necmettin'in ölüm haberi tüm koğuşlara yayıldı. Bu arada, yine 24. Koğuş'tan Remzi Aytürk kendini astı. Böylece işkenceciler, daha şimdiden üç can almış oldular.

Çok yakından, kulağımızın dibinden kıyamet koparcasına sesler yükseliyor, haykırımlar duyuluyor. Gürültü öyle aniden patlıyor ki kendi koğuşumuzun baskına uğramış olmasından daha çok etkileniyoruz. İşkencecilere karşı yapılan protesto sesleri, sloganlar bize ulaşıyor. Arkadaşlar hemen pencerelere tırmanıyorlar. Pencereler iki insan boyundan daha yüksek olduğu için oraya birinin omzuna çıkılarak ulaşılabilir ancak. Pencereye yetişenler "27, 27!" diye haykırıyorlar. 27. Koğuş tam karşımızda. Pencereye ulaşanlar orada ne olup bittiğini rahatlıkla görüyorlar ve yapılan karşısında çaresiz bir çırpınıs içine giriyorlar. Onların bu durumu bizi de olayın içine çekiyor. Hep bir ağızdan haykırıyoruz:

"Kahrolsun faşizm! İşkenceye hayır!"

27. Koğuş cezaevinin en büyük koğuşlarından biri. Orada 100'ün üzerinde tutuklu kalıyor. Her biri karşı uçta iki kapısı var.

Saldırganlar önce kapının birine yüklenmişler, tutuklular orda yoğunlaşınca bu kez öteki kapıdan koğuşa girilmiş. Ellerindeki kalaslarla önlerine gelene vuruyorlar. Tutuklular direniyor, karşı koyuyorlar. Olay tam bir meydan kavgasına dönüşüyor.

Penceredekiler bir anda "27 yanıyor!" diye haykırıyor ve elleriyle demir parmaklıkları dövmeye başlıyorlar. Dayanamayıp, arkadaşların omzuna çıkarak ben de pencereye tırmanıyorum. Bir de ne göreyim! 27'nin pencerelerinden oluk oluk alevler fişkırıyor. Duman gökyüzüne yükseliyor. 100'den fazla tutuklunun bulunduğu koğuş cayır cayır yanıyor. Hem böylesine korkunç bir manzarayı seyretmek, hem de eli kolu bağlı kalmak insanı kahrediyor. Hırsımızdan demir parmaklıkları, duvarları pençeleyip tırmanıyoruz. Böyle durumlarda insan, pencerelerden kendini aşağıya atacak insanlar bekler; ama demir parmaklıklar buna engel...

Yangın söndürme ekibi az sonra alevleri kontrol altına alıyor; yangın söndürülüyor. Koğuştakileri döverek karga tulumba götürüyorlar. Tutukluların gösterdikleri tepki işkencecileri kudurtuyor; sinema salonundaki ve hamamdaki işkenceler daha da vahşi bir boyuta ulaşıyor.

Tutukluların bir bölümü akşam koğuşa geri getirildi. Ötekilerin ne olduğunu sorduğumuzda, ağır işkencelerden dolayı çoğunun hastaneye kaldırıldığını söylediler. Gerçekten de yangında ağır yaralanan veya azgınca işkencelerden geçirilen bu insanlar, ancak aylar sonra hastaneden dönebildiler.

Koğuş baskınları ve işkenceler devam ediyordu. Koğuşların tümü bu çarkın içinden öğütülerek geçiriliyordu.

Bu dönemde, bazen tam gece yarısında, biraz uykuya dalmaya çalışırken iç parçalayıcı çığlıklarla yerimizden fırlıyorduk. Mevsim kıştı; hava ya yağmurlu, ya da her yer sisle kaplı! Pencerelere tırmanır, hangi koğuşun basıldığını öğrenmeye çalışırdık. Eğer koğuş bizden görünüyorsa, yataklarından fırlayıp sağa sola koşuşan insanların trajik durumunu seyrederdik.

Sanki bir Roma filminde, efendilerin kılıç ve mızrak darbelerinden kurtulmak için koşuşup çırpınan çaresiz köleleri seyrediyorduk. Cezaevinde çığlıklar duyulduğu sürece kimseyi uyku tutmazdı. Ortalığı sessizlik kapladığında ise bir canavarın pençesinden, geçici de olsa kurtulmanın rahatlığını duyar, ama onun peşimizde olduğunu bilmenin endişesiyle uyumaya çalışırdık. 20. Koğuş basıldı. 21 basıldı. 24, 25, 27, 28, 29... Hepsinin de pencereleri karşımızda idi. Onlara yapılanları görüp yaşadık.

22 Ocak. Karşımızda ve yanımızda el değmemiş koğuş kalmıyor.

Şimdi sıra bizde. Baskın gören 30'a yakın koğuş, katledilen üç insan, hastaneyi tıka basa dolduran yüzlerce yaralı ve sakat...

Bütün bunlardan sonra sıra bize geldiğinde işkenceciler, ilk hızlarını bir hayli yitirmiş, enerjilerinin sona kalan kısmını bize ayırmak zorunda kalmışlardı.

Pencerelerden, koğuşa yönelmiş su hortumlarıyla bekleyen aracı heyecanla izliyoruz. Arabanın koğuşa yönelik en küçük bir hareketi, ya da hortumları tutanların durumundaki en hafif kıpırdanma dikkatle izleniyor. İşkencecilerin soluklarını artık ensemizde duyuyoruz. Hortumların koğuşa yönelik duruş açılarındaki ufak bir değişme koğuştaki dalgalanmalara yol açıyor. Kısacık aralar uzuyor, zaman geçmek bilmiyor adeta. Heyecanın, tedirginliğin, korkunun, endişenin ve işkencelere karşı beslenen nefretin harman olup içiçe geçtiği gergin bir bekleyiş dönemi...

Haber geliyor, "hortumlar toplandı", bu bir ferahlamaya yol açıyor. Tam bir gevşemeye geçildiği sırada, su hortumları tekrar çıkartılıp koğuşa doğru uzatılıyor. İşkenceciler, yalnızca tutukluları alaya aldıkları, ya da bu işten hoşlandıkları için değil, aynı zamanda tutukluları psikolojik olarak çökertmek için bu tür oyunlara başvuruyorlar. İşkence bekleyişinin doruğa çıktığı böyle anlarda, tedirginlik ve korku kimi insanlarda yılgınlığa

dönüşüyor. Bu bekleyiş başlı başına bir işkence.

İki gün böyle geçti. Sonunda basınçlı su sıkılmaya başlandı. Suyun sıkılmasıyla birlikte dikkatler kapıya çevriliyor, koğuş ha basıldı, ha basılacak... Ne var ki kapıda hiçbir hareket yok. Suyun sıkılması bu şekilde saatlerce devam ediyor. Basınçlı su pencere camlarını parçalayıp koğuşa saçıyor, içeri su doluyor. İnsanlar, yataklar, tüm eşyalar sıırıslam oluyor.

Yalnızca bir köşeye topladığımız ve önüne siper olduğumuz bir yatak ve elbiseler kurtuluyor. O gün koğuş basılmıyor.

Koğuşa 25 Ocak'ta girdiler. Ancak hiç kimseye dokunmadılar. Eşyalarımızı toplamamızı istediler ve bizi sinema salonuna götürdüler. Sıkı bir aramadan sonra tek tek sorgudan geçirilerek kurallara uymamız istendi. Birkaç kişinin dışında, 100'e yakın insan, sürekli işkence anlamına gelen bu kurallara uymayacaklarını söylediler. Bunun üzerine direnen bu insanları getirip cezaevinin alt ana koridorunda köktürdüler.

Orada işkence bekleyişi başladı. Hiç kimse işkencesiz kurtulacağımıza ihtimal vermiyordu. Daha sonra nereye götürüleceğimiz ise ayrı bir merak konusuydu.

Saatler süren bir bekleyişten sonra beşer beşer alıp götürmeye başladılar. Herkes, ayrılanların işkenceye götürüldüğüne inanarak kendi sırasını bekliyor, kulaklarını dört açarak gelecek işkence seslerini duymaya çalışıyor. Ama bir türlü böyle bir ses gelmiyor. Benim de içinde bulunduğum grubu aldıklarında artık kendimi işkencenin içinde bulmaya hazırlamıştım. Ama doğruca koğuş kapısına getirildik. Bu kez, koğuşu bir işkencehaneye çevirmişler diye düşündüm. Ancak içerde bizi güler yüzle karşılayan arkadaşlar hiç de işkence görmüşe benzemiyorlardı. Evet, o gün işkence görmedik.

Ama tüm ranzalar sökülüp götürülmüş, koğuş bir spor salonuna dönüşmüştü.

Bizi böyle rahat bırakacaklarını sanmıyor, bize de sıra nasıl olsa gelir diye düşünüyorduk. Yere yataklarımızı serdik ve bu

duygularla iki-üç gün geçirdik. Koğuş geniş, upuzun bir köy odasını andırıyordu.

Beklediğimiz an gelip dayandı. 28 Ocak'ta tüm eşyalarımızı alıp koğuşu boşaltmamız istendi. Yüzlerce gardiyan ve komandonun arasında koğuştan çıktık. Bir meydan savaşında aldığı esirlerle böbürlenен general edasıyla bir yüzbaşı, koğuşu boşattığımız sırada resimlerimizi çekerek bu galibiyeti belgeliyordu.

Askerlerin oluşturduğu bir koridordan geçerek sinema salonuna geldik. Orada yere çökmemizi istediler. Bir hayli zaman geçti.

Derken çevremizdeki askerler içimizden birkaç kişiyi rasgele çekip, sürükleyerek götürmeye başladılar. Bizden ayırır ayırmaz da götördüklerini dövüyorlardı. Salondan çıkıp merdivenlere varıldığında tutukluların feryatları yükseliyordu. Götürülenlerin sayısı arttıkça işkence alanından gelen sesler çoğalıyordu. Anlaşılan, işkenceler bu kez sinema salonunun çıkış yerinde, ana koridorun ortasında yapıyordu. Arkadaşlarımızın dövülmesine tepki gösterdiğimiz için bulunduğumuz yerde bize de vurmaya başladılar.

Sinema salonunun hemen gerisinde kadınlar koğuşu var.

Onlar bu salonda yapılan tüm işkencelerin tanığıydı. Her gün birkaç koğuş basılıp insanların sinema salonunda işkenceye yatırıldığı düşünülürse, tutuklu kadınların yirmi dört saati işkence inilti ve feryatlarını duymakla geçiyor ve aynı işkenceleri onlar da yaşamış oluyor. O gün de bizim sesimiz duyulur duyulmaz, kadınlar koğuşundan bizi destekleyen tiz ve derin protesto sesleri gelmeye başladı. Duvarların gerisinde yükselen sesler yankılanarak bütünleşti.

Dövülerek sinema salonundan çıkarılan tutuklulara, ana koridorda, dört-beş asker tarafından dayakla tek tip elbiseler giydiriliyordu. Çıkarılan elbiseler ise rasgele bir tarafa atılıyor, çoğu zaman tutukluların ayakkabılarını giymelerine fırsat verilmiyor. Elleri arkadan kelepçelenen tutuklular biraz ötedeki eski kantinin (yeni

idarenin) önünde yüzüstü yere yatırılıyorlar. Burada hazır bekleyen gardiyan ve komandolar cop, kalas ve tekmelerle onlara giriyor, potinleriyle üstlerine çıkıp zıplıyorlar.

Az ilerde ise yüze yakın insan, eli arkada bağlı, yüzüstü yatırılmış, yan yana dizilmiş cenazeyi andırıyor. Hepsinin üstünde tek tip mavi elbiseler var.

Beni de aynı işlemden geçirip onların yanına götürdüler. Yerde yatan insanları daha yakından görünce daha çok irkildim. Çoğunun ağzından burnundan kanlar akmış, kanlar yerleri boyamış. Gözleri kapalı, ölümler gibi sessizce duruyorlar. Gördüğüm manzara beni daha da kötü etkiliyor.

Beni de yüzüstü yatırdılar ve ötekilere yapılanları bana da yaptılar. Kıpırdayacak hal kalmayınca dayağa son verip gittiler.

Koğuşun tümünü yaklaşık bir saat süreyle öylece bıraktılar. Bu arada hastaneye kaldırılanlar olmuş. Baygın arkadaşlar kendilerine gelince hepimizin kollarından tutup kaldırdılar. Önce nereye götürülmemiz gerektiğini biraz tartıştılar, sonra koğuşu olduğu gibi hücrelere koymaya karar verdiler.

Hücrelere götürülürken de hep dövüldük. Yol boyu yan yana dizilmiş gardiyan ve subaylardan her biri tekme ve coplarla saldırıyor, küfürler yağıdırıyor. Sonunda bizi zaten tıklım tıklım olan hücrelere zorla tıktırdılar.

Bütün bunlara rağmen, bize yapılanlar diğer koğuşlara yapılanların yanında hafif kaldı. Bizden sonra geriye kalan son koğuş işkenceye alınıyor, böylece tüm cezaevi elden geçirilmiş oluyor.

Biz hücreye konduktan bir süre sonra, çoğunluğu yaşlılar ve hastalardan oluşan koğuştaki tutuklulara da bize yapılanların aynısı ana koridorda yapıldı. Ardından onları da getirip bulunduğumuz hücreye (buraya 36. Koğuş deniliyor) sokmak istiyorlar. Hücrede zaten ayakta yer kalmadığı için buna tepki olarak bütün hücre kilitlerini tıkadık. Bunun üzerine işkenceciler yeni bir operasyon başlatıyor.

Bir ara kesilen hoparlörler sonuna kadar açılarak marş çalınmaya başlandı. Kapalı spor salonunu andıran hücre alanına açılan hoparlörlerden çıkan ses insanı çıldırtacak dozajda. İki kulağımızdan demir şişler sokulmuşçasına beynimiz zonkluyor. Aynı anda hücre avlusundaki yaşlı hastaları gözlerimiz önünde dövmeye başlıyorlar. Üzerimize kilitlenen hücrelerin demir parmaklıkları arkasında çırpınarak işkencecileri lanetliyoruz.

Dayak devam ederken yangında kullanılan su hortumlarını üzerimize çeviriyorlar. Hem bize hem de hücre dışındakilere iki saate yakın su sıkıyor, sonra çekip gidiyorlar.

Biz içerde, son getirilenler dışarıda üstümüzdekileri çıkarıp sıkmaya başlıyoruz. Yerlerde su birikmiş, her taraf ıslak. Hücrede battaniye falan yok, olsa da zaten bu durumda bir işe yaramaz. Kendi halimizden çok hücre avlusundaki yaşlı ve hastaları düşünüyoruz.

Gece bastırıyor. Herkes soğuktan tir tir titriyor. Yerimizde zıplayarak ısınmaya çalışıyoruz. Hücre kapıları kilitli olduklarından avludakiler tuvalet ihtiyaçlarını giderecek yer bulamıyor, ister istemez avlunun bir köşesini bu iş için kullanıyorlar. Bu köşe bulunduğumuz hücrenin hemen karşısında.

Gece boyunca ayakta durmak zorunda kaldık. Zaman zaman dışarıdakilerle sohbet ettik, onların avluda volta atışlarını seyrettik.

Üstümüzdeki elbiselerin kuruması birkaç gün aldı. Bu nedenle yatmak mümkün değildi. Bazen takatsizlikten beton üzerine uzanırdık. Ancak betona gelen tarafımız birkaç dakikada buz kesilirdi. O zaman diğer tarafımıza dönerdik. O tarafa da aynı şey olurdu. Uyku yoktu.

Avludakilerin de durumu farklı değildi. Üstelik onlar fiziki olarak daha da zayıf ve dayanaksızdılar. İlaçları verilmiyordu kendilerine. Sonunda onları da 35. Koğuş denen hücrelere kapattılar.

Bu dönemde de gardiyanlar olmadık hakaretler savuruyor,

istediklerini hücreden çıkartıp dövüyorlardı. 15-20 kişiye ortalama günde ancak bir kepçe yemek verilirdi. Kimi gün ise hiç verilmezdi. Birinci katın dışındaki hücrelerde su akmadığı için, onların su ihtiyacı gardiyanların keyfine kalmıştı. Sıkışıklıktan kimi hücrelerde oturacak yer bile yoktu. Sigaramız yoktu. Sonuna kadar açılan hoparlör sesi çıldırtacak gibiydi. Her gün birkaç arkadaş hasta düşüyor ya da kanama ve kriz geçiriyordu. Kir ve bitlerden boğuluyorduk. Her gün, daha önce elden geçirilmiş koğuşlardan hücrelere yenileri getiriliyordu. Her yeni getirilene işkence yapılıyordu.

Avukatlarla görüş yasaktı. Mahkemelere ara verilmişti. Tek tük mahkemeye götürülenler için ise gidiş geliş ayrı bir işkenceye dönüşmüştü. Mahkemeye götürdüklerini daha hücre çıkışında dövmeye başlıyor, kimi zaman bununla yetinmeyip tutukluları sinema salonunda falakaya yatırıyorlardı. Dayak yol boyunca arabada da devam ediyordu. Bu pervasızlık öyle bir noktaya ulaşmıştı ki tutukluları kan revan içinde mahkemeye çıkartmakta bir sakınca görmüyorlardı. Mahkeme heyetleri bu tür durumlara alışık, olan biteni biliyor, herhangi bir tepki göstermiyorlardı. Çünkü bu sindirme mekanizması onların bilgisi ve onayı olmadan işleyemezdi.

Yargıçlar cezaevindeki gelişmelere paralel olarak daha da sertleşmişlerdi. Kimseye cezaevindeki koşullar ve işkence ile ilgili olarak söz hakkı tanımıyorlar, konuşmakta ısrar edenleri salondan çıkartıyorlardı. Bazen de işkencecilerin ağzıyla konuşuyor, "siz hala uslanmadınız mı?" diyor, cezaevinde yapılanları savunuyorlardı.

Bu dönemde tutuklulara maddi olarak da büyük zararlar verildi. Pek çok kişinin saati, ayakkabısı, elbiseleri kayboldu, paraları çalındı. Tutukluların pek çok eşyası yırtıldı, ezildi, ıslatılarak küflendirildi. Gardiyanlar işe yarar şeyleri resmen yağma ettiler.

Tutukluların ayakkabılarıyla dolaşan çok gardiyan gördük.

Bazen tutuklulardan birinin, gardiyanın asker elbisesi altında yakası görünen boğazlı kazağı göstererek, “işte benim kazağım!” dediğini sıkça duyardık.

İnsanlık Onuru Adına

KoşuŖlarda olduğu gibi hücrelerde de tek haber kaynağı hastaneden geri getirilen tutuklulardı. Baskın ve işkenceler sırasında yanmış veya yaralanmışlardı. Hastaneler, bu türden yüzlerce insanla dolduğu için, elden geldiğince onları başlarından savıyorlardı. Bir kısmı da ölüm orucuna girip belli bir aşamadan sonra orucu bırakanlardı.

Hastaneden dönenlere en başta sorulan, ölüm orucundaki insanların durumuydu. Gazete haberlerinden, fısıltı gazetesinden, ailelerin girişimlerinden, kamuoyundaki tepkilere ilişkin haberler geliyordu.

Oruçla gelen ölüm zor bir ölümdü. Her gün, her saat kişiyi ölüme biraz daha yaklaştırır. Yaşanan her an ölümün hesabına yazılır.

Oruçlular, tüm cezaevi, onların yakınları, dışarıdaki duyarlı

insanlar hesap yapıyor: "Bugün ölüm orucunun 30. günü. Bugün 36. gün. Ölüm orucu 41. gününde... 50. güne girdiler!"

Şubat ayının son günleri. Ölüm orucundakiler ölümün eşliğinde. Önce fiziksel işleyiş yavaşlıyor. Duyu organları fonksiyonlarını yitiriyor. Göz kararıyor. Işıklar sönüyor. Kuruyan hayat kaynakları, çırpınan son canlılık belirtileri...

İnsanlık onuru adına Orhan Keskin ölüyor. Cemal Arat ölüyor. Kanlı Ocak 1 Mart'ta bitiyor...

Yıllarca süren baskı, işkence ve zulmün, yıllarca süren planlı bir soykırımın son büyük atağı oluyor Kanlı Ocak. 3 Ocak'ta başlayıp 1 Mart'ta biten toplam 58 gün süren bu kanlı terör dalgası, 5 Nolu'daki toplu katliamda bir dönüm noktası oluyor.

Hasat: Binlerce yaralı, yüzlerce sakat, hasta; beş can; yanmış, talan edilmiş koğuşlar...

5 Nolu, "1 Mart öncesi" ve "sonrası" olmak üzere ikiye ayrılmalı. 1 Mart'ta, 5 Nolu'nun tarihinde bir sayfa -tümünden olmasa bile- kapanır, yeni bir sayfa açılır.

Bugün bir bütün olarak 5 Nolu, kendi destanını yazacak Homeros'ları bekliyor...

Ölüm orucu ve eylem bittiği halde hücreler dağıtılmadı. Sağda solda kalan bir kısım eşyalarımız verildi. Yemek bir miktar artırıldı. Kaba işkenceye ara verildi. Marş ve yürüyüşten -sözde- vazgeçildi. Sigara serbest bırakıldı.

Hücrede yer darlığı, kir, hastalıklar olduğu gibi sürüyordu. Geceleri hastaların çığlıklarıyla uyanıyorduk. Kimse tedavi için revire ya da hastaneye götürülüyordu. Gündüzleri, hücreler bölümünde yüzlerce insanın içtiği sigara dumanından nefes almak güçleşiyordu. Mahkemeye çıkanlar savunmalarını yazamıyor, görüş süresi çok kısa tutuluyordu.

21 Mart'ta hücredekilerin bir kısmı koğuşlara dağıtıldı. 25 kişilik koğuşlara 60 kişi kondu. Böylece koğuşların da hücreden pek farkı kalmamıştı. Koğuşlarda adım atmak güçleşmişti. Ancak yanüstü yatarak herkese yatma yeri sağlanabiliyordu.

Havasızlıktan bunalıyorduk.

Koğuşa gelir gelmez, bir kez daha havalandırmada yürüyüş yapmamız ve marş söylememiz istendi. Bunu reddedince havalandırma yasağı kondu.

Böylece yeni biçimde bir işkence dönemi başlamıştı. İnsanlar koğuşların pis havasında istiflenmişti. Gazete, televizyon yine yasaktı. Yemek son derece azdı. Açlık alabildiğince sürüyordu. Hastalıklar ilerliyor, insanlar bunalıyordu. Bir banyo dönüşünde, tedavi edilmeyen bir arkadaşımızı kendini asmış bulduk.

Havalandırmaya çıkabilmek için çabalarımız sürüyordu.

İdareyse her keresinde yürüyüş ve marşı karşımıza çıkardı. Son derece zor ve sıkıcı bir dönem yaşadık. Ağustos ayı sonuna kadar, beş buçuk aylık süre havalandırmaya çıkarılmadık. Ama direniş öncesi iki aylık dönem ile direniş ve hücre dönemi de eklenince toplam süre 10 aya ulaşıyordu.

Ağustos ayının son günlerinde havalandırmaya çıkarıldık ve böylece bu engeli de aştık.

1984 Ağustos'undan Sonra

1984 Ağustos başından itibaren, düzenli olmasa da tüm koğuşlar havalandırmaya çıkarılmaya başlandı. Bu arada çok kalabalık olan koğuşlardan bir kısım tutuklular başka koğuşlara aktarılarak sıkışıklık hafifletildi. Yemek bir ölçüde artırıldı. Yine son derece sistemsiz ve gardiyanların keyfine bağlı kalsa da, koğuşlara gazete verildi. Eskiden varolan ama el konmuş, tutuklulara ait televizyonlar koğuşlara dağıtıldı.

Ama cezaevinde hiçbir zaman gerçek anlamda asgari insani koşullar yaratılmadı. Bundan böyle de kaba dayanın yanı sıra, birçok baskı ve sindirme yöntemine sistemli olarak başvuruldu. Tutuklular tek birgün dahi yarına kaygısız bakamadılar. İdare tutuklularla ilişkilerinde sürekli bir gerilim politikası uyguladı. Okumaya ve diğer ciddi uğraşlara kendilerini vermesinler diye suni sorunlar yaratıldı ve bunlar tutukluların gündeminde tutuldu.

Eski işkenceli günlerin geri gelebileceği duygusu, tutukluların başında "Demoklesin Kılıcı" gibi sallandırıldı. Ama diğer yandan, başta tutuklu aileleri olmak üzere, kamuoyunu yanıltmak için olmadık yollara başvuruldu, tutukluların "içerdeki mutlu yaşamına" ilişkin senaryolar düzênlendi.

İdarenin her tutumunda eski dönemden kalma izler görülüyordu. Normalde koğuşların her keresinde kırk dakika olmak üzere günde iki kez havalandırmaya çıkarılması gerekiyordu. Oysa bu bilinçli olarak aksatılıyor, mahkeme, görüş günleri, personel yetersizliği gibi sudan gerekçelerle bazen haftalar boyu havalandırmaya çıkarılmadığımız oluyordu. Tatil günleri ve bayramlarda havalandırma otomatikman kalkardı. Daha önceki dönemde, cezaevi mevcudu iki kat daha fazla iken, tutuklulara işkence etmek için onları 6-8 saat havalandırmaya çıkarmak için zaman ve personel bulabilen idarenin, şimdi ileri sürdüğü gerekçeler tümüyle gerçek dışı ve bahaneydi. O zaman mahkemeler de daha yoğunlu. Gerçek şu ki idare için havalandırmanın hiçbir çekiciliği kalmamıştı.

Görüş esnasında Kürtçe konuşmak yasaktı. Buna uymayanları görüş kabininden zorla çıkartarak türlü hakaretlerde bulunurlardı. Birçok görüşçü, Türkçe bilmediği için, bu nedenle tek kelime konuşmadan görüş yerini terk etmek zorunda kalırdı. Tutuklu için de zor bir durumdu bu.

Aramalar yine onur kırıcı biçimde yapılıyor, bu yüzden idareyle tutuklular sık sık, boğaz boğaza geliyorlardı. Haftada bir kez tutukluların havalandırmaya çıkarıldığı saate, 10-15 gardiyan sözde arama için koğuşa girerdi. O zor koşullarda nice çabalarla yıkanıp temizlenmiş yatakların üzerine ayakkabılarıyla çıkar, onları altüst ederlerdi. Bütün elbise ve eşyalar karıştırılır, dağıtılırdı. Yabancı dil öğrenmek ve benzeri çalışmalar için kullanılan kağıt ve defterler toplanıp götürülür ya da yırtılırdı. Birçok eşya ezilir, tahrip edilirdi. Değerli eşyalar çok kez çalınırdı. (Bir arama sırasında, arkadaşlardan birinin koğuşta

unuttuğu saat kayboldu. İlk söylendiğinde kimsenin saati görmediği ileri sürüldü. Bunun üzerine idareye haber verdik ve bu işin peşini bırakmayacağımızı söyledik. Bir süre sonra gardiyanlar saati getirip geri verdiler.) Arkadaşların elışı, resim ve benzer çalışmalarını tahrip ediyorlardı. Bu konuyu idareye defalarca götürdüğümüz halde, bir türlü önü alınmadı.

Günlük gazeteler ya bir gün gecikmeyle gelir, ya da hiç gelmezdi. Başta Cumhuriyet olmak üzere, birçok gazete, içerdikleri haberlere göre alınmazdı. Dışarıda serbestçe alınıp satılan dergilerin hiçbiri getirilmezdi. Roman ve diğer yayınlar için sonsuz derecede uzun bir yasak yayımlar listesi oluşturulmuştu. En sıradan, kendi halinde hikaye ve romanlar bile bu yasak listesine takılırdı. Ama çoğu kez, o listede yazılı olup olmadığına bakmadan gönderilen yayını geri çevirir, daha doğrusu depoya atarlardı. Tutukluların çalışmak istedikleri okul ders kitapları bile bu yasak barajına takılıp kalırdı.

Havalandırmaya aynı anda çıkan farklı koğuştan insanların bir-biriyle konuşmaları, hatta bakışmaları yasaktı. Bu yüzden insanlar sürekli gerilimli anlar yaşarlardı. Görüşe veya mahkemeye giderken yan yana düşen veya karşılaşan ayrı koğuşlardan insanların birbirleriyle konuşmasına hatta selamlaşmasına izin verilmezdi. Buna uymayanlara hakaret edilir, hatta dayak atılırdı. Tutukluları birbirinden tecrit etme politikası sistemli biçimde uygulanıyordu.

İdareye verilen dilekçelerin çoğu işleme konmuyor, yanıtsız bırakılıyordu. En basit işlemlere bile son derece ilgisiz kalınıyordu.

Yerel mahkemeye, ya da Yargıtay gönderilen dilekçeler çoğunlukla yerine ulaşamazdı. İdare bu tür dilekçeleri kendi ölçülerine göre değerlendirir, göndermeye uygun olup olmadığına kendisi karar verirdi. Birçok dilekçeye “içinde suç unsuru var” deyip el konuyor, böylece tutuklunun yargılanma sürecine keyfi müdahaleler yapılıyordu.

Banyo, aldatmacanın dışında bir şey değildi. Bazen iki koğuştaki birlikte banyoya götürüyor ve bu esnada, ayrı koğuştan insanların birbirleriyle konuşmasına izin verilmezdi. Örneğin sıcak su çoğu zaman ya hiç akmaz, ya da gelir gelmez kesilirdi. Böylece tutuklular köpükleriyle kalır, soğuktan hastalanırdı.

Yemek eskisine göre miktar olarak biraz artmıştı, ama nitelik olarak bir değişiklik yoktu. Yemekler kalitesiz ve besin değeri düşüktü. Midelerin doldurulması esas alınıyordu. Yılın 12 ayı boyunca yalnızca iki-üç çeşit yemek çıkardı. Ve her yemek, koca bir mevsim süresince her gün verilirdi. Dışardan yemek getirmeye, yakınlarımızın gönderdiği yemeklere izin verilmediği gibi, kantine de istenilen türde yiyecek getirilmezdi. Ayrıca görüşçülerin yatırdıkları paraya sınır konarak bu konudaki olanaklar da kısıtlanmıştı.

Cezaevinde sağlık ve tedavi sorunu aynen devam ediyordu.

Son dönemde, mahkumiyet süresi bitip çıkanlar ve diğer tahliye olanlarla cezaevi mevcudu azalmış, 1500'e kadar inmişti. Bunca insana bir doktor bakıyordu. Onun görevi ise hastaları tedavi etmek değil, idarenin bir kısım sorunlarının çözümüne yardımcı olmak, işleri kitabına uydurmaktı. Revire giden hastaların çoğu, doktor tarafından, "durumunuz ciddi ve ağır değil" gerekçesiyle geri çevriliyordu. Ancak ölmek üzere olan doktora çıkarılırdı. Böyleleri için ise doktorun yaptığı, ya onları hastaneye sevk etmek ya da doğrudan öbür dünyaya göndermekti. Hastaneye sevk kararı verilen kimi hastaların ise buna rağmen aylarca koğuşlarda bekletildiği oluyordu. Bulunduğum koğuştaki doktorun sevk kararına rağmen 6 ay bekletilen bir hasta vardı.

Cezaevindeki diş doktorunun yaptığı ise yalnızca diş çekmekten ibaretti. Diş dolgusu, tedavisi, yapımı tümüyle ona yabancı işlerdi. Yaşanan onca işkenceler ve kötü koşullar insanların dişlerinin durumunda da somut olarak yansiyordu. 25 yaşındaki genç insanların ağzında, çürümüş, çekilmiş dişlerin yarattığı kovuklar doğal bir manzara idi.

İlaçların hastaların kendisinde, koğuşlarda bulundurulması yasaktı. Bunlar, sözde sıhhiyeci bir gardiyan tarafında dağıtılıyordu ve zamanında hastaya ulaşip ulaşmaması çoğu zaman onun keyfine kalmış bir işti. Örneğin günde üç kez gözüne ilaç damlatılması gereken bir hastaya, gardiyan yalnızca bir kez ilacı veriyor, hasta gözüne ilacı damlattıktan sonra şişeyi alır geri gidiyordu.

30-40 kişilik koğuşların yalnızca bir göz tuvaleti ve bir tek lavabosu vardı. Tıraş olma, bulaşık ve çamaşır yıkama tümüyle bu daracık koğuşlarda yapılırdı. Koğuşlar havasızdı.

Çay büyük naylon bidonlarda veriliyordu. Onu plastik bardaklarda içiyorduk.

Eylül-Ekim aylarında daha havalar sıcakken kaloriferler yakılıp söndürülüyor, bu ani ısı değişiklikleri birçok insanın hastalanmasına yol açıyordu. Kışın buz gibi soğukunda ise kaloriferler yanmıyordu.

İdare tutukluları itirafa zorlamak için birçok yola başvuruyordu. Her gün, değişik makamlardan, itiraflarla ilgili özendirici broşür ve bildiriler getirilip dağıtılırdı.

Ağustos 1984 sonrası ortaya çıkan ve eskisiyle kıyaslanınca oldukça farklı ve “yumuşak” saydığımız bu durum, yine de 5 Nolu'nun yalnızca bir yüzünü oluşturunuyordu. Hafifleme sadece “eski koğuşlarla” sınırlı idi. Oysa 5 Nolu kendi içinde ikinci bir cezaevi barındırıyor gibiydi. Yeni tutukluların konduğu hücre ve koğuşlarda ise işkenceler eski günlerdeki gibi sürüp gidiyordu.

Yeni gelenler ayrı koğuşlara konuyordu. Onları, işkencelere karşı direnmiş, koşulları bir ölçüde hafifletmeyi başarmış deneyimli tutuklulardan uzak tutuyorlardı. Bize eskiden ne yapıyorsa yeni gelenlere o yapılıyordu. Dayak ve işkence onlar için günlük yaşamın bir parçasıydı. İçerde ve dışarıda sürekli marş söyletiyor, onlara eğitim yaptırıyorlardı. Görüşe, banyoya, revire, mahkemeye “nizami” yürüyüş ve marşlarla götürüp getiriyorlardı. Onlar, koridorda veya başka yerde eski tutuklularla

karşılaştıklarında yüzlerini duvara çevirip gözlerini kapamak zorunda idiler. Bazen de koridorda ve benzeri yerlerde gözlerimizin önünde dayak yiyorlardı. Kendilerine çok az yemek veriliyordu.

Yeni gelen ve eski tür uygulama ve işkencelerin tümüne tabi tutulan tutukluların sayısı hızla artarak eski tutukluların sayısına ulaştı. 14, 15, 20, 21, 22, 23, 28, 29, 32 ve 33. koğuşlar yeni tutuklularla dolduruldu.

Biz eskiler, kendimizin görece olarak "rahat" durumuna rağmen, yeni getirilenlere yapılanlardan büyük rahatsızlık duyuyor, acı çekiyorduk. Eskiler koğuşlarında oturur, havalandırmada volta atarken bir duvar ötemizde, başka insanlarımıza en acımasız işkenceler yapıyordu. Kulaklarımızı işkence ve dayaktan inleyenlerin çığlıkları dolduruyordu ve bu da bizim için bir tür işkenceydi. Bu ikili uygulama 1986 yılının başına kadar devam etti. Bu tarihte, bu koğuşlara yapılan işkencelere de son verildi. Ancak eski ve yeni tutukluları birbirinden uzak tutma politikasını sürdürdüler.

1986 başında ağır, toplu fiziki işkenceler son buldu, ama 5 Nolu'daki, her biri gene de bir işkence niteliğinde olan genel insanlık dışı koşullar son bulmadı. Bir tedirginlik ve kaygılı bekleyiş sürüp gidiyor. Kimse bugün kesilen toplu fiziki işkencenin yarın yeniden başlamayacağından emin değil. Çünkü dışarıdaki en hafif bir gök gürlemesinin cezaevine kasırga biçiminde yansıdığı bir ülkede yaşıyoruz. Eskiden Viyana veya Paris'te bir Türk elçilik görevlisi öldürüldüğünde, bunun hıncını cezaevindeki tutuklulardan alırlardı. Bugün de farklı değil.

Bugün Türkiye ve Kürdistan'da toplum, yüzeydeki tüm sesiz görünüşüne rağmen dipten dibe dalgalanan bir denizi andırıyor. Durum, fırtına öncesi bir sessizliğe benziyor. İçerdeki insanlar ise umutlarını daha çok dışarıya, dışarıdaki demokratik, hümaniter güçlerin çabalarına bağlamış bulunuyorlar.

5 Nolu çok boyutlu bir prizma gibidir. Sadece 1982 yılında toplu yakma ve ölüm orucu ile 1984 Ocak olaylarında toplam

olarak 13 kurban verildi. Ancak bunlar yalnızca sözkonusu eylemler sırasında verilen kurbanlar. Değişik şekillerde doğrudan ve dolaylı katledilenlerle birlikte, 5 Nolu'da 1980 yılından bu yana öldürülenlerin sayısı yüzü geçiyor. Bunun onlarca katı ise bedence veya kafaca sakat edildi. Sadece 5 Nolu'da onbinlerce insan işkence tezgâhından geçirildi. Bu insanlar işkence laboratuvarında denek olarak kullanıldılar. Burada bir ülkenin ve bir ulusun direnişi ezilmek, yok edilmek istendi.

Bu, sözkonusu prizmanın bir boyutudur. Diğer yanda yiğitliğin ve ihanetin, direnç ve teslimiyetin, kolektivizmle bireyciliğin, kararlı bir politik tutumla maceracı ve günöbirlik yaklaşımların, inançla umutsuzluğun atbaşı yarıştığı bir meydandı 5 Nolu. İnsanlarımız burada ve diğer cezaevlerinde, geçtiğimiz yıllar içinde büyük bir deneyim kazandılar. Bu zengin deneyimi gelecek kuşaklara aktarmak için, prizmanın tüm diğer boyutları da yazılıp belgelendirilmeli.

Burada insanlar zulüm çemberini kırabilmek, geriye kalanlara bir parça soluk aldirmek için seve seve ölüme gittiler. Yirmi kişi bir sigarayı paylaştı. Açlıktan bir deri bir kemik kalmışken, bir kaşık yemeği birbirlerine ikram ettiler. Bir yatağı birkaç kişi paylaştı. Çıplak beton üzerinde soğuktan donmamak için sırt sırta verip, birbirlerine sokularak ısındılar. Yalnızca farklı ve dışarıdayken birbirleriyle kıyasıya çekişmiş politik örgütlerden insanlarla değil, aynı örgütten, politik çizgiden insanlarla da, böylesine amansız koşullarda günlük yaşamda uyum sağlamak gibi güç bir işi öğrenip becerdiler. Umudu ve sevgiyi korumayı, besleyip büyötmeyi başardılar. İnsanın yaratıcı gücü bu koşullarda bile ölmedi, alttan alta taşın altından güneşe uzanan ot gibi, fırsat bulduğu her alanda filizlendi. Hayal gücü işledi. Bu cehennemi koşullarda Hugo'nun "93"ü üzerinde ateşli tartışmalara giriştik. Kimimiz "Guernica" ile ilk kez tanıştık. Yürek ve kafa, pırılısını, öğrenme şevkini burada da yitirmedi. İşte, en olmadık anda,

biri diğetine fısıltıyla soruyor: “Pencere sözcüğünün önüne 'le' mi gelir, yoksa 'la'mı?” Öteki, satrançtaki hamle için “Bu Kasparof çıkışı oldu” diyor.

Sözün özü;

5 Nolu, bir ulusun unutulmaması gereken bir direniş öyküsüdür.

O öykü sürüyor.

İÇİNDEKİLER

Diyarbakır 5 Nolu.....	5
Sunuş.....	7

I. BÖLÜM

Gözaltına Yolculuk.....	13
Soruşturma Günleri.....	18
Esas Duruşta Uyku!.....	24
Boğuk Ses.....	28
İşkenceci İle Tartışılmaz.....	37
İşkencede Bir Kadın Sesi.....	42
Diskoda Falaka Gösterisi.....	45
Sana Bir İfade Hazırlayacağız!.....	50
Nöbetçiler Eğleniyor.....	54
Umutla Umutsuzluk Arasında.....	57
Sevinç Denen Şey.....	62
Gözlerim Güneşi Görüyor.....	66
Yine “Disko Dolmuşu”.....	73
Gül Rengi Yarası Kabuk Bağlamadan.....	83
Tek Parmak Üzerinde.....	88
“Halep'e Varmışsındır”.....	92
İşkenceci.....	96
Gözaltına Dönüş.....	99

II. BÖLÜM

Bu Acı Gelecek Kuşaklara Kalacak.....	103
Amaç neydi?.....	108
5 Nolu Cezaevi.....	112
Karşılama ve Hücre.....	114

19 kişilik HÜCRE.....	121
Her Gün Gibi Bir Gün.....	127
5 Nolu'da Yaşam.....	141
Eğitim, Marş, Yürüyüş, Kitap Okuma.....	144
Havalandırma.....	148
Bir Voleybol Oyunu.....	151
Sağlık, Beslenme Veya Sistemli Yok Etme.....	155
Gazete, Sigara ve Görüş Günleri.....	163
Aramalar.....	167
Mahkemede.....	169
Çocuklar, Kadınlar, Hastalar.....	173
İspiyoncular, “İnfaz Mangaları”, İtirafçılar.....	175
Bir Beyin Yıkama Yöntemi.....	178
Gardiyan Daima Haklıdır!.....	180
Bazı Yürüyüş ve Sürünme Türleri.....	183
Bir Çay Ziyafeti.....	191
Bu noktaya Nasıl Gelindi?.....	193
Ağırdan İnen Eğri.....	200
Kanlı Ocak.....	203
Yiğitler Ölüyor Şimdi.....	215
İnsanlık Onuru Adına.....	226
1984 Ağustos'undan Sonra.....	229

Askeri kışlada ağır işkencelerle yürütülen soruşturmaları belleğine kazıyan Bozyel, bunları anlattıktan sonra da 5 Nolu'nun tarihe geçen zulüm ve katliamlarını okuyucuyla paylaşıyor. İnanılmaz vahşeti bir psikolog edasıyla gözler önüne seriyor.

Fehim Işık (Temuz 2007 Tiroj)

Diyarbakır 5 Nolu'nun, olağan dışı yönetimlerin ve insani olmayan ideolojik şartlanışların bireylerde ve toplumlarda yaratacağı tahribatların neler olacağı, darbe çığırkanlıklarının bilinçli veya bilinçsizce yapıldığı, savaş fetişizminin işlendiği günümüzde bile, konusunda iyi ve örnek bir kitap olduğu kanısındayım.

Cengiz DOĞAN, Pratisyen Hekimler Derneği Merkez Yön. Kur. Üyesi

Bayram Bozyel'in "Diyarbakır 5 Nolu" adlı çalışmasının 12 Eylül'ü fiilen yaşamamış 12 Eylül sonrası kuşak bakımından da öğretici olacağı gibi, demokrasi ve özgürlük mücadelesine katkı sunacağına inanıyorum.

M. Sezgin Tunrikulu, Diyarbakır Barosu Başkanı (7 Ekim 2007 Evrensel)

"5 Nolu"; Bayram Bozyel'in şahsında ve tanıklığında; en zor koşullarda da olsa, insanın hamurundaki çelikten duruşun, yaratıcılığın, umutla beklemenin, dayanmanın, görmenin, mücadele azminin, kararlılığın ve sabretmenin önemini ortaya koyuyor.

Ümit Tektaş

Önceki gece de sabahın 4'üne kadar Bayram Bozyel'in 12 Eylül döneminde Diyarbakır işkencelerini anlatan kitabı 'Diyarbakır 5 Nolu'yu (Deng,2007)okudum; yüreğiniz dayanabilirse, okuyabilirsiniz.

Can DüNDAR (candundar.com.tr)

Bozyel, gözaltında ve "5 Nolu"da yaşananları akıcı bir dille anlatır. Elbet onları ancak yüreğiniz burkularak okuyabilirsiniz; bu arada, bir yandan insanın insana karşı nasıl canavarlaşabileceğine, faşizmin, ırkçılığın, millitarizmin acımasızlığına; diğer yandan direnme gücüne, her şeye rağmen canlı kalan umuda, insani değerlere şaşırsınız.

Hüseyin Azad (kurdistan.nu)

ISBN 978-975-7011-52-1

DENG Yayınları